Kırık Testi - 15

YOLUN KADERİ

M. Fethullah Gülen

Takdim Yerine

Her varlık, bu âlemde kendi kemal zirvesine ulaşma istikametinde ayrı bir yol takip eder.

Tohumlar toprağın bağrında çatlar, sonra rüşeymleşir; rüşeymler, sertlerden sert taş ve toprak tabakasıyla boğuşa boğuşa gün yüzüne çıkar.

Filizler, bir ömür boyu yata-kalka ancak başağa, goncaya ulaşabilir.

Tomurcuk, yüz defa bağrını güneşe açar ve yüz defa gecenin karanlıkları karşısında gerilime geçer, sonra varlığa erer.

Çiçekler, tipiyle-boranla savaşa savaşa yol alır.

Anneler bin bir sancıyla ve inleye inleye

doğum yapar.

Yavrular, bir *"rüşeym"* halinde anne karnında belirir, karanlıktan karanlığa intikal eder; şekillerin ve kalıpların her çeşidine gire gire, tam dokuz ay sonra, o gül-endam kâmetiyle dünyaya ayak basar.

Irmaklar çağlaya çağlaya, kayalara çarpa çarpa damınır, saflığa erer ve bulutun gözündeki damlalara denk hâle gelir.

Sular, ne zorluklarla buğu buğu yükselir ve bulutlaşır.

Varlık âleminde her şey, ama her şey sabırlı bir bekleyiş, bitmeyen bir azim ve direnişle hedefine doğru adım adım yol alır.

Ya varlığın en eşrefi insanoğlu?

O da, kemale giden yolda; kendini bulma, özüne erme uğrunda karşısına çıkan güçlüklerle pençeleşe pençeleşe, sıkıntıları göğüsleye göğüsleye, derbentleri aşa aşa varıp kendisine gösterilen hedefe ulaşmak

mecburiyetinde olan bir yolcudur.

Ve hele kendi özünü bulma gayretiyle beraber başkalarını da kendi özlerine erdirme, onları da insanlık ufkuna taşıma idealiyle yanıp tutuşanlar için yolun kaderi bir başka tecelli eder.

Onlar için bu yolda öyle sarp tepeler, öyle kandan irinden deryalar vardır ki kimi zaman tepeler aşılmaz, kandan irinden deryalar da geçilmez gibi görünür. İmtihanların biri biterken diğeri başlar. Tamamen yok etmeye, bitirmeye kilitli kirli tuzakların, korkunç kumpasların, şeytanî komploların biri savuşturulurken bir başkası ortaya çıkar. Evet, bu yolda onlar nice şirretliklerle karşılaşır, her köşe başında ayrı bir imha plânıyla burun buruna gelir, bir cani, bir serseri gibi hakarete uğrar; hatta çok defa insanca yaşama haklarından mahrum edilirler.

Bir de düşmanın amansızlığı ve insafsızlığı yanında, yolun kaderinde vefasız dostların eliyle çekilen imtihanlar vardır ki doğrusu dayanılması en güç olan da işte budur.

Zira düşmanın hasımca vaziyeti, insanlık ve mürüvvetle telif edilmese bile, düşmanlık mantığına uygundur. Hatta düşünce yapısı, dünyaya bakış keyfiyeti ve değer hükümlerindeki farklılıklar çoğaldıkça bu husumetin artması -aynı mantıkla- tabiî görülebilir. Ne var ki, aynı kader çizgisinde mücadele ediyor görünenlerin, aynı duygu ve düşünceleri paylaşanların kıskançlık ve rekabet hissiyle düşmanlığa kilitlenmeleri, iftira şebekeleri teşkil etmeleri, sabah akşam kinle-nefretle oturup kalkmaları kat'iyen akıl ve mantıkla telif edilemez. Hele insanlık ve mürüvvetle asla!

Evet, böyle vefa umulan bir yerden ihanet ve cefa görmek hem acı hem de oldukça düşündürücüdür. Ama neylersin ki aldatmanın akıllılık, kendi anlayışından başka hiçbir anlayışa hayat hakkı tanımamanın sadakat, bağnazlığın muhafazakârlık sayıldığı bir dünyada bu kabîl iptilâ ve imtihanlar eksik olmayacağından yolun kaderi deyip sabr u sebat göstermeden başka da çare yoktur. Evet, bu yolun yolcuları, fert olarak

da, aile ve toplum olarak da;

"Gelse celâlinden cefâ,
Yahut cemâlinden vefa;
İkisi de câna safâ,
Lütfun da hoş, kahrın da hoş."

deyip dayanma mecburiyetindedir.

Ancak bütün zorluklarına, bütün meşakkatlerine, bütün acı ve ızdıraplarına rağmen ucu gidip Cennet'e uzanan bu yolda o ebedi mutluluk yurdundan sürekli esip gelen daimi meltemler vardır. Yüreklere sürekli inşirah salan bu meltemler bu yolun yolcularında iman ve ümitten kaynaklanan öyle derin bir saadet ve iç huzuru meydana getirir ki, en korkunç hâdiseler karşısında bile onların çehresinde tevekkül ve teslimiyetin, itminan ve vakarın parıl parıl parıldadığı görülür. Evet, imanın ve Hakk'a itimadın iç dünyalarına saldığı nurlar sayesinde onlar, ne çevrelerinde oluşturulmak istenen gürültü ve velveleyle sarsılır, ne her yanı saran toz-duman karşısında panikler ne de üst üste üzerlerine gelen zulme, zalime ve zu-

lümâta *"eyvallah"* ederler. Allah'a dayanır, sa'ye sarılır, hikmetle donanır ve yürürler hız kesmeden doğru bildikleri yolda.

Tahribe kilitlenmiş bir kısım çılgın ruhlar yıkımlarını sürdürür ve her yanda fitne ocakları tutuşturmaya çalışırken onlar inadına ve sebatla, sürekli güzellikleri kollar, güzellikler arkasında koşar, hülyalarını güzelliklerle süsler, etraflarına gülücükler yağdırır, gül alır gül satar, gülü gül ile tartar, gülden terazi tutarlar. Ellerinde muhabbet kâseleri koşarlar dünyanın dört bir tarafına, seyahatler tertip ederler yedi iklim dört bucağa; uğradıkları herkese hâl ve gönül diliyle bir şeyler fısıldar, çevrelerine hep sevgi mırıldanır, karşılaştıkları ruhları sevgiye uyarır ve gönüllere sevgiden tahtlar kurarlar.

Bu yolda, yolun her aşamasında, Rahmet-i Sonsuz'un lütfunu, inayetini, siyanetini gördükçe şükranla iki büklüm olur ve aldırmazlar çevrelerinde kudurup duran kinlere, nefretlere ve gayzla köpürmelere. Öyle ki, herkesi korkutan, zayıf yüreklere ümit-

sizlik salan en korkunç fırtınaları, tayfunları, tipileri-boranları ayaklarının altından geçip giden *"ahvâl-i âdiye"*den hâdiseler gibi görür, zalimlerin tehditlerine, hayhuylarına, bağırtı ve şamatalarına zerre kadar ehemmiyet vermeksizin yürürler yüce mefkûrelerinin tüllendiği zirvelere doğru.

En amansız dönemlerde, en imansız hâdiseler karşısında bile onlar Allah'ın izniyle sarsıntı nedir bilmez, Cenab-ı Hakk'ın şimdiye kadar bahşettiği lütufları, gelecekte lütfedeceği ekstra ihsanların referansı olarak görür ve yol boyu karşılaşılan o kaskatı kederleri hiç mi hiç duymaz olurlar. Dahası, istihdam edildikleri işlerin çehresinde uhrevî bir şiiri dinler gibi *"Derman arardım derdime, derdim bana derman imiş!"* der, elemleri aynı lezzet kabul eder, başlarına gelen belâ ve musibetleri de ötelerden gelmiş en büyük iltifat olarak kabul ederler. Aslında bu tür seviye insanları için hayat, her gün bir kere daha taptaze duyulmakta, tabiî ahvâle karşı olduğu gibi sürprizlere de açık bulunmakta ve ağlamalar içinde gülmeler, elem-

ler arasında lezzetler ve ızdıraplar arkasında daimî hazlar var etmektedir. Böyle olunca da onlar için hemen her zaman yazlar tıpkı baharlar gibi diriliş naraları atmakta, sonbahar ve kışlar da yeni bir diriliş muştusuyla guruplara tulû boyası çalmakta, mevsimler farklı birer saadet vaadiyle birbirini takip etmekte ve bu atmosferde âdeta her zaman bir sevinç ve ferah heyecanı çağlamaktadır.

Görüldüğü üzere yolun kaderinde gece de vardır, gündüz de; kış da vardır, bahar da. Ne var ki, karanlık, kendi zararına, aydınlıkları bağrında geliştirir; kış, mekiğini hep bahar hesabına hareket ettirir. Bundandır ki her kışı bir bahar, her geceyi bir gündüz takip eder durur. Ölümler, dirilmek için; ızdıraplar da daha revnaktâr bir hayata ermek içindir. Fert, hayatı boyunca, elli bin defa ölüp dirilmekle, *"egonun"* karanlık ve yanıltıcı baskılarından kurtularak, ruhta ebediyete ulaşır. Toplum ise çektiği sıkıntılar ve karşısına çıkan gailelerle pençeleşe pençeleşe pişer, olgunlaşır ve ölümsüzlüğe erer.

Dünden bugüne, yer yer düşmanlarından ve zaman zaman da dost kılığına bürünmüş hasımlarından ihanet darbeleri yiyen bu milletin hakiki vatansever evlatları, bugün de tarih boyu çekilen imtihanların en acı ve en ağırlarından biriyle karşı karşıya bulunmaktadır. En korkunç ihanet projeleriyle dört bir yandan şer şebekeleri onların üzerine at sürmekte ve onları ablukaya almaya çalışmaktadır. Ama öyle inanıyoruz ki onlar, geçmişte olduğu gibi bugün de, Allah'ın izni ve inayetiyle, bu ölüm kalım imtihanını inanç, ümit, azim ve kararlılıkla atlatacak, aşacak ve inşâallah bir kere daha bütün bir hasım dünyanın plânlarını altüst edeceklerdir. Belki onlar, bundan sonra da bir kısım imtihanlar görecek, tekrar tekrar ırgalanacak, karşılarına ateşten tepeler, kandan irinden deryalar çıkacak; ancak, bütün bunlar onların, kendilerini yenilemesine ve metafizik gerilimlerine yardımcı olacaktır. Zira onlar, bu hâdiselerle dost ve düşmanını tanıyacak, bunlarla bilenecek, bunlarla düştükten sonra doğrulup kalkmanın ve kendine gelmenin yollarını öğreneceklerdir.

İşte *"Yolun Kaderi"* adıyla elinize ulaşan bu kıymetli eser, bize bu yüce hakikatleri anlatmakta, hak yolunda yürümenin aşk u heyecanı, zevk ü safası olduğu gibi bir sürü de inişi-çıkışı, deresi-tepesi, sıkıntı ve ızdırabının olduğunu hatırlatmaktadır.

Mesela, *"Engellemeler Karşısında Hakka Hizmet Yolu"* adlı ilk yazıda hak yolunun yolcuları, bu yolun meşakkatleri hususunda şöyle uyarılmaktadır:

"Bu yolda siz bazen vefa umduğunuz kimselerden cefa görebilir, bugüne kadar aynı kaderi paylaştığınız ve beraber yürüdüğünüz kimselerce yalnız bırakılabilir ve hiç ummadığınız kişilerce sırtınızdan hançerlenebilirsiniz. Fakat yine de hiç yılmadan, bıkmadan, usanmadan ve bu gibi olumsuzluklara takılmadan vicdanlarınızda yeni yeni kapılar açarak doğru bildiğiniz yolda yürümeye devam etmeli; yeni bir kısım dinamikleri değerlendirerek vicdan ufkunuz ve ruh enginliğiniz itibarıyla sürekli çıtayı yükseltmeye çalışmalısınız."

"Gizli Ajanda İthamı ve Cinnet Psikolojisi" adlı yazıda ise, hak ve hakikate tercüman olanların, cinnet denebilecek ölçüde muamelelere maruz kalabileceği ama bütün bunların daha başta bu yolun tabiî bir neticesi, bir realitesi olarak görülmesi gerektiği ifade edilmektedir:

"İhtimaller üzerine hüküm bina edip insanların geleceklerine dair bir kısım kurgular oluşturmak ve hâlihazırdaki durumları itibarıyla onları potansiyel suçlu gibi göstermek ancak bir cinnet ifadesi olabilir. Fakat neylersiniz ki, bütün dünyada, özellikle de şimdilerde ülkemizde bir cinnet hâli yaşanıyor. Dolayısıyla böylesine cinnet yaşayan insanlara, kendinizi anlatabilmeniz bir hayli zordur. Bu sebeple, öncelikle bu realiteyi kabul etmek gerekir. Daha sonra da ümitsizliğe kapılmadan, bıkkınlık göstermeden hüsnüniyetinizi, ileriye matuf hiçbir hesabınızın ve gizli ajandanızın bulunmadığını söz ve beyanlarınızla, tavır ve davranışlarınızla her fırsatta ifade edip ortaya koymalısınız."

"İftiralar Karşısında Yapılması Gerekenler" adlı yazıda da muhterem müellif, kendi suçlarını örtbas etmek için masum insanlara her türlü kötülüğü reva görenlere, yine de her şeye rağmen nasıl muamele edilmesi gerektiğini şöyle ifade ediyor:

"Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) beyanları içinde, temiz insanlar temizlikleri etrafında bir araya gelirken, kirli insanlar da kendi kirlilikleri etrafında bir araya gelirler. (Bkz.: Buhârî, enbiyâ 2; Müslim, birr 159, 160) Evet kirliler, ismet ve iffetleriyle yaşayan, sadakat ve fedakârlıktan ayrılmayan, her daim nezahetlerini koruyan insanları çevrelerinde istemezler. Ancak, bu tür zulüm ve tecavüzler karşısında bile adanmış ruhlar sırat-ı müstakimden ayrılmamalı, duygu ve düşüncede hep dengeli davranmalıdırlar. Onlar kuvve-i akliye, kuvve-i gadabiye ve kuvve-i şeheviye gibi duygularda dengeli oldukları gibi, haset, hırs, kin ve nefrete maruz kaldıklarında ortaya koyacakları mücadele tarzında da dengeyi muhafaza etmelidirler."

Kitabın sonunda yer alan *"Fitne Ateşi ve Dua"* adlı yazıda ise muhterem müellif, belâ ve musibetleri hak yolunun cilveleri olarak dile getirmekte ve hâdiselerin ekşi yüzüne bakmaktan ziyade onların bize sunduğu mesaja dikkatlerimizi çekmektedir:

"Esasında hak yolunda bulunuyor olmanın değişmez kaderidir belâ ve musibetler, fitne ve mihnetler. Zira bir insan, Allah karşısındaki duruşunun sağlamlığı ve ciddiyeti ölçüsünde ehl-i dalâlet ve ehl-i küfrün hedefi hâline gelir. Şayet siz, sahip olduğunuz iman, dava düşüncesi ve ortaya koyduğunuz kıvam ile karşı taraf için endişe verici bir insan hâline gelmişseniz, onlar sizin yakanızı hiçbir zaman bırakmazlar."

Peygamber Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem), أَيُّ النَّاسِ أَشَدُّ بَلاءً *"Yâ Resûlallâh! Belânın en şiddetlisine maruz kalan insanlar kimlerdir?" diye sorulduğunda O (aleyhissalâtü vesselâm) şöyle cevap vermişti:* اَلْأَنْبِيَاءُ ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَالْأَمْثَلُ *"Peygamberler, ondan sonra da derecesine göre diğer insan-*

lardır.” (Bkz.: Tirmizî, zühd 57; İbn Mâce, fiten 23; Dârimî, rikak 67) Bu hadis-i şeriften de açıkça anlaşılacağı üzere, belânın en şiddetlisi, en çetini, en altından kalkılmazı peygamberlere gelir.”

“Yolun Kaderi” kitabından anladığımız; yol bu, töre bu, gerisi aldanma ve heves! “Gevşeklik göstermeyiniz, tasalanmayınız; İnanıyorsanız mutlaka üstünsünüz!” (Âl-i İmrân Sûresi, 3/139) müjdesi ise bu konuda yüreklere derman, diriltici nefes!

Yola, yolcuya ve yolun kaderine bu şuur ve idrakle bakma ümit ve duasıyla hayırlı okumalar!

Yayınevi

Engellemeler Karşısında Hakka Hizmet Yolu

Soru: Zan ve vehimlerle, algı operasyonlarıyla insanların karalandığı ve ciddi bir keşmekeşliğin yaşandığı günümüz şartlarında gönüllüler topluluğunun aksiyon anlayışı ve hareket felsefesi nasıl olmalıdır?

Cevap: Hakka hizmet yolunda bulunan insanların öncelikle şu realiteyi kabul etmeleri gerekir: Dün olduğu gibi bugün de kin, nefret, haset ve çekememezlik gibi kötü hasletlere sahip insanlar, paranoyak ruh hâliyle, kendileri gibi düşünmeyen kesimleri düşman ilan edecek, sürekli sağa sola saldıracak ve çıkarlarını koruma adına çeşit çeşit şenâet ve denâetleri işleyeceklerdir. Fakat adanmış ruhlar, tam bir tevekkül ve teslimiyet içinde sürekli Hakk'a sığınmalı, bütün faaliyetlerini O'na (celle celâluhu) bağlı gö-

türmeli, daima Güller Gülü'ne müteveccih bulunmalı ve her türlü kötülük ve engellemeye rağmen bütün insanlığı Kucaklayacak şekilde engin bir vicdanla hak bildikleri yolda yürümeye devam etmelidirler.

Evet, bu yolda siz bazen vefa umduğunuz kimselerden cefa görebilir, bugüne kadar aynı kaderi paylaştığınız ve beraber yürüdüğünüz kimselerce yalnız bırakılabilir ve hiç ummadığınız kişilerce sırtınızdan hançerlenebilirsiniz. Fakat yine de hiç yılmadan, bıkmadan, usanmadan ve bu gibi olumsuzluklara takılmadan vicdanlarınızda yeni yeni kapılar açarak doğru bildiğiniz yolda yürümeye devam etmeli; yeni bir kısım dinamikleri değerlendirerek vicdan ufkunuz ve ruh enginliğiniz itibarıyla sürekli çıtayı yükseltmeye çalışmalısınız.

Yanıltmayan Rehberler

Hususiyle ciddi bir keşmekeşliğin başını alıp gittiği, hadis kitaplarının *"Kitâbü'l-fiten ve'l-melâhim"* bölümlerinde anlatılan büyük ve korkunç fitnelerin yaşandığı, herc ü

merclerin birbirini takip ettiği ve aldatmanın mârifet zannedildiği bir dönemde, aldatmayan, yanıltmayan ve çevresine her zaman güven telkin eden rehberlere ihtiyaç vardır. Bunun için siz, söz, hâl ve tavırlarınızla kimseyi aldatmayarak insanlığa güvenilir olma dersi vermelisiniz. El-âlem sizi elli sene takip etse, nabzınızın atışında ve kalbinizin ritimlerinde aldatmaya matuf tek bir atışa dahi rastlamamalıdır.

Vâkıa günümüzde pek çokları dünyaya ve dünyalıklara talip olduğundan, konumuna göre şu veya bu derecede dünyanın bir yerinden yakalayarak ondan bir şey koparma ve kotarma sevdasına tutulduğundan başkalarına kendinizi doğru anlatmada biraz zorlanabilirsiniz. *"lemi nasıl bilirsin? Kendin gibi!"* fehvasınca sizi de kendileri gibi bilebilirler. Dünyaya açılmanızın, bütün insanlığı sevgiyle kucaklamanızın, farklı farklı kültür ortamlarında neşet etmiş insanları uzlaştırma ve bir araya getirme gayretlerinizin arkasında farklı maksatlar arayabilirler. Kendileri yaptıkları her işi bir beklenti-

ye bağladıklarından sizin de bu tür dünyevî bir kısım beklentiler arkasında koştuğunuzu düşünebilirler. Hatta size yakın duran ve sizin de kendilerine sevgi ve değer atfettiğiniz insanlar arasından bile bu tür vehim ve endişelere kapılan kimseler çıkabilir. Onlar sizin tavır ve davranışlarınızı kendi duygu ve düşüncelerine göre yorumlayarak farklı mânâlar çıkarabilir ve sizi kendileri adına tehdit olarak algılayabilirler. Fakat siz bunların hiçbirine aldırmadan her fırsatta Allah rızasından başka bir hedefinizin olmadığını anlatmalı, tavır ve davranışlarınızla da bunu sergilemelisiniz.

Niyette İstikamet

Dünyanın farklı yerlerindeki açılımlarıyla bir sevgi dünyası oluşturmaya ve insanları uzlaştırmaya çalışan ve bununla da sadece Allah'ın hoşnutluğunu kazanmayı hedefleyen insanların, dünyevî bir beklentilerinin olması düşünülemez. İşte rıza-i ilâhiye kilitlenmiş ve dünyanın çehresini değiştirmeye azm u ikdam etmiş bu karasevdalı-

ların, sevgi ve barış plânlarını tam olarak gerçekleştirmeye güçleri yetmese bile, onlar kendi niyetlerinin kahramanı olacak ve niyetlerinin mükâfatını alacaklardır. Zira bir hadis-i şerifte de ifade edildiği üzere, ameller niyetlere göredir ve herkese niyet ettiği verilecektir.[1] Dolayısıyla insana fayda sağlayacak asıl faktör, niyetindeki istikamettir. Bir insanın, niyeti ve vicdan enginliği ne ise Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinin ona dönüşü de buna göre olacaktır.

Mesela siz, Allah'ın izni ve inayetiyle bütün dünyayı huzura kavuşturma niyetiyle yola çıkarsınız. İmkânlar elverdikçe, şartlar müsait oldukça, gittiğiniz beldelerde uygun bir ortam oluştukça siz de yürüdüğünüz yolda âhesterevlik etmez, bilakis hızınızı daha da arttırırsınız. Fakat öyle bir zaman gelir ki yürüdüğünüz yolda bir kısım engeller önünüze çıkar ve katetmeyi hedeflediğiniz yolun ancak onda birine ulaşabilirsiniz. Fakat sizin niyetiniz onda on olduğu için, Allah'ın mükâfatı buna göre olacaktır. Böyle güzel bir

1 Buhârî, bed'ü'l-vahy 1, îmân 41, ıtk 6, menâkıbü'l-ensâr 45, eymân 23, hiyel 1; Müslim, imâret 155.

âkıbete mazhar olabilmek için hak yolunda hedeflediğiniz işi gerçekleştirmede öyle samimi ve içten olmalısınız ki, *"Acaba bir gün gelir de yaptığımız işler karşılığında bize de küçük çapta bir idarecilik düşer mi?"* gibi düşünceler aklınızın köşesinden dahi geçmemeli. Bilakis aklınıza bu tür mülâhazalar geldiğinde bunları şeytanî birer dürtü saymalı ve hemen onlardan uzaklaşmalısınız.

Bu demek değildir ki bazı kimseler hak ettikleri ve lâyık oldukları bazı makamları ihraz etmesinler. Elbette belirli makamlara liyakat kazanan insanların kimisi müdür, kimisi amir, kimisi müşavir, kimisi müsteşar, kimisi vekil, kimisi de bakan olacaktır. Fakat kendilerini insanlığın huzur soluklaması için hizmet etmeye adamış olan ve rıza-i ilâhiden başka bir şey düşünmeyen insanlar dünyalık adına dünyevî hiçbir makama talip olmamalıdırlar. Hatta bakanlık, başbakanlık gibi imkânlar ayaklarının dibine kadar geldiğinde hemen kabul etme gibi bir aceleciliğe girmemelidirler. Yoksa Hak rızasını elde etmek için çıktıkları yolda rıza-i ilâhî

mülâhazalarını kirletmiş, muhataplarının gönlünde oluşabilecek tesirleri kendi elleriyle kırmış, kredilerini tüketmiş ve insanlar nezdindeki güvenlerini kaybetmiş olurlar.

Bana göre, yüce bir mefkûreye dilbeste olmuş insanlar için, değil bu tür idarî makam ve mansıplara talip olma, topyekûn dünyanın fethini gerçekleştirmeyi isteme bile, bulundukları makamdan birkaç adım geriye gelme demektir. Evet, bir insanın ebedî hayatını kurtarma gibi bir mefkûre yanında dünya fatihliği bile deryada damla kalır. Bu itibarla günümüzün mefkûre muhacirleri hak ve hakikat sevgisinin gönüllerde neşv ü nema bulmasını, ahlâk ve faziletin ruhlarda çimlenmesini, insanların birbiriyle sarmaş dolaş olmasını hayatlarının en büyük gayesi bilmeli ve santimini zayi etmeksizin ömürlerini bu yüce gayeye göre dizayn etmelidirler.

Zaman Dertlenme Zamanı

Soru: Günümüz dünyasında hemen her gün yürek dağlayıcı hâdiselerle karşı karşıya gelmemize rağmen, yeterince müteessir olamayışımızın sebepleri nelerdir? Hak katında duyarlı bir mü'min olabilme adına nasıl hareket edilmelidir?

Cevap: Bir insanın en yakınından uzağa doğru alâkadar olduğu farklı daireler vardır. Kişinin kendisi bu dairelerin merkez noktasını tutar. Başka bir ifadeyle, insan evvelen ve bizzat, cibillî ve tabiî olarak ilk başta kendisiyle meşgul olur. Kur'ân-ı Kerim'de yer alan, رَبَّنَا اغْفِرْ لِى وَلِوَالِدَىَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ *"Ey Rabbimiz! Hesabın görüldüğü gün beni, anne-babamı ve bütün mü'minleri mağfiret buyur!"*; رَبِّ اغْفِرْ لِى وَلِوَالِدَىَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِىَ مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ[2] *"Ya Rabbi!*

---

2 İbrahim sûresi, 14/41.

Beni, anne-babamı ve evime mü'min olarak girenleri, erkek ve kadın bütün mü'minleri affeyle!"[3] âyet-i kerimelerinde, mağfiret talebine, kişinin kendisinden başlamasının ifade buyrulması, bir manada insanın bu tabiî ve cibillî durumuna işaret etmektedir.

Bununla birlikte hakiki bir mü'mini, çevresinde olup biten hâdiselerin alâkadar etmemesi düşünülemez. Esasında mü'min olma bir yana, insanlıktan nasibi olan herkes, bir başkasının yaşadığı acı ve sıkıntılardan, mesela insanların birbiriyle yaka paça olup birbirini katletmelerinden, masumların zulüm ve şiddete maruz kalmalarından ızdırap duyacaktır. Çünkü netice itibarıyla bütün insanlar aynı ağacın birer dalı, meyvesi, yaprağı veya çiçeği gibidirler. Kur'ân-ı Kerim, bize hitap ederken, *"Benî dem (dem'in evlatları)"* diyor. Dolayısıyla vicdanını yitirmemiş her insan, aynı babanın evladı olarak, kardeşinin içine düştüğü acı ve ızdıraplarla alâkadar olur, hatta şefkat hissinin derinliğine göre içi yanar, yüreği kanar.

---

3 Nûh sûresi, 71/28.

Engin bir merhamet ve şefkat hissine sahip olan hakiki mü'min ise, aynı kıbleye yöneldiği, aynı değerlere sahip olduğu, aynı ülkeyi paylaştığı dindaş, soydaş ve vatandaşından başlamak üzere bütün insanların yaşadığı sıkıntı, zulüm ve haksızlıklardan dolayı ateş nereye düşerse düşsün kendi içine düşmüş gibi derinden derine ızdırap çeker.

Izdırap, Gece Yarısında Vuran Gong Gibi

Hususiyle İslâm dünyasının günümüzdeki durumuna vâkıf bulunan ve Müslümanlar üzerinde oynanan oyunların farkında olan insanların yaşanan bütün bu hâdiseler karşısında uykularının kaçmaması, ızdırapla iki büklüm olup gece-gündüz inlememesi mümkün değildir. Evet, belli bir dönemde birlik ve beraberlik içinde yaşamış olan, özellikle Devlet-i liye döneminde dört-beş asır boyunca hiçbir problem yaşamadan birbiriyle iyi ilişkiler kurmuş bulunan Müslüman coğrafyasındaki farklı topluluklar, maalesef birbirinin düşmanı hâline getirilmeye çalışılmaktadır. Onların arasına baş-

kaları tarafından ihtilaf ve iftirak tohumları saçılmakta ve böylece onları birbirlerine düşürmek için elli türlü oyun oynanmaktadır. Evet, devletler muvazenesindeki güçlü konumunu muhafaza edebilmek için her yolu meşru görenler, rahat idare etme mülâhazasıyla bölme ve parçalama oyunlarını hız kesmeden devam ettirmektedirler.

Müslümanlar, kendi içlerinde birbirleriyle yaka paça olurken başkaları hakem rolünde onların içine girmekte ve servet kaynaklarının üzerine konmaktadırlar. Bir dönem, koskocaman bir cihan devletinin değişik unsurlarını birbiriyle vuruşturdukları, böylece onu paramparça edip değişik yerlerde onun yeraltı ve yerüstü zenginlikleri üzerine kondukları gibi, günümüzde de aynı emel ve arzularla aynı oyunlar oynanmaktadır. Evet, bir dönem Müslüman topluluklar arasında ihtilaf ve iftirak ateşleri yakanlar, bugün de hem de daha sinsice aynı kötülükleri yapmaya devam etmektedirler.

Üstelik birbiriyle yaka paça olan Müslü-

manların, kurt gövdenin içinde bulunduğundan dolayı İslâmî değerleri, İslâmî kriterleri koruma mevzuunda bağışıklık sistemi daha bir zayıflamış durumdadır. Birbiriyle didişip duran insanların dengeli bir düşünce, sağlam bir muhakeme ortaya koyması ise imkânsız denecek ölçüde zordur. Zira birbiriyle boğuşan fert ve kitleler, mantıkilikten uzaklaşır ve hissiliğe girerler. Hatta Kur'ân'ın da işaret ettiği üzere, bazıları bir kısım behâim (hayvanat) gibi içgüdülerine göre hareket etmeye başlarlar.[4] Bir an olsun, *"Bütün bu vuruşmalar, boğuşmalar İslâm dünyasına ne kazandırır?" düşünmezler. "Neden İslâm dünyası birbiriyle boğuşurken başkaları hakem konumuna geçerek gelip tepemize biniyorlar?"* diye bir nefis muhasebesi içine girmezler. Şimdi bütün bu hâdiseleri düşünen, analiz edebilen ve olayların perde arkasını görebilen birisi buna rağmen üzülmüyorsa insanlık adına bazı duygularını kaybetmiş demektir.

Ağlamazsan, Bari Gülmekten Utan!

---

4 A'râf sûresi, 7/179; Furkan sûresi, 25/44.

Esasen vicdanî hassasiyetini muhafaza edebilenler, insanlar âleminin ötesinde hayvanlar âlemi, nebâtât âlemi ve hatta cemâdât âleminde gördükleri şeylerden bile müteessir olurlar. Hem âlemlerdeki her bir şeyin lemlerin Sultanı'na bir alâmet ihtiva etmesi ve hem insanın, mahlûkatın efendisi kılınması itibarıyla vicdan sahibi insanların her bir varlıkla ilgili olması ve hepsinin elemiyle elem duyması insanlığın gereğidir.

Senelerce evvel belgesellerde izlediğim bazı manzaralar karşısında çok etkilenmişimdir. Mesela birkaç tane aslan bir tane bizonun etrafını sarmış, birisi sırtına sıçramış, birisi ayağını tutmuş, diğeri de boğazına sarılmış ve onu yemişlerdir. Bu tablo benim gözümün önünden gitmez. O masum hayvanın boynuzları olsa da aslanların keskin dişleri ve kuvvetli pençeleri karşısında yapabileceği bir şey yoktur. Bazen yatağa girdiğim ve yorganı başıma çektiğim zaman belki yirmi sene önce seyrettiğim görüntülerde haksız yere bizonu parçalayan bu aslanlara hayalen kendi kendime tuzaklar ku-

ruyor; yayımı geriyor, okumu yerleştiriyor ve *“Niye böyle bir masum hayvanı parçaladınız? Alın bu da sizin hakkınız!”* deyip okumu onlara atıyorum.

Kaldı ki hayvanlar âleminde bir besin zinciri vardır. Allah’ın etobur olarak yarattığı bir hayvan, diğer hayvanları yiyerek varlığını devam ettirir. Otobur olanlar, dünyaya gelir gelmez hemen otlara yöneldiği gibi, etobur olanlar da kendilerine göre bir et aramaya yöneleceklerdir. Çünkü onların fıtratları bunu gerektirmektedir. Biz bile yeri geldiğinde bıçağı elimize alıyor ve yemek istediğimiz hayvanı boğazlıyoruz. Ne var ki, bu tabiî durumu aklen kabul etmemize rağmen, hissen tesir altında kalıyor, masum bir hayvanın üç beş tane yırtıcı tarafından parçalanmasından canımız sıkılıyor, rahatsızlık duyuyor ve rencide oluyoruz. Zannediyorum vicdanının sesini dinleyen herkes bu konuda aynı duyguları hissedecektir.

Şimdi bir insan, hayvanlar için bile bu tür manzaralardan rahatsızlık duyuyorsa,

beri tarafta öldürülen insanlar karşısında onun rahatsız olmaması, kıvranıp durmaması mümkün değildir. Bu açıdan gerek ülkemizde gerekse diğer İslâm ülkelerinde mevcut olan yangınlar karşısında müteessir olmamak, insanın insanlığını yitirdiğine delâlet eder. İnsanlığını yitirmemiş insanlar ise, günümüzde dünyada olup biten bu olumsuzluklar karşısında mutlaka müteessir olurlar.

Mehmet kif, Müslümanların maruz kaldığı durumu anlatırken

"Irzımızdır çiğnenen, evlâdımızdır doğranan!
Hey sıkılmaz! Ağlamazsan, bari gülmekten utan!" der.

Nitekim Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuştur: مَنْ لَمْ يَهْتَمَّ بِأَمْرِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ مِنْهُمْ *"Müslümanların dert ve ızdırabını içinde duymayan, onlardan değildir."*[5] Yani bir insanın Müslümanlıktan azıcık na-

5 et-Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat 1/151, 7/270; el-Hâkim, el-Müstedrek 4/356

sibi varsa, Müslümanların maruz kaldıkları ızdırapları en azından bir dert hâlinde içinde duyması gerekir. Zaten bunu içinde bir dert olarak duymayan birisi, söz konusu problemleri giderici alternatif bir kısım çözümler geliştirmeyi de düşünmez.

Fakat bu konuda öncelikle herkes kendisine bakmalı ve başkaları hakkında suizanda bulunmaktan kaçınmalıdır. Bilemeyiz belki de çevremizdekilerin duyarsız gibi görünmeleri, çok sabırlı ve mukavemetli olmalarından kaynaklanabilir. Aslında onlar da bizim duyduğumuz aynı acıyı içlerinde duyuyor olabilirler. Onların içine de Müslümanların maruz kaldığı problemler karşısında sürekli kan damlıyordur. Fakat onların mukavemet sistemleri çok güçlü olduğundan, bela-yı dertten âh etmemekte, âh edip ağyarı âhlarından agâh eylememektedirler.

İnsanlığın Sonunu Getirebilecek Savaş Çığırtkanlığı

İnsanların yaşadığı bela ve musibetler karşısında ızdırap duyma hususunda işin

önemli bir tarafı da şudur: Duyarsız kalmak doğru olmadığı gibi, bağırıp çağırmak, etrafı yakıp yıkmak veya şiddete başvurmak gibi eylemler de kesinlikle doğru değildir. Zira çözüm diye ortaya konan böyle bir tepkiyi, ne Müslümanlıkla ne de insanlıkla telif etmek mümkün değildir. Dolayısıyla bu tür taşkınlıklara asla fırsat verilmemeli; bilakis insanî değerler ön plâna çıkarılmak suretiyle her türlü canavarlığın önü alınmaya çalışılmalıdır.

Bunun için, yapılan zulüm ve haksızlıklara karşı bir tepki de olsa, çoluk, çocuk, kadın, yaşlı demeden masum insanların katline sebebiyet verecek şiddet ve terör hâdiselerinin dinimizden fersah fersah uzak olduğu her fırsatta vurgulanmalıdır. O türlü cinayetlere girenler açıkça kınanmalı ve kaba kuvvet fikrine karşı setler konulmalıdır. Bu konuda düşünce inhirafı yaşayan kimseler mümkünse tadil edilip girdikleri bu dalâlet yolundan kurtarılmaya çalışılmalıdır. Bir taraftan bu yapılırken, diğer taraftan da günümüzün aklı başındaki siyasileri, sosyologları, felse-

fecileri, pedagogları, terbiyecileri bir araya gelmeli, farklı medeniyetler arasında, şiddet ve savaş dili yerine barış dilini geliştirmeye çalışmalıdırlar. Kimi devletlerin kendi çıkar ve menfaatleri için alevlendirecekleri savaş dili ve çığırtkanlığına karşı da, ortak akılla barış dili ve ortamı oluşturulmalıdır. Bir baştan bir başa bütün dünyayı kasıp kavurabilecek muhtemel 3. Dünya Savaşı'nın fitilini ateşleyecek her türlü kışkırtma ve teşebbüse karşı alternatif projeler geliştirilmeli, plânlar yapılmalı; bunlardan realize edilmesi mümkün olanlar da hemen hayata geçirilmelidir. Aksi takdirde, günümüzde üretilen korkunç silahlar ve onların kullanılacağı bir dünya savaşı insanlığın sonunu getirecektir.

Toplum-Devlet İlişkisi Üzerine Bazı Mülâhazalar

Soru: Dinimiz, hayatın tam bir *"denge"* içinde sürdürülmesini sağlayacak prensipleri ihtiva etmektedir. Bu perspektiften toplum-devlet münasebetinde devletin yeri ve konumunu değerlendirir misiniz?

Cevap: İnsanlık tarihinde bazı dönemlerde devletler açıkça kutsanmış, mukaddes kabul edilmiştir. Mesela, *"Roma İmparatorluğu"nun "Kutsal Roma İmparatorluğu"*na dönüştürülmesi saray otorite ve baskısı altındaki bazı din adamları eliyle gerçekleştirilmiş, tarihe teokratik sistemin bir misali olarak geçmiştir.

Kutsal Roma İmparatorluğu'nun idare sistemi, ilâhî metinlere, ilâhî kaynaklara da-

yanarak tesis edilen bir sistem değil; daha ziyade o dönemin şartlarına göre bazı din adamlarının ortaya koydukları içtihatlardan doğan kanunlar mecmuasına dayalı bir sistemdir. Bu sistemde devlet, ruhban sınıfının siyasî hâkimiyetine bağlı olup bir kısım kilise babalarının otoritesinin üstünlüğü esasına dayanır ki bu tam olarak bir *"teokratik rejim"*i hatırlatır. Daha sonraki dönemlerde de devletin kutsandığı vâkidir. Hatta farklı coğrafyalarda ve Müslümanların çoğunlukta yaşadığı bazı ülkelerde de devlete ve hükümete yapılan saldırılara karşı bir tepki olarak bir kısım çevrelerce devlet âdeta kutsanmış, takdis edilmiştir.

İdeal Devletin Gayesi

Hâlbuki Müslümanlıkta ruhban sınıfı yoktur. Din adamlarının ağızlarından çıkan, *"nass" olmadığı gibi onların kendi hevâ ve heveslerine göre çıkarttıkları kanunların da hiçbir bağlayıcılığı yoktur. Yine İslâm'da ruhban sınıfı olmadığı gibi ruhban sınıfı tarafından kutsallık izafe edilmesiyle ortaya*

*çıkan "kutsal devlet"*in de İslâm'da bir yeri yoktur.

Hem İslâm düşünce sisteminde devlet bir gaye değildir; o, insanların saadet-i dareyne ulaşmaları hususunda yardımcı bir araçtır. Görevi ise, insanların hem dünyada hem de ahirette huzur ve saadeti bulabilecekleri bir hayat için zemin hazırlamaktır.

Ayrıca *"devlet"* dediğimiz şey, netice itibarıyla insanların bir araya gelerek oluşturdukları mekanizmanın adıdır. Dolayısıyla o mekanizmayı oluşturan insanlar hak ve hakikate ne kadar yakın ise o ölçüde o devlet hak ve hakikate yakın; insanlar ne kadar hak ve hukuktan uzaksa devlet de o ölçüde hak ve hukuktan uzaktır.

Her devlet, vazifesini her zaman tam yapamayabilir veya vazifesinde kusur edebilir. Râşid Halifeleri istisna edecek olursak, her devirde devletlerin bir kısım hata ve noksanları olmuştur. Emevilerin de kusurları olmuştur, Abbasilerin de. İlhanlılar, Karahanlılar, Zengiler, Eyyubiler ve Selçuklular

devlet vazifesinde yanlışlıklar yaptığı gibi, dört asır boyunca çok geniş bir coğrafyada huzur ve emniyetin soluklanmasına vesile olan Osmanlıların da devlet vazifesinde az ya da çok kusurları olmuştur.

Kargaşadan Nizama Yürünmez

İşte bu noktada meseleye ifrat ve tefritten uzak, umumi prensipler ve küllî bir nazarla bakmak gerekir. Nasıl ki İslâm, ferdi değerlendirirken iyiliklerini alkışlar ve mükâfatlandırır; kötülüklerden sakındırır ve kötülüklerden uzak durmadığı takdirde ötede cezalandırılacağını ifade eder. O, aynı zamanda bir kısım yanlışlıkları var diye de bir insanı tamamen ademe mahkûm etmez. Mesela, İslâm nazarında insan, iman ettiği hâlde bazen hatalar yapabilir, günahlara girmiş, çirkinlikler irtikâp etmiş olabilir; ama bu çirkinliklere girdi diye o kişi iman dairesinin dışına atılmaz. O inanan insan, yaptığı çirkinlikleri helâl itikat etmediği sürece mü'mindir. Ama işlediği günahlardan dolayı da fasık mü'mindir, fâcir mü'mindir

ya da zalim mü'mindir. İşte millet de, devlet de sevapları, hataları ve günahları olan bu fertlerden mürekkeptir. Dolayısıyla fertler gibi devletlerin de alkışlanacak çok güzel icraatları olabileceği gibi, tasvip edilmeyecek hata ve kusurları da olabilir.

Bir devlet, hakka, hukuka, adalete riayet ettiği sürece ona saygı duyulur, icraatları alkışlanır, desteklenir. Ancak apaçık zulme girdiği, adaletsizlik yaptığı durumlarda, *"Devlet kutsaldır, ona saygı duyulmalıdır."* denilip zulüm ve adaletsizlik karşısında sessiz kalınmaz. Aksine hukuk ve kanunların çizdiği çerçevede zulüm ve adaletsizliğe engel olma adına gayret sarf edilir. Fakat bu noktada âzamî derecede hassas olunması gerekir. Zira bütün toplumu ilgilendiren meselelerde bir yanlışlığı düzeltmeye çalışırken başka yanlışlıklara yol açılmamalı, yanlışlıklar fâsit dairesi oluşturulmamalıdır. İdareye ait hata ve yanlışlıklar düzeltilmeye çalışılırken asla asayişi bozacak bir yola başvurulamaz, gayr-i meşru bir yola tevessül edilemez. Mü'min, emniyet ve güven in-

sanıdır; asayiş ve huzurun temsilcisidir. O, her zaman kanun ve kurallar çerçevesinde hareket eder. O, bilir ki kargaşadan nizama yürünmez. Ancak nizamdan nizama yürünür. Tertip, düzen ve asayiş istiyorsanız, nizamî olmalı, nizamî hareket etmeli ve nizamın yanında bulunmalısınız.

Bu açıdan bakıldığında inanan bir gönül, şartlar ne olursa olsun her zaman nizama, intizama yardımcı olmalı; huzur ve asayişin sağlanması konusunda mensup olduğu devlete elinden gelen her türlü desteği vermelidir. Devleti zarara uğratmak, onu zayıf düşürmek, devletin zaafını ganimet bilerek ondan bir şeyler çıkarmak, bir şeyler koparmak isteyen anarşist ruhlara kat'iyen fırsat verilmemelidir. Ülkede anarşi çıkarsa, çarşı-pazara başıboşluk ve kargaşa hâkim olursa, o kargaşa içinde hiç kimse iflah olmaz; anarşi seylapları herkesi önüne katar sürükler, millet de, devlet de sürüklenir gider. Sonra o tahribatı bir daha da önleyemezsiniz. Aynı zamanda, sizin daha aydın fikirleriniz, devlet adına daha parlak proje-

leriniz olsa bile o yıkıntı üzerinde onları hayata geçirmeniz de mümkün değildir. Daha mükemmele yürümek istiyorsanız yine mükemmele yakından başlamanız iktiza eder. Meseleyi kargaşada boğduktan sonra mükemmele ulaşamazsınız. Kemale ulaşmak, en iyiyi yakalamak da tedricidir, en kâmil olana doğru adım adım ilerlenir; bir adım mükemmel, bir adım daha mükemmel, bir adım daha mükemmel... İşte bu zaviyeden de, yanlışlıkların düzeltilmesi konusunda devlete arka çıkmak, devletin yanında olmak, gelecek vaat eden bir projesi varsa onu rical-i devletle paylaşmak mü'minin şiarı olmalıdır.

Devlet Bize Karşı mı?

"Fakat çok defa en olumlu hareketlere bile karşı çıkanlar var. En masum hizmetlerde bile bir garaz arıyorlar!" diyebilirsiniz. Ben, devleti teşkil eden müesseselerin size-bize, falana-filâna karşı olduğu kanaatinde değilim. Bazı müesseselerde çığırtkanlık yapan, sürekli sesini yükselten ve başkaları-

nı sese boğan, gürültüleri faaliyetlerinin çok önünde bir kısım kimseler, size devlet gibi görünüyor olabilir. Size karşı olan devlet değildir, halkı iğfal ederek devletin içine çöreklenen menfaat şebekesi bir gruptur. Dolayısıyla, millet için hayatî ehemmiyeti olan çok önemli bir müesseseyi karşınızdaymış gibi görmek büyük bir hatadır. Böyle bir hatadan hareket ederek onu takbih etmek, kötülemek, sürekli tenkitlerde bulunmak, ikinci büyük hatadır.

Diğer taraftan, ülkesini ve milletini seven, evrensel hukuk içerisinde hareket eden devlet ricali, yapmaya çalıştığımız hiçbir güzel faaliyete karşı çıkmıyor, aksine hepsini alkışlıyor, destekliyor. Zira –Rabbimize hamdolsun– biz, millet için kalbi sevgiyle çarpan, sinesi pırpır atan; millete hizmetten başka bir şey düşünmeyen insanlarız. Şahsımız, yakınlarımız veya sevenlerimiz adına, bir arpa kadar dahi menfaat mülâhazamız olmuşsa bunu ispat etsinler. İspat etsinler de, biz de gidelim Kaf Dağı'nın arkasını mesken tutalım, onlar da bizden kurtulsunlar. Ama

bunu hiç kimse ispat edemeyecektir. Çünkü zerre kadar bir menfaat mülâhazamız olmadı. Allah rızasının haricinde hırsla talep ettiğimiz bir şey olmadı. O rızayı da Allah'ın yüce adını bir bayrak gibi dünyanın dört bir yanında dalgalandırma vesilesinden başka bir yolla da tahsil etmeyi asla düşünmedik. lem bilsin, yedi cihan bir kere daha duysun bunu. Elhamdulillâh, bu konuda yüzümüz aktır; milletimize ve insanlığa hizmet yolunda Cenâb-ı Hakk'ın, *"Ben, sizden razıyım."* demesini ummaktan başka bir mülâhazamız olmadı ve –inşâallah– olmayacaktır.

Bu açıdan, kimsenin bizim karşımızda olmaya, bizi istememeye hakkı yoktur. Bilinmedik bir kısım kaprislerle, bazı pespaye hislerle, faziletleri kendi mallarıymış gibi gören, *"Falan-filân da kim oluyor ki böyle dünya çapında önemli işler başarıyor? Dünyanın neresinde hangi iş başarılırsa başarılsın onun bize mâl edilmesi, bizim eserimiz olduğunun ilan edilmesi lazımdır."* şeklinde düşünen, başkalarının meziyetlerine, faziletlerine tahammülü olmayan akıl

hastası bazı kimseler varsa devletin içinde, işte rahatsız olanlar onlardır. Böyle üç-beş tane sergerdana bakarak, oligarşik bir azınlığın bu mevzudaki çirkin tavrına takılarak koskocaman bir devlet müessesesi hakkında olumsuz düşünceler içine girmek doğru değildir.

İthamlar ve Gurbet

Soru: Muhterem Efendim, devlete ve rical-i devlete karşı bakışınız bu iken, hatta bundan dolayı bazı dindar insanların bile ağır tenkitlerine maruz kaldığınız hâlde, bazı çevrelerce *"devleti bölmeye çalışan bir insan"* olarak itham edilmenizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Cevap: Ben, bu işin ilk mağduru olmadığım gibi, son mağduru da olmayacağım. İnsanlık tarihi hep bu türlü mağdurlarla doludur. Hazreti Nuh (aleyhisselâm), karalardan sonra denizlerde de ürperten bir seyahate katlanmış. Arz üzerinde dolaşmaktan men edilince sular üzerinde yoluna devam etmiş, doğup büyüdüğü yerlerden ayrılmış

ve takdir-i ilâhîye rıza içinde bir dağın başında ârâm eylemiş. Hazreti İbrahim (aleyhisselâm), Babil, Hicaz ve Kenan diyarı deyip, durmadan mukaddes göç nöbetleri yaşamış. Hazreti Musa (aleyhisselâm), daha kundaklara sarılıyken anne evinden Firavun'un sarayına göçmüş, daha sonra Mısır ve Eyke arasında hep mekik dokumuş durmuş. Hazreti Mesih (aleyhisselâm), henüz azize annesinin kucağındayken yolculuklarına başlamış, önceki peygamberlerin geçtiği bütün köprülerden o da geçmiş. Hazreti Zekeriya ve Hazreti Yahya (aleyhimesselâm) gibi bazı peygamberler ise göç imkânı bile bulamamış, yakalandıkları yerde haklarındaki idam fermanı infaz edilmiş. Peygamber Efendimiz de (aleyhi ekmelüttehâyâ), nebilerin ve velilerin ortak kaderi olan mukaddes göç zamanı gelince Mekke-i Mükerreme'den ayrılmış, Sevr Dağı'ndan bir kere daha köyüne dönüp bakmış, *"Ey Mekke, kavmim çıkarmasaydı senden hiç ayrılmazdım."*[6] deyip hicranla hicret di-

---

6 Tirmizî, menâkıb 68; İbn Mâce, menâsik 103; Ahmed İbn Hanbel, el-Müsned 4/305.

yarına yürümüş…

Evet, i'lâ-yı kelimetullah yolunun yolcuları, *"bir an belâ-yı dertten cüdâ" kalmadı. Ebû Hanife, saygısızca hırpalandı, zindanlara atıldı ve inim inim inleyerek yaşadı… Ahmet İbn Hanbel, yıllarca âdi bir insan gibi tartaklandı, bayağılardan bayağı işkencelere maruz bırakıldı… Serahsî, el-Mebsût isimli eserini hapsedildiği kuyu dibinde te'lif etmek zorunda bırakıldı… Ve Bediüzzaman Hazretleri'nin, kendisine yapılan eza ve cefayı ifade eden, "Seksen küsur senelik hayatımda dünya zevki namına bir şey bilmiyorum. Bütün ömrüm harp meydanlarında, esaret zindanlarında, yahut memleket hapishanelerinde, memleket mahkemelerinde geçti. Çekmediğim cefa, görmediğim eza kalmadı. Divan-ı harplerde bir câni gibi muamele gördüm; bir serseri gibi memleket memleket sürgüne yollandım. Memleket zindanlarında aylarca ihtilâttan men edildim. Defalarca zehirlendim. Türlü türlü hakaretlere maruz kaldım."*[7] sözleri…

---

7 Bediüzzaman, Tarihçe-i Hayat s.616 (Tahliller).

İşte, çile, ızdırap, gurbet... Bunlar tebliğ ve temsil mesleğindeki herkesin ortak kaderidir; benim şu anki mağduriyetim de hemen hemen seleflerimin bütününün uğradığı bir mağduriyettir. Bu noktada, bazı anlayış fukaraları veya çarpıtma ustaları için belirtmekte fayda var: Ben, kendimi burada andığım peygamberler veya velilerin makamında görüyor değilim. Sadece onların adını ve yaşadıklarını hatırlatıyorum. Zira onlar, her mü'min için örnektir, rehberdir. Onların yolunu takip etmek, yaşayışımızı yaşayışlarına benzetmek kurtuluşumuzun vesilesidir.

Aczinin ve fakrının farkında olan sıradan bir insanım. Dolayısıyla bazı ithamlar, tabi ki beni çok üzüyor, ruhuma pek ağır geliyor. Fakat bir mü'min, her şeye rağmen Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanmalıdır. Nasıl ki, Cenâb-ı Hak, isyankâr, günah tutsağı, âsi kullarına bile kulu, mahlûku nazarıyla bakıyor, onları da yedirip içiriyor. Mü'min kul da başkalarına bu zaviyeden yaklaşmalı. Haksızlıklar, zulümler ve zorbalıklar karşısında çok bunal-

dığı anlarda bile, hasımca davrananları, en fazla, Allah'a havale etmeli. *"Allahım, ehl-i imana karşı düşmanca davrananları Sana havale ediyoruz."* demeli. Şuna-buna takılmadan, zihnini onlarla meşgul etmeden kendi yapması gereken işlere odaklanmalı, doğru bildiği yolda elif gibi dimdik yürümeye devam etmelidir.

Gizli Ajanda İthamı ve Cinnet Psikolojisi

Soru: Ne kadar şeffaf hareket edilirse edilsin, koyu bir önyargı ve şartlanmışlık içinde bulunan kimseler, gönüllüler hareketi hakkında *"Gizli ajandaları var."* türünden iddiaları sürekli tekrar edip duruyorlar. Bu mevzudaki görüşünüzü ve adanmış ruhlara bu konuda düşen sorumlulukları lütfeder misiniz?

Cevap: Esasında sadece Türkiye'de değil, umumi mânâda bütün yeryüzünde çok ciddi seviyede bir paranoya yaşandığı, hemen her şeyden, herkesten şüphe ve endişe duyulduğu görülmektedir. Ancak şu an ülkemizde yaşanan paranoya, tarihte eşine az rastlanır bir seviyede. Bugün ülkemizde, Hazreti Pîr'in yaklaşımıyla diyecek olursak, çok rahatlıkla imkânât, vukuat yerine konu-

yor, sonra da bu imkânât üzerinden insanlar hakkında en ağır hükümler kesilip biçiliyor. Hatırlanacağı üzere, Üstad Hazretleri, mahkemede karşısına çıkarılan asılsız isnat ve ithamlara mukabil bu hususa dikkat çekiyor; mahkeme hâkimi ve savcısının da bir cinayet işlemelerinin ihtimal dâhilinde olduğunu ve eğer ihtimallere göre insanlar derdest edilip istintaka tâbi tutulacaklarsa, onların da mahkemeye çıkarılmaları gerektiğini ifade ediyor.[8]

İhtimaller üzerine hüküm bina edip insanların geleceklerine dair bir kısım kurgular oluşturmak ve hâlihazırdaki durumları itibarıyla onları potansiyel suçlu gibi göstermek ancak bir cinnet ifadesi olabilir. Fakat neylersiniz ki, bütün dünyada, özellikle de şimdilerde ülkemizde bir cinnet hâli yaşanıyor. Dolayısıyla böylesine cinnet yaşayan insanlara, kendinizi anlatabilmeniz bir hayli zordur. Bu sebeple, öncelikle bu realiteyi kabul etmek gerekir. Daha sonra da ümitsizliğe kapılmadan, bıkkınlık göstermeden

8 Bkz.: Bediüzzaman, Şuâlar s.376 (On Dördüncü Şuâ).

hüsnüniyetinizi, ileriye matuf hiçbir hesabınızın ve gizli ajandanızın bulunmadığını söz ve beyanlarınızla, tavır ve davranışlarınızla her fırsatta ifade edip ortaya koymalısınız. Evet, bizim ajandalarımızda ne gizli hesaplarımız ne de ileriye matuf böyle herhangi bir plânımız yoktur, olamaz da. Şuna buna müdahale etme, bir şeyleri değiştirme gibi hevâ ve heves peşinde koşma bizim duygu ve düşünce dünyamızdan fersah fersah uzaktır. Ben öyle zannediyorum ki, değil hayatını bu işe vakfetmiş, onun göbeğinde bulunan insanların rüyalarına, kenarından köşesinden gönüllüler hareketiyle münasebet tesis etmiş bulunan insanların dahi rüyalarına böyle bir arzu misafir olmamıştır. Bundan dolayıdır ki adanmış ruhlara, kendilerine isnat edilen şeyleri söylediğinizde, *"Allah Allah! Siz neden bahsediyorsunuz ki!?"* deyip, şaşkınlıkla yüzünüze bakacaklardır. Evet, onların hayal ve rüyalarında dahi bu tür kurgular söz konusu değildir.

Makam Beklentisi Allah'a Karşı En Büyük Vefasızlık

Hakk'ın rızasını en büyük hedef bilenler daha başta dünyanın en pahalı payesine talip olmuşlardır. Onlar bu gaye-i hayali peyleme istikametinde bütün ömürlerini tüketseler yine de bunu az görürler. Bu gaye-i hayale ulaşabilmek için de i'lâ-yı kelimetullah yolunda koşturup durmayı, Nâm-ı Celîl-i İlâhî'nin dünyanın dört bir yanında şehbal açmasını sağlama istikametinde çalışıp çabalamayı en büyük bir vesile bilirler. Bilhassa günümüzde dinin doğru şekilde anlaşılmasını sağlama, yanlış ve çarpık yorumların önüne geçme, onları tashih etme, ayrı bir önem arz etmektedir. Din adına hayırlı bir iş yaptığını zannedip de şiddete başvuran ve kan döken insanların tavır ve davranışlarının yanlış olduğunu anlatma, silm u selâmet kökünden gelen İslâm'ın gerçek hüviyetini ortaya koyma Allah rızasını tahsil etmenin en uygun, en kestirme yollarından biridir. İşte günümüzde inanan gönüller olarak bizler, Rabbimizin rızasına ulaşmak için karınca kararınca böyle bir güzergâhı kullanma niyet ve gayretinde bulunuyoruz. Doğruluk emriyle gelen ve doğruluğu telkin

eden İslâmiyet'in doğru anlaşılması istikametinde gayret sarf ediyor; onun evrenselliğini, bütün insanlığı kucaklayıcılığını gönüllere duyurmaya çalışıyoruz. Aynı zamanda, değişik anlayış, dünya görüşü ve hayat felsefesine sahip insanlar arasında bir uzlaşı ortamı oluşturma, farklı kültür ve anlayıştaki insanlarla da paylaşabileceğimiz müşterek hususların bulunduğunu ortaya koyma gayreti içindeyiz.

Şimdi siz ifade etmeye çalıştığımız bu yüce hakikatlere teşne iseniz, hayatınızı buna vakfetmişseniz, bunu bir adanmışlık şeklinde yerine getiriyorsanız, *"şuna talipler, buna talipler" diye ileri sürülen iddialar karşısında şaşırır kalır ve onların dediklerine talip olmayı tenezzül sayarsınız. Hatta kanaatimce günümüzde, adanmış ruhların samimi gayretlerle –Allah'ın inayetiyle– ortaya koydukları bu kıymetli hizmet, doğrudan doğruya iman hizmeti olması ve gönüllerin Allah'la buluşmasını hedeflemesi itibarıyla beldelerin fethinin dahi on katı üstünde bir vazifedir. Bana deseler, "Eğer bu*

arkadaşlar içinde bugünkü hizmet anlayışından, duygu ve düşüncelerinden sıyrılırsan, sana Kanuni Sultan Süleyman'ın bile gidip geriye döndüğü Viyana'nın anahtarlarını vereceğiz." ben onlara karşı, "Allah aşkına siz, bende Rabbime karşı ne vefasızlık gördünüz ki beni böyle bir tenezzüle çağırıyorsunuz?" derim. Evet, biz Allah'ın rızasına talip olmuşuz. Bundandır ki, bizim için önemli birer sermaye olan aklımızı, fikrimizi, düşüncelerimizi, hissiyatımızı, muhakememizi, mantığımızı Allah'ın bir kereliğine vermiş olduğu hayatı değerlendirme mevzuunda kullanmaya çalışıyoruz. Sadece bir kereliğine verilmiş olan ve her şeyiyle hesabı sorulacak olan bu değerli sermayelerimizi yersiz ithamlarda dile getirilen değersiz ve abes şeylere sarf etmeyi Rabbimize karşı bir saygısızlık sayıyoruz.

İşte bu düşünceler, kanaat-i âcizanemce, bu yola gönül koymuş herkesin vird-i zebanı olmalıdır. Bize düşen, her fırsatta, her yerde kapalı bir yanımızın olmadığını vurgulamak, tavır ve davranışlarımızla bunu ortaya

koymak, elimizden geldiğince, dilimiz döndüğünce samimi bir şekilde bu konuları sorup öğrenmek isteyenlere izahını yapmaktır. Kalblerin sahibi Allah (celle celâluhu) olduğu gibi, hakikatin kalblere girmesini temin edecek olan da O'dur. Biz vazifemizi yapar, neticeyi O'na havale ederiz.

Kıskançlık ve Hazımsızlıkla Mukabele Görmek Bu Yolun Cilvesi

Bu mevzuda önemli diğer bir husus da, insan tabiatını nazar-ı itibara alarak bazılarının kıskançlık ve hazımsızlığını normal karşılamaktır. Unutulmamalıdır ki, Cenâb-ı Hak, Anadolu'nun bağrından çıkmış bu gönüllüler hareketine tarihte eşine az rastlanır pek çok lütuf ve ihsanda bulundu. Tarihimizde en güçlü olduğumuz dönem, Osmanlı dönemi içerisindeki hususiyle ilk üç asırlık dönemdir. Bu zaman dilimi içinde Devlet-i liye, yeryüzü muvazenesinde tam bir hâkim unsur olmuştur. Şu an ise, ülkemizin ekonomik imkân ve şartları ortadadır. Fakat Rabbimize hamdolsun ki, o dönem-

de dahi ulaşılamayan coğrafyalara gidilmiş, Allah'ın izniyle, dünyanın yüz yetmiş ülkesinde, bu ülkelerin farklı şehirlerinde eğitim faaliyetlerinde bulunulmuştur. Böyle bir netice, yüz yetmiş küsur yerde Türkiye'nin güzel bir şekilde tanıtılıp anlatılması demektir. Medyaya da yansıdığı üzere bu eğitim müesseselerinden mezun olanlar, birer Türkiye dostu olarak, üniversite ve daha sonraki kariyerlerini ülkemizde yapmayı tercih etmektedirler. Bütün bunlara Allah'ın hususi teveccühü nazarıyla bakılmalı, bir kısım hazımsızlıkların olabileceği tabiî ve normal kabul edilmelidir.

Şeytan, Hazreti dem'i (aleyhisselâm) kıskandığından dolayı mahvolup gitmiştir. Tabiatına hâkim olan düşmanlıktan ve tabiatı tamamen kıskançlık ve hasede kilitlendiğinden dolayı o, gördüğü güzellikleri artık duyamaz ve değerlendiremez hâle gelmiştir. Şeytanın bu hâli, tıpkı kin ve düşmanlığa kilitlenip yumruk yumruğa birbirine girmiş veya bıçaklarını çekip birbirinin üzerlerine yürümüş insanların o kavga ortamındaki

hâlet-i ruhiyelerine benzer. Siz, kendini kaybetmiş bu insanların yanına varıp, *"Yahu siz Allah'ın kullarısınız; birbirinizin kardeşisiniz; kardeş kardeşe böyle yapar mı?"* diye ikazda bulunsanız, dönüp bir bıçak da size saplayabilirler. Dolayısıyla o esnada o insanlara laf anlatabilmeniz mümkün değildir.

İşte her şeye karşı çıkan bazı kesimlerin ruh hâli bundan farklı değildir. Bu sebeple olumsuz ve negatif bir hissiyatla böylesine gerilmiş ve vücudunun kimyası bozulmuş insanların sizi hazmedemeyeceğini kabul etmelisiniz. Alabildiğine şeffafiyet içinde hareket etmenin yanında, elden geldiğince gıpta ve haset damarlarını tahrik edebilecek tavır ve davranışlardan uzak durmalısınız. Zaten temelde cüz'i iradeye bakan yönüyle yapılanlar küçücük şeylerdir. Fakat biz, o küçücük şeyleri dahi başkalarına mâl etmenin yollarını aramalıyız. Mesela Cenâb-ı Hakk'ın sizi muvaffak kıldığı bir hizmet karşısında, *"Bu, demokrasinin bir sonucudur." diyerek yapılan o işi, zemin ve şartlara vermelisiniz. Başka bir muvaffakiyet karşısın-*

da da, "Cenâb-ı Hak, herkesin gösterdiği faaliyetlere semere ihsan ediyor. Eğer böyle bir hoşgörü ortamı olmasaydı ve umumi atmosfer bu şekilde muhafaza edilmeseydi biz bu faaliyetlerde bulunamazdık." demelisiniz. Ayrıca bilinmesi gerekir ki, Allah yolunda koşturanlar için bu üslup ve tavır, kendilerini şirk ve kibir uçurumuna düşmekten koruyacak en selâmetli bir yoldur.

Cenâb-ı Hak Biliyor ve Milletimiz Gerçekleri Görüyor Ya!...

Utanma, arlanma duygularını ve hayâ hislerini bütün bütün yitirdiklerinden sabah-akşam size sürekli iftira, bühtan ve hakaretlerde bulunanların yaptıklarından elbette ki bir insan olarak müteessir olup üzülürsünüz. Ama ne gam! Her şeye nigehbân, her şeyi gören, her şeyi bilen Allah var! Hem bu dünyanın bir de ahireti var. Mahşer var, hesap var, kitap var, mizan var!

Aslında baştan beri mü'min karakte-

rinin bir gereği olarak elimden geldiği kadar Hazreti Ebû Bekir'in (radıyallâhu anh) yol ve usûlünü takip etmeye çalışıyorum. Hani hatırlarsınız, bir gün adamın biri Hazreti Ebû Bekir'e gelip bir sürü itham ve hakaretler savurmuş. Hazreti Ebû Bekir sükût etmiş, uzun bir süre hiçbir şey söylememiş, karşılık vermemiş. İftiraların sonu gelmeyince dayanamayıp kendisini savunacak birkaç söz söylemiş. Onları seyreden Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ebû Bekir! O adamın sana söylediği her kötü sözde sen sabrederken, bir melek seni müdafaa ediyordu. Sen söze başlayınca artık melek ayrıldı."* buyurmuştu.[9] Bundandır ki, sükûtun çığlıkları hep sesimin önünde uğulduyor... Bundandır ki, derûnî bir sükût murakabesine dalarak âdeta kendi his dünyamın dışına kaçıyorum... Bundandır ki çığlıklarımı içime gömüyor ve duygularımı sükûtun nevhalarıyla dillendiriyorum...

Allah her şeyin aslını biliyor ve insanlar da olup bitenleri, gerçekleri görüyor ya...

---

9 Ebû Dâvûd, edeb 96.

Öyleyse ehl-i insaf kararını verir ve zaten veriyor da… Bakın bütün tehditlere, baskılara rağmen doğru bildiği yolda halkımız yürümeye, dur durak demeden Allah yolunda koşmaya, koşturmaya devam ediyor. Kendilerini ifade edebilecek imkân ve fırsatları bulan entelektüellerimiz de bütün engellemelere rağmen hak ve hakikate tercüman olmaya çalışıyor.

Vâkıa, doğruları yazan, Hizmet Hareketi'nin yolunu, yöntemini, duruşunu müdafaa eden insanları hemen ademe mahkûm etmek için elli türlü yola başvuruyorlar. Bir yazar, fakir hakkında veya Hareket hakkında iyi ve lehte bir yazı yazsa hemen hışımla üzerine gidiliyor ve yeni bir yalanla o şahıs da bana nispet ediliyor; hatta o şahıs suç işlemiş kabul edilip, istintaka tâbi tutuluyor ve tutuklanıyor da. Dahası, nerede dürüst ve milliyetperver bir insan varsa onu da harcamak için hemen bana nispet ediyor, *"bu da ondan"* deyip bir yaygara koparıyorlar. Çalmamak, çırpmamak, ahlâklı olmak suçmuş, cürümmüş gibi muameleye

tâbi tutuyor; namaz kılan, cumaya giden, infakta bulunan, sadaka ve zekât veren, fakir talebelere burs temin eden insanı bile benimle irtibatlandırıp bir teşkilat, bir örgüt yapısı arıyorlar.

Bir kez daha ifade edeyim ki, her türlü despotluğa, baskıya, zulme rağmen yine de insanımız bu güzelliklere sahip çıkıyor; kanun ve kurallar çerçevesinde kendilerini ülkesine, ülküsüne, insanlığa adamış ruhlar hak bildiği yolda dimdik yürümeye devam ediyorlar. Onlar, başlarına gelen belâ ve musibetleri hak yolunun bir cilvesi kabul ediyor, bütün bunları birer imtihan olarak görüyor, inanç ve ümitle dopdolu bir hâlde neticesi şeker şerbet böyle bir imtihanın hakkını vermeye çalışıyorlar.

Hizmet Hareketi ve Devlete Sızma İddiaları

Soru: Hizmet Hareketi hakkında, *"devlete sızma veya devleti ele geçirme"* gibi iddialar öne sürülüyor. Hizmet gönüllüleri ve onları yakından tanıyanlar bunların birer iftiradan ibaret olduğunu bilse de kimi insanlar nezdinde bu tür iddiaların kafa karışıklığına sebep olduğu da bir gerçek. Söz konusu ithamlara nasıl cevap verilmelidir?

Cevap: İnsanlara sorulsa ki, *"İşinin ehli olan, çalmayan, yolsuzluk yapmayan, vatandaşa saygılı davranan, vazifesini hakkıyla yapan, adaletiyle, dürüstlüğüyle öne çıkan öğretmenler, müdürler, doktorlar, mühendisler, hâkimler, savcılar, bakanlar, başbakanlar mı istersiniz; yoksa işini savsaklayan, hak-hukuk tanımayan, işinin ehli olmayan, vatandaşa saygısız kamu görevli-*

leri mi?" Herhalde herkes, birinci şıktakileri isteyecektir. İşte farklı kesimlerden binlerce akademisyen, mütefekkir, sosyolog, gazeteci ve eğitimcinin ifade ettikleri gibi Hizmet Hareketi, zikredilen evsafta insanlar yetiştiriyor. Bu açıdan Anadolu insanının emek verip sahip çıktığı eğitim yuvalarında bu evsafta insanlar yetiştirilmiş ve bunlar ehliyet ve liyakatlerini ortaya koyarak hak kazanıp girdikleri müesseselerde bulundukları mevkilerde öne çıkmışlarsa buna devlete sızma veya devleti ele geçirme teşebbüsü mü denir; yoksa halka, devlete ve ülkeye hizmet mi denir?

İkinci olarak; insanları ilme, ahlâka, mâneviyata, hakiki dindarlığa çağırmak; din, ahlâk, ilim ve mâneviyat hizmeti vermek kimsenin tekelinde olmadığı gibi kendisini Müslüman olarak gören insanlar için böyle bir vazife inandığı değerlerin bir gereğidir. Bu ülke ve bu milleti aşk derecesinde seven eğitim gönüllüleri, toplumun hemen her kesimine hitap etmeye çalışıyor ve bunun neticesinde farklı kesimden insanlar bu

çağrıya müspet cevap veriyorlarsa bu, devlete sızma veya onu ele geçirmeye çalışmak mıdır; yoksa millete, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek midir?

Üçüncü olarak; ifade etmek gerekir ki, maalesef günümüzde kimi kamu kurum ve kuruluşlarında yolsuzluk yapma, rüşvet alma, adam kayırma gibi hukuk ve ahlâka aykırı bir kısım davranışlar karşısında ülfet oluştuğu için; vazifesini hakkıyla yapmaya ve aldığı maaşın karşılığını vermeye çalışan, hukuka ve kanunlara bağlı olan, hırsızlığa, yolsuzluğa ve rüşvete bulaşmayan kamu görevlileri, bulundukları yerlerde sevilmiyor ve istenmiyorlar. Evet, ahlâk ve faziletlere bağlı bir kısım kamu görevlilerinin kanun ve kurallar çerçevesinde vazifelerini hakkıyla yerine getirmeleri, bulundukları yüksek makam ve mevkileri kazanç kapısı olarak gören bir kısım kimselerin zarar görmesine sebep olabiliyor.

Peki, böyle bir durumda işini hakkıyla yapmak isteyen insanlar ne yapmalı? Hu-

kuk ve kanun tanımayan bir kısım kimseler kendilerine zarar verecek diye adalet ve hakkaniyetle vazifelerini yerine getirmesinler mi? Başka bir ifadeyle, yüksek insanî değerlere ve hukuk kurallarına uygun olarak vazifenin yerine getirilmesi devlete sızmak ve onu ele geçirmeye çalışmak mıdır?

Suçluluk Psikolojisi ve Yansıtma

Kaldı ki bu ülke insanının her bir ferdi, –elbette ben ve Hizmet gönüllüleri de buna dâhil– devletimizin vatandaşlarıyız. Ben, öz be öz Anadolu insanıyım. Kana, deme, damara, kafatasına bağlı bir ırkçı değilim, böyle bir zihniyete kesinlikle karşıyım. Fakat milletimi aşk derecesinde seviyorum. Bu açıdan bir vatandaşın kendi memleketindeki müesseselere girmesi, başkalarını da girmeye teşvik etmesi nasıl sızma olarak yaftalanabilir? Aslında sızma, kanuna ve hukuka aykırı olarak iş yapan veya bulundukları devlet hizmetlerini menfaatleri adına kullanan kişilerin işidir ki, işte bunlar kendilerini gizlemek için, kendileri dışındaki herkes hak-

kında bu tür suçlamalarda bulunuyorlar.

Evet, bu milletin her ferdinin, gerekli ehliyet ve liyakate sahip olmak ve bunları ortaya koymak şartıyla elbette devletin bir kademesinde, bir kamu hizmetinde bulunma hakkı vardır. Ama bazıları şu veya bu yolla bu ülkenin kaderiyle alâkalı çok önemli, hayatî yerleri tutmuş, gelip hipofiz bezine oturmuş, milletin görme sinir sistemini baskı altına almış ve milletin doğru görmesine engel olmuşlarsa; sizin davranışlarınızı, hareketlerinizi de paranoyayla, *"Efendim, bunlar sızmak istiyorlar." diyerek yorumlar ve insanlara öyle göstermek isterler. Onlar bu paranoya ruh hâliyle sızma meselesine öyle kilitlenmişlerdir ki, artık bir yerde kapının tokmağına dokunulsa, kapının zili çalsa "sızma"* der, sızma ile oturur sızma ile kalkar, sürekli bir sızma paranoyası yaşarlar.

Hem Hak, Hem Sorumluluk

Hâlbuki bir milletin ferdi, kendi milleti içinde, kendi milleti için var olan müesseselere sızmaz; hakkıdır, girer oraya; mülkiyeye

de girer, adliyeye de girer, hariciyeye de girer. Neden vatan evladı girmeyecekmiş buralara? Anadolu insanını sadece Kur'ân kurslarına mı bağlamak istiyorsunuz? Yalnızca o mevzuda mı teşvikte bulunalım; *"Sadece İmam-Hatiplere gitsinler." mi diyelim? Hayır, dün dediğim gibi, evvelki gün dediğim gibi bugün de söylüyorum, ömrüm vefa ettiği müddetçe yarın da, öbür gün de söyleyeceğim: Anadolu insanının, bu ülkenin vatandaşının her yere girme hakkı vardır, bu hakkını kullanır. Böyle bir hakkı kullanmaya mâni olmak apaçık haksızlıktır, zulümdür, irtikâptır. Ama hemen şunu ifade edeyim ki Anadolu insanına, kendi memleketinde, kendi müesseselerinin kapılarını kapatma, böyle bir dayatma gün gelir halkın vicdanında öyle bir yankı bulur ki geriye teper. Dahası, "Zalimin zulmü varsa, mazlumun Allah'ı var / Bugün halka cevir kolay, yarın Hakk'ın divanı var."*

Bu itibarla sesim ulaşsaydı Anadolu'nun en ücra noktasında duyulacak şekilde bir kere daha haykırırdım: Çocuklarınızı Kur'ân

kurslarına koyduğunuz kadar, İmam-Hatip'e de koyun; oraya koyduğunuz kadar mülkiyede de okutun; tıpta, mühendislikte, polis mekteplerinde okuttuğunuz kadar, hukuk fakültelerinde, askerî mekteplerde de okutun! Bu ülke sizin ülkeniz; dolayısıyla, o ülkeyi ayakta tutacak müesseselere sahip çıkmak da hem hakkınız hem de sorumluluğunuzdur.

Kendilerinden Başka Herkes 'Öteki'

Esasında bu tür iddialar, maalesef millete hizmet uğruna değil de kendi menfaati adına kullandığı konumunu muhafaza edebilmek için Türkiye'nin şu anki kaotik, karmaşık, hukuksuz ortamından istifade eden, bu hâlin devamını isteyen; insanların gerçekleri görmelerinin önünü almaya, ülke gerçeklerinin bilinmesine engel çıkartmaya çalışan, ele geçirdikleri kamu makam ve mevkilerini bırakmak istemedikleri gibi, evlatlarına, onlardan torunlarına bırakma peşinde koşan; ülkenin gerçekten demokratikleşmesinden ciddi mânâda korkan ba-

zılarının hukuk devleti ve demokratik bir devlet olabilme adına adımlar atılmasının önünü almak için kullandıkları argümanlardan biridir. Milletin yükselişini kendilerinin çöküşü kabul eden, vazifeperver insanları kendi ikballeri açısından birer tehlike olarak gören ve dün başkalarıyla, bugün ise daha başkalarıyla ittifak hâlinde bulunan bir kesim veya bazı kesimler çıkarlarından olma telaşı yaşıyor ve işgal ettikleri koltuklarda, içine gömüldükleri yolsuzluk, hırsızlık, rüşvet gibi bataklıkların sorgulanmasından korktukları için bu tür iddialar ortaya atıyorlar. Devlet ve milletin imkânlarıyla bohemce yaşayışlarını ve serâzat hayat tarzlarını sürdürebilmek için kendileri gibi olmayan insanlardan rahatsızlık duyuyor ve bunları rahatça davranmalarına ve keyiflerince yaşamalarına mâni görüyorlar. Daha sonra da şeytanî hislerine fikir libası giydirerek, *"Darbe var; her yeri sarmışlar; her yere sızmışlar!.." türünden yâvelerle ortalığı velveleye veriyorlar. Bu sözleri tekrarlaya tekrarlaya zamanla paranoyalara tutuluyor ve kendileri haricindeki herkesi düşman ve herkesi*

"öteki" görme ruh hastalığına kapılıyorlar.

Diğer yandan, bu iddiaların bir psikolojik savaşın parçası olduğu da gözden kaçırılmamalıdır. Bazıları, *"şucu, bucu"* iftiralarını rical-i devlete karşı tehdit, şantaj ve yıldırma malzemesi olarak kullanıyorlar. Ülke ve devlete faydalı işler yapabilecek kimseleri suçlayıp sindiriyor ve onların önlerini kesiyorlar. Böyle bir bahaneyle vatan evladının önünü tamamen tıkamayı hedefliyorlar.

Âlemi Nasıl Bilirsin; Kendin Gibi...

Bir kısım kimseler de var ki, demokratik teamül ve kuralları ayaklar altına alarak ülkenin kan damarlarına, kılcallarına kadar girmiş ve halk üzerinde hâkimiyet kurmuşlardır. Onlar bu uğurda, meşru-gayrimeşru ellerindeki her türlü imkânı kullanmış, belli yerlere gizlice nüfûz etmiş ve ülkenin imkânları üzerine konmuşlardır. İşte bu tür insanlar çevrelerine hep kendi iç dünyaları adesesinden bakar; değişik hareket ve oluşumları, faaliyet ve kıpırdanmaları kendi yaptıklarına kıyas edip öyle değerlendirir ve

neticede kendi levsiyatlarını başkalarında da tahayyül edip insanlarla muamelelerini bu anlayışa göre belirlerler. Kendileri gerçekten *"sızdıkları"* için, ehliyet ve liyakatlerini ortaya koyarak idarî kademelerde yer alan millet fertlerini de sızmakla suçlarlar.

Hani bir hırsız bir dükkânın önünden geçerken kepenklerine bakar, *"o kepenklerin kolay bir şekilde nasıl açılacağı, kilidinin nasıl çözüleceği, hangi yollarla içeriye girilip daha sonra içerideki o malların nasıl hızlı bir şekilde boşaltılacağı" gibi şeyleri düşünür. Yani oradan geçerken daha başta göz hırsızlığıyla, yapacağı hırsızlığın zeminini hazırlar, onun kurgusuyla meşgul olur. Bu arada dükkân sahibi de, dükkânını kapatıp evine giderken geriye dönüp bakar ve gözleri kepenklerin üzerinde, muhtemel bir hırsızlığa karşı gerekli tedbirleri alıp almadığının, kilidin yeterince güvenli olup olmadığının muhasebesini yapar. Bu durumu gören ve o şahsın dükkân sahibi olduğunu bilmeyen hırsız ise, onu kendine kıyas edip "Bu da bizim tayfadan!"* der.

Bu misalde olduğu üzre, birileri kırk haramiler gibi milletin mukadderatı üzerine oturmuş, önemli müesseselere nüfûz etmiş ve oraları ele geçirerek kendi aralarında paylaşmışlarsa, gayet masum düşüncelerle ve insanî faziletlerin i'lâsı istikametinde koşturup duran insanları da kendileri gibi değerlendirir, onlara da aynı gözle bakarlar. Hâlbuki o adanmış ruhlar son derece masum düşüncelerle hareket etmektedirler. Öyle ki onlar, makam-mansıp-iktidar gibi dünyevî arzu ve hevesleri rüyalarında dahi görmemişlerdir. İnsanın, uzak durduğu, istemediği hâlleri rüyasında görmesi mümkündür. Fakat onlar, o türlü arzu ve heveslerden öylesine uzak bulunmaktadırlar ki, bazı rüyalar şuuraltı müktesebatının bir yansıması olsa da, onların şuuraltında böylesi mülâhazalar bulunmadığından, o türlü düşünceler onların rüyalarında dahi kendilerine yer bulamamaktadır. Ama bir kısım insanlar hep o rüya ve hülyalarla oturup kalktığından masum insanları da kendi bakış açılarına göre değerlendirmekte, kendi bakış açılarına göre yorumlamakta ve neti-

cede değişik iftira ve karalamalarla onların önünü kesmeye çalışmaktadırlar.

Gönüllüler Hareketi ve İthamlar

Soru: Bazı kesimler her fırsatta gönüllüler hareketiyle ilgili bir kısım şüpheler ortaya atıyor, genel havayı bulandırıyor, itham ve iftiralarda bulunuyorlar. Bu tür hâdiseler karşısında nasıl bir tavır takınılmalıdır?

Cevap: Öncelikle bu konudaki genel bir mülâhazamı arz edeyim. Ben, Hizmet Hareketi'yle ilgili olarak ortaya atılan her iftiraya cevap vermenin gereksiz olduğunu düşünüyorum. Neden? Çünkü verilen her bir cevap bir yönüyle o iftiraları ilk defa duyanların zihinlerinde söz konusu ihtimallere kapı aralama demektir. Öyle ki sizin verdiğiniz cevaplar bazılarını, *"Acaba bunlar kendilerini hakikaten bir töhmet altında mı hissediyorlar?"* şeklinde bir düşünceye sevk edebilir. Bu açıdan belli çevreler tarafından

belli maksatlarla sürekli üretilip durduğu aşikâr olan ve sizinle hiçbir münasebeti bulunmadığına dair akıl ve vicdanın hemen hükmünü vereceği söz konusu itham ve iftiraların asılsız olduğunu anlatmaya çalışmanız doğru olmayabilir.

İspat, İddiada Bulunana Düşer

Hukukta, *"Müddeiye ispat, inkâr edene ise yemin düşer." şeklinde temel bir kural vardır. Eğer birileri bizim hakkımızda bir kısım iddialarda bulunuyorlarsa, bunları ispat etmekle mükelleftirler. Biz, bütün bu iftiraların doğru olmadığını söylüyoruz. Eğer birileri bu konuda yemin etmemizi isterlerse, hangi mukaddesat üzerine yemin etmemizi istiyorlarsa, çok rahatlıkla, "Vallahi, billahi, tallahi isnat ettiğiniz bu hususlarla bizim hiçbir alâkamız yok."* diye yemin de ederiz.

Ayrıca Allah'ın (celle celâluhu) rızasını kazanmanın dışında hiçbir gayeleri bulunmayan ve kendilerini sadece Allah'ın dinini i'lâ etmeye adamış olan Hizmet gönüllüleri hakkında ulu orta konuşan kimselerin se-

viyelerini muhafaza edemediklerini düşünüyor; her ne kadar kendimi herkesten hakir görsem de Allah'ın kulu olma şerefiyle şerefyâb olmuş bir insan olarak, iftiralarına cevap verirken onların seviyesine inmeyi Allah'a karşı bir saygısızlık sayıyorum. Aynı şekilde Hazreti Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ümmeti olmam hasebiyle, akıl-mantık dışı, vicdanın isyan edeceği ulu orta yapılan iftiralara cevap vermek, bana göre bu tür kimselerin seviyesine inme tehlikesi oluşturduğundan, bunu da Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşı bir saygısızlık addediyorum.

Diğer taraftan aleyhinizde konuşan herkese cevap yetiştirmeye kalktığınız zaman, bununla ciddi meşgul olur, her ânı altın kıymetinde olan vaktinizi bu işe harcar; dolayısıyla yapmanız gerekli olan çok kıymetli işleri yapamazsınız. Dahası, müfteriler demagoji ve diyalektiği yol edindiklerinden, verdiğiniz cevapları çarpıtırlar ki, bu da zihinlerde yeni bir kısım soruların oluşmasına sebebiyet verebilir. Bütün bu sebeplerden

ötürü aleyhimizde ulu orta bir kısım sözler sarf eden müfterilere cevap vermeyi gereksiz sayıyor ve yeni ifadesiyle bütün bunları *"es"* geçmeyi şahsen tercih ediyorum.

Kaba Kuvvetin Çılgınlığı

Ne var ki ortaya atılan iftiralar geniş kitlelerin zihninin bulanmasına sebebiyet verdiği takdirde ve çokça, sürekli tekrar edildiğinden dolayı zamanla sağduyulu olan bazı kimselerin bile bu tür asılsız iddialara meyletmeleri gibi bir durum ortaya çıktığında üslup muhafaza edilerek tavzih ve tasrihte bulunulması, iftiralara cevap verilmesi gerektiğini düşünüyorum. İşte bu perspektiften hareketle müsaadenizle ana hatlarıyla sadece bir iki hususa kısaca değinmek istiyorum.

Şimdiye kadar Hizmet Hareketi'ne gönül verenler gibi, milleti için bir şeyler yapmak isteyen, çırpınıp duran insanların oluşturduğu topluluklara pek çok defa taarruzlar yapılmış, meyveli ağaçlar sürekli taşlanmıştır. Hususiyle şahsî menfaat ve siyasî çıkar

düşüncesiyle hareket edenler istedikleri gibi yönlendiremedikleri toplulukları kendilerine tâbi kılmak için ellerinden gelen gayreti ortaya koymuşlardır. Gün gelmiş, hak ve adalet duygusuyla tadil edilemeyen kaba kuvvet milletin kaderine hâkim olunca *“Madem güçlüyüm, her ne yaparsam yapayım o benim hakkımdır. Kimse bu mevzuda bana itiraz edemez.” şeklindeki kâfirce düşünce biricik ölçü kabul edilmiştir. Öyle ki milletin kanaatine saygının ifade edildiği ve Meclis’in alnına, “Hâkimiyet bilâ kayd u şart milletindir.”* ifadesinin kaydedildiği bir dönemde bile, millet tarafından seçilerek oraya gönderilen insanlar defaatle engellenmiş, hatta bertaraf edilmişlerdir.

İşte bütün bu hâdiselere yol açan temel düşünceyi arka plânıyla birlikte iyi kavramak gerekir. Kaba kuvvete dayanan bir kesim, *“Madem ben güçlüyüm, öyleyse ne yaparsam yapayım, millet bunu haksızlık ve adaletsizlik olarak görmemelidir. Hatta ben icabında kelleler bile alabilirim. Aldığım bu kelleler de kendi düşünce dünyama*

göre kurmak istediğim sisteme feda olsun." şeklinde düşünebilir. Nitekim bazıları tarafından bu tür düşünceler telaffuz da edildi. Darvinizm'in dile getirdiği natürel seleksiyona karşı, bunlarınkine de, "idarî veya iradî seleksiyon" diyebilirsiniz.

Aslında bütün bunların temelinde, kadimden bu yana devam edip giden iman-küfür/iman-nifak mücadelesi yatmaktadır. Şeytanî vesveseyle peygamberâne ilham; Allah yoluyla şeytan yolu her zaman birbiriyle rekabet içinde olmuştur. Şeytan yardakçıları, her zaman peygamber yolunda yürüyenlere karşı farklı şekil ve kalıplar altında düşmanlıklarını izhar etmişlerdir. Ne var ki birileri, bu Faust-Mefisto mücadelesini doğrudan doğruya dini ve dindarları hedef alarak yürütürken, bazıları da dindar görünmek suretiyle aynı şeyi yapmışlardır. Evet, bu iki kesimin yol ve yöntemleri farklı olsa da mücadeleleri, mücadeleleriyle ulaşmak istedikleri hedef aynıdır.

Cennet'e Merdiven Dayasanız Dahi...

Günümüzde Allah'ın izni ve inayetiyle dünyanın dört bir yanına açılan adanmış ruhların eliyle çok önemli hizmetler yapılıyor. Anadolu insanının ektiği tohumlar inşâallah on sene, yirmi sene sonra toprağa ekilen tohumların filizlenmesi gibi neşv ü nema bulacak. Evet, bugün, Rabbimin inayet ve lütfuyla, birbiriyle anlaşan insanların bulunduğu, sevgi ve barışın hâkim olduğu huzur adacıkları oluşuyor.

İşte bütün bu gelişmeler hazım problemi yaşayan, kavga yanlısı olan, haset, kin ve nefrete kilitli insanları rahatsız eder/etmiştir/edecektir. Onlar, bütün imkânlarını, hayır yolunda değil de, yeni bir baharın gelmesi adına seferber olan insanları yürüdükleri yoldan vazgeçirme istikametinde kullanacak, yürüttükleri psikolojik savaşla Anadolu insanının kuvve-i mâneviyesini kırmaya ve onların morallerini bozmaya çalışacaklardır. *"Çamur at, izi kalsın." mülâhazasıyla hareket edecek, akl-ı selimin kabullenmesi mümkün olmayan nice iftiralar ortaya atacak ve "yığın"* kategorisinde mütalâa edi-

lebilecek insanların bakışlarını bulandırıp başlarını döndürmeye çalışacaklardır.

Onların niyet ve düşünceleri bozuk olduğundan, siz ne yaparsanız yapın, yine de onları memnun edemeyecek ve yürütecekleri karalama kampanyalarının önüne geçemeyeceksiniz. Öyle ki onlar, en masum ve en makul faaliyetleriniz hakkında bile zihinlerde şüphe uyarmaya çalışacaklardır. Hatta siz, -farz-ı muhal- insanları Cennet'in göbeğine çıkartacak bir helezon kursanız, böylece bazılarının Cennet'e girmesine vesile olsanız, onlar yine de demagoji ve diyalektikle sizde bir şekilde tenkit edecek bir yer bulacaklardır. Mesela diyeceklerdir ki, *"Neden merdiven kurmak suretiyle, Cennet'e girecek insanlara zahmet veriyorsunuz. Buraya bir rampa yapsaydınız ve insanları da bir rokete bindirseydiniz çok daha rahat bir şekilde onları Cennet'e gönderebilirdiniz."*

Zayıfken Zelil, Güçlüyken Zalim

Şartların müsait olmadığı dönemlerde demokratik ve tarafsız davranıyormuş gibi

görünmeye çalışan bu kişiler, gücü ellerine geçirdiklerinde kendilerine muhalif gördükleri kesimlerin iflahlarını kesme adına ellerinden geleni yapmışlardır. Fakat unutmamak gerekir ki bugüne kadar *“Falanların iflahlarını kesmek lazım.”* diyerek Allah yolunda yürüyen insanlara ilişenler öyle belâlara maruz kalmışlardır ki onların kendi iflahları kesilmiştir. İnşâallah bundan sonra da Allah (celle celâluhu), doğru yolda yürüyen, milletin mânevî değerlerini yeniden ihya etmeye çalışan, ruh ve mânâ köklerinden süzülüp gelen değerleri bütün dünyaya duyurma istikametinde hareket eden insanları muhafaza buyuracak ve asıl onlara ilişenleri cezalandıracaktır.

O hâlde, başkaları her ne yaparsa yapsın Allah’a gönülden inanmış insanlar kendi karakterlerinden asla taviz vermemelidir. Şahsen benim Cenâb-ı Hak’tan şöyle bir niyazım var: Ya Rab! Bana kötülük yapan insanlara, iyilik yapma fırsatı ver. Yüz yüze geldiğim zaman onlara yardım edeyim. Bunun sebebini sorduklarında da, *“Herkes*

kendi karakterinin gereğini sergiler. Sen nasılsan, ona göre davrandın. Benim karakterim de böyle davranmayı gerektiriyor." diyeyim; diyeyim de yapılan onca zulüm, haksızlık, gadir ve tahkire rağmen birlik ve beraberlik ruhunun tesisi adına Allah rızası için fedakârlıkta bulunma imkânını elde edeyim.

İftiralar Karşısında Yapılması Gerekenler

Soru: Kur'ân-ı Kerim'in haber verdiğine göre Firavun, Hazreti Musa (aleyhisselâm) hakkında, يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ *"Sizi yerinizden yurdunuzdan çıkarmak istiyor."*[10] diyerek emniyet ve güven timsali Hazreti Musa'yı gizli ajandaya sahip ve iktidarı için tehlikeli bir kimse gibi göstermeye çalışmıştır. Günümüzde de mü'minlerin yaptıkları hayırlı faaliyetler hakkında benzer şüpheler oluşturabilmek için bazı odaklar tarafından sürekli iftira üretilmektedir. Bu durum karşısında mü'minlere düşen vazifeler nelerdir?

Cevap: Her şeyden önce inanan insanların, temel değerleri itibarıyla şartlara göre tavır değiştirmemeleri, rahat zamanlarda olduğu gibi, en amansız ve insafsız saldırılar

---

10 A'râf sûresi, 7/110.

karşısında da üsluplarını namusları bilerek müstakim bir çizgide sabitkadem olmaları gerekir. Öyle ki, onları anlamak ve okumak isteyen insanlar hiçbir zaman zihinlerde tereddüt oluşturabilecek bir tenakuzla yüz yüze gelmemelidirler. Aksi takdirde, inandırıcı olamaz, ruhlarının ilhamlarını başkalarına duyurmada mesafe kat edemezler.

Şiddetli Fırtınalar ve Devrilmeyen Çınarlar

Evet, mü'min, maruz kaldığı hâdiseler karşısında, asla, rüzgârın önündeki savrulan yapraklar gibi olmamalıdır. Bilakis o, derinliklere kök salmış ağaçlar gibi her zaman dimdik bir duruş sergilemelidir. Botanikçiler bilir, bazı ülkelerde ağaçların kökleri sağlam olmadığından, sert bir rüzgâr estiğinde veya biraz fazla kar yağdığında ağaçlar hemen devriliveriyor. Hatta bazen haricî bir tesir olmaksızın toprakların yumuşaması bile onların devrilmesi adına yeterli olabiliyor. Bazı ülkelerde ise –su bulabilmek için olsa gerek– ağaçlar yerin derinliklerine doğ-

ru birkaç metre kök salıyor ve böylece bulundukları yerde şiddetli fırtınalara rağmen sapasağlam duruyorlar. İşte inanmış bir insan böyle olmalıdır.

Yoksa şartların lehinde veya aleyhinde olmasına göre vaziyet değiştiren, her bir hâdise karşısında daima menfaati istikametinde farklı bir tavır sergileyen insanlar bir müddet sonra inandırıcılıklarını kaybederler. Kalıcı bir inandırıcılık için her zaman dimdik ayakta durmasını bilmek ve istikameti muhafazada kararlı bir duruş sergilemek gerekir. Öyle ki, yirmi sene önce sizin nabzınızı tutmuş ve kalb ritimlerinizi dinlemiş olan insanlar nasıl bir ahenkle karşılaşmışlarsa, yirmi sene sonra elli defa feleğin çemberinden geçmiş ve elli defa preslenmiş olmanıza rağmen nabzınızı tutup kalbinizi dinlediklerinde yine aynı ritimle karşılaşmalılar.

Peki, bizim hiç hissî infialimiz, hiç fevaranımız yok mudur? İnsan olmamız hasebiyle elbette ki bu tür duygular zaman zaman

bizim içimize de esip gelebilir. Fakat Allah insana irade verdiğine göre, bunları kontrol altına almasını ve her zaman meşru daire içinde kalmasını bilmeliyiz.

Farklı Coğrafyalardaki Hüsnükabulün Sırrı

Söylediklerimi müşahhas bir misalle izah etmeye çalışayım: Bildiğiniz gibi 90'lı yıllarda, çiçeği burnunda delikanlılar diplomalarını ellerine alır almaz, dünyanın dört bir tarafına açıldılar. Bu arada antrparantez şunu ifade edeyim ki, insanlar hakkında mutlak mânâda tezkiyede bulunmak doğru değildir. Çünkü sena ettiğimiz kişi, o ölçüde bir kıvama sahip değilse, ağzımızdan çıkan bu tür sözleri Allah (celle celâluhu) öbür tarafta bizim yüzümüze çarpabilir. Bu yüzden birileri hakkındaki hüsnüzan dile getirilirken denge hep korunmalıdır. Bununla birlikte ortaya konulan bu tür fedakârlıkları görmezlikten gelmek açık bir kadir bilmezlik olduğu gibi, arkasında bir kısım menfi niyetler aramak da ayrı bir dengesizlik ve

apaçık suizandır.

Asıl konumuza dönecek olursak, evet, adanmış ruhlar, yirmi yılı aşkın süredir gönüllerinin ilhamlarını başkalarına duyurmak için dünyanın farklı coğrafyalarına açıldılar ve açılmaya da devam ediyorlar. Her ne kadar birkaç ülkede bir kısım problemler yaşanmış olsa da bugün gidilen ülke sayısı 170'in üzerindedir. Bu açıdan, 2-3 ülkede yaşanan problemi çok görmemek gerekir. Devlet-i liye döneminde bile bu ölçüde geniş bir coğrafyaya açılım olmamıştır. Ekonomik ölçekte ortanın altında bir ülke olduğumuz, birçok insanın aleyhimizde çalıştığı, hakkımızda düşmanlıkların, gammazlamaların, hasetlerin, hiss-i rekabetlerin bulunduğu nazar-ı itibara alınacak olursa, dünyanın 170 ülkesine açılabilmenin önemi daha iyi anlaşılacaktır. Zaten insafla meseleye bakanlar bunu anlıyor ve takdirle yâd ediyorlar.

İşte Cenâb-ı Hakk'ın sevkiyle dünyanın dört bir yanına açılan insanların hüsnüka-

bul görmesinde, kanaatimce onların hep aynı çizgide tavır ve davranış sergilemesinin önemli rolü vardır. Evet, sık sık onların nabızlarını tutanlar, kalblerine kulak verenler ritmin hep aynı attığını görmüş ve *"Biz bu insanları senelerden beri dinliyoruz. Ajandalarında insanlığa hizmetten başka bir şey olduğuna şahit olmadık. Bunlar sadece insanlık solukluyorlar."* demişlerdir.

Aslında 170 ülke demek, 170 farklı kültür ortamı demektir. Oralara giden adanmış ruhlar, gittikleri kültür ortamının hususiyetlerine dair herhangi bir eğitim ve herhangi bir seminer alma imkânı da bulamamışlardı. Fakat onlar, bütün insanlığı kucaklayacak ölçüde engin bir vicdana sahiptiler. Yani onlar, Yunus Emre'lerin, Mevlâna'ların, Ahmet Yesevî'lerin, Hazreti Pîr-i Mugân'ların sahip olduğu bir engin duygunun peşinden gidiyorlardı. Peki, neydi bu duygu? O, bütün insanlığı sahil-i selâmete çıkarma duygusuydu. Onlar böyle bir duyguya sahip olduklarından ve aynı zamanda bütün işlerini insanî değerlere bağlı götürdüklerinden

gittikleri yerlerde de Allah'ın izniyle hüsnü-kabul gördü ve gönüllere girdiler.

Göz Yaşartan Açılım Kıvama Emanet

Bugün değişik belgesel ve programlarla, yurtdışına açılma sürecinde yaşanan tecrübeler ekranlara taşınıyor. Onların serencameleri, hikâyeleri anlatılıyor. Fakat bunların hiçbirisi yaşananları aynıyla aksettiremez, gerçek derinlik ve enginliğiyle yaşanan o günkü duygu ve düşünceleri yansıtamaz. Zira adanmışlar öyle bir samimiyetle, öyle bir beklentisizlikle yollara düşmüşlerdi ki, kendilerine destek veren Türkiye'deki gönüllülerin imkânları müsait olmadığından gittikleri yerlerde bazen aylarca maaş alamamış, ancak zaruri ihtiyaçlarını karşılayabilecek ölçüde bir burs miktarıyla idare etmişlerdi. Yeri gelmiş gurbet ellerde işçilik yapmış, bir ırgat gibi çalışmış ve öyle geçinmişlerdi.

İşte muhatap oldukları insanlar onların bu hâlisane tavırlarını görmüş ve onlara yürekten inanmışlardı. Allah bugün de on-

ları imanda, ihlâsta, samimiyette ve vefada sabitkadem eylesin! Zira ciddi bir sadakat, ciddi bir ihlâs ve ciddi bir vefa ile başlayan böyle bir hareketin geleceğe yürümesi, kıvamın korunmasına bağlıdır. Allah korusun, bazen kurulan bir sistemin ahenk içinde işlemesi, sistem körlüğü hâsıl edebilir. Evet, bazen elde edilen başarı ve muvaffakiyetler insanı gurura sevk edebilir ve onun kendini rahat ve rehavete salmasına sebebiyet verebilir. Bazen de insan, zâhiri sebepler açısından kendi tavır ve davranışları neticesinde ortaya çıkan güzellikleri, kendi istidat ve kabiliyetine, hikmet donanımlı düşüncelerine ve üstün fetanetine verebilir. Oysaki bütün bunlar bünyeye giren öldürücü birer virüs gibidir. Gerekli tedbirler alınmadığı takdirde bu virüsler bünyeyi yere serebilir.

Bu açıdan bir taraftan keyfiyeti muhafaza etmeye çalışılmalı; diğer yandan da, يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قُلُوبَنَا عَلَى دِينِكَ *"Ey kalbleri evirip çeviren Allahım! Kalblerimizi dininde sabitleyip perçinle!"*; يَا مُصَرِّفَ الْقُلُوبِ صَرِّفْ

[11]قُلُوبَنَا إِلَى طَاعَتِكَ *"Ey kalbleri hâlden hâle koyan Allahım, kalblerimizi ibadet ü taatine yönlendir!"*[12] gibi ifadelerle kaymama, yanılmama ve yanlış yollara girmeme adına Allah'a çok dua edilmelidir.

Peygamberlik makamı, Hâtemü'l-Enbiya Resûl-i Ekrem Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile son bulmuştur. O'ndan sonra hiç kimse için peygamberlik söz konusu değildir, asla düşünülemez. Fakat insan peygamberâne bir çizgide, fevkalâde bir sadakat, fevkalâde bir ismet, fevkalâde bir iffet, fevkalâde bir hikmet ve fevkalâde bir fetanetle O'nun yolunda olmalı, peygamberlik ufkunu adım adım takip etmeye çalışmalıdır. Esasında ortaya konulan böyle bir kıvamla başkalarının hakkımızda yanlış bir kısım yorumlara girmesinin de önü alınmış olacaktır.

Beklenti Esarettir

Öte yandan, her fırsatta sık sık Allah rı-

11 Tirmizî, kader 7, daavât 89, 124; İbn mâce, duâ 2.

12 Müslim, kader 17; Tirmizî, kader 7; İbn Mâce, duâ 2.

zasından başka hiçbir beklentimiz olmadığını hem ifade etmeli hem de tavır ve davranışlarımızla bunu ortaya koymalıyız. Eğer kendilerini iman ve Kur'ân hizmetine adayan insanlar, yapmış oldukları hizmetleri belli dünyevî beklentilere bağlarlarsa, diyet ödeme mecburiyetinde kalır ve kendi hareket alanlarını daraltmış olurlar. Zira her beklenti, insanın hürriyetinden bazı şeyleri koparıp götürür.

Bu açıdan adanmış ruhlar, hürriyete sınır getirebilecek bütün beklentilerden uzak durmasını bilmeli ve aynı zamanda herhangi bir angajmanlığa girmeme konusunda kararlı olmalıdırlar. Onlar, elbette ki ülke ve millet için maslahat gördükleri istikamette siyasî bir tercih ortaya koyabilirler. Bu, bilâ kayd u şart bir partiye bağlanmak demek değildir. Ülke menfaatleri için uygun gördükleri bir tercihte bulunurken hiçbir zaman iradelerini bir siyasi organizasyona teslim etmemeli, asla hür iradelerine ve hürriyetlerine dokundurtmamalıdırlar. Hürriyeti korumanın en sırlı anahtarı ise Allah'a kulluktur. Al-

lah'a kulluğa kilitlenmiş bir insan, tam hürriyetini elde etmiş, kula kulluktan kurtulmuş demektir. Başka mülâhazalara girenler ise, hürriyetlerini kırmış, çatlatmış olurlar.

Hatta bırakalım dünyevî beklentileri, mefkûre kahramanları yaptıklarının karşılığında Cennet beklentisi içine bile girmemeli, bilakis onu Allah'ın fazlından istemelidirler. Çünkü ubûdiyet, Hazreti Pîr'in ifadesiyle *"mukaddime-i mükâfat-ı lâhika değil, (...) netice-i nimet-i sabıkadır."*[13] Bu açıdan insan sadece Allah'ı talep etmeli ve onun dışındaki bütün istekleri sonsuz karşısında sıfırı talep etme gibi görmelidir.

Fakat bu kıstaslara göre hareket edilmesine rağmen, yine de, belli imkânları ellerine geçiren ve hastalık ölçüsünde bir paranoya yaşayan insanlar, adanmış ruhların alanlarını daraltmaya çalışabilirler. Onlar, şeytanın sağdan yaklaşmasıyla meseleye dinî bir kılıf da geçirerek elde ettikleri bütün imkânları kendi havuzlarını doldurma istikametin-

13 Bediüzzaman, Sözler s.384 (Yirmi Dördüncü Söz, Beşinci Dal, İkinci Meyve).

de kullanmak ve sürekli kendileri adına stok yapmak isteyebilirler. Çok sağlam inanmış gibi görünen ve hatta hayatının büyük bir bölümünü tekke ve zaviyede geçiren insanlar bile bu tür küçük ve basit menfaatlerin arkasına takılabilirler. Evet, elde ettiklerini kaybetme korkusuyla paranoya yaşayanlar, tamamıyla kendi çıkar ve menfaatlerine odaklandıklarından, güvercinlerin bile bir yerde toplanmasını kendileri adına bir tehdit sayabilir, bundan endişe duyup *"Acaba bunların belli yerlerde gözleri mi var?"* gibi düşüncelere girebilirler.

Kirlenmiş Olanlar Çevrelerinde Temiz İnsan İstemezler!

Bu hâlet-i ruhiyenin sonucunda onlar, çevrelerinde iffetli, namuslu ve müstağni insanları görmek istemez, onların mevcudiyetinden dahi rahatsızlık duymaya başlarlar. Onlar, bir iş yaparken, bir çevre oluştururken hep kendileriyle aynı zihniyete sahip olan insanları tercih eder ve böylece kendilerini güvene almak isterler. Onlara

göre çevrelerinde hep kendileri gibi düşünen insanlar bulunmalıdır ki yarın, öbür gün ayıpları görülmesin ve mesavîleri başkaları tarafından bilinmesin. Onlar, hırsızlık ve haramiliklerinin gizli kalmasını arzuladıklarından mesavîyi mesavî olarak gören insanların içlerinde bulunmasına asla tahammül edemezler. Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) beyanları içinde, temiz insanlar temizlikleri etrafında bir araya gelirken, kirli insanlar da kendi kirlilikleri etrafında bir araya gelirler.[14] Evet kirliler, ismet ve iffetleriyle yaşayan, sadakat ve fedakârlıktan ayrılmayan, her daim nezahetlerini koruyan insanları çevrelerinde istemezler.

Ancak, bu tür zulüm ve tecavüzler karşısında bile adanmış ruhlar sırat-ı müstakimden ayrılmamalı, duygu ve düşüncede hep dengeli davranmalıdırlar. Onlar kuvve-i akliye, kuvve-i gadabiye ve kuvve-i şeheviye gibi duygularda dengeli oldukları gibi, haset, hırs, kin ve nefrete maruz kaldıklarında ortaya koyacakları mücadele tarzında da

14 Bkz.: Buhârî, enbiyâ 2; Müslim, birr 159, 160.

dengeyi muhafaza etmelidirler.

Dengesizler Karşısında Dengeyi Muhafaza

Çünkü asıl hüner, başkalarının dengesizlikleri karşısında dengeyi koruyabilmektir. Mesela birileri haset ve çekememezlik duygusuyla sizin üzerinize gelebilirler. Gelecekte, bir kısım imkânların ellerinden kaçıp gitmesi korkusuyla size karşı kin ve nefret duygularıyla köpürebilirler. İşte burada bile aynıyla mukabelede bulunmama, imkânı varsa kortekste bu tür olumsuzluklara hiç yer vermeme, onların nöronlara bulaşmasına fırsat tanımamama ve geldikleri gibi onları kapı dışarı etme çok önemlidir. Esasen el âlem sizi sevip alkışladığı zaman onlara karşı saygı duymak mârifet değildir. Mârifet odur ki sizi kabul etmeyen, mevcudiyetinizden rahatsızlık duyan insanlar hakkında bile, *"Allahım, bana nâşâd olsun diyenler şâd olsun, nâmurad olsun diyenler bermurad olsun."* diyebilmektir. Hele bu kadar dengesizliğin bulunduğu günümüz dünyasında dengeli

olmak daha bir önem arz eder.

Kur'ân-ı Kerim, وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلٰٓى أَلَّا تَعْدِلُوا *"Bir kavmin size karşı tecavüz ve saldırıları, sizi adaletsizliğe, haksız yere onlara saldırmaya sevk etmesin."*[15] buyurmuştur. Bu âyet-i kerime, Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve mü'minlere akla hayale gelmedik zulümlerin yapıldığı bir dönemde nâzil olmuştur. Böylece mü'minlere, bütün bu olup bitenleri engin vicdanlarıyla sabırla karşılamaları ve aynıyla mukabelede bulunmamaları emredilmiştir. Dolayısıyla birilerinin nâsezâ nâbecâ tavır ve davranışları, mü'minleri hak ve adalet duygusundan ayırmamalıdır. Başkalarının adaletsizlik yapması, sizin adaletsizlik yapmanızı asla meşru kılmaz. Siz, inanan gönüller olarak her zaman âdil olma mecburiyetindesiniz.

Eğer bir karalama kampanyası başlatılmış, yapılan zulümler sürekli hâle getirilmiş, hiç durmadan sabah akşam zift gibi yalan ve iftira püskürtülüyorsa, bu durumda ye-

15 Mâide sûresi, 5/8.

rine göre tavzih, tashih, tekzipte bulunulabilir ve tazminat hakları kullanılabilir. Fakat bu hakları kullanırken bile, kendimize yaraşır ve yakışır şekilde, kendi karakterimizin gereğini sergilememiz gerekir. Evet, كُلٌّ يَعْمَلُ عَلٰى شَاكِلَتِهٖ *"Herkes kendi seciye ve karakterine göre davranır."*[16] Bize düşen de her hâlükârda kendi karakterimizin gereğine göre hareket etmektir.

---

16 İsrâ sûresi, 17/84.

Kur'ân ve Sünnet Çizgisinde İlm-i Siyaset

Soru: Bazı kimseler hilâf-ı vâki beyanlarını ve gayrimeşru bir kısım icraatlarını ilm-i siyaset adı altında meşrulaştırmaya çalışıyorlar. Bir mü'min açısından ilm-i siyaset nasıl anlaşılmalı ve nasıl tatbik edilmelidir?

Cevap: Aslı itibarıyla Arapça olan *"siyaset" kelimesi, idare etme anlamına gelmektedir. Biz, "idare etme"* kelimesini iki anlamda kullanırız. Bunlardan birincisi; bir sistemi, bir topluluğu veya bir kurumu kendi kuralları içerisinde makul olarak yönetme demektir. İdare etmenin ikinci anlamı ise müdârâttır. Müdârât ise düşmanlık duygusuyla hareket edenlere bile sabırla, diplomasinin inceliklerini kullanarak, değişik iyilik vesilelerini değerlendirerek muamelede bulunmak ve böylece onların kötülüklerini savmaya çalışmak demektir. Bu konuyla alâkalı Hazreti Üstad, Hafız-ı Şirazî'nin şu sözünü nakleder:[17]

17 Bediüzzaman, Mektubat s.302 (Yirmi İkinci Mektup, Birinci Mebhas, Dördüncü Vecih).

اٰسَايِشْ دُو كِيتِى تَفْسِيرْ إِينْ دُو حَرْفَسْتْ ... بَا دُوسْتَانْ
مُرُوَّتْ بَا دُشْمَنَانْ مُدَارَا

Yani *“İki cihanın rahat ve selâmetini iki kelime tefsir eder; dostlara karşı mürüvvetkârâne hareket etmek, düşmanlara karşı da sulhkârâne muamele etmektir.”*[18]

Dostlara karşı mürüvvetkârâne hareket etmekten maksat, onlara değer vermek, iyilik yapmak, bağrını açmak ve ciddi bir insanlık mülâhazasıyla onları kucaklamaktır. İnsan, ahsen-i takvîmin göz kamaştıran bir âbidesi olduğu için, ona karşı saygılı olunması, ona değer verilmesi ve insanca davranılması gerekir. Hiçbir hümanist hareket, İslâmiyet’in insana verdiği bu değeri verememiş, veriyor gözükenler de pratik hayatta bunu temsil edememiştir.

Müdârât ile Takiyye Arasındaki Fark

Düşmanlık yapanlara karşı müdârâtta bulunmak onları idare etmek demektir. Bunun anlamı, gereksiz yere demagoji ve

18 Hâfız Şirazî, Dîvân-ı Hâfız Şirazî s.4 (5. gazel).

diyalektiklerle düşmanları tahrik etmemek, diplomasiyi çok iyi kullanmak, karşı taraftan gelebilecek hücum ve tahribatı akıllıca stratejilerle bertaraf etmektir. Yani siz düşmanlarla kuracağınız ilişkilerde bir taraftan onlarla karşı karşıya gelmeyecek, diğer taraftan da zarar görmeyecek şekilde bir politika izlemelisiniz. Görüldüğü üzere bu yaklaşım, sırat-ı müstakimden ayrılmış bir mezhebin başvurduğu takiyyeden çok farklıdır. Onlar, kendilerinden olmayanları kandırma, aldatma ve bu uğurda her türlü yalanı mubah görme gibi korkunç bir dalâlet içerisindedir. Müdârât ise sabır ve metanetle, aklı ve diplomasiyi kullanarak düşmanca tavırları engellemeye çalışma demektir.

Evet, diplomasiyle çözülmesi mümkün olan problemler kaba kuvvetle çözülmeye çalışılırsa, düşmanlara karşı akıllıca bir strateji takip edilmez ve ittihatçı toy delikanlıların yaptığı gibi hemen maddî mücadeleye kalkışılırsa, ülke bir çıkmaza sokulabilir ve parçalanabilir. İttihatçılar, Rusya ile girdikleri savaş neticesinde sahabeden sonra em-

salini göstermenin mümkün olmadığı kocaman Devlet-i liye'yi paramparça etmişlerdi. İşte biz müdârât derken ülkeyi bu ve benzeri maceralara sürüklememe adına takip edilmesi gereken siyaset ve idare şeklini anlıyoruz.

Siyaseti Aldatma Sanatı Sanan Zihniyet

Günümüzde siyaset denildiğinde sadece siyasî partiler şeklinde organize olmuş ve toplumu idare eden insanların yaptıkları iş anlaşılmaktadır. Fakat ilm-i siyaset sadece devlet yönetimiyle ilgili değildir. Herkesin şahsî, ailevî ve içtimaî hayatında takip etmesi gereken bir idare ve siyaset şekli vardır. Buna riayet edilmediği takdirde huzursuzluk ve çatışmalar ortaya çıkar. Fakat inanan bir gönül için siyaset adına başvurulacak yolların dinin ortaya koyduğu disiplinlere uygun olması gerekir. Dolayısıyla küçük daireden başlamak üzere devlet yönetimine kadar hangi alanda olursa olsun, gayrimeşru icraatların ve Müslüman kimliğine yakışmayacak tavır ve davranışların

ilm-i siyaset olarak görülemeyeceğini ifade etmek gerekir.

Örnek vermek gerekirse devletlerin, devletler muvazenesinde güçlü bir yere sahip olma, sahip olduğu bu gücü devam ettirme, gözünün içine baktırma, onayı alınmadan başkalarına iş yaptırmama gibi bir kısım hedefleri vardır. Şayet onlar bu hedeflerine ulaşmak için farklı bahanelerle dünyanın değişik yerlerindeki yeraltı ve yerüstü zenginliklerini sömürme, nazarî plânda olan düşmanlıkları kendilerine yapılan kat'î bir taarruz gibi göstererek başka ülkelere girme, oranın insanlarını kendi ruh ve mânâ köklerinden uzaklaştırma ve onları benliksiz-kimliksiz hâle getirme gibi yollarla başkalarına zulmediyor, hukuku ihlâl ediyor ve despotluk yapıyorlarsa, buna siyaset denmez. Buna dense dense, insaf ve vicdanını kaybetmiş devlet terörü denir.

Kendi konumlarını korumak isteyen bir kısım ülkeler bu tür gayrimeşru siyasetler takip edebileceği gibi, ülke içerisinde yö-

netimi ele geçirmiş olan bir kısım insanlar da kendi ikbal ve istikballeri adına bu tür hukuksuzluklara girebilirler. Onlar, kendileri bir yana, çocuk ve torunlarının bile geleceğini garanti altına alma adına stoklar yapar, sürekli kendi ekiplerini iş başına getirmeye çalışır, kendilerinden olmayan insanlara hayat hakkı tanımaz ve bir de bütün bu mesâvilerini geniş halk kitlelerine kabul ettirebilme adına bir kısım kılıflar bulurlar. Bazen yalan söyler, bazen iyi niyetten dem vurur, bazen yaptıkları bütün bu zulümleri siyasetin bir gereği olarak sunmaya çalışır, bazen de kendilerini haklı gösterme adına zulmettikleri insanları karalarlar. Fakat her ne kadar dindar görünseler, sürekli dinden, imandan bahsetseler ve Müslümanlığı kimseye bırakmasalar da bu zulümleri yapanlar Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve onun Râşid Halifeler'inin takip ettiği siyasetten fersah fersah uzaktırlar.

Zulmü Meşrulaştırma Çabası

Bütün bunların yanında meşru ve ma-

sum zannedilerek yapılan gayrimeşru işler de vardır. Diyelim ki birisi bir camide vaizlik yapıyor. Vazifesi bitip kendisi kürsüye veda ettikten sonra oraya bir yakınını getirmek istiyor ve onun vaizlik için liyakati olduğunu düşünüyor. Arkasından da onu bu göreve getirebilme adına bu konudaki kanun ve mevzuatın amir hükümlerini görmezden gelerek kendisine göre bir yol takip ediyor. İşte bu da hiç farkına varmadan gayrimeşru bir yola sapma demektir. Farklı bir ifadeyle meşru gibi görünen bir hedefe ulaşma adına gayrimeşru yolları kullanma demektir.

Aynen bunun gibi devlet yönetimini ele geçiren bazı kişiler, halkı soyup soğana çevirirken, kendi kasalarını doldururken, gayrimeşru yollarla elde ettikleri paraları başka ülkelerin bankalarında stoklarken mesela şöyle diyebilirler: *"Bizim güçlü olmamız lazım. Zira olur da, yarın biz bu imkânları kaybedersek, bir kere daha derlenip toparlanabilelim; mensup olduğumuz hizbi yeniden canlandıralım; parçası olduğumuz organizasyonu yeniden harekete geçirebile-*

lim." Bütün bunlar, bu ülkeye ihanet ölçüsünde zarar veren davranışların arkasında yer alan ve masum gibi görünen mülâhazalardır. Masum gibi göründüğünden ötürü de mütedeyyin insanlar bile bu tür yollara başvurabilirler. Fakat bu, düpedüz bir dalâlettir, emanete düpedüz bir hıyanettir. Bu tür yollara tevessül eden insanlar hiç farkına varmadan gelecekte yaşayacakları rezilliklere kendi elleriyle davetiye çıkarmış olurlar.

Şayet hem onlar hem de onları destekleyen kitleler bütün bunları umur-u siyasetin bir gereği sayıyor ve bunun ismine ilm-i siyaset diyorlarsa, büyük bir aldanmışlık içindeler demektir. Çünkü her şeyden önce siyasetin ahlâkî ve dinin prensiplerine uygun olması gerekir. Müslüman bir siyasetçi, idare ve siyaset adına Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve O'nun vârislerinin izlediği yolu izlemek zorundadır. İnsanlığın İftihar Tablosu ve O'nun hakiki vârisleri ise hayatlarını ciddi bir helâl-haram hassasiyeti içinde geçirmiş ve asla gayrimeşru ala-

na adım atmamışlardır. Bu açıdan gayenin meşruiyetinin yanında vesilelerin de meşru olması adına kılı kırk yararcasına hassas hareket etmek gerekir. Özellikle zirveleri temsil edenler bu konuda hassas yaşarlarsa, hem çevrelerine güven telkin etmiş hem de başkalarına örnek olmuş olurlar.

Halkın Güveni En Büyük Kredi

Esasında Allah yolunda hizmet eden adanmışların dünyanın dört bir yanında hüsnükabulle karşılanmalarının altında yatan sır da budur. Onlar, istikametten ayrılmadıkları, yaptıkları hizmetleri dünyevî-uhrevî herhangi bir beklentiye bağlamadıkları ve şer'î disiplinlere uygun hareket ettikleri için muvaffak olmuşlardır. Bundan sonra da aynı azim, kararlılık, hassasiyet ve sabırla hareket ettikleri takdirde Cenâb-ı Hak, onlara kalblere giden yolu daha da açacaktır.

Şahsen benim yeryüzünde bir dikili ta-

şım bile yok. Olmasını da hiç arzu etmedim. Hatta kendimin değil, kardeşlerimin bile böyle bir imkâna sahip olmaması için dua ettim. Yakınlarımı bir yerlere getirmeyi hiç düşünmedim. Yakınımda duranlara ev edinmemelerini ve zaruri ihtiyaçlarını karşılayacak ölçüde bir hayat standardıyla yaşamalarını tavsiye ettim.

Başkalarına güven telkin etmenin yolu da kanaatimce budur. Siz azıcık kendinizi düşünseniz, halkın nazarında güven erozyonu yaşarsınız. Dünyanın yüz yetmiş ülkesine ulaşmış ve dalıyla budağıyla her yere ser çekmiş olan bu gönüllüler hizmetinden millet elini çektiği zaman, Allah'ın inayeti de kesilir ve yapılan işler akamete uğrar. Evet, tevfik-i ilâhinin vesilesi, milletin himmetini yanınızda bulundurmaktır. Bu vesileyi yok ettiğiniz zaman Allah'ın tevfiki de kesilir.

Hakiki ve Şeklî Müslümanlık

Soru: Yazı ve sohbetlerinizde sık sık Müslümanlığın şekil ve suretten ibaret olmadığını ifade ediyorsunuz. Bu hususu biraz açabilir misiniz?

Cevap: Soruda da ifade edildiği üzere Müslümanlık sadece şekil ile suretten ve bir kısım formaliteleri yerine getirmekten ibaret değildir. Bilakis Müslümanlık bir gönül işidir. Yani şeklin yanında asıl önemli olan öz ve mânâdır. Nitekim Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), إِنَّ اللهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُوَرِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ وَلٰكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ *"Allah Teâlâ, sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz, sizi ona göre kıymetlendirmez. Bilakis sizin kalblerinize, davranışlarınızdaki samimiyete bakar ve hakkınızda buna göre*

hüküm verir.”[19] sözleriyle bu hakikate dikkat çekmiştir. Anadolu’nun saf ve duru sesi Yunus Emre de bir şiirinde;

“Dervişlik dedikleri, hırka ile taç değil.
Gönlün derviş eyleyen, hırkaya muhtaç değil.”

mısralarıyla şekil ve görüntüden ziyade asıl üzerinde durulması gerekli olanın gönül olduğunu vurgulamıştır.

'İç Dışa Bir Çevrilse...'

Bu açıdan Müslümanlıkta önde görünen, gürül gürül onu temsil ettiği iddiasında bulunan nice insan vardır ki, hakikatte onların nezd-i ulûhiyette zerre kadar kıymet-i harbiyeleri yoktur. Evet, onlar bu dünyada Müslümanlık adına ön safta görünseler de ötede perişan ve derbeder bir vaziyette olacaklardır. Buna karşılık, burada kendisine değer atfedilmeyen, arkalarda görünen öyle insanlar da vardır ki, mânevî hayatlarında evliya, asfiya, ebrar ve mukarrabin-

19 Müslim, birr 34; İbn Mâce, zühd 9; Ahmed İbn Hanbel, el-Müsned 2/284, 539.

le at başı gittiklerinden dolayı ötede onların önüne geçmiş oldukları görülecektir. Bu açıdan dış görünüşe, ağızdan çıkan laflara, şekil ve suretlere bakarak insanlar hakkında bir yargıya varmak her zaman için bizi isabetli neticelere götürmeyebilir. Bu hakikate dikkat çeken Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuştur: رُبَّ أَشْعَثَ مَدْفُوعٍ بِالْأَبْوَابِ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللهِ لَأَبَرَّهُ *"Nice saçı başı dağınık olan, (önemsenmediğinden ötürü) kapı kapı kovulan insanlar vardır ki şayet onlar herhangi bir hususla alâkalı yemin edecek olsalar, Allah onları yeminlerinde yalancı çıkarmaz."*[20]

Sakın yanlış anlaşılmasın, bu tür yüce makam ve konumları ihraz edebilmesi için insanın ille de fakir ve hakir görünmesine gerek yoktur. Kalb selâmeti bulunduğu ve konumun hakkı verilebildiği takdirde belirli dünyevî makamlarda bulunan kimseler de Allah'ın izniyle O'nun katında kıymetler üstü kıymete ulaşabilirler. Bu konuda Hulefa-i Râşidîn efendilerimizden her biri bizim

20 Müslim, birr 138, cennet 48; Tirmîzî, menâkıb 54.

için ne güzel örnektir!

Gerçek Liderlerin Göz Yaşartan Hayatları

Bilindiği gibi, Hazreti Ebû Bekir Efendimiz, maaşından artakalan miktarı bir testi içinde biriktirmiş ve vefatı sırasında bunun kendisinden sonraki halifeye teslim edilmesini istemiştir. Mesele Hazreti Ömer'e intikal ettiğinde o, *"Öyle bir hayat yaşadın ki, Müslümanca hayatı bize yaşanmaz hâle getirdin."* demiştir.[21] Müslüman olmadan önce büyük bir servet sahibi olan Hazreti Ebû Bekir Efendimiz, sahip olduğu bütün malı-mülkü Allah yolunda harcamış, sahip olduğu imkânların zerresini dahi kendi hesabına kullanmayı düşünmemiş, Cenâb-ı Hakk'ın kendisine bahşetmiş olduğu onca geniş imkâna rağmen öbür tarafa giderken dünyevî imkânlar adına elleri boş gitmiştir.

Hazreti Ömer Efendimiz'in hayatı ondan farklı değildir. O, devlet başkanı olduğu dönemde, halktan orta seviyedeki bir insan

---

21 Bkz.: İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-kübrâ 3/186; et-Taberî, Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk 2/354.

ne ile geçiniyorsa kendi maaşının da buna göre belirlenmesini istemiştir. Kıtlığın yaşandığı bir dönemde ise hizmetçisine, halkın en düşük seviyedeki bir ferdinin ne ile geçindiğini sormuş, ekmek ve zeytinyağı olduğunu öğrenince, *"Bundan sonra bana da böyle yapmak düşer."* demiştir.[22] O günün iki süper gücünün hakkından gelen bu büyük halife ahirete giderken ellerini silkelemiş ve dünyadan öyle ayrılmıştır. İşte dünyevî ve uhrevî muvaffakiyetin temel esası böyle bir kıvamdan geçmektedir.

Hazreti Osman Efendimiz'in de kendisine göre ayrı bir fazileti vardır. Benî Ümeyye'den gelen ve büyük bir servete sahip olan Hazreti Osman, Muktedâ-i Küll Rehber-i Ekmel Efendimiz'in (aleyhi salavâtullahi ve selâmuh), infak talebi karşısında hiç tereddüt etmeden yüzlerce deveyi yüküyle birlikte vermiştir.[23] O da fevkalâde civanmertliğiyle kendinden önceki iki halifenin faziletini yakalayacak ufka ermiştir.

22 İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-kübrâ 3/312.

23 Tirmizî, menâkıb 18; el-Buhârî, et-Târîhu'l-kebîr 5/246; et-Tayâlisî, el-Müsned s.164.

Keza Hazreti Ali Efendimiz, ömür boyu, eline geçen parayı, yarısını açıktan yarısını da gizli vermek suretiyle infak etmiş; sahip olabileceği onca imkâna rağmen ahirete fakir bir insan olarak yürümüştür.

Bu yüce kâmetler, Cenâb-ı Hakk'ın kendilerine lütfettiği geniş dairedeki tasarruf haklarını, makam ve pâyeleriyle gelen imkânları asla kendi çıkarları istikametinde kullanmamışlardır. Onlar, kendileri adına bir menfaat peşinde koşmadıkları gibi, sahip oldukları imkânları oğulları, kızları, yakınları, tayfaları ve taraftarlarına bir şey kazandırmaya vesile de kılmamışlardır.

Lider Müsveddeleri ve Felâkete Sürüklenen Toplumlar

Milletin emanet verdiği imkânları kendi şahısları, eşleri, evlatları vs. için kullanan insanlar küfre düşmüş mü olur? Elbette böyle yapan insanlar küfre düşmüş olmazlar. Fakat onların kâfir sıfatlarıyla ittisaf ettiklerinde şüphe yoktur. Hatta beş vakit namaz kılsa, her sene hacca gitse ve oruçlarını tutsalar

da bu konudaki zafiyetlerini düzeltmedikleri sürece kâfir sıfatları bir mikrop gibi onların bünyelerinde barınmaya devam edecek, belki de onların tavır ve davranışlarında bir kısım inhirafların ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Evet, onlar bünyelerinde tıpkı AIDS virüsü gibi bir virüs barındırdıklarından yanlış düşünecek, yanlış konuşacak, yanlış karar verecek, yanlış icraatta bulunacaklardır. Netice itibarıyla başında bulundukları insanları yanlış politikalarla felâkete sürükleyeceklerdir.

Unutmamak gerekir ki Allah (celle celâluhu), insanlar hakkında onların sahip oldukları sıfatlara göre hüküm verir. Mesela sadakat sahibi olma, başkalarının ırz ve namusuna karşı hassas davranma, iffeti ve ismetiyle yaşama, kimsenin malına-mülküne göz dikmeme, teavün düsturunu işler hâle getirme, tembelliğe karşı ilan-ı harp etme, zamanı tanzim etme, imkânları rantabl olarak değerlendirme, araştırma ve hakikat aşkıyla varlığı didik didik etme gibi gerek tekvînî gerekse teşriî emirlere ait sıfatlar bi-

rer mü'min sıfatıdır. Kim bu sıfatlara sahip olursa, Allah onu muvaffak kılacak; bu sıfatlara sahip olmayanlar ise hem bu dünyada hem de ötede cezalandırılacaktır.

Evet, bir insan *"dindarım"* dese, Müslümanlığı kimseye bırakmasa da, eğer tembel tembel kahvede oturuyor, bu tembelliğine dedikoduyu, gıybeti, iftirayı ilâve ediyor, sadece zanlarla hareket edip başka mü'minler hakkında kötülük düşünüp kötülük konuşuyorsa kâfir sıfatlarla muttasıf bir hayat yaşıyor demektir. Bu sıfatlara sahip olan insan ise –muhalfarz– bir hareketiyle gökteki yıldızları yere indirse, yeryüzündekilere bir maytap şenliği yaşatsa, ışık ziyafetleri çektirse bile, Allah katında bunların hiçbir kıymet-i harbiyesi yoktur. Belki geçici bir süre, bir göz bağcılıkla insanları aldatabilir. Fakat böyle birisi, Allah'la sağlam bir irtibat kurmadığı, mü'mince bir çizgide yürümediği ve peygamberlerin yürüdüğü çizgiyi takip etmediği için yalancı bir ışık gibi parlar ama kısa bir müddet sonra söner gider ve peşinden gidenlere de hüsran yaşatır. Bugüne

kadar niceleri böyle göz bağcılıkla bir süreliğine kitleleri arkalarında sürüklemişlerdir fakat çok geçmeden arkada hiçbir iz bırakmadan çekip gitmişlerdir.

Doyma Bilmez İştiha

Bu itibarla bir mü'min şekle aldanmamalı, asıl olanın öz ve ruh olduğunu unutmamalı, ihlâs ve samimiyetten ayrılmamalı, bütün hareket ve hamlelerini Allah rızasıyla irtibatlandırmalı, attığı her adımda murad-ı ilâhîyi takip etmeye çalışmalıdır. Çünkü hayatını Allah'ın vaz' ettiği disiplinlere uygun olarak tanzim etmeyen bir insan, nefsinin ve şeytanın yönlendirmelerine açık hâle gelecektir. Böyle birisi fırsatını bulduğunda kendi kesesini ve banka hesaplarını dolduracak, hatta kendi ülkesinin bankaları yeterli gelmeyince başka ülkelere para transferine başlayacaktır. Dahası akla-hayale gelmeyecek hilelerle milleti soyup soğana çevirecek, milletten gasp ettiği paralarla kendi saltanatını kurmaya çalışacaktır. Bu tür şeytanca mülâhazalarla hareket eden birisi ise mü'min görünse bile küfür yolunda yürü-

yor demektir.

Bir dönemde insanlar, hangi yol ve yöntemlerle belirli muvaffakiyetlere imza atmış, belirli zaferler elde etmişlerse, başka bir dönemde onun dışındaki yollarla aynı mazhariyetler elde edilemez. Bunun için öncekilerin gittikleri yolun takip edilmesi gerekir. Evet, kat'iyen gayrimeşru yollarla meşru bir hedef yakalanamaz. Hedefin, makul, meşru ve ilâhî olması gerektiği gibi, o hedefe götüren yol ve yöntemin de aynı şekilde meşru olması gerekir. Meşru bir hedefe ulaşma adına gayrimeşru yolların kullanılabileceği şeklindeki makyavelistçe düşünce ise, başka değil sadece şeytanın bir dürtüsüdür. Böyle bir insan, mescide gitse, alnını yere koysa bile onun -maazallah- meyhanedeki, puthanedeki, demhanedeki birisinden farkı yoktur.

Bir Zulmü Daha Büyük Bir Zulümle Örtme Gayreti

İdarenin hangi kademesinde bulunursa bulunsun, milletin malını hortumlama, iha-

leye fesat karıştırma, rüşvet alma, bohemce bir hayat yaşama veya kendi çevresini kayırma gibi büyük günahları işleyen insanlar, bu melanetlere başkalarının muttali olmasını istemezler. Dolayısıyla kendilerinden olmayan ve işledikleri gayrimeşru işleri tasvip etmeyen temiz ve dürüst insanların, yaptıkları melanetlere muttali olabilecekleri konumlara gelmesinden rahatsızlık duyarlar. Kendilerine engel olunacağından, yaptıklarının deşifre edileceğinden, aldattıkları kitleler nezdinde kredi kaybedeceklerinden korkar, bütün bunları engelleyebilmek için dürüst ve temiz insanlara akla hayale gelmedik yollarla baskı uygularlar. Çünkü her suçlunun, cürmünü örtme ve içinde bulunduğu suçtan sıyrılma gibi bir gayreti vardır. Hatta onlar, kendilerini masum gösterme adına başkalarına değişik kusurlar isnat etmek suretiyle atf-ı cürümde bulunmaktan da kaçınmazlar. Bütün bunların yanı sıra onlar, konumlarını, makamlarını ve geleceklerini garanti altına alabilmek için kendilerine muhalif gördükleri insanları uydurdukları bir kısım ad ve unvanlarla karalamaya ve

itibarsızlaştırmaya çalışırlar; bunun da ötesinde bütün kapıları onların yüzüne kapamaya ve bulundukları yerlerden tecrit etmeye gayret ederler.

Onlar başkalarının kendi günahlarına muttali olmasını istemedikleri gibi, daha rahat hareket edebilmek için çevrelerini de kendilerine benzetmeye çalışırlar. Çünkü aynı mesâvi ve suçları irtikâp eden insanlar birbirleriyle rahat anlaşırlar. Onlar, hem eleştiri almamış olur hem de yaptıkları işten vicdan rahatsızlıklarını susturmaya çalışırlar. Fakat asla unutulmamalı ki bütün bu fiil ve sıfatlar bir mü'minde bulunsa bile kâfirce muamele ve sıfatlardır.

Hakta Sebat, Problemleri Çözmede Iicenaplık

Her şeye rağmen hakiki mü'minlere düşen vazife, bir taraftan tiranların güç ve baskılarına boyun eğmemek, hak bildiği yolda dimdik yürümeye devam etmek, diğer taraftan da وَلَا تَسْتَوِى الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ اِدْفَعْ بِالَّتِى هِىَ أَحْسَنُ *"İyilikle kötülük bir olmaz. O hâlde*

sen, kötülüğü en güzel tarzda uzaklaştırmaya bak."[24] *âyet-i kerimesi gereğince kendilerine kötülük yapan insanlara bile bir iyilik yolu bularak onları kötülükten alıkoymaya çalışmaktır. Hani Hazreti Mevlâna'nın, "Bir ayağım dinin merkezinde, diğer ayağım yetmiş iki milletin içinde." veya "Gel, gel, ne olursan ol yine gel; ister kâfir, ister Mecusi, ister puta tapan ol yine gel! Bizim dergâhımız, ümitsizlik dergâhı değildir, yüz kere tevbeni bozmuş olsan da yine gel!" şeklinde sözlerinden rahatsız olan hoca kılığındaki bir adam onun karşısına dikilerek ağzına ne geliyorsa söyler. "Zındıksın, fasıksın, insanları baştan çıkarıyorsun. Herkese kucak açarak Yahudiye, Hıristiyana, Mecusiye yahşi çekiyorsun." gibi laflar söyler. İçindeki bütün karbondioksiti boşaltır. Bu arada Hazreti Mevlâna, onun söylediklerini kemal-i samimiyet ve kemal-i tevazu ile dinler. Söyleyecek bir sözü kalmayınca Hazret, "Söyleyeceklerin bitti mi?" der. "Evet." cevabını alınca da "Bu bağrım sana da açıktır. Sen de gel!"* der.

24 Fussilet sûresi, 41/34.

Evet, birileri farklı gerekçeler uydurarak bütün kapıları sizin yüzünüze kapatabilir, asgari temel hak ve hürriyetleri bile size çok görebilirler. Hatta dünyanın ta öbür ucundaki hayırlı bir kısım hizmetlerinize dahi engel olmak isteyebilirler. Buna karşılık siz, size düşeni yapmalı, حَسْبُنَا اللهُ *"Allah bize yeter!"* deyip, doğru bildiğiniz yolda salih amel işlemeye devam etmelisiniz. Kötülüklerle mücadele ederken de asla mukabele-i bi'l-misil kaide-i zalimânesinde bulunmamalısınız. Evet, yapılan bir kötülüğe karşı aynıyla mukabelede bulunmak zalimce bir kaidedir.

Vâkıa Yüce Allah, وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ *"Ceza verecek olursanız, size yapılan muamelenin misliyle cezalandırın."*[25] *beyan-ı sübhanisiyle buna müsaade etmiştir. Fakat aynı âyet-i kerimenin devamında,* وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ *"Şayet sabredecek olursanız bu, sabredenler için işin en hayırlısıdır." buyurmak suretiyle âbide şahsiyetlerin sabır ve af yolunu tutması gerekti-*

25 Nahl sûresi, 16/126.

ğine işaret etmiştir. Nitekim Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayat-ı seniyyeleri boyunca kendisine her türlü kötülüğü reva görenlere karşı hep afv u safh (af ve müsamaha) ile mukabelede bulunmuştur. O (sallallâhu aleyhi ve sellem), Mekke fethi sırasında, böyle bir imkânı kendisine bahşeden Allah'a karşı tevazuun bir gereği olarak mübarek başı bineğinin eğerinin kaşına değecek şekilde iki büklüm oraya girmiş; o güne kadar kendisine her türlü kötülüğü yapmış insanların endişe ve korkuyla haklarında verilecek hükmü beklediği esnada, kendisinden birkaç bin sene önce Hazreti Yusuf'un kardeşlerine dediği gibi, "Bugün size ayıplama ve kınama yoktur. Gidin! Hepiniz serbestsiniz!"[26] demiştir.[27] İşte civanmertlik ve âlicenaplık budur! Günümüzdeki peygamber vârislerinin takip etmesi gereken yol da budur!..

---

26 Yûsuf sûresi, 12/92.

27 İbn Hişâm, es-Sîratü'n-nebeviyye 5/74; el-Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ 9/118.

İrşad Mesleği ve Mülâyemet

Soru: *"Allah'ın rahmeti sebebiyledir ki, sen onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalbli olsaydın, çevrenden dağılır giderlerdi."*[28] beyanı zaviyesinden irşad mesleği ve mülâyemet arasındaki irtibatı değerlendirir misiniz?

Cevap: Söz konusu âyet, Uhud Muharebesi münasebetiyle nâzil olmuştur. Bildiğiniz gibi Uhud'da geçici bir mağlubiyet yaşanmış fakat başlangıçta yaşanan nispî ve kısmî hezimet daha sonra zaferle noktalanmış ve taçlanmıştır.

Öncelikle âyet-i kerimenin kısa bir meal-i münifini verelim. İlk olarak Cenâb-ı Hak, فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللهِ لِنْتَ لَهُمْ buyuruyor. فَبِمَا

---

28 Âl-i İmrân sûresi, 3/159.

lafzındaki *“bâ” harf-i cerinin “musâhabet” (yakınlık) ifade ettiği göz önünde bulundurulacak olursa şöyle denebilir: “Sen, Allah’ın rahmeti, inayeti, riayeti ve kilâeti sayesinde onlara karşı yumuşak davrandın.”* Burada ilk olarak Yüce Allah (celle celâluhu), Resûl-i Ekrem Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem), hususi bir ilâhî inayet ve riayet altında olduğunu bildirmiş, O’nun herhangi bir kusur yapmış olabileceği ihtimalini daha başta zihinlerde bertaraf etmiştir.

Bu konuda Resûl-i Ekrem Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) seçkin konum ve hususiyetini anlayabilmek için Cenâb-ı Hakk’ın, irşad hususunda Hazreti Musa (aleyhisselâm) ve Hazreti Harun’a (aleyhisselâm) hitabını hatırlamak faydalı olabilir. Bilindiği üzere Allah (celle celâluhu), irşad için Hazreti Musa ve Harun’u, Firavun’a gönderirken فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيِّنًا *“Ona yumuşak söz söyleyin.”[29] beyanıyla onlara mülâyemeti emretmesine mukabil, İnsanlığın*

---

29 Tâhâ sûresi, 20/44.

İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem) için, لِنْتَ لَهُمْ *"Onlara yumuşak davrandın."* buyurmak suretiyle O'nun daha baştan böyle bir yüce ahlâk üzere olduğunu hatırlatmıştır.

Allah (celle celâluhu), Nebiler Sultanı'nın (aleyhi ekmelü't-tehâyâ) Kur'ânî ahlâkını ortaya koyduktan sonra, وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ *"Eğer Sen, –hâşâ ve kellâ– haşin, hırçın ve katı kalbli olsaydın -ki değilsin- onlar çevrenden dağılır giderlerdi." buyurarak O'nun yüce ve yüksek vasfının vesile olduğu güzelliklere dikkatleri çekmiştir. Daha sonra* فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ *"Öyle ise onların kusurlarını affet; onlar için mağfiret dile. Yapacağın işleri onlara danış."* beyanıyla da affetme, onlar adına istiğfarda bulunma ve istişareden ayrılmama adına üst üste emirler indirmiştir.

Hezimeti Zafere Dönüştüren İksir

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), Uhud'a çıkmadan önce ashabıyla is-

tişare yapmış, meşveret disiplininin yerleşmesi adına onların görüşleri istikametinde hareket etmişti. Ama neticede muvakkat bir hezimetle karşı karşıya kalınmış, bu geçici hezimet sonucunda ciddi kayıplar yaşanmıştır. İşte böyle bir tablo karşısında Allah Resûlü'nün içinde bir burukluk olabileceği ihtimaline karşılık Cenâb-ı Hak, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) afv u safh ile hareket etmesini, onlar adına istiğfar talebinde bulunmasını, üçüncü olarak da ne yapılması gerektiğiyle ilgili onlarla bir kere daha meşveret yapmasını istemiştir.

Nitekim müşrikler, zaferyâb bir havayla caka yapa yapa Mekke'ye doğru ilerlerken Allah Resûlü (aleyhissalâtü vesselâm), ashabını toplayarak onlara müşrikleri takip etme meselesini arz etmiş, onlar da Resûl-i Ekrem'in bu görüşüne ittiba etmişlerdir. Uhud'a katılan sahabe arasından bir tane bile geriye kalan olmamıştır.[30] Bu tabloya bakınca meşveretin nasıl bereketli bir netice hâsıl ettiği anlaşılabilir. Zira ashab-ı ki-

30 Bkz.: İbn Hişâm, es-Sîratü'n-nebeviyye 4/52, İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye 4/49.

ram efendilerimiz, Allah Resûlü'nün Uhud öncesinde yapmış olduğu meşverette, küçük çapta bile olsa diretmelerinin başlarına nasıl bir felâket getirdiğini görmüşlerdi. Onlardan yürümeye mecali olmayanlar bile arkadaşlarının omuzları üstünde müşrik ordusunu takibe koyulmuştu. Neticede onlar –hezimet yaşamış bir birlik mahiyetindeyken–, Mekkelileri Hamrâu'l-Esed'e kadar kovalamış ve birden bire zaferyâb olan bir birlik hâline gelmişlerdi.

Demek ki muhataplar nazarında bir cazibe merkezi hâline gelmek istiyorsak, tavr-ı leyyin, hâl-i leyyin ve kavl-i leyyinden (tavır, hâl ve söz yumuşaklığından) ayrılmamalıyız. Çünkü –âyet-i kerimede de işaret edildiği üzere– hoyratça tavırlar, haşince davranışlar, insanları etrafımızdan kaçıracaktır.

Katılığın, gılzetin birçok çeşidi bulunabilir. Bir hatibin nâsezâ, nâbecâ sözler söylemesi, sesini akort etmeden insanlara hitap etmesi, endazesizce sesini yükseltmesi galiz olmanın bir ifadesi olduğu gibi; insanla-

rı yerden yere vuruyormuşçasına eleştiride bulunmak veya birisine sırtını dönüp gitmek de hep birer katılık misalidir. Bunların hepsi de insanları kaçırıcı ve dağıtıcı tavırlardır.

Bu konuda asıl olan ilâhî ahlâktır, enbiya-i izâmın temsilidir. Şayet Cenâb-ı Hak, ilâhlık iddiasında bulunan Firavun'a karşı bile, Hazreti Musa ve Hazreti Harun'a yumuşak bir üslup kullanmalarını emrediyorsa; Peygamber Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) yumuşak tavır ve yumuşak beyanından dolayı tebcil ve takdir ediyorsa, demek ki her dönemde geçerli olması gereken temel ilâhî disiplin budur. O hâlde mü'minler, her ne olursa olsun, çevrelerindeki insanlara karşı mülâyemetle muamelede bulunma mecburiyetindedirler.

Mülâyemetin Sınırı Hakkın Hatırı

Bununla birlikte hicap duymaksızın sürekli aynı hata ve kusurlarında ısrar eden, nasihatten anlamayan mütemerritlere karşı tavır almak da hakkın hatırını âli tutmanın bir ifadesidir. Biraz daha açacak olursak,

helâl-haram demeden her şeye ellerini uzatan, bohemce bir hayat yaşayan, bu hâlleriyle de başkalarına zarar veren insanlar öncelikle yumuşak bir üslupla ikaz edilmelidir. Eğer bundan anlamıyorlarsa kendilerine karşı belli bir tavır alınmalıdır. Bilindiği üzere, وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتّٰى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللهِ إِلَّا إِلَيْهِ *"Ve (Allah o tevbeleri) geri bırakılan üç kişinin de tevbelerini kabul etti. Yeryüzü, genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmıştı. Nihayet Allah'tan yine Allah'a sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı."*[31] âyet-i kerimesi Tebük Seferi'ne iştirak etmeyen üç kişi hakkında nâzil olmuştu.[32] Çünkü orada yaşanan bir imtihan vardı. Gerçi Tebük Seferi'nde Allah'ın rahmetinin eseri olarak bir savaş olmamıştı. Bir de savaş olsaydı onlar harpten firar etmek suretiyle büyük günah işlemiş olacaklardı. Bu yüzden Allah, elli gün sonra merhametinin tecellisiyle onları affettiğini ifade buyurmuştu. Fakat bu elli

---

31 Tevbe sûresi, 9/118

32 Buhârî, meğâzî 79; Müslim, tevbe 53

gün içerisinde Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlarla görüşmemiş, sahabe-i kiramı da onlarla görüşmekten men etmişti. Zira onlar, Allah yolunda gerçekleştirilen bir sefere iştirak etmemişlerdi. O gün itibarıyla sefere münafıklar iştirak etmiyordu. Dolayısıyla da Tebük Seferi'ne katılmayan mü'minler de muvakkaten bu kategoride mütalâa edilmişlerdi. Onlar, yörüngelerini kirlettikleri için kendilerine karşı tavır alınmıştı. Artık kimse onlara selâm vermemiş ve onlarla konuşmamıştı. İşte bu da hakkın hatırını âli tutmanın bir ifadesidir.

Yoksa temelde mü'minin ahlâkı, mülâyemet ve yumuşaklıktır. Söz, tavır ve davranışlarında yumuşaklığı temsil eden kimseler, insanları kendilerine celb ederler. Herhangi bir insanın bulunduğu çerçeve itibarıyla ne kadar iltifata liyakati varsa, o kadar iltifatı ondan esirgememek gerekir. Elbette genel durumu itibarıyla herkesle kurulacak münasebet farklı olacaktır. Fakat herkesin bulunduğu çizginin hususiyetine göre sizin iltifatınızdan nasibini alması gerekir. Him-

meti milleti olan bir gönül eriyle de, sıradan bir mü'minle de, daha farklı çizgide hareket eden bir insanla da münasebet yolları bulunmalıdır.

Gönül Köprüleri Kurabilmenin Biricik Yolu

Evet, farklı farklı damarlar kullanmak suretiyle toplumdaki bütün insanlara ulaşılmalı, sineler herkese açık tutulmalıdır. Aslında diyaloğun temel esprisi de buna dayanmaktadır. İnsanlarla münasebete geçmenin yolu, onlara karşı yumuşak davranmaktan, hâl-i leyyin, tavr-ı leyyin ve kavl-i leyyinle muamelede bulunmaktan geçmektedir. Siz, bunu gerçekleştirmeden, düşüncelerinizi ekmeliyet ve etemmiyet içinde anlatamazsınız. İnsanların, anlattıklarınızdan tamamen veya kısmen nasiptar olmasını, size karşı sempati duymasını ya da en azından aleyhinizde olmamasını ve aleyhinizde hareket eden insanlara engel olmasını istiyorsanız, rıfk ve mülâyemetle hareket ederek onlarla aranızda köprüler oluşturmalı ve sizi doğru

tanımalarını sağlamalısınız.

Eğer ilâ-yı kelimetullah (Allah'ın adını yüceltmek), nâm-ı celîl-i Muhammedî'yi herkese duyurmak, –birilerinin kirletmesine mukabil– İslâm'ın dırahşan çehresini ortaya çıkarmak, ruh ve mânâ köklerinizden süzülüp gelmiş olan usareyi başkalarının sinelerine boşaltmak istiyorsanız hiç kimseyi ayırt etmeden herkese bağrınızı açmalı, herkesi kucaklamalısınız. Duygu ve düşüncelerinizi insanların ruhuna boşaltma adına, gerektiğinde başınızı başkalarının ayaklarının altına kaldırım taşı gibi koysanız yine de fazla bir şey yapmış sayılmazsınız. Çünkü burada Allah'ın (celle celâluhu) hatırı, İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) hatırı ve din-i mübin-i İslâm'ı yaşayan, yaşatan ve dünyanın dört bir yanına taşıyan insanların hatırları söz konusudur.

Tekrar başa dönecek olursak, Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatı boyunca ortaya koyduğu söz, tavır ve davranışlarıyla mücessem bir rahmet

olduğunu göstermiştir. وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ *"Biz Seni bütün âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik."*[33] *âyet-i kerimesi de buna işaret etmektedir. O'nun hayatının pek çok karesinde bunun tezahürlerini görmek mümkündür. Mesela O (sallallâhu aleyhi ve sellem), Mekke'ye girdiğinde, o güne kadar kendisine her türlü kötülüğü yapan hatta Mekke'ye girişte bile mukavemet etmek isteyen insanlara Hazreti Yusuf'un (aleyhisselâm) kardeşlerine dediği gibi* لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ *"Bugün sizi kınayıp serzenişte bulunacak değilim (değiliz). Allah ettiklerinizi bağışlasın; O merhametlilerin en merhametlisidir."*[34] demiş, bize mülâyemet, bağışlama, merhamet ve hoşgörünün zirve noktasını göstermiştir.[35]

Mücessem Rahmet

Nebiler Serveri Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) sergilediği bu mülâyemet

---

33 Enbiyâ sûresi, 21/107.

34 Yûsuf sûresi, 92/12

35 en-Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ 6/382; el-Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ 9/118.

ve yumuşaklığın geriye dönüşü mükemmel olmuştur. Nasr Sûresi'nde de ifade edildiği üzere insanlar fevç fevç İslâmiyet'e dehalet etmişlerdir.[36] Meseleye tarihî tekerrürler devr-i daimi içinde bakacak olursak şunu söyleyebiliriz: İnsanların İslâmiyet'e girmesi adına dün müessir olan faktörler nelerse bugün de, yarın da aynı faktörler müessir olmaya devam edecektir. Hazreti Pîr'in ifade ettiği üzere, eğer biz, İslâm'ın yüce ahlâkını ve imanın yüksek hakikatlerini fiillerimizle izhar edebilsek, sair dinlerin tâbileri cemaatler hâlinde İslâmiyet'e girecekler; belki küre-i arzın bazı kıtaları ve devletleri de İslâmiyet'e dehâlet edeceklerdir.[37]

Evet, hakikat plânında mücessem rahmet, Peygamber Efendimiz'dir (sallallâhu aleyhi ve sellem). Zata ait hususiyetler açısından hiç kimsenin bu makamı ihraz etmeye gücü yetmez. Fakat gözler, sürekli bu ufukta olmalıdır. O'nun sahip olduğu bu sıfatlar zılliyet plânında elde edilmeye çalışıl-

36 Bkz.: Nasr sûresi, 2/110

37 Bkz.: Bediüzzaman, Tarihçe-i Hayat s.80 (İlk Hayatı).

malıdır. Bizi şefkatli ve merhametli kılması adına Allah'a dua edilmelidir. Çünkü bu, aynı zamanda Allah'ın da bize merhamet etmesi adına önemli bir vesiledir. Zira bir hadis-i şerifinde Allah Resûlü, مَنْ لَا يَرْحَمِ النَّاسَ لَا يَرْحَمْهُ اللهُ *"İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez!"*[38] buyururken, *başka bir hadis-i şerifinde* اِرْحَمُوا مَنْ فِى الْأَرْضِ يَرْحَمْكُمْ مَنْ فِى السَّمَاءِ *"Siz yerde olanlara merhametli olun ki sema ehli de size merhamet etsin!"*[39] buyurmaktadır.

Bu açıdan günümüzün adanmışları gözlerini mücessem rahmet olma ufkuna dikmeli ve hep bu yolda yürümelidirler. İstidatları onları nereye kadar götürürse götürsün, onlar böyle bir hedefin peşinde oldukları ölçüde, ötede, yürüdükleri yolun Ufuk İnsan'ıyla (sallallâhu aleyhi ve sellem) birlikte olacak ve O'nun maiyyetine ereceklerdir.

---

38 Buhârî, edeb 18; Müslim, fezâil 65.

39 Tirmizî, birr 16; Ebû Dâvûd, edeb 58.

Şeytan ve Günümüzdeki Takipçileri

Soru: Allah'a karşı şeytanın tuğyanını anlatan, *"Andolsun ki Senin kullarından belirli bir pay edineceğim; elbette onları saptıracak ve kuruntularla oyalayacağım. Şüphesiz ki onlara emredeceğim ve hayvanların kulaklarını yaracaklar. Yine onlara emredeceğim ve onlar da Allah'ın yarattığını değiştirecekler."*[40] mealindeki âyet-i kerimelerde verilen mesajları izah eder misiniz?

Cevap: Şeytanın, Zât-ı Ulûhiyet karşısındaki isyanları, Kur'ân-ı Kerim'de farklı âyet-i kerimelerde beyan buyrulmuştur. Mesela Hicr Sûresi'nde, onun hazımsızlık ve kıskançlığının mahsulü olan küstahça ifadeleri, قَالَ رَبِّ بِمَآ أَغْوَيْتَنِى لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِى الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ۝ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ

“Rabbim! Beni azdırmana karşılık, ben de yeryüzünde onlara (günahları) süsleyeceğim ve onların hepsini azdıracağım. Ancak ihlâslı kulların müstesna.”[41] *beyanıyla ortaya konulur. Sâd Sûresi’nde,* قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ۝ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ *“İzzetine yemin olsun ki ihlâslı kulların hariç, ben de onların hepsini baştan çıkaracağım.”*[42] *sözleriyle ifade edilmiştir. Aynı şekilde A’raf Sûresi’nde yer alan şu âyet-i kerimelerde de onun kin ve nefret dolu hezeyanlarına yer verilmiştir:* فَبِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ ۝ ثُمَّ لَآتِيَنَّهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ *“Sen beni lânetlediğin için ben de Senin kullarının yolunu keserek sürekli onları gözlemeye koyulacağım; onlara pusular kuracak, sonra da kâh önlerinden, kâh arkalarından, kâh sağlarından, kâh sollarından gelerek onları ifsat edeceğim.”*[43]

Bunların her biri, başka değil, birer gözü

---

41 Hicr sûresi, 15/39-40.

42 Sâd sûresi, 38/82-83.

43 A’râf sûresi, 7/16-17.

dönmüşlüğün ifadesidir. Şeytan, kıskançlık ve hasedin esiri olduğundan, aynı zamanda kendini kin ve nefretin pençesine saldığından bu öldürücü duygular onu bütün bütün kör etmiş ve neticede ağzından bu hezeyanlar dökülmüştür. Dolayısıyla o, bir yönüyle hakikati bildiği hâlde, tesirinde olduğu olumsuz duyguların gereğini seslendirmiş, ona göre konuşmuş ve ona göre bir tavır almıştır.

Azgın Güruhların Arkasındaki Azgın

Aslında şeytanın Allah'a karşı küstahça dile getirdiği bu ifadeler, onun daha önceki dönemlerde de içinde ciddi bir probleminin bulunduğunu gösterir. Bu problem, bir paye, bir makam veya bir takdir beklentisi olabilir. Çünkü bazı muhakkikler, onun yeryüzünde secde etmediği yerin kalmadığını ifade etmişlerdir.[44] Allah adına yaptığı yeminlerden de anlaşılacağı üzere o, Allah'ı da bilmektedir. Fakat onun bilgisi mücerret bir bilgi olduğundan, bunun kendisine bir

---

44 Bkz.: İbn Teymiyye, Minhacü's-Sünneti'n-Nebeviyye 4/509.

faydası olmamıştır. Netice itibarıyla kıskançlığa girmiş, Hazreti dem'i (aleyhisselâm) çekemememiş ve hasedine yenik düşmüştür.

Şeytan, hususiyle insanoğlundaki başarıları ve onun Allah yolunda sergilediği çok kıymetli performansı gördükçe, hezeyanlarla köpürmüş ve insanoğlunun en amansız düşmanlarından birisi olmuştur. Bu yönüyle bütün azgın güruhların azgınlıklarının arkasında esasen onun tesiri vardır. Zira ahsen-i takvîme –yani en güzel şekil, suret, mânâ ve muhtevaya– mazhar yaratılan insan, aslî fıtratı itibarıyla demagojiye, diyalektiğe, başkalarını karalamaya, haset etmeye vs. açık değildir. Dolayısıyla bu tür demagojilere giren insanlar ister kendi nöronlarını, akıllarını kullandıklarını zannetsinler, ister ağızlarından çıkan menfiliklerin kendi kortekslerinin ürünü olduğunu düşünsünler, isterse bir kısım menfilikleri kendilerinin realize ettiklerini vehmetsinler, hakikatte bütün bunlar şeytanın dürtüsüyle gerçekleşmektedir.

Âyet-i kerimelerde şeytanın insanoğlu-

na duyduğu kin ve öfkesinden dolayı onu sırat-ı müstakimden saptırma adına başvuracağı yollar anlatılmaktadır. Hâlbuki Cenâb-ı Hak, وَأَنَّ هٰذَا صِرَاطِى مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ *"İşte Benim dosdoğru yolum. Ona tâbi olun. Sakın, sizi Allah'ın yolundan ayıracak başka yollara uymayın. Yoksa farklı yollara düşer, değişik sapkınlıklara girersiniz."*[45] *buyurmak suretiyle mü'minlerin sırat-ı müstakimden ayrılmamalarını emretmektedir. Çünkü bu dosdoğru yoldan ayrılan insan öyle farklı yollara sapar ki hevâ ve hevesinin esiri olur, bazen şu "izm" bazen bu "izm" der, yalancı ışıkların insanlığa saadet ve refah getireceğini zanneder, neticede "izm"*ler arkasında ömrünü tüketir durur. Oysaki insan tabiatına ve onun ihtiyaçlarına en uygun, topluma huzur getirecek olan yol, insanı yaratan, mutlak ilim ve sonsuz merhamet sahibi Zât'ın ortaya koyduğu yoldur. İşte bunu çok iyi bilen ve profesyonel bir müfsit olan şeytan, biraz da zamanın ve devrin şartlarına ve aldatmak için peşinden koştuğu insan-

45 En'âm sûresi, 6/153.

ların karakterlerine göre farklı farklı enstrümanlar kullanmak suretiyle insanları hep bu doğru yoldan saptırmaya çalışmıştır/çalışmaktadır.

Doyma Bilmez Kin

İşte bunu nasıl gerçekleştireceğini ifade etme sadedinde şeytan sorudaki âyet-i kerimede ilk olarak, لَأَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا *"Kasem olsun ki Senin kullarından kendi hesabıma bir hisse ayıracağım."*[46] *demiştir. Fiilin başında tekit "lam"ı, sonunda da şeddeli "nûn"*un bulunması şeytanın bu konudaki kararlılığını göstermektedir. Yani şeytan, onların bir kısmını kendime bende yapacak, vesayetim altına alacak ve tesirimi her zaman onlar üzerinde göstereceğim, demiştir. Günümüzde pek çok çeşidiyle bunun misallerini görmek mümkündür.

Arkasından şeytan yine tekitli bir ifadeyle, وَلَأُضِلَّنَّهُمْ *"İnsanları mutlaka baştan çıkaracak, doğru yoldan saptıracağım."*[47] Yani,

---

46 Nisâ sûresi, 4/118.

47 Nisâ sûresi, 4/119.

duygu ve düşünceleri itibarıyla endazesiz hâle gelinceye kadar onların yakasını bırakmayacağım. Onları şirazeden çıkarma adına elimden ne geliyorsa yapacağım. Kimisini bohemliğe itecek, kimisini şöhret budalası hâline getirecek, kimisinin ikbal hırsıyla başını döndürecek, kimisini hırsla yandıracak, kimisini haset bataklığına sürükleyecek, kimisini de kendinden başka kimseye hayat hakkı tanımayan bir despota dönüştürecek, onu zulümden zulüme koşturacağım. Bunların her biri insanı dalâlete sürükleyen ayrı bir sapıklıktır. Bu açıdan biz, sapmama, doğru yoldan ayrılmama adına beş vakit namazda günde en azından kırk defa Allah'a dua ediyor, "(Allahım), bizi sırat-ı müstakime hidayet eyle! Nimet ve lütfuna nâil ettiklerinin yoluna ilet. Bizi, gazabına uğramış, sapıp gitmiş insanların yoluna itme!"[48] diyoruz.

Şeytan ve İçi Boşaltılmış Din

Şeytanın, kin ve nefretle köpürdüğü anda

48 Fâtiha sûresi, 1/6-7.

yaptığı tehditlerden bir diğeri de, وَلَأُمَنِّيَنَّهُمْ lafzıyla ifade edilmiştir ki bunun da anlamı, *"Mutlaka onları değişik ümniyelere salacağım."*[49] demektir. Ümniye, bir hakikate dayanmayan, realize edilmesi mümkün olmayan kuruntu ve vehimlere denir. Cahiliye insanlarının, bir kısım hâdiselerden yola çıkarak kendilerine göre tefeül veya teşe'ümde bulunmaları, bir kısım şeylere uğur bağlamalarına mukabil bazı şeyleri de uğursuz saymaları bu tür kuruntulardandır. Aynı şekilde onların tapındıkları putlar da ümniyelerinin ürünüdür. Onlar, Kâbe'nin içini bile putlarla dolduruyor, Arabistan'ın değişik yerlerine Latlar, Menatlar, Uzzalar, İsaflar, Naileler koyuyor, onlara kurbanlar kesiyor ve onlara tapınıyorlardı. Günümüzde bazılarının, hırsızlığı, çalıp çırpmayı, yalanı, iftirayı meşru gösteren ve içini boşalttıkları din anlayışlarıyla bir yere varacaklarını zannetmeleri de yine farklı bir kuruntunun mahsulüdür.

Âyetin devamında şeytan, وَلَاٰمُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ

49 Nisâ sûresi, 4/119.

أذَانَ الْأَنْعَامِ *"Elbette onlara emredeceğim (emrimin tesiriyle) hayvanların kulaklarını kesecekler."*[50] demiştir. Nitekim cahiliye insanları, bazı hayvanların kulaklarına damga vuruyordu da onları yemeyi kendilerine haram sayıyorlardı.

En Büyük Tağyir: Yaratılış Gayesinden Sapma

Şeytan, وَلَاٰمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللهِ *"Kasem olsun ki yine onlara emredeceğim ve onlar da Allah'ın yarattığını değiştirecekler."*[51] diyerek küstahlığına devam ediyor. Allah'ın (celle celâluhu) bütün varlıkları için yaratmış olduğu bir fıtrat vardır. Bunda değişikliğe gitmek de şeytanın oyunlarından bir diğeridir. Öte yandan ahsen-i takvîme mazhar yaratılan insan, Yüce Allah'ın vaz' ettiği disiplinler içinde hareket ettiğinde fıtrata uygun hareket etmiş olacak; aksine başka yol ve yöntemlerin arkasına düşüp hareket ettiği zaman da fıtrat yolundan çıkmış ola-

50 Nisâ sûresi, 4/119.

51 Nisâ sûresi, 4/119.

caktır.

Bunların yanında âyet-i kerimeye modern yorum açısından bakıldığında estetik ameliyatlara işaret edildiği de çıkarılabilir. İnsanların, bir kısım âzâlarının şeklini beğenmeyip kafalarına göre onları değiştirmeye kalkışmaları fıtrata müdahalenin bir başka şeklidir ki bunlar şeytanın dürtüsüyle meydana gelen hâdiselerdir. Fakat doğum esnasında uzmanların yanlış mualecesiyle çocuğun vücudunda meydana gelen veya bir kaza ve musibet neticesinde vücutta meydana gelen deformasyonların tedavi edilerek düzeltilmesi ise fıtrata müdahale sayılmamaktadır. Bilakis bunlar, Allah'ın yarattığı fıtrata irca kabul edilmektedir.

Esasen halkullahı tağyir (Allah'ın yarattığını değiştirme) meselesi umumi bir ifade olup bunun geniş bir alanda yansımaları söz konusudur. Allah (celle celâluhu), وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُونِ *"Ben, insanları ve cinleri yalnız Bana ibadet etsinler diye yarat-*

tım.”[52] âyet-i kerimesiyle insanların ne için yaratıldığını beyan buyurmuştur. Demek ki insanın mahiyetinin esas gereği Allah'a kulluktur. Allah, insanı, başka bir şey için değil, kendisine kulluk yapması için yaratmıştır. Öyleyse Allah'a kulluk yapmayan insanlar, tebdil-i hilkate gidiyorlar demektir. Aynen bunun gibi mesela aklın, mantığın ve muhakemenin enfüsî ve âfâkî âlemde tefekkür, tedebbür ve tezekkürde bulunmak, tekvînî emirleri hallaç etmek gibi kendilerine göre bir kısım gayeleri vardır. Tekvînî emirleri didik didik ederek onlardan bir kısım mânâlar çıkaran, çıkardıkları bu mânâları teşriî emirlerle telif eden ve rubûbiyete ait sırları doğru okuduktan sonra oradan tevhid-i ulûhiyet ve ubûdiyete yönelen insanlar aklı ve mantığı yaratılış istikametinde kullanıyorlar demektir. Beşinci asra kadar İslâm rönesansının yaşandığı dönemde İslâm kâşifleri insanlığın yararına olacak pek çok önemli keşiflerde bulundukları gibi, günümüzde pek çok Batılı araştırmacı da Allah'ın kendilerine vermiş olduğu mantık ve muhakemeyi

52 Zâriyât sûresi, 51/56.

çok iyi değerlendirmek suretiyle aynı şeyi yapmaktadırlar.

Aynı yaklaşım, diğer organlar için de geçerlidir. Mesela gözün yaratılışının bir gayesi vardır. O da gözün bakması gereken şeylere bakması, baktığı şeyleri doğru görmeye, onların arka plânına inmeye, onlardan bir kısım mânâlar çıkarmaya çalışmasıdır. Recaizade Ekrem'in ifade ettiği üzere kâinat baştan sona âdeta muhteşem bir kitaptır. Onun hangi harfi kaldırılsa mânâsı Allah çıkar. Hazreti Pîr de kendisinden asırlarca önce dile getirilen,

تَأَمَّلْ سُطُورَ الْكَائِنَاتِ فَإِنَّهَا ... مِنَ الْمَلَإِ الْأَعْلٰى إِلَيْكَ رَسَائِلُ

"Kâinat satırlarını derinden derine teemmül et. Çünkü onlar Mele-i lâ'dan sana indirilmiş Allah'ın mesajlarıdır."[53] vecizesini dikkate sunmuştur.[54] Dolayısıyla önemli olan, ağaçtaki bir yaprakta, salınan bir fi-

53 İbn Kayyim, Medâricü's-sâlikîn 3/356.

54 Bediüzzaman, Mektubat s.327 (Yirmi Dördüncü Mektup, Birinci Makam); Mesnevî-i Nûriye s. 112 (Habbe), s. 229 (Nokta).

danda Allah'ın kudretini, meşietini, ilmini ve iradesini müşâhede edebilmektir. Hususiyle insan öyle bir âbidedir ki o, eli-ayağı, dili-dudağı, gözü-kulağıyla okunması gereken mücelletler ölçüsünde bir kitaptır. İşte insanın bu kitabı doğru okumaya çalışması, gözünü, mantığını ve muhakemesini yaratılış istikametinde kullanması demektir.

Aynı şekilde insanın, kulağıyla gıybet, iftira, yalan ve laubali şeyleri dinlemesi onun *"mâ hulika leh"*inde (yaratılış istikametinde) kullanmadığını gösterir. Bu da bir nevi israf sayıldığından, onu insana bahşeden Zât, ahirette bunun hesabını soracaktır. Keza Allah insanoğluna diğer canlılara verdiğinden çok daha üst seviyede bir dil nimeti bahşetmiştir. İnsan bunun sayesinde en ince detayına kadar maksadını ifade edebilmektedir. Elbette böyle büyük bir nimetin de bir yaratılış hedefi vardır. Dilin maskaralığa girmemesi, kendini lehviyata salmaması, yalan konuşmaması; aksine hakka tercüman olması, beyanı gerekli olan hakikatleri anlatması, güzelliklerin dellâlı olması da onun

yaratılış gayesidir.

Fakat şeytan, yukarıdaki küstahça ifadelerinden de anlaşılacağı üzere insana bahşedilen donanımların hayır ve güzellik yolunda kullanılmasına mâni olmaya çalışır. Mesela insana, aklını başkalarını kandırması istikametinde kullanmasını telkin edecek ve makyavelistçe bir yaklaşımla hedefine ulaşabilmesi adına her yolu ona meşru gösterecektir. Dahası şeytan, camiye giden insanlara dahi her şeyi mübah gören ibahacı bir yaklaşımı güzel göstermeye çalışacak, helâl-haram demeden onları dünya nimetlerinden istifade etmeye sevk edecek, böylece mescit yolunda olan insanları bile Allah yolundan uzaklaştırmak için uğraşacaktır. İşte insan, kendisine lütfedilen donanımları doğru yolda kullanmadığı takdirde şeytanın dürtülerine uyarak fıtrata müdahale etmiş ve hiç farkına varmadan şeytanın vesayetine girmiş olur. Bundandır ki, Kur'ân-ı Kerim, وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًا *"Her kim Allah'ı bırakıp da şeytanı dost edinirse (kendisini onun vesve-*

se ve dürtülerine salarsa) kendisini apaçık hüsrana salmış demektir.”[55] ifadeleri içinde yürekleri hoplatacak bir üslupla uyarıda bulunur.

Bu itibarla insan, Allah’ın (celle celâluhu) Kur’ân’da, Resûlü’nün de Sünnet’te emrettiklerinin dışında kalan her hareketin arkasında şeytanın bir parmağının olabileceğini göz önünde bulundurmalı ve sürekli şeytandan Allah’a sığınmalıdır. Cenâb-ı Hakk’a hâlisane teveccüh etmenin ve O’ndan yardım istemenin yanı sıra aynı zamanda sürekli şeytanı kaçıracak, onu kendinden uzaklaştıracak tavır ve davranışlar içinde olmalıdır. Mesela hadis-i şeriflerde insan secdeye kapandığında şeytanın bağırıp kaçacağı ifade ediliyor.[56] Dolayısıyla şeytanın her türlü hile ve oyunlarından salim kalmak isteyen hak yolcusu, hayatını Allah’a kulluk yolunda geçirmeli, i’lâ-yı kelimetullah mülâhazasıyla ölesiye koşturmalı, kendi üzerine bir çarpı çekerek hep O’nu nazara

55 Nisâ sûresi, 4/119.

56 Bkz.: Müslim, îmân 115: İbn Mâce, ikâmetü’s-salât 70.

vermelidir. Bütün bunlar, şeytanın insana ilişmesine karşı oluşturulacak surlardır. Allah yolunda yürürken nefislerini, indî mülâhazalarını, şahsî çıkarlarını işin içine katan ve kalbî hayatları itibarıyla da ölü olan insanlar ise hem gönül surlarını yıkarlar hem de –hafizanallah– gönüllerini şeytana kaptırmış olurlar.

Cahiliye Dönemine Ait Dört Özellik

Soru: Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadis-i şeriflerinde, إِنَّ فِى أُمَّتِى أَرْبَعًا مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ لَيْسُوا بِتَارِكِيهِنَّ: اَلْفَخْرُ فِى الْأَحْسَابِ وَالطَّعْنُ فِى الْأَنْسَابِ وَالْاِسْتِسْقَاءُ بِالنُّجُومِ وَالنِّيَاحَةُ عَلَى الْمَيِّتِ[57] sözleriyle, soyla övünme, neseplerinden ötürü başkalarını ta'n etme, yıldızlardan yağmur bekleme ve ölünün arkasından ağıt yakma şeklindeki dört cahiliye âdetinin ümmeti arasında baki kalacağını ifade etmiştir. Bu hadisten çıkarılması gereken dersler nelerdir?

Cevap: Öncelikle şunu ifade edeyim ki, cahiliye dönemine ait bu vasıfların ümmet-i Muhammed'in fertleri arasında aynen baki kaldığını/kalacağını düşünmek doğru ol-

---

57 Ahmed İbn Hanbel, el-Müsned 5/343; Hâkim, el-Müstedrek 1/539.

maz. Çünkü cahiliye dönemi insanlarının sahih bir itikatları yoktu. Ümmet-i Muhammed ise sahih bir inanca sahiptir. Dolayısıyla cahiliye dönemine ait bu vasıflar daha sonra bazı Müslümanlar arasında görülse de, bu özelliklerin keyfiyet olarak birbirinden farklı olduğunu göz önünde bulundurmak gerekir. Başka bir ifadeyle cahiliye insanlarının demine-damarına işlemiş bu özellikler onlarda hakiki mânâsıyla bulunmaktaydı. Bu vasıfların, bir kısım Müslümanlar arasında varlığını sürdürmesi ise mecâzî veya zıllî mânâda anlaşılmalıdır. Bu itibarla hadis-i şerifte yer alan, لَيْسُوا بِتَارِكِيهِنَّ *"Onlar bu vasıfları terk etmeyecekler."* ifadesini, bu vasıfların bire bir cahiliyedeki şekliyle devam edeceği şeklinde değil de; şöyle böyle değiştirilerek, tadil edilerek devam edeceği şeklinde anlamak daha doğru olacaktır.

Neseple Övünme Boş Bir Teselli ve Aldanmışlıktır

Dört vasıftan ilki olarak zikredilen اَلْفَخْرُ فِى الْأَحْسَابِ ifadesi, neseplerle övünme ve fa-

hirlenme demektir. Esasında insan; makam, mansıp, ilim, servet, güzellik, zeka vb. hangi husus ile fahirlenirse fahirlensin bu, Allah'a karşı saygısızlığın ifadesidir. Üstad Bediüzzaman Hazretleri'nin yaklaşımıyla Allah'ın lütuf ve ihsanlarını görmezlikten gelmek nankörlük; onları kendinden bilmek ise fahirdir. O hâlde insan, nankörlükten de, fahirden de uzak kalmak istiyorsa, öncelikle mazhar olduğu ilim, irfan, akıl, muhakeme, servet, sıhhat vb. bütün nimetlerin O'ndan olduğunu bilmeli, *"Bütün bu güzellikler Güzeller Güzeli'ne ait." demeli, daha sonra o nimetlerin zikredilmesini gerektiren bir durum olduğunda da onları sadece bir "tahdis-i nimet"* olarak zikretmelidir.

Biraz daha açacak olursak; insanın fahirlenmesi ve kendini beğenmesi Allah'ın (celle celâluhu) sevmediği çok kötü bir vasıftır. Fahirlenen ve kibirlenen insanları Allah tepetaklak eder. İşte hadis-i şerifte insanı baş aşağı getirecek bu âfetin özel bir çeşidinden bahsediliyor ki, o da haseple, neseple, soyla, sopla, şecereyle iftihar etmektir. Bu

açıdan insan, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) tertemiz şeceresinden gelmiş olsa bile, *"Allahım böyle mübarek bir silsile-i zehebden (altın silsile) gelmek benim elimde olan bir şey değil. Biliyorum ki bunu bana nasip eden Sensin, bu güzellik Sana aittir ve bu durum aynı zamanda benim için ağır bir sorumluluktur. Ya Rab, bu güzelliği bahşettiğinden dolayı hem Sana hamd ü senada bulunuyor hem de bu sorumluluğun hakkını verebilmem için Senin yardımını diliyorum."* demeli ama asla belli bir soydan gelmiş olmayı başkalarına karşı bir faikiyet (üstünlük) unsuru olarak kullanmamalıdır.

İnsanın, *"Ben şöyle bir paşadan geliyorum; atalarım şöyle zengindi; bizim Boğaziçi'nde şöyle şöyle yalılarımız, villalarımız vardı."* türünden ifadeleri de soyla sopla fahirlenme kategorisi içine girer. Aynı şekilde bir insanın bakanın, başbakanın, cumhurbaşkanının oğlu olması fahirlenmesine, caka yapmasına sebep olabilir. Hâlbuki bunların hiçbiri nezd-i ulûhiyette bir kıymet ifade et-

mez; aksine bunlarla fahirlenmek Allah katında merduttur. Bu tür mülâhazalara giren insanın imanı varsa, dünyada bunun cezasını görür; imanı yoksa onun cezası mahkeme-i kübraya kalır ki bu, çok daha ağırdır.

Bu itibarla insan ne seviyede olursa olsun, soyuyla sopuyla kendisini ifade etme gibi bir seviyesizliğe düşmemeli ve bunları bir üstünlük vesilesi olarak görmemelidir. Çünkü atalarının sahip olduğu meziyet ve üstünlüklerin insana hiçbir faydası yoktur. Asıl olan, insanın zatî kıymete sahip bulunmasıdır. Nitekim Cenâb-ı Hak, إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللهِ أَتْقَاكُمْ *"Nezd-i ulûhiyette sizin en keriminiz, en muttaki olanınızdır."*[58] yüce beyanıyla bu hususa dikkat çekmiştir.

Evet, insanın Allah (celle celâluhu) katındaki kıymetinin ölçüsü; ibadet ü taatte nerede durduğu, Allah'la nasıl bir münasebet içinde bulunduğu, hayatını ihsan şuuru içinde sürdürüp sürdürmediği, yaptığı her işi Allah tarafından görülüyor, dahası Allah'ı

---

58 Hucurât sûresi, 49/13.

görüyor olma mülâhazasıyla yapıp yapmadığıyla irtibatlıdır. Bu konularda durması gerekli olan yerde durmayan bir insan, kimin torunu olursa olsun ve hangi soydan gelirse gelsin, bunun ona hiçbir faydası olmayacaktır. Nitekim Hazreti Ömer, إِنَّا قَوْمٌ أَعَزَّنَا اللهُ بِالْإِسْلَامِ فَلَنْ نَلْتَمِسَ الْعِزَّ بِغَيْرِهِ *“Şüphesiz ki biz, Allah’ın İslâm’la aziz kılmış olduğu bir kavimiz. Bu yüzden asla İslâm’ın dışında bir izzet vesilesi aramayacağız.”*[59] sözleriyle, İslâm’ın dışında fazilet ve üstünlük vesileleri aramanın beyhude olduğunu ifade etmiştir.

İnsanlığın Kurtulamadığı Kast Sistemi

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ikinci olarak, وَالطَّعْنُ فِى الْأَنْسَابِ lafzıyla, neseplerinden ötürü başkalarının ta’n u teşniye tâbi tutulmasını zikretmiştir. Hâlbuki bir insanın fakir bir ailede neş’et etmesi, babasının koyun güden bir çoban olması ona bir şey kaybettirmeyeceği gibi, –yukarıda ifade edildiği üzere– onun falanın filânın soyundan gelmesi de ona bir şey kazandırmaya-

59 İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, 7/10; Hâkim, el-Müstedrek, 1/130.

caktır. Önemli olan, insanın zatî değere sahip olmasıdır. İbrahim Hakkı Hazretleri'nin şu beyitleri bu durumu ne güzel özetler:

"Hakkı gel sırrını eyleme zâhir
Olayım der isen bu yolda mâhir;
Harâbat ehline hor bakma Şâkir
Defineye mâlik vîrâneler var."

Evet, sizin çok virane gördüğünüz öyle insanlar vardır ki o viranelerin bağrında defineler yatıyordur.

Bu açıdan yetiştiği kültür ortamına, maddî durumuna, içinde bulunduğu muhite, aile çevresine vs. bakarak insanları ta'n u teşniye tâbi tutmak kesinlikle doğru değildir. Esasında kendini üstün görme ve başkalarını hafife alma duygusu, çok daha eski dönemlere dayanmaktadır. Hint dinlerinden kaynaklandığı ve Hindistan'da doğduğu söylenen *"kast sistemi"* inancı aslında, enbiya-i izâmın mesajıyla iyi bir terbiyeden geçmeyen pek çok toplumda varlığını sürdürmüştür. Günümüzde de böyle bir anlayışın açık-kapalı farklı tezahürleriyle, ülkemiz

de dâhil, dünyanın pek çok yerinde olduğunu söyleyebiliriz. Eğer insanlık günümüzde bu kadar medenileşme, demokratikleşme ve insan haklarında ilerleme iddiasına rağmen, farklı şekil ve tezahürleriyle hâlâ kast sistemini devam ettiriyorsa, insanlık âlemi olarak durumumuzun yeniden gözden geçirilmesi gerektiği kanaatindeyim.

Bu konunun hususiyle bizim toplumumuza bakan yanı ise şudur: Anadolu, memerr-i akvâm'dır; yani pek çok kavmin gelip geçtiği, konup göçtüğü bir uğrak yeri olmuştur. Tarihin değişik dönemlerinde dünyanın muhtelif yerlerinden farklı ırklara, dinlere, kültürlere sahip olan kavimler Anadolu'ya yerleşmiş ve bunların birçoğu da Müslüman olmuştur. Bu açıdan herhangi bir insanın soyunu araştırmaya kalktığınızda birkaç kuşak sonra dedesinin, Yahudi, Ermeni, Musevi, Rum vs. olduğunu görebilirsiniz. İşte buradan yola çıkarak insanları ta'n etmeye hakkınız yoktur. Sahabe-i kiramın bile pek çoğunun babası Müslüman olamadan ahirete gitmiştir. Dolayısıyla insanları geçmiş-

leriyle ve ait oldukları neseplerle değil de kendi durumları itibarıyla değerlendirmek gerekir.

Yıldız Falı ve Kalbdeki Derin Boşluklar

Cahiliye işlerinden olduğu hâlde ümmet arasında mevcudiyetini devam ettirecek olan âdetlerden bir diğeri de وَالْاِسْتِسْقَاءُ بِالنُّجُومِ şeklinde ifade edilen yıldızlardan yağmur bekleme ve yağan yağmuru yıldızlardan bilmedir. Hususiyle Mezopotamya'da yıldızlara hususi kutsiyet atfediliyordu. Oranın ahalisi, yıldızların insanların kaderi üzerinde doğrudan doğruya tesirli olacağına inanıyordu. Günümüzde bu tür inançlar yıkılmış olsa da onun birer gölgesi olan yıldız falına ve burçlara inanma devam etmektedir. Demek ki bu cahiliye âdeti hâlâ farklı şekillerde varlığını sürdürmektedir.

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) konuyla ilgili bir hadis-i şerifte Allah Teâlâ'nın (celle celâluhu) şöyle buyurduğunu ifade etmiştir:

أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِى مُؤْمِنٌ بِى وَكَافِرٌ فَأَمَّا مَنْ قَالَ مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللهِ وَرَحْمَتِهِ فَذَلِكَ مُؤْمِنٌ بِى وَكَافِرٌ بِالْكَوْكَبِ وَأَمَّا مَنْ قَالَ بِنَوْءِ كَذَا وَكَذَا فَذَلِكَ كَافِرٌ بِى وَمُؤْمِنٌ بِالْكَوْكَبِ

"Kullarımdan bazıları Bana iman etmiş bazıları da Beni inkâr etmiş olarak sabahladı. 'Allah'ın fazlı ve rahmeti sayesinde yağmura kavuştuk.' diyenler Bana iman etmiş, yıldızları inkâr etmiş olanlardır. Yağmuru herhangi bir yıldızdan bilenler ise beni inkâr etmiş, yıldıza iman etmiş olanlardır."[60]

Demek ki yağan yağmuru Allah'tan (celle celâluhu) gelmiş bir rahmet eseri olarak görmek ve hamd ü sena ile ona mukabelede bulunmak bir iman alâmeti iken, onu yıldızlar gibi basit sebeplere nispet etmek şirk alâmetidir. Eğer Cenâb-ı Hak yağmurun yağması adına yıldızları izzet ve azametine birer perde yapsaydı, onların bu konuda birer sebep olarak görülmelerinde bir mahzur olmayabilirdi. Fakat pozitif ilimlerin de ortaya koyduğu üzere yıldızlarla yağmurun yağması arasında sebepler dairesinde doğ-

---

60 Buhârî, ezân 156, istiskâ 28; Müslim, îmân 125.

rudan bir münasebet dahi bulunmamaktadır.

Maalesef insanlar inanılması gerekli olan hakikatlere inanmayınca, yani Allah'a, peygamberlere, Kur'ân'a, ahirete sağlam bir iman bulunmayınca, insanların içinde bulunan inanma duygusu bu sefer onları bâtıla inanmaya sürüklüyor. Kimi gidiyor yogizmden medet umuyor, bir başkası meditasyondan keramet bekliyor, öbürü de yıldız fallarıyla tatmin olmaya çalışıyor. İşte bütün bunların sebebi insanın ruhundaki inanma kabiliyet ve istidadının inanılması gerekli olan hakikatlere kapalı tutulmasıdır. Evet, insan tabiatı, yaratılışı itibarıyla hakikat peşinde koşar, fakat bazen hakikati ararken bâtıl külâhı başına geçer de imana muhtaç kalbini gider aklı, şuuru dahi olmayan taşla, ağaçla, yıldızla tatmin etmeye çalışır.

Kadere İman ve Yas Kültürü

Hadiste وَالنِّيَاحَـةُ عَلَـى الْمَيِّـتِ lafzıyla ifade edilen son husus ise ölen kimselerin arkasından ağıt yakmaktır. Hâlâ ülkemizin bazı

yörelerinde Kur'ân ve Sünnet'in temel disiplinleriyle telif edemeyeceğimiz ağıt yakmalara şahit olmak mümkündür. Ölen kimse arkasından insanlar bir araya gelerek onun iyilik ve faziletlerini sayıp döker, hakkında, *"Kaşı şöyleydi, bakışı böyleydi."* şeklinde methiyeler düzerken bilhassa kadınlar ellerini yüzlerine, dizlerine vurur, aktörlerin yaptığı gibi sun'î ağlamaya dururlar.

Hâlbuki abartı ve uydurma ifadeler katılarak dile getirilen bütün bu tazim, tebcil ve takdirlerin ölüye hiçbir faydası yoktur. Faydası olmak bir yana hadis-i şeriflerde ifade edildiği üzere onlar ölü üzerine ağıtlar yakarken melekler *"Sen gerçekten böyle miydin?"* diye onu hesaba çeker ve böylece o, ağıt yakanların eliyle bir çeşit azap çekmiş olur.

Evet, eğer insan dünyada iken ibadet ü taatle Allah'a yaklaşamamış, iyi bir kulluk ortaya koyamamışsa ne cenazesinin kalabalık olmasının, ne hakkında dile getirilen methiyelerin ne de cemaatin *"İyi biliriz." de-*

mesinin kendisine bir faydası olmayacaktır. Ayrıca ifade etmek gerekir ki bile bile fasık bir insan hakkında "İyi biliriz." demek yalan yere şahitlik etmek demektir. Dolayısıyla Allah (celle celâluhu), insana söylediği bu yalanın hesabını sorar. Elbette ki camiye gelen, namaz kılan, ahlâklı ve faziletli görünen bir insan hakkında hüsn-ü şehadette bulunabiliriz. Çünkü biz, zâhire göre hükmederiz. Kalbleri bilen yalnız Allah'tır. Fakat apaçık din ve diyanet düşmanlığı yapan veya lafta dindarlığı kimseye bırakmadığı hâlde âdeta mübah görürcesine açıktan hırsızlık, yolsuzluk yapan, iftira ve tezvirde bulunan kişiler hakkında "İyi biliriz." demek hem korkunç bir yalan hem de Allah'a karşı büyük bir saygısızlıktır.

Ayrıca meseleye dinî nasslar açısından bakıldığında imamın, *"Bu meyyiti nasıl bilirsiniz?" şeklindeki sorusuna karşılık cemaatin "İyi biliriz." mukabelesinde bulunmasının Sünnet-i Sahiha'da bir yerinin olmadığını, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) böyle bir uygulamasının bulunmadığını,*

bunun toplumumuzun bir icadı olduğunu görürüz. Hatta bazıları bu bid'ate yeni ilâvelerde bulunarak soruyu üç defa tekrar ediyor, sonra da buna, "Hakkınızı helâl ettiniz mi?" sorusunu ekliyor. Fakat bunların hiçbirisinin ne Kitap'ta ve Sünnet'te ne de kütüb-i fıkhiyede yeri yoktur. Dolayısıyla da bid'attir, ne ölüye ne diriye faydası vardır.

Bilinmesi gerekir ki, insan imanıyla, salih ameliyle öbür tarafa gitmişse isterse onun cenazesini iki insan kılmış olsun, bunun ona bir zararı yoktur. Nitekim benim de çok sevip takdir ettiğim bir insan olan Ahmet Naim'in cenazesini beş-on insan kılmıştır. Bir gün Yaşar Hoca'ya bu hâdiseyi zikrettiğimde, *"Allah bu günahkâr insanlara nasip eder mi Ahmet Naim'in cenaze namazını kılmayı!"* demişti. Keza millet, Mehmet kif'e karşı da vefasızlık yapmış ve onun cenazesine gitmemişti. Camide namaz kılındıktan sonra üniversiteli talebeler bayrakları alıp gelmişlerdi. Tarihte kıymet-i harbiyelerine göre muamele görmeyen daha nice insan vardır.

Firavun ve Tiranların Cenaze Merasimi

Diğer taraftan Huzur-ı Kibriya'ya giderken gerekli olan donanımı burada kazanamamış, öteye salih ve güzel amellerle gidememiş bir insanın cenazesinin kalabalık olmasının da ona bir faydası dokunmayacaktır. Nice Firavun'un, Nemrut'un, Şeddad'ın cenazesini milyonlarca insan teşyi etmiştir; fakat bu durum onları, yaptıkları cinayet ve zulümlerin vebalinden kurtaramaz. Dolayısıyla onların cenazelerini milyonlarca insan teşyi etse, yer yerinden oynasa, bütün insanlık onların cenazesinin başında toplanıp hepsi birden ağız birliği yaparak *"Biz, bundan razıyız."* deseler, bütün bunlar o kişi için hiçbir şey ifade etmeyecektir. Böyle birinin gideceği yer yine gayyadır, yine gayyadır, yine gayyadır.

Vâkıa, hadis-i şeriflerde vefat eden bir insanın arkasından kırk kişinin hüsn-ü şehadetini ifade etmesiyle onun affolunacağı ifade edilmiştir.[61] Fakat yukarıda ifade edil-

61 Bkz.: Müslim, cenâiz 59; Ebû Dâvûd, cenâiz 40, 41.

meye çalışıldığı gibi bu şehadet, bile bile yalan söylemek suretiyle yapılan yalancı şahitlik değildir.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ölüm ve ölüm ötesiyle alâkalı hatırlatmada bulunduğu bir yerde Ebû Zerr'e (radıyallâhu anh) hitaben şöyle buyurmuştur:

جَدِّدِ السَّفِينَةَ فَإِنَّ الْبَحْرَ عَمِيقٌ

وَخُذِ الزَّادَ كَامِلاً فَإِنَّ السَّفَرَ بَعِيدٌ

وَخَفِّفِ الْحِمْلَ فَإِنَّ الْعَقَبَةَ كَئُودٌ

وَأَخْلِصِ الْعَمَلَ فَإِنَّ النَّاقِدَ بَصِيرٌ

"Gemini bir kere daha elden geçirerek yenile, çünkü deniz çok derin. Azığını tastamam al, şüphesiz yolculuk pek uzun. Sırtındaki yükünü hafif tut, çünkü tırmanacağın yokuş sarp mı sarp. Amelinde ihlâslı ol, zira her şeyi görüp gözeten ve hakkıyla değerlendiren Rabbin senin yapıp ettiklerinden de haberdardır."[62]

62 ed-Deylemî, el-Müsned 5/339.

İşte Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) üzerinde durup değer verdiği hususlar bunlardır. Eğer böyle salih bir daire içinde kalarak Allah'a yürümüşseniz, tertemiz olan ruhunuzun ufkuna yürümüş sayılır ve إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ *"Biz hepimiz Allah'a aidiz ve mutlaka O'na döneceğiz."*[63] hakikatiyle serfiraz olursunuz. Aksi takdirde yakılan ağıtların, düzülen methiyelerin, –milyonlarca insan dahi olsa– cenazeye gelen kalabalıkların size hiçbir faydası olmayacaktır.

Sizi çekemeyen, sindiremeyen ve hazmedemeyen insanlar zaman zaman, değişik iftiralarla, ortaya konulan hizmetleri karalamaya çalışabilirler. Siz istikametinizi koruduktan sonra hiçbir müfterinin iftira ve komplosu, Allah'ın izniyle, size zarar veremez. İnsaf ve vicdan sahibi herkes biliyor ki, dünyanın dört bir yanında sevgi ve hoşgörünün bayrağını dalgalandıran eğitim kurumları vefakâr Anadolu insanının himmetleriyle ortaya çıkmıştır. En zayıf olduğu bir

---

63 Bakara sûresi, 2/156

dönemde İstiklâl mücadelesini gerçekleştiren Anadolu insanı, ikinci bir şahlanma faslı yaşamış ve orta ölçekte ekonomik imkânlara sahip olmasına rağmen dünyanın dört bir yanına açılmıştır. Ayrıca kendi ruh ve mânâ köklerinden süzülüp gelen değerleri dünyanın dört bir tarafına taşıma ve onlardan da alacaklarını alma adına binlerce muallim, rehber ve talebe dünyaya açılmış, hiç gidilmedik yerlere gitmiş ve burs ölçüsündeki ücretlerle geçinmeye çalışmışlardır. Demek ki toprak mümbit olduğu için bu türlü güzellikleri ortaya çıkarabiliyor. Bir vefa borcu olarak ben belki günde on defa bu arkadaşlara dua ediyorum. *"Allahım! Dünyaya açılan o rehberleri, talebeleri, öğretmenleri, mütevellileri peygamberlerinle birlikte haşr u neşr eyle! Onların kuvve-i mâneviyelerini takviye eyle!"* diyorum.

Hâsılı, dinimize ve insanlığa hizmet adına böyle güzel bir tablonun oluşmasının arkasında halkımızın güven ve itimadı vardır. Bu sebeple şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da onu zedeleyebilecek her türlü

tavır ve davranıştan yılandan-çıyandan kaçar gibi uzak durulmalıdır.

Bir Kez Daha Vifak ve İttifak

Soru: Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), ümmetinin umumi bir felâkete uğramaması ve mütemadi olarak başkalarının hâkimiyeti altında kalmaması için yaptığı duaların kabul edildiğini fakat ümmetinin ihtilaf ve iftiraka düşmemesi ile alâkalı duasının kabul buyrulmadığını ifade etmiştir.[64] Zikredilen hususlar arasındaki ortak nokta ve bunların verdiği mesajlar nelerdir?

Cevap: Kur'ân-ı Kerim, mü'minlerin ibret almaları adına pek çok peygamber kıssasına yer vermiştir. Bu kıssalarda ifade edilen önemli hususlardan birisi de irşat için gönderilmiş olan peygamberlere iman etmeyen kavimlerin helâk edilmiş olmalarıdır. İnkâr-

64 Bkz.: Ahmed İbn Hanbel, el-Müsned 3/146, 156.

da ve zulümde temerrüt gösterdiklerinden dolayı Hazreti Nuh'un kavmi umumi bir tufanla,[65] Hazreti Hûd'un kavmi uğursuz bir kasırgayla,[66] Hazreti Salih'in kavmi korkunç bir sayha ile helâk edilmiş,[67] Sodom ve Gomore halkının ise altı üstüne getirilmiştir.

Zikredilen bu kavimlere gelen ilâhî afetler belli bir coğrafyaya münhasır olarak mı geliyordu yoksa helâk, yeryüzündeki bütün insanlığı içine alacak şekilde mi gerçekleşiyordu, bilemiyoruz. Fakat Allah Resûlü'nden (sallallâhu aleyhi ve sellem) önce gelen peygamberlerin sadece belirli bir kavme gönderildikleri göz önünde bulundurulduğunda her bir kavme gelen helâkın onların yaşamış olduğu coğrafyayla sınırlı kalmış olabileceğini söyleyebiliriz. Eğer böyle ise, kendilerine gönderilen peygambere inanmayıp küfür ve zulümde ısrar eden insanların tamamı helâk edilmiş olsa da, gelen helâk o kavme münhasır olacaktır. Fakat

65 Bkz.: Ankebût sûresi, 29/14.

66 Bkz.: A'râf sûresi, 7/71.

67 Bkz.: Kamer sûresi, 54/31.

Hâtemü'l-Enbiya Efendimiz (aleyhi ekmelü't-tehâyâ) bütün insanlığa gönderildiğinden dolayı, O'nun davetine icabet etmeyip inkâr ve zulümde inat edenlerin umumu –sünnetullah gereğince– helâka maruz kalacaktır.

Kabul Görmüş Dua

İşte bu sebepledir ki Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), ümmet-i Muhammed'in böyle umumi bir felâket ve helâke uğramaması adına Allah'a dua etmiştir. وَمَا كَانَ اللهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ *"Sen, onların içlerinde olduğun sürece, Allah onları helâk etmeyecektir. Onlar istiğfar ettikleri sürece de Allah onları helâk etmeyecektir."*[68] âyet-i kerimesi O'nun duasının kabul edildiğini göstermektedir.

Malûm olduğu üzere Efendimiz'e ait olan nebevî hususiyetlere hususiyet-i Muhammediye denilmektedir. Buna göre Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) mübarek hayatlarını ümmet-i Muhammed'in içinde

68 Enfâl sûresi, 8/33.

geçirdiği ve onların başında bulunduğu sürece, geçmiş peygamberlerin ümmetlerinin başına gelen helâk onlara gelmeyecektir. yetin zâhirî mânâsına göre bu hakikat müsellemdir. İşarî tefsir açısından âyetten şöyle bir mânâ da anlaşılabilir: Nebiler Sultanı (sallallâhu aleyhi ve sellem), mü'minlerin gönüllerinde yaşadığı sürece, Allah (celle celâluhu), onları geçmiş kavimleri cezalandırdığı gibi cezalandırmayacak, altlarını üstlerine getirmeyecektir. Eğer mü'minlerin arasında sağlam bir Muhammedî ruh varsa, Allah Teâlâ, İnsanlığın İftihar Tablosu'nun hayat-ı seniyyelerinde ümmet-i Muhammed'i bağışladığı gibi, O (sallallâhu aleyhi ve sellem) ruhunun ufkuna yürüdükten sonra da kıyamet gününe kadar ümmet-i Muhammed'i bağışlayacak, sıyanet, riayet ve hıfz buyuracaktır.

yetin devamında ayrıca mü'minlerin helâktan muhafaza buyrulmalarının bir vesilesinin de istiğfar etmeleriyle gerçekleşeceği beyan buyrulmuştur. Ümmet-i Muhammed, hata ve günahlarından sonra hemen

doğrulup istiğfar ediyorlarsa Allah (celle celâluhu) onları yukarıdan, aşağıdan, sağdan ve soldan gelecek musibetlerden muhafaza buyuracak, onların altlarını üstlerine getirmeyecektir. Hâsılı, Allah (celle celâluhu), Efendimiz'in ümmet-i Muhammed hakkındaki umumi helâk edilmemesi duasına icabet buyurmuş, Kur'ân, bu hakikati dile getirmiş, tarih de bunu açık bir şekilde göz önüne sermiştir.

Tarihî Devr-i Daimlerde Geçici Esaretler

İkinci olarak; Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem), Müslümanların ilelebet sömürücü bir devletin işgali altında kalmaması adına duası kabul edilmiştir. Demek ki O (sallallâhu aleyhi ve sellem), gaybbîn gözüyle bazen mü'minlerin işgal altında kalacaklarını fakat bunun ilelebet devam etmeyeceğini görmüştür. Nitekim hayat-ı seniyyelerinden dört beş asır sonra Müslümanlar peşi peşine Haçlı seferlerine maruz kalmış, ardından da Moğollar gelmiş, hilâfet pay-i tahtının bulunduğu Bağdat'ı işgal

etmişlerdir. Fakat bunların hiçbirisi kalıcı olmamıştır. Ne Haçlıların, ne Moğolların, ne de daha sonraki zalim ve mütecavizlerin işgalleri kalıcı olmuş, bir gün gelmiş, Allah'ın izni ve inayetiyle, hepsi sona ermiştir.

lem-i İslâm'ı çok ciddi meşgul eden Haçlıların kimisi Kılıçarslan'a, kimisi Nureddin Zengi'ye, kimisi de Selahaddin'e toslamış, tersyüz olmuş ve geldikleri gibi gitmişlerdir. Daha sonra Allah (celle celâluhu), Selçukluları güçlendirmiş, onlara üç asra yakın İslâm'ın kaderiyle alâkalı çok önemli bir misyonu eda etme fırsatı vermiştir.

Anadolu Selçuklularının tesirsiz hâle geldikleri, Babaîler isyanıyla bütün bütün felç oldukları, güneşlerinin gurup etmeye yaklaştığı dönemde ise, Söğüt'ün bağrında âdeta bir tırtılın metamorfoz yaşayarak kelebeğe dönüşmesi gibi yeni bir oluşum bütün âfâk-ı âlemde arz-ı endam etmiştir. Evet Osmanlı, âlem-i İslâm'ın kuzeyinde İslâm dünyasının karakolculuğunu yapmış, onu korumuştur. Mâlik bin Nebi'nin ifadesiyle,

eğer İslâm dünyasının şimalinde Osmanlı olmasaydı, bugün İslâm dünyası da olmazdı. İnsanlık tarihinde dört asır boyunca bir devleti kıvamında götürme, ne Romalılara, ne Çinlilere, ne Hintlilere ne de başka bir millete nasip olmuştur.

Günümüzde ise İslâm dünyası daha farklı bir çerçevede yine işgaller yaşamaktadır. Eskiden kaba kuvvet kullanarak gerçekleştirilen işgaller, bugün İslâm dünyasının içindeki piyonlar vasıtasıyla yapılıyor. Müslüman coğrafyası, bu piyonlar eliyle sevk ve idare ediliyor. Müslümanlar arasından karakter itibarıyla başkalarının emeline hizmet etmeye müsait tiranlar seçiliyor, onlar sayesinde İslâm dünyası vesayet altında tutuluyor.

Ama şimdiye kadar tarihî tekerrürler devr-i daimi içinde hep aynı şeyler yaşandığı gibi, inşaallah, bundan sonra da millet her yönüyle bağımsızlığını elde edecek, tiranlar dönemi bitecektir. Kim bilir hangi karıncalar yeniden bir kere daha firavunla-

rın saraylarını yerle bir edecek, hangi sivri sinekler nemrutları yerlere serecektir. Zira Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), bu mevzuda Cenâb-ı Hak'tan dilekte bulunmuş, Cenâb-ı Hak da O'nun bu dileğine icabet etmiş, *"Senin ümmetini ebedî olarak işgale maruz bırakmayacağım."* müjdesini vermiştir.

İftirakın Kaynağı: Beşerî Boşluklar

Son olarak İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem), gaybbîn gözüyle, engin ufku ve fetanetiyle insanlardaki hırs, tama, haset, rekabet, şöhret hissi, makam sevgisi, kendisinden bahsedilme, parmakla gösterilme arzusu gibi duyguların onları bölüp parçalayacağını ve birbiriyle yaka paça hâline getireceğini görmüş, ümmetini böyle bir tehlikeden koruması adına Cenâb-ı Hakk'a yalvarmıştır. Fakat O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu duasına olumlu cevap verilmemiştir.

Çünkü bu husus, doğrudan doğruya insanların iradeleriyle üstesinden gelmeleri

gereken bir meseledir. Cenâb-ı Hak, Nebiler Nebisi'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) duasını bütün bütün reddetmese de, *"Hayır! Onları birbirine düşürecek, birbirleriyle yaka paça hâline getireceğim."* buyurmasa da onların birlik içinde yaşamalarını iradelerine havale etmiştir. Zira Allah (celle celâluhu), insanları –bağışlayın– hayvan yaratmamış, yan yana koyduğunuzda olduğu yerde duracak ağaç yaratmamış, bilakis insan yaratmak suretiyle onlara irade bahşetmiştir. Dolayısıyla insan, iradesinin hakkını vererek sahip olduğu haset, kin, nefret, gayz ve çekememezlik gibi menfi duygularla sürekli mücadele etmelidir ki terakki edebilsin. Farklı bir ifadeyle, vifak ve ittifakın sağlanması meselesi ümmet-i Muhammed'e ekstradan bir armağan olarak verilmemiştir. Bilakis Yüce Allah bu konudaki tevfikini, şart-ı âdi plânında onların iradelerini ortaya koymalarına bağlamıştır.

Bu itibarla eğer mü'minler, birbirleriyle anlaşmak, uzlaşmak ve kucaklaşmak istiyorlarsa, Şah-ı Geylânî, Ebu'l-Hasan eş-Şâzilî,

Hazreti Mevlâna, Yunus Emre ve Hazreti Pîr gibi herkese kucak açmalı, şahsî hakları itibarıyla dövene elsiz, sövene dilsiz olmalı, gönüllerini kıranlara da gönülsüz davranmalı; vifak ve ittifaka giden yolu her zaman açık tutmalıdırlar. Onlar, iradelerinin hakkını vererek buna muvaffak oldukları takdirde bu dünyada birlik ve beraberlik tesis etmiş olacaklar; ahirette ise Cenâb-ı Hakk'ın sürpriz lütuflarıyla karşılaşacaklardır. Onların burada ortaya koydukları böyle bir cehd ve gayretin ötede geriye dönüşü çok farklı olacaktır.

Rampadaki Füze Gibi...

Nasıl ki gayrimeşru şehvet hisleri karşısında insanın, iradesinin hakkını vermesi onu bir iffet âbidesine dönüştürüyor; başkalarına verilen güzellikler karşısında kişinin hasede düşmemesi, hırs göstermemesi onu bir istiğna kahramanı hâline getiriyor; aynen öyle de vifak ve ittifakın sağlanması için insanın, iradesinin hakkını verip kendisine rağmen yaşaması onu bir fazilet âbide-

si hâline getirecektir.

Evet birileri, mü'min olduklarını iddia etmelerine rağmen size akıl almaz kötülükler yapabilirler. Yürüdüğünüz yollara taşlar, dikenler atabilirler. Yollarınızı yürünmez hâle getirip, yürüdüğünüz istikametteki köprüleri yıkabilirler. Sizi toplumdan bütün bütün tecrit etmek isteyebilirler. Ama eğer siz, vifak ve ittifak hatırına birer fazilet âbidesi olmaya namzetseniz, bütün bunları görmezden gelmeli, *"Bu da geçer yâ Hû!"* deyip yolunuza devam etmelisiniz. Yürüdüğünüz yollardaki köprüler yıkıldığında, başka bir yerde kendinize ipten, tahtadan yeni köprüler kurmalı; ayrılığı kendilerine şiar edinmişlere rağmen ayrılığa düşmeden, Allah'ın izni ve inayetiyle, yürüyüşünüze devam etmelisiniz.

Bir gün gelecek, size bütün bu kötülükleri yapanlardan bazıları pişman olacaklardır. Pişman olarak geldikleri zaman onların, sizi durduğunuz yerde bulmaları çok önemlidir. Hatta onlar, itizarda bulunduklarında

size düşen orada ayrı bir centilmenlik sergilemek, *"Estağfirullah! Bizim bunlardan haberimiz yok. Biz, sizi hep yanımızda hissettik."* demektir.

Hâlbuki onlar, kıskançlık ve hasetle sizden kilometrelerce uzağa savrulmuşlardı. Hakkınızda, *"Hareket'in önünü kesin. Hayat hakkı tanımayın. Onların hakkından gelin."* gibi laflar ediyorlardı. Hem de bütün bu zulümleri irtikâp ederken onların ciddi ve makul hiçbir gerekçeleri yoktu. Bilakis onları buna sevk eden saik, rekabet hissiydi, kıskançlıktı, hasetti. En masumlarında bile bir hiss-i tenâfüs vardı. Kendilerine göre alan bölmeye, bölüşmeye çalışıyorlardı. İşte bir hak yolcusunun bütün bunları görmezlikten gelerek, sanki yokmuş gibi kabul ederek hep durduğu yerde durması onun adına çok büyük bir fazilettir.

Beşer Tabiatını Doğru Okuma

Öte yandan vifak ve ittifakın her zaman muhafaza edilemeyeceği, insanlar arasında bir kısım ihtilafların her zaman için söz

konusu olabileceği unutulmamalıdır. Çünkü insan, tabiatı itibarıyla buna açık yaratılmıştır. Dolayısıyla biz, şahsımız adına vifak ve ittifakın temini için sürekli en yüce gaye peşinde koşsak da içinde bulunduğumuz şartlar itibarıyla hiç beklemediğimiz tavır ve davranışlarla karşılaşabileceğimiz bir realite olarak kabul edilmelidir ki ciğersûz hâdiselerle karşı karşıya geldiğimizde derin hayal kırıklıklarıyla ümidimizi kaybetmeyelim.

Birlik ve beraberlik ruhunun korunması adına, Hazreti Ebû Bekir, Hazreti Ömer, Hazreti Osman ve Hazreti Ali efendilerimiz gibi hareket ederek çevreyle sımsıkı kardeşlik bağları kurabilmek, kurşun gibi sapasağlam bir yapı hâline gelmek çok önemlidir. Nitekim Resûl-i Ekrem Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) etrafında yer alan sahabe-i kiram efendilerimiz arasında böyle bir vifak ve ittifak oluşmuştu. Hazreti Pîr'in etrafında ilk safı teşkil eden talebelerinde de zılliyet plânında bunu görebilirsiniz. Fakat daha sonraki dönemlerde farklı anlayışlar, farklı felsefî telakkiler işin içine karıştığından

dolayı aynı saffetin korunduğu söylenemez.

Evet, her insanda bir kısım zaaflar olabilir. Bazıları, içinde bulundukları heyetin genel ahengini bozacak bir kısım tavır ve davranışlara girebilirler. Bazıları, umumi ahengi zedeleyecek bir kısım hata ve günahlar irtikâp edebilirler. Bazıları, bir buz parçası gibi olan enaniyetlerini eritip bir ve bütün olma şuurunu yakalayamayabilirler. Bütün bunlar karşısında bize düşen de vicdan enginliğiyle meseleleri değerlendirmek, şahısların hata ve kusurlarına öfkelenip onları kendimizden uzaklaştırmamak, aksine onları kazanmaya çalışmak, ıslah gayreti içinde bulunmak ve böylece emanetimize aldığımız bu işi güven içinde götürebildiğimiz yere kadar götürmektir.

Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de birçok âyet-i kerimede, mü'minlere kötülüğü iyilikle savmaları,[69] affedici ve müsamahakâr olmaları emredilmiştir.[70] Dolayısıyla Kur'ân'ın bize

69 Bkz.: Mü'minûn sûresi, 23/96, Fussilet sûresi, 41/34.

70 Bkz.: Mâide sûresi, 5/13, Hicr sûresi, 15/85, Zuhruf sûresi, 43/89.

telkin buyurduğu bu disiplinlere bağlı hareket etmeli, elden geldiğince kusurları görmemeliyiz. Aksi takdirde çoklarını ürkütür ve kaçırırız. Bu da Hak rızası yolunda yapmaya çalıştığımız güzel faaliyetlere zarar verir. Evet, eğer vifak ve ittifakı korumak istiyorsak, hiç kimseyi hata ve kusurlarından dolayı hemen kaldırıp bir kenara atmamalı, bilakis herkesin kalbine ulaşacak yollar aramalı, bulmalı ve şefkatle bağrımıza basıp ıslahlarına çalışmalıyız.

Toprak ve Gül

Soru: Sadî'nin Gülistan'ında yer alan, *"Toprak ol toprak ki gül bitiresin; zira topraktan başkası gül bitirmez."* sözünün kulluk anlayışımız açısından ifade ettiği mânâlar nelerdir?

Cevap: Bu güzel sözü, öncelikle hakikat mânâsında ele alacak olursak şunları söyleyebiliriz: Gül, sadece toprakta biter. Granitin, mermerin veya demirin üzerinde gülün neşv ü nema bulması mümkün olmadığı gibi, insanlar nazarında çok kıymetli olan gümüş, altın, zebercet ve yakut gibi değerli madenler üzerinde de gül bitmez.

Esasında öldükten sonra insanların toprağa gömülmesini de bu espriye bağlayabilirsiniz. Ölen bir insan, kaldırılıp bir kenara atılmıyor. Bilakis o, öbür tarafa ait güller

bitirmesi için toprağa gömülüyor. Bu, ister acbü'z-zeneb hakikatine, isterse başka bir yoruma bağlansın, insanda öyle bir öz var ki, Allah (celle celâluhu) onun üzerinden insanı yeniden ihya buyuruyor. Fakat bu dünyada henüz toprağa gömülmeden mânen kendisini çürümeye salmış bir insanın ukba yamaçlarında bir gül hâlinde arz-ı endam etmesi mümkün değildir.

Kulluğun Zirvesi: Secde

Öteden beri toprak, hep tevazu ve mahviyetin misali olarak zikredilir. Çünkü o, ayaklar altında ezilmesine rağmen, insanlar ve diğer canlılar için –Allah'ın (celle celâluhu) izni ve inayetiyle– hep bir hayat kaynağı olmuştur. Dolayısıyla insan da yüzü yerde olduğu, hangi konumda bulunursa bulunsun kendisini hep sıfır gördüğü, Allah karşısında el pençe divan durduğu sürece yükselip meyve verecektir. Ancak o, büyüklük taslayıp havada uçmaya kalkıştığında ise er yada geç tepetaklak yuvarlanıp gidecektir.

Bu açıdan insan, Allah'ın (celle celâlu-

hu) kendisine olan ihsanları, nimetleri ve mazhariyetleri ölçüsünde tevazu ile eğilmelidir. Bu hakikati, namazdaki rükünleri düşünerek zihninizde canlandırabilirsiniz. Mesela *"Allahu ekber" deyip, kemerbeste-i ubûdiyet içinde kıyama duran insan, Allah karşısındaki bu hâlini yetersiz görür; O'na doğru ayrı bir tâzim ifadesi olan rükûa gider, asâ gibi iki büklüm olur. Arkasından, "Allahım! Bana böyle bir ibadet imkânı verdiğin için Sana şükürler olsun. Sen, ne büyüksün! Sen, ne yücesin! Tek büyük Sen olduğuna göre bana küçüklük düşer. Fakat ben, ayaktaki hâlimle bunu ifade edemem. İşte iki büklüm oluyor ve Senin karşında eğiliyorum." duygularıyla secdeye kapanır. Daha sonra muradını arıyor gibi başını secdeden kaldırır, âdeta kendisine açılan kapı aralığından O'na bakıyor gibi yönelip, "Hayır, bu yetmedi!"* der, tekrar secdeye kapanır.

Nitekim İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem), أَقْـرَبُ مَـا يَكُـونُ الْعَبْـدُ مِـنْ رَبِّـهِ وَهُـوَ سَـاجِدٌ *"Kulun Rabbisine en yakın ol-*

duğu an secde hâlidir.”[71] ifadeleriyle secdenin dışında insanın, Allah’a daha çok yakınlaşabileceği başka bir hâlin bulunmadığını ifade buyurmaktadır. Secdenin ifade ettiği bu mânâ bir şiirde şöyle ifade edilmiştir:

> “Baş-ayak aynı yerde, öper alnı seccade,
> İşte, insanı yakınlığa taşıyan cadde..!”[72]

Başarıları Kendinden Bilme marifeti

Demek ki insan, ne kadar mütevazi, ne kadar başı yerde, ne kadar iki büklüm ise, o ölçüde Allah’a (celle celâluhu) yakın olacaktır. Esasında Allah’a gönülden inanmış bir insanın başından aşağı sağanak sağanak dökülen nimetler karşısındaki genel mülâhazası budur. O, Rabb-i Kerim’inin sonsuz nimetleri karşısında tevazu ile eğildikçe eğilir, ayağını bastığı yere başını koyar, Sonsuz karşısında sıfır olduğunu ilan ve itiraf eder.

Bu açıdan kendisini dinine, ülkesine ve

71 Müslim, salât 215; Ebû Dâvûd, salât 148; Nesâî, mevâkît 35, tatbîk 78.

72 M. F. Gülen, Kırık Mızrap s.382 (Hülyalı Mavilikleriye Geceler).

milletine hizmet etmeye adamış insanlar, hangi başarıları elde ederlerse etsinler, hangi konuma yükselirlerse yükselsinler hiçbir zaman elde edilen başarıları kendilerinden bilmemelidirler. Hep yüzleri yerde olmalı ve O'nun (celle celâluhu) rızasından başka hiçbir beklentiye girmemelidirler; dünyevî veya uhrevî bir geri dönüşe gönül bağlamamalıdırlar. Kendilerini hak yoluna adamış insanların, yaptıkları hizmetler karşılığında, *"Dünyaya ait şu işim hallolsun; rahat yaşayabileceğim bir evim olsun; çocuğum bir yere gelsin."* gibi mülâhazalara girmemeleri gerekir. Dahası onlar, yapılan hizmetleri Cennet'e girmeye veya Cehennem'den sakınmaya bile bağlamamalı, bunları Allah'ın lütfundan, inayetinden, riayetinden ve kilâetinden beklemelidirler.

Yoksa dinine, milletine hizmet etme iddiasıyla ortaya çıktıkları hâlde keselerini dolduran, oluşturdukları havuzlara bir şeyler akıtan insanlar, hâl ve tavırlarıyla apaçık yalan söylüyorlar demektir. Yapılan hizmetleri popülizme, alkışa, takdire bağlama, müşa-

run bi'l-benân (parmakla gösterilen) olma maksadını takip etme, dünyevî bir kısım makamların arkasına düşme hem riyakârlık, hem bencillik ve hem de Allah'a karşı saygısızca pazarlığa girme demektir. Bir lütf-u ilâhî olan başarıları ve nimetleri kendilerinden bilen, bunları kendi akıl, zekâ, fetanet ve dirayetlerine veren, bu istikamette Firavunca laflar edenlere bugün bir fırsat verilse bile yarın bu fırsat onların ellerinden alınır, burunları yere sürtülür, bugün şımarıp küstahlaştıkları ölçüde yarın mahcup duruma düşerler. det-i ilâhiye böyledir ve onun değiştiği hiç görülmemiştir.

Gübre Ol ki Güller Yetişsin!..

Hakiki bir mü'minin, nâil olduğu bir kısım muvaffakiyetleri kendi çıkarları istikametinde kullanması veya üzerinde bülbüller ötüşüyor diye şımarıp küstahlaşması söz konusu olamaz/olmamalı. O, mazhar olduğu ihsan ve ikramlar karşısında, *"Acaba ben, gülümle, çiçeğimle, yapraklarımla, kökümle yeniden bir kere daha toprağa dönüp,*

yeni bir kısım güllerin neşv ü nema bulması için uygun bir ortam ve zemin teşkil edebilir miyim?" mülâhazalarıyla hareket eder/ etmelidir.

Üstad Necip Fazıl (makamı Cennet olsun), kendisinden bahsederken, *"Beni de bir gübre kabul edin." derdi. Onun bu sözünü hiç unutmam. Aslında kendi büyüklüğünün farkında olmasına rağmen bu mülâhazalar içinde bulunması onun tevazu, mahviyet ve hacaletini ifade etme adına çok önemlidir. İşte bir mü'min kendisine böyle bakmalıdır. O, bir gül bahçesine dönse, her tarafa ser çekse, dört bir yandan bülbüller üşüşerek onun yapraklarına konsa, onun için şarkılar ve naatlar okusa, o, tekrar yeni güllerin bitmesi adına gül yaprakları hâlinde toprağa dökülmelidir. Zira Allah'ın sağanak sağanak başımızdan aşağıya yağdırdığı nimetleri karşısında bize düşen vazife, mahviyet, tevazu ve hacaletimizi daha da derinleştirme olmalıdır. Hatta birileri, bizden bahsettiğinde biz, "Allah Allah! Ne halt karıştırdık ki bu insanlar, bizim için sövme mânâsına gelen*

bu övgü dolu sözleri söylüyorlar!" demeliyiz.

Ortaya konulan hizmetleri ille de esbab-ı âdiye içinde bir sebebe dayandırmak gerekirse, onu mü'minler arasındaki vifak ve ittifaka verilmelidir. Cenâb-ı Hakk'ın (celle celâluhu), vifak ve ittifakı kendisine yönelmiş bir teveccüh veya nazar kabul ettiği, teveccühe teveccühle, nazara da nazarla mukabelede bulunduğu düşünülmelidir. Çünkü vifak ve ittifak, tevfik-i ilâhînin en büyük vesilesidir.

Enfâl Sûresi'nde geçen, وَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِى الْأَرْضِ جَمِيعًا مَا أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلٰكِنَّ اللهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ *"(Allah), mü'minlerin kalblerini birbirine ısındırıp bir araya getirdi. Şayet sen dünyada bulunan her şeyi sarf etseydin, yine de onların kalblerini birleştiremezdin; fakat Allah onları birleştirdi. Çünkü O Aziz'dir, Hakîm'dir."*[73] âyet-i kerimesinin de işaret ettiği üzere asıl mesele Allah'ın (celle celâluhu) inayeti, riayeti ve

---

73 Enfâl sûresi, 8/63.

kilâetidir. Biz, O'nunla münasebetimizi ne kadar sıkı tutarsak, O da birlerimizi bin yapar. O, bir damlaya koskocaman deryanın, bir zerreye güneşin, bir karıncaya da gergedanların işini gördürmek suretiyle büyüklüğünü ifade eder. Çünkü Allah'ın, büyüklüğünü ifade etme hususlarından birisi de çok küçük unsurları kullanmak suretiyle büyük işler yapmasıdır.

Nitekim Fahr-i Kâinat Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ruhunun ufkuna yürüdüğünde sayıları otuz-kırk bini geçmeyen sahabe-i kiram efendilerimiz, o dönemin iki süper gücü olan Bizans ve Sasani'nin hakkından gelmiş, devletler muvazenesinde önemli bir yere oturmuş ve dünyaya yeni bir nizam vermişlerdi. Üstelik onlar, her birisi bugünkü terör hadiselerinin üç-dört katı büyüklüğündeki on bir tane irtidat hâdisesinin üstesinden gelmişlerdi. Hazreti Ebû Bekir (radıyallâhu anh), iki buçuk seneye varmayan hilâfeti döneminde, bütün bu fitneleri bastırmış ve asayişi temin etmişti. Bugün onca mekanize birliğe rağmen bir terör

hâdisesinin önüne geçemeyenler hicapla iki büklüm olmalıdırlar.

Toprakla Öyle Bütünleş ki Mezarın Dahi Bilinmesin!..

Allah bes, bâkî heves (Allah yeter, kalanı heves). Alkışa, takdire, alâyiş ifade eden sözlere ihtiyacımız yok. Kemal-i mahviyet ve tevazu içinde Cenâb-ı Hakk'a karşı hizmet etmeli, O'nun rızasına kilitlenmeli, sonra da yeniden bir güle çekirdek olmak üzere toprağa gömülmeliyiz. Değil hayatta iken takdir edilme, gömülürken bile, *"Cenazeme çok insan iştirak etsin." şeklinde bir arzu ve beklentimiz olmamalıdır. Hatta bir yerde, "Mevtâyı nasıl bilirsiniz? Haklarınızı helâl eder misiniz?"* şeklindeki sözleri güft ü gû saymalı, asıl olanın Allah'la münasebeti kavi tutmak olduğunu da asla unutmamalıyız.

Silik bir insan gibi yaşamalı ve ruhumuzun ufkuna yürümeliyiz. Mümkünse, çağın devâsâ kâmetinin dediği gibi mezarımızın bile saklı kalmasını istemeliyiz. O, *"Benim*

kabrimi gayet gizli bir yerde, bir iki talebemden başka hiç kimse bilmemek lazım geliyor, bunu vasiyet ediyorum." demiştir.[74] Allah aşkına, bu nasıl bir tevhid telâkkisidir; Allah'la ne müthiş bir irtibattır! Nitekim ruhunun ufkuna yürüdüğü günden bugüne birkaç kişinin dışında kimse onun mezarının yerini bilmemektedir. O, eserlerinde dile getirdiği fevkalâde tevazu, fevkalâde mahviyet ve fevkalâde hacalet ilkesini bir hayat düsturu hâline getirmiş ve hayatını hep nefye bağlı götürmüştür.[75]

Eğer yaptığımız hizmetler neticesinde ille de bir beklentimiz olacaksa o da dünyanın dört bir yanında *"ruh-u revân-ı Muhammedî"*nin şehbal açması olmalıdır. Fakat bu hususta bile illa neticeyi görelim diye ısrarcı olmamalı ve meseleyi murad-ı ilâhîye havale etmeliyiz. Çünkü O'nun muradının önünde bir murad takip etmek doğru değildir. Biz isteriz, arzu ederiz ama O'nun muradını bilemeyiz. Biz istesek de bazı kömür istidatlar

74 Bediüzzaman, Emirdağ Lâhikası-2 s.189.

75 Bkz.: Bediüzzaman, Tarihçe-i Hayat s. 470 (Emirdağ Hayatı); Emirdağ Lâhikası-1 s.57.

hidayete ermeyecektir. Dolayısıyla biz, Allah'ın (celle celâluhu) ve O'nun Şânı Yüce Nebisi'nin (aleyhi ekmelüttehâyâ) gönüllere taht kurması hususunda kararlı ve ısrarcı olsak da neticeyi Allah'a havale eder, O'nun hüküm ve takdirine razı oluruz.

Aksiyon İnsanları ve İlim Ehli

Soru: Tevbe Sûre-i Celîlesinde yer alan, *"Mü'minler toptan savaşa çıkmamalıdır. Her topluluktan bir taifenin dini iyi öğrenmek ve geri döndüklerinde milletlerini uyarmak üzere geri kalmaları gerekmez mi ki, böylece, yanlışlıklara düşmekten sakınmış olsunlar."*76 âyetinin günümüz mü'minlerine verdiği mesajlar nelerdir?

Cevap: Yüce Allah bu âyet-i kerimede ilk olarak, وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَٓافَّةً kelâmıyla mü'minlerin hepsinin aynı anda sefere çıkmalarının, cepheye koşmalarının ve savaşa iştirak etmelerinin doğru olmadığını beyan buyurmuştur. Daha sonra فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَٓائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِى الدِّينِ ifadeleriyle onlardan bir grubun dinin ruhuna nüfuz etmek için arkada kalması gerektiğini ifade buyur-

muş, وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ kavl-i kerimiyle de bu ilim sahiplerinin değişik cephelerden dönen kavimlerini eğri yolun encamından sakındırmaları, din adına onları beslemeleri ve bilmeleri gerekli olan ilimleri onlara talim etmeleri gerektiğini beyan etmiştir. Çünkü harıl harıl bir cepheden diğerine koşan ve düşmanla yaka paça olan mücahitler bu konudaki ihtiyaçlarını tam karşılayamamış, çok önemli bir vazife yaparken ilim adına eksik kalmış, dinlerini öğrenemememiş olabilirler.

İlmî Kıvam ve Başarı

İslâm'ın ilk intişar ettiği dönemde, mü'minler, hak ve hakikati anlattıklarından, adaleti temsil ve ifade ettiklerinden dolayı din ve diyanet düşmanları tarafından hücum ve saldırıya maruz kalıyorlardı. Böyle bir durumda mü'minler, işlerini bitirmek için üzerlerine gelen düşmanlara, *"Gelin hele bir camide oturup konuşalım."* diyemezlerdi. Deseler bile kin ve tahribe kilitli o düşmanlar gelir o camiyi mü'minlerin baş-

larına yıkmaya çalışırlardı. İşte inananlar böyle bir yıkıma fırsat vermemek için, yani ırzlarını, namuslarını, din ve diyanetlerini, vatanlarını, bayraklarını korumak için, saldırıya geçen düşmanlara karşı koymuş ve kendilerini müdafaa etmişlerdi.

Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra Hulefa-i Râşidin döneminde de benzer problemlerle karşılaşılmış ve Müslümanlar değişik yerlerde düşmanlarla yaka paça olmak zorunda kalmışlardı. Mesela Hazreti Ebû Bekir döneminde, ortaya çıkan irtidat hâdiselerini bastırmak için tam sekiz farklı cephede mücadele edilmişti. Bunların yanı sıra o dönemin süper güçleri olan Sasaniler ile Bizans İmparatorluğu'nun gözleri de Müslümanların üzerindeydi. Bunlar da her fırsatta bir problem hâlinde Müslümanların karşısına çıktığından Müslümanlar dünyanın değişik yerlerinde müdafaa savaşı yapmak zorunda kalmışlardı.

Şimdi böyle bir durumda eğer herkes savaşa iştirak edecek olursa, eğitim alanın-

da ciddi bir boşluk ortaya çıkacaktı. İşte yukarıda geçen âyet-i kerimede Cenâb-ı Hak, bir zümrenin geride kalarak ilimle meşgul olmasını ve savaşlardan dönen insanlardaki bu boşluğu doldurmalarını emretmiş ve böylece Müslümanların mutlaka ilmî kıvamlarını korumaları ve yaşadıkları çağın şartlarına göre ulaşılması lazım olan ufka ulaşmaları gerektiğine işaret etmiştir. Zaten böyle bir kıvam ve ufuk yakalanamadığı takdirde, farklı cephelerde hücumlara karşı koyup başarılı olmak da mümkün değildir.

Kültür Elçileri

İlim ve beyan gücünün öne çıktığı günümüz şartlarına gelince; bugün kendimiz olarak mevcudiyetimizi devam ettirebilmemiz ilmin, kalemin, beyanın gücüyle mümkün olacaktır. Bediüzzaman Hazretleri'nin yaklaşımıyla, günümüzde medenilere galebe ikna iledir.77 Dolayısıyla günümüzün kültür elçileri olan adanmış ruhlar, kendi değerlerini maddî kılıçla, tankla, topla, tüfekle, silahla ve kaba kuvvetle değil; ilimle,

irfanla, sevgiyle, hoşgörüyle, esenlikle dünyanın değişik coğrafyalarına götürmelidirler. Çünkü sevgi ve sulh yolu gönüllere giden yolu açar; kaba kuvvet ise, kin ve nefretlerin hortlamasına sebebiyet verir. Bunun için, başka devletler gelip tepenize binmedikçe, mecbur kalınmadıkça maddî kuvvetle meseleleri çözme yoluna başvurulmamalıdır. Maddî gücün kullanımına gelince o, müdafaada bulunma veya vukuu muhakkak olan bir tehlikeyi bertaraf etme noktasında ele alınmalıdır.

Bu itibarladır ki hem dinimiz, hem insanlık adına günümüzde yapılması gereken en önemli vazife, dünyanın dört bir yanına açılarak kendi kültür değerlerimizi oralara götürmek ve bu arada temel disiplinlerimize aykırı olmaması kaydıyla gidilen yerlerdeki farklı desen ve renkleri almaktır. Evet, adanmış ruhlar gittikleri yerlerde farklı insanlarla temasa geçerek hem kendi kültür değerlerimizin fahrî temsilciliğini yapacak hem de alınması gereken güzellikleri alıp kendi insanının istifadesine sunacak. Fakat onlar bu

önemli vazifeyi yerine getirirken daha çok aksiyon ağırlıklı bir meşguliyet içinde olacaklarından ilmî ve mânevî açıdan gerektiği ölçüde beslenemeyebilirler. Öyleyse mânâ köklerimizden süzülüp gelen değerlerimize vâkıf bulunan, temel kaynaklarımızı daha iyi bilen fertler yetiştirilmeli ve böylece onların eliyle aksiyon sahasında koşturup duran insanların gerektiği ölçüde beslenmesi sağlanmalıdır. İlim ve fıkıhta derinleşme için omuzları üzerine sorumluluk yüklenenler tıpkı bir *"menhelü'l-azbi'l-mevrûd"* (tatlı su kaynağı) gibi sürekli akmalı, sahada koşturan fedakâr ruhları beslemeli; onlar da o kaynaktan alacağını almalı, ilmî donanımlarını tamamlamalı ve böylece kendilerini sürekli yenileyebilmelidirler.

Hem Maddî Hem Mânevî İlimlere Açık Fakihler

yet-i kerime, لِيَتَفَقَّهُوا فِى الدِّينِ ifadesiyle Allah yolunda seferden geride kalacak kişilerin ilk olarak imana, İslâm'a ve bir yönüyle bunların tabiata mâl edilmesinin bir ünvanı olan

ihsana müteallik meseleleri öğrenmeleri gerektiğine işaret etmektedir. Bununla birlikte bu değerlerin sağlam işlemesi, bir toplum tarafından rahat kabul edilmesi, dünyadaki farklı kültür ortamlarında yetişen insanların bunlara alâka göstermesi, sempati duyması ve değer atfetmesi şer'î ilimlerin yanında tekvînî emirlerin de doğru okunmasına bağlıdır. Dolayısıyla dinin yanında, fünûn-u medeniyenin menbaı, laboratuvarı ve aynı zamanda araştırma merkezi sayılabilecek olan tabiat ilimlerinin çok iyi öğrenilmesi, bu konuda araştırmaların yapılması, tabiat meşherinde teşhir edilen varlığın temaşa edilmesi çok önem arz etmektedir.

Bediüzzaman Hazretleri'nin ifadesiyle, bir taraftan ulûm-u diniye öğrenilirken diğer yandan fünûn-u medeniye ihmal edilmemelidir. O, talebenin himmetinin ancak bu ikisinin bir araya gelmesiyle pervaz edeceğini ifade etmiştir.78 Bunlardan birisini dışladığınız zaman, diğerini kolsuz ve kanatsız bırakmış olursunuz. Evet, ne kalbin ziyası olan dinî ilimlerden fedakârlıkta bulunmalı

ne de akıl, mantık ve muhakemenin ziyası olan müspet ilimler ihmal edilmelidir.

Ayrıca bu âyet-i kerime mü'minlere ilim ve araştırma aşkının önemini vurgulamaktadır. Dolayısıyla insan gerek dinî ilimleri gerekse pozitif bilimleri elde etme istikametinde ciddi bir gayret sarf etmeli ve bu konuda hayatının sonuna kadar hep talebe kalmalıdır. Çünkü talebe, bir şeyin peşinde olan ve onu talep eden kişi demektir. İnsan, ister şer'î ilimleri talep etsin, isterse pozitif bilimleri, eğer o, araştırmalardan süzülüp gelen usareleri Allah'ı bilme ve aynı zamanda sağlam bir muvazene temin etme adına değerlendiriyorsa, talebe muamelesi görecektir. Peki, ne olur talebe muamelesi görünce? Allah Resûlü'nün beyanları içinde Allah (celle celâluhu), ilim talebiyle yola çıkan kimseye Cennet'e giden yolu kolaylaştırır.79

İlim talep etmek bu kadar önemli ve âlimin topluma sağlayacağı faydalar bu kadar büyük olunca, toplum da ilim talebelerine

sahip çıkma ve bakma adına elinden geleni yapmakla mükelleftir. Zira kendisini ilme adayan bir insanın başka bir işle meşgul olması çok zordur. Binaenaleyh fukahadan bazıları, atlastan elbiseler giyse ve kapısının eşiği altından olsa bile yine de talebe-i ulûma zekât ve sadaka düşeceğini ifade etmiştir.80 Çünkü bir milletin hayatı, böyle bir ilim tahsiline bağlıdır. Bu yapılmadığı takdirde millet de çöker ve dağılır. Nitekim bu konudaki duraklamayla birlikte beşinci asırda çatlamalar olmuş; on üç ve on dördüncü asırlardaki gerilemeyle birlikte ise tam bir kırılma ve çözülme kendini göstermiştir. O günden bugüne bir daha da belimizi doğrultamadık.

İstiğna ve Diyet

Halkın görüp gözetmesi karşısında ilim talebeleri de halkın bu hüsn-ü teveccühünü rantabl olarak değerlendirme adına ellerinden geleni yapmalı, zamanlarının saniyesini zayi etmemeli, çok ciddi bir mesai tanzimi, amel taksimi ve yardımlaşma di-

sipliniyle himmetlerini tamamen bu işe yoğunlaştırmalıdırlar. Onlar milletin kendilerine olan teveccühünü hak etme adına bütün enerjilerini ortaya koymalı, icabında dört saat uyku uyumalı ve günün yirmi saatini çalışmaya tahsis etmelidirler. Kim bilir onlar böyle bir çalışma temposuyla hareket edince, Allah da (celle celâluhu) bir insanın on senede elde edeceği neticeyi, iki senede onlara lütfeder.

Yeri gelmişken bir hissimi ifade edeyim: Ben doktora yapmak üzere yurt dışına çıkıp on senede bunu bitiremeyen insanlara gönül koyuyor ve onlara karşı içimde bir kırılma hissediyorum. Ülkemiz ve milletimizin yetişmiş insana ihtiyacı ortada iken, bunca zamanı israf etmenin hesabını Allah sorar. Zaman insan için en büyük sermayedir. Eğer bir insan böyle bir yola girdiyse dişini sıkmalı, beynini zonklatmalı, değerlendirebileceği bütün argümanları değerlendirmeli, istifade edebileceği bütün kaynaklardan istifade etmeli ve imkânı varsa süreyi uzatma bir yana, kendisi için takdir edilen süre-

den önce doktorasını bitirmelidir.

İlim ehli için son bir husus olarak şunu ifade etmek istiyorum: İstiğna, ilim ve ilim ehlinin izzeti için olmazsa olmaz, çok önemli bir disiplindir. Esasında enbiya-i izâmın mesleği de buna dayanır. Kur'ân-ı Kerim'in pek çok âyet-i kerimesinde onların, *"Sizden bu (tebliğ vazifesi)ne karşılık hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretim yalnız lemlerin Rabbi'ne aittir."*81 dedikleri ifade ediliyor. Bu açıdan ilim adamları hayatlarının hiçbir safhasında, ne talebeliklerinde, ne hocalıklarında ne de hocalar hocası olduklarında, ellerinden geliyorsa hiç kimseye diyet ödeme mecburiyetinde kalmamalıdırlar.

Allah korusun, eğer bir insanda istiğna duygusu yoksa ve o, yaptığı bir kısım işleri müdür, genel müdür, vekil, bakan, başbakan olma gibi bir kısım beklentilere bağlamışsa, böyle birisi diyet ödemekten başını kurtaramaz. Ve maalesef ödediği diyetler sadece kendisine değil, mensup olduğu millete de çok pahalıya mâl olur. Bu açıdan ilim talep

eden insanlar, hayatlarını istiğna prensibine göre tanzim etmeli, yeri geldiğinde şayet babalarının imkânları varsa bunu kullanmalı, yapabiliyorsa kendi imkânlarıyla üç beş kuruş kazanarak maişetlerini temin etmeli, kıt kanaat geçinmeli ama asla diyet ödeme mecburiyetinde kalmamalıdırlar.

* * *

76Tevbe sûresi, 9/122.
77Bediüzzaman, Tarihçe-i Hayat s.54, 64 (İlk Hayatı).
78Bediüzzaman, Münazarat s.133.
79Müslim, zikr 38; Tirmizî, hudûd 3, birr 19, kıraat 3; Ebû Dâvûd, edeb 68.
80Bkz.: İbn bidîn, Hâşiye 2/340.
81Yûnus sûresi, 10/72; Hûd sûresi, 11/29, 51; Şuarâ sûresi, 26/109, 127, 145, 164, 180; Sebe sûresi, 34/47.

İnsanı Baş Aşağı Götürecek Hastalık: Suizan

Soru: Bir hadis-i şerifte, insanların helâk olduğunu söyleyen kişinin asıl kendisinin helâk olduğu ifade edilmektedir. Suizanda bulunma veya sürekli başkalarını tenkit etme gibi davranışlar bu hadisin şümûlüne dâhil midir?

Cevap: Başta Sahih-i Müslim olmak üzere pek çok sahih hadis kitabında yer alan hadis-i şerifte Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), إِذَا قَالَ الرَّجُلُ هَلَكَ النَّاسُ فَهُوَ أَهْلَكُهُمْ *"Bir kişi, 'İnsanlar helâk oldu.' dediği zaman, onlar içinde en fazla helâke maruz kalan kendisi olur."*82 buyurmuştur. Bu mübarek beyan, cevâmiü'l-kelim (az sözle çok mânâ ifade etme) olduğundan pek çok hakikati muhtevidir. Bu hakikatlerden biri

de soruda ifade edildiği üzere, insanın başkaları hakkında suizanda bulunmasıdır. Zira biri hakkında *"O helâk olmuştur." diyecek ölçüde ileri-geri konuşma; beriki hakkında, "Onun işi bitmiştir."* gibi sözler söyleme hep suizannın neticesidir. Hâlbuki Resûl-i Ekrem Efendimiz (aleyhi ekmelüttehâyâ) asıl işi bitmiş olanın, başkaları hakkında bu tür beyanlarda bulunan kişiler olduğunu haber vermektedir.

Nefsini Putlaştıranlar, Dışarıda Suçlu Ararlar

Suizan neticesi olarak başkaları aleyhinde ileri geri laflar etmenin içinde egoizm, egosantrizm, hatta her şeyi kendisine bağlama gibi bir narsizm vardır. Herkesi ayıplayan, herkes için bir suç bulan insan, hiç farkına varmadan kendisini bir mabut hâline getiriyor, kendisine tapıyor ve aynanın karşısına geçip, *"Yok böyle birisi. Bir sengine yekpâre Acem mülkü fedadır."* mülâhazalarına giriyor demektir.

Hüsnüzandan mahrum fakat suizanna

kilitli bir insan, başkasının namaz gibi çok önemli bir ibadetini bile bir şekilde kendi suizannına kurban edebilir. Mesela namaz kılan birisini gördüğünde onun hakkında, *"Acaba bu kişi namazla tam bütünleşebildi mi?" şeklinde bir düşünceye girebilir. Fakat böyle bir düşüncenin karşısına Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Yarıp da kalbine mi baktın?"* beyanı çıkacaktır.83 Biz, kimsenin kalbini bilemeyiz. Zâhiren şeklî ve surî namaz kıldığını zannettiğimiz bir insan belki de derinlemesine ve duyarak o namazı îfâ ediyordur. Dolayısıyla namazın doğrusunu anlatma, mü'min sıfatlarını ortaya koyma gibi mevzularda doğruları dile getirme vazifemiz olsa da falanın filânın kıldığı namaz veya tuttuğu oruç hakkında olumsuz mülâhazalara girmekten, hele de bunu seslendirmekten mutlaka kaçınmalıyız. Zira başkalarının yaptığı ibadet ü taate ön yargı ve niyet okumalarla bakmak, korkunç bir suizandır. Böyle bir suizan, mânevî olarak insanın baş aşağı gitmesine sebep olabilir. Allah (celle celâluhu) da, *"Ey iman edenler! Zandan çok sakının. Çünkü zanların bir kıs-*

*mı günahtır. Birbirinizin gizli hâllerini araştırmayın."*84 kavl-i kerimiyle suizannı kesin ve net bir şekilde yasaklamaktadır.

Bu itibarla başkalarına bakarken, onlar hakkında hüsnüzanna esas teşkil edebilecek bir husus söz konusu olduğu müddetçe hep hüsnüzanla bakmak gerekir. Öyle ki, karşıdaki kişinin hüsnüzan edilebilecek tek bir yönü olsa bile, hüsnüzan esas alınmalı, suizandan kaçınılmalıdır. Mesela birisinin ahiret sermayesi olarak sadece bir kelime-i tevhid veya kelime-i şehadeti vardır. Zâhiren salih amelini göremediğimiz bu kişi hakkındaki kanaatimiz, *"Bu kardeşim, kelime-i şehadeti yürekten söylemiş ve onun bu sözü nezd-i ulûhiyette yüksek bir kıymete ulaşmış olabilir. Dolayısıyla o, tek bir kelime-i şehadetle kurtuluşa erebilir."* şeklinde olmalıdır. Beri taraftan kendimiz hakkında, günde beş vakit değil, beş vaktin üzerine 50 vakit kaza namazı ilâve etsek, yine de işin içine riya ve süm'a karışmış olabileceği şüphesiyle helâk olabileceğimiz endişesini taşımalıyız.

Misalleri çoğaltabiliriz. Mesela, ferdî ibadetlerini eksik, noksan yerine getirdiğinden dolayı zâhiren Allah'la irtibatı zayıf görünen birisi, insanlarla münasebetlerinde hep doğru konuşuyor, sözlerine hiç yalan bulaştırmıyordur. Biz, onun bu tavrını Allah'tan korkmasına hamletmeli ve onun hakkında, *"Bu kişi konuşmalarında bu kadar hassas olduğuna göre demek ki Allah'la çok güçlü bir münasebeti var."* demeliyiz. Keza haramlara karşı çok hassas olan, haramın bir arpasını bile ağzına götürmeyen, kendisine yapmadığı bir işin karşılığı verildiğinde onu hak etmediğini düşünerek reddeden bir insanın bu davranışları öyle güzeldir ki onları Allah rızasıyla irtibatlandırmayınca izah edemeyiz. Dolayısıyla bütün bu durumlar karşısında o kişinin Allah'la münasebeti konusunda hep hüsnüzanda bulunmalıyız.

Denge: Hüsnüzan, Adem-i İtimat

Ancak ifrat ve tefritlerden uzak kalıp meseleyi ekmeliyet ve etemmiyet mülâhazasına bağlayacak olursak, şu kıstası da hiçbir za-

man göz ardı etmemeliyiz: Özellikle gel-gitlerine şahit olunan kimseler hakkında, hüsnüzan disiplini, adem-i itimat disiplini ile birlikte ele alınır. Çünkü hüsnüzan ettiğimiz kişi, zaman zaman istikamet çizgisinden sapıyorsa, sanıldığı kadar kâmil ve mükemmel bir insan olmayabilir. Bu açıdan söz konusu kişi hakkında hüsnüzan içinde bulunsak da, mülâhaza dairemizi açık tutar, endişe ettiğimiz hususlardan dolayı ona bir kısım hayatî vazifeler verme veya çok önemli işler emanet etme gibi mevzularda temkinli davranırız. Fakat böyle bir durumda bile, durumu rapor ederken, *"Ben falana karşı çok güven duymuyorum; filân çok itimat edilir bir şahıs değildir."* şeklinde suizan ifade eden söz söylemenin hakkımız olmadığını bilmemiz gerekir.

O hâlde biz, başkalarına bakarken en küçük amellerin bile onları Allah indinde kurtarabileceğini düşünmeli, hatalarına nazar-ı müsamaha ile bakmalı ve onlar aleyhinde söz söylemekten kaçınmalıyız. Nitekim Asr-ı Saadet'te yaşanan bir hâdise, mü'minle-

re bu konuda önemli dersler vermektedir. Şöyle ki, içkinin henüz yeni haram kılındığı dönemde bir sahabî, pek çok defa sarhoş olarak yakalanmış ve tedip edilmişti. O, bir keresinde de Huzur-u Risalet-penahi'ye aynı suçtan dolayı getirilerek tedip edilmişti de orada bulunanlardan birisi onu kastederek, *"Allah cezanı versin. Sen ne kötü adamsın. Bu kaçıncı oldu, böyle huzura geliyorsun!" türünden sözler sarf etmişti. Bunu duyan Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), "(Böyle sözler söylemeyin. Böyle sözlerle kardeşinize karşı şeytana yardımcı olmayın). Allah'a yemin ederim ki o, Allah ve Resûlü'nü çok sever!"* buyurmuştu.85 İşte, başkalarına bakarken sürekli Allah Resûlü'nün bu ufkundan bakmalıyız.

Hüsnüzan: En Güzel Bir İbadet

Hususiyle Allah ve Resûlü ile irtibatı olan, Kur'ân'la münasebeti bulunan, kendilerini iman ve Kur'ân hizmetine adamış inanan gönüller hakkında suizanda bulunmaktan, kusur arayıp onları ayıplamaktan fevkalâ-

de sakınmak gerekir. Zira Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), مَنْ عَيَّرَ أَخَاهُ بِذَنْبٍ لَمْ يَمُتْ حَتَّى يَعْمَلَهُ *"Kim, Müslüman kardeşini herhangi bir hata ve günahı işlemekle ayıplarsa o, bu ayıbı işlemeden ölmez."*86 sözleriyle ikaz etmiştir. Bu açıdan bir insan, *"Ben falanlara şu ayıbı yakıştırdım ama ya millet de beni veya eşimi ya da çocuklarımı böyle bir şeyle ayıplarsa ben ne yaparım!"* mülâhazası ile korkmalı, titremeli ve iki büklüm olmalıdır.

Evet, hakiki mü'min, her kim olursa olsun, başkaları hakkında çok dikkatli düşünmeli ve temkinli hareket etmelidir. Bilindiği üzere hep uyanık olma anlamına gelen teyakkuz, sofiliğin ilk basamağıdır. Mü'min, Allah yolunda yürürken sürekli gözleri açık olarak yürümeli, düşüncelerini mümkün oldukça hüsnüzanna bağlamalı, kat'iyen suizan günahına girmemelidir. Zaten Resûl-i Ekrem Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de, حُسْنُ الظَّنِّ مِنْ حُسْنِ الْعِبَادَةِ *"Hüsnüzan sahibi olması, kişinin kulluğunun güzelliğindendir."*87 buyurmak suretiyle bize yüce bir

ufuk olarak hüsnüzannı göstermektedir.

Bununla birlikte yılan gibi zehirlemekten lezzet alan ve sürekli başkalarını boynuzlamaya çalışanlara karşı temkinli davranmayı ve onlara karşı setler oluşturmayı da ihmal etmemeliyiz. Fakat sizin bu konuda temkinli hareket etmeniz, hakkınızda türlü türlü komplolar plânlayan insanların hidayetleri adına duada bulunmanıza mâni olmamalıdır. Bundan dolayıdır ki, elli senedir aleyhimde yazı yazan insanlarla ilgili aklıma Cehennem'e gitmeleri yönünde bir düşünce geldiğinde hemen, *"Hayır yâ Rabbî! Bahtına düştüm, ne olur Cehennem'le onlara azap etme! Kalblerine iman koy, onları da imanla serfiraz kıl!"* diye dua ediyorum.

Fakat yaşadığınız mağduriyet ve mazlumiyetler karşısında Allah size farklı bir tercih hakkı da lütfetmiştir. İsterseniz, *"Allahım, onların haklarından gel, onları hezimete uğrat, birliklerini paramparça hâle getir, cemiyetlerini dağıt, düzenlerini başlarına yık!" diyebilirsiniz. Bütün bunları söylemek sizin*

hakkınızdır. Çünkü وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ *"Ceza verecek olursanız, size yapılan muamelenin misliyle cezalandırın."*88 âyet-i kerimesi mucebince, birileri size işkence ediyor, eza ve cefada bulunuyor, değişik komplolar hazırlıyor, hile ve tuzaklar kuruyorlarsa, onları bozacak, tersyüz edecek, kendi başlarına dolayacak duada bulunmak da sizin hakkınız olur. Bununla birlikte âyet-i kerimenin devamında, وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ *"Şayet sabredecek olursanız bu, sabredenler için işin en hayırlısıdır."* ifadeleriyle de –şahsî haklar noktasında– dişinizi sıkıp sabretmenizin, centilmenlikten vazgeçmemenizin sizin için daha hayırlı olduğu ifade buyrulmuştur.

* * *

82Müslim, birr 139; Ebû Dâvûd; edeb 77; Muvatta, kelâm 2.
83Buhârî, meğâzî 45; Müslim, îmân 158-160.
84Hucurât sûresi, 49/12.
85Buhârî, hudûd 4-5; Abdurrezzak, el-Musannef 7/381, 9/246.
86Tirmizî, sıfatü'l-kıyâme 53; et-Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat 7/191.
87Ebû Dâvûd, edeb 81; Ahmed İbn Hanbel, el-Müsned 2/297.
88Nahl sûresi, 16/126.

İslâm'ı Taşıyabilecek Organizasyon

Soru: İslâm'ı; akıl, vicdan, ruh, ceset ve letâiften meydana gelen, bütün varlığın fihrist-i mânevîsi bir organizasyonun taşıyabileceği ifade ediliyor.89 Burada anlatılmak istenen hususlar nelerdir?

Cevap: Soruda sayılan ve insanın farklı derinliklerini teşkil eden hususların her biri, İslâm'ın anlaşılması ve anlatılması adına ana atkılar mahiyetindedir.

Akıl

İlk olarak akla bakacak olursak, akıl; kalb ve ruhun rehberliği altında yerinde kullanıldığı takdirde iyiyi-kötüyü, yararlıyı-zararlıyı birbirinden ayırt edebilecek bir fonksiyon eda eder. Ne var ki, rasyonalistler, aklı her

şey saymış, günümüzün neorasyonalistleri de onu Kitap ve Sünnet'in bile önüne çıkaracak ölçüde bir rükün yerine koymuşlardır. Bunlara karşı çıkan bazı kimseler ise aklı bütün bütün inkâr etmişlerdir. Yani ifrat, tefriti doğurmuştur. Bugün İslâm dünyasının genel durumuna bakılacak olursa, aklın bütün fonksiyonlarıyla nasıl ihmal edildiği ve bu konuda tefrite doğru nasıl yuvarlandığı görülecektir.

Oysaki aklın yaratılmasının önemli bir hikmeti vardır. Her şeyden önce o, mükellefiyetin ve kulluğun esasıdır. Öyle ki insanoğlu, akıl nimetinden mahrum kalsaydı, Allah'a muhatap olma gibi bir şereften mahrum kalacaktı. Allah, akıl sahibi olması yönüyle insanla konuşuyor. Bir yönüyle akıl sahibi insanla mukaveleler yapıyor. Mesela, Kur'ân-ı Kerim'de فَاذْكُرُونِى أَذْكُرْكُمْ *"Siz Beni anın ki Ben de sizi anayım."*;90 وَأَوْفُوا بِعَهْدِى أُوفِ بِعَهْدِكُمْ *"Bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki Ben de size karşı ahdimi yerine getireyim."*91 buyuruyor. Bunların anlaşılıp yaşanması ise akla bağlıdır. Allah'ın, aklı

olmayan birisini öbür tarafta Cennet'ine koyup koymayacağı ayrı bir meseledir. Fakat insanın aklı sayesinde Allah'a muhatap olma şerefine nâil olması ve aklı sayesinde şer'î hitapları anlayıp yaşayabilmesi, aklın dindeki yeri ve kıymetini anlama adına çok önemlidir.

Bunların yanı sıra görülüp duyulan şeyleri anlamanın esas unsuru da akıldır. Fakat aklın da kendisine göre belli bir dairesi vardır. O, elde ettiği bilgileri şer'-i şerifle test etmediği sürece her zaman yanılabilir. O yüzden ona kendi kıymet-i harbiyesine göre bir değer vermek gerekir. Diğer yandan da aklı, bütün fonksiyonlarını eda etmeden azlettiğiniz zaman, sahip olduğunuz mekanizmanın veya sistemin bir tarafını felç etmiş olursunuz. Dolayısıyla böyle bir sistemin kendisinden beklenen fonksiyonu eda etmesi mümkün olmaz. Nasıl ki, bütün parçaları yerinde olmasına rağmen gaz pedalı bulunmayan bir araba hareket etmezse, insanın sahip olduğu sistemin önemli ayaklarından birisini oluşturan akıl, kendisinden

beklenen fonksiyonu eda etmediği takdirde umumi sistem de felç olacaktır.

Vicdan

Bu sistemin diğer bir ayağını da vicdan oluşturmaktadır. Hazreti Pîr'in ifadesiyle vicdanın his, irade, şuur ve latîfe-i rabbâniye diye dört rüknü vardır.92 Latîfe-i rabbâniyenin de, ayrı bir derinliği olan *"sır", –Allahu a'lem– sıfât-ı sübhaniyeye nâzır olan "hafî" ve Zât-ı Baht'ı arama ufku diyebileceğimiz "ahfâ"* derinlikleri bulunmaktadır. Bizim gibi ümmilerin bu meselelerden habersiz olmaları, bunların olmamasına delâlet etmez. Zira bu ufukları ihraz eden insanlar, ruhî tecrübeleriyle bunları bize haber vermişlerdir.

İşte vicdan mekanizmasını oluşturan bütün bu unsurların bir araya gelmesiyle Hazreti Pîr'in dikkat çektiği *"hads"* hâsıl olacaktır. Buna iç sezgi, iç değerlendirme veya iç tahlil de diyebilirsiniz. İnsan, dış âlemde olup biten şeyleri bununla süzgeçten geçirir ve doğru bir şekilde kavrar. Fakat vicdana

ait bu unsurlardan bir tanesi bile ihmal edilecek olursa, vicdan tam olarak işletilemeyecektir. İnsan organizasyonunun çok önemli bir rüknü olan vicdan mekanizmasını devreden çıkardığınız zaman insan denen varlığı da felç etmiş olursunuz. Bu durumda onun iskeletinin, maddî yapısının, yüz çizgilerinin, göz, kulak, dil, dudak, burun yapısının vs. çok güzel olmasının da bir önemi kalmayacaktır.

Ruh

Ruh da bu sırlı organizmanın önemli rükünlerinden biridir. O, latîfe-i rabbâniyenin üstünde bir sistemdir. Veliler, seyr u sülûk-i ruhanî güzergâhını belirlerken, latîfe-i rabbâniyeden ruha hareket edileceğini söylemişlerdir. Ruhun, bir ilâhiliği vardır. Ruh, Cenâb-ı Hakk'ın nefha-i ilâhisi olması itibarıyla, âlem-i ulûhiyetten bize gelmiş, şebnemi üzerinde ter ü taze bir armağandır. Biz, onunla duyulur, onunla bilinir, onunla görülür ve onunla gözetiliriz. O, Allah'a ait bir emanettir. Dolayısıyla latîfe-i rabbâniye-

den ruh ufkuna sıçrama, en başta Allah'tan bize emanet edilen bu nefha-i ilâhiyeye karşı saygının ifadesidir. Aynı zamanda bu, bir ufuktur. Onun ilâhiliğini, ancak ruh ufkuna çıkanlar tam duyabilirler. Latîfe-i rabbâniyeye mazhar olma önemli bir paye olsa da orada emekleyen ve ruh ufkuna çıkamayan insanlar o hususta çok fazla bir şey duyamazlar.

Ceset

Bunlara bir de insanın maddî varlığı olan cesedi ilâve ediyoruz. İnsanın mânevî yanını oluşturan, akıl, vicdan, kalb ve ruh gibi sistemler çok önemli olduğu gibi, onun maddî yanını oluşturan cesedin de kendisine göre ayrı bir önemi vardır. Her şeyden önce Allah'a kullukta bulunabilme, namaz, oruç ve hac gibi ibadetleri yerine getirebilme, bu sistemin doğru çalıştırılmasına bağlıdır. Biz, namaz kılmakla, Allah'ın huzurunda el pençe divan durmakla, kıraatte bulunmakla vs. neyin hâsıl olduğunun farkında olmadığımız gibi, bunların nasıl geriye dönüşü ola-

cağını da bilemiyoruz. Hadis-i şeriflerden öğrendiğimize göre, hakkı verilmeden kılınan bir namaz öbür tarafta insanın yüzüne çarpılacak; aynı namaz şart ve rükünlerine uygun eda edildiğinde ise insan için enîs ü celîs olacak ve berzah yolculuğunda onu yalnız bırakmayacaktır.

Öte yandan namazın yanı sıra cesetle yerine getirdiğiniz diğer bütün ibadetlerinizle siz cesedinizi terbiye etmiş oluyorsunuz. İbadetlerin fizikî ve anatomik yapısı itibarıyla insana bir kısım faydaları olabilir. Fakat ibadetler, bu tür hikmet ve maslahatlara bina edilmemiştir. Bilakis onlar, insanın, Cennet'e ehil hâle gelmesi, Cennet'te ebediyete ermesi, Rü'yetullah'a mazhar olması ve Allah'ın razı olacağı bir kıvama ulaşması için vaz' edilmiştir. Yani namaz, oruç ve zekât gibi ibadetlerin dünyaya bakan bir kısım faydaları ve nefis terbiyesi adına bazı yararları olsa da onların asıl geriye dönüşleri ötede olacaktır.

İşte insanın ahirette bütün bu güzellikle-

re mazhar olmasına vesile olması yönüyle ceset, Allah'ın insana bahşettiği çok önemli nimetlerden birisidir. Onun bir nimet olduğunun vurgulanması da ilk defa Hazreti dem'le (aleyhisselâm) başlamıştır. Allah (celle celâluhu), meleklere Hazreti dem'e secde etmelerini emretmiş,bütün melekler ona secde etmiş,[93] İblis ise gurur, kibir ve bencilliğe kapılarak secde etmemiştir. Ruhânîler ve melekler ondaki enginliği görmüş, emre itaatteki inceliği anlamış ve secdeye kapanmışlardır. İşte bu da Hazreti dem'in cesedi karşısında Allah'ın ruhlarda bir saygı uyarma ameliyesidir. Değişik vesilelerle ifade ettiğim gibi, eğer Allah'tan başkasına secde edilmesi tecviz edilseydi, insana secde edilirdi. Zira o, iç ve dış yapısı itibarıyla âbide bir varlıktır.

Melekler yapıları itibarıyla emre itaatteki inceliği anlar, esrar-ı ulûhiyeti bilir, melekût âlemine açık yaşar ve bir anda bin yerde bulunabilirler. Fakat onlar maddî âleme ait hususiyetleri tam duyamazlar. İşte bu sebeple de insan gibi garip bir varlık karşısın-

da şaşırmış ve أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ *"Orada bozgunculuk yapacak, yeryüzünü fesada verecek, kan dökecek birisini mi yaratacaksın?"*94 demişlerdir. Zira insan, fokur fokur şehvet, bencillik, fahir, gazap ve rasyonellik kaynayan ve bu yönüyle de mesâvîye açık yaratılan bir varlıktır. Fakat o, bütün bunları terbiye altına aldığı takdirde bir anda Allah'ın makbul, mahbup ve mahmud bir kulu derecesine yükselebiliyor. Allah, bütün bu izafî şerlerle hayırlar yaratıyor. Demek ki melekler onun bu yönünü bilemiyorlar. İnsan, gerek ruhî gerekse bedenî yapısı itibarıyla ve bu ikisi arasındaki münasebetle öyle mânâlar ifade ediyor ki bu, kitaplarla anlatılamaz.

İşte İslâm'ın aslî hüviyetiyle, gerçek derinlik ve enginliğiyle anlaşılması, yaşanması ve anlatılması, bu organizasyonun hiçbir parçasını ihmal etmeden hepsini yerli yerinde kullanmakla mümkündür. Evet akıl, vicdan, ruh ve ceset ne için var edilmişse, bunların hepsi, eskilerin ifadesiyle *"mâ hulika leh"*inde yani yaratılış gayesi istikametin-

de kullanılmalıdır. Çünkü insan, bunlardan bir tanesini bile ihmal ettiği takdirde üstlenmiş olduğu vazife ve misyonu hakkıyla eda edebilmesi mümkün değildir.

* * *

89Bkz.: M. F. Gülen, Ruhumuzun Heykelini Dikerken 1/27.
90Bakara sûresi, 2/152.
91Bakara sûresi, 2/40.
92Bediüzzaman, Hutbe-i Şâmiye, s.131.
93Bkz.: Bakara sûresi, 2/34.
94Bakara sûresi, 2/30.

Düşüncenin Enginleşmesi

Soru: Düşünce ufkunun enginleşmesi ne demektir? Engin bir düşünce ufku nasıl elde edilir?

Cevap: Öncelikle günümüzde engin düşünce ufkunu yakalamış, araştırma ve hakikat aşkına sahip, analiz ve sentez kabiliyeti olan, ele aldığı meseleleri ilmî blokajlar üzerine oturtabilen insanlara ciddi ihtiyacımız olduğunu ifade etmek gerekir. Fakat günümüz insanının bu istikamette bir enginlik ve derinliğe açılmasının çok kolay bir iş olmadığını da daha baştan kabul etmeliyiz. Çünkü Batı'nın kendi adına ilim, düşünce ve sanayi inkılabını gerçekleştirdiği bir dönemde biz hem dışarının amansız ve insafsız saldırılarına hem de kendi iç zaaflarımıza takılmışız; bu yüzden, Tanzimat'la birlikte

âdeta kolumuz kanadımız felç olmuş, aldığımız darbelerle dilimiz tutulmuş, konuşamaz hâle gelmişiz. Arkadan gelen hâdiseler ise bundan daha büyük belâ ve musibetleri beraberinde getirmiş. Derken topyekûn bir millet olarak kutu gibi dar bir alanın içine sıkıştırılmış, dünyadan tecrit edilmiş, başka milletlerin dertleriyle ilgilenmeyen, hiçbir coğrafyaya açılım gerçekleştirmeyen bir millet hâline getirilmişiz. Dahası bütün bunların bağrından şovenlikler doğmuş; kuru laflarla herkese karşı tavır almayı, kabadayılık yapmayı, külhanbeylik taslamayı mârifet zannetmeye başlamışız.

İlk Adım: Aşağılık Kompleksinden Sıyrılma

Korku, ezilmişlik ve aşağılık kompleksi gibi duygular, Tanzimat'tan sonraki nesillerin/dedelerimizin genlerine işlemiştir. Biz de onların genlerini taşıdığımızdan dolayı hâlâ yaşadığımız o şokun tesirinden kurtulabildiğimiz söylenemez. İster farkına varalım ister varmayalım biz, bu tür duygu ve

düşüncelerle felç edilmiş gibiyiz. Dolayısıyla da bütün bu olumsuz düşüncelerden sıyrılma, engin düşünce ufuklarına açılma, düşüncede kendimiz olabilme, Allah ve Resûlü'nün gösterdiği ufka müteveccih bulunma, Kur'ân'ın tevcihleri istikametinde hareket ederek birer tezekkür, tedebbür ve tefekkür insanı olabilme, sürekli yeni yeni terkipler yapma, yeni yeni tahlillerde bulunma.. evet, bütün bunlar aşağılık kompleksiyle kolu kanadı kırılmış nesiller için çok kolay gerçekleşecek işler değildir. Ama asla unutulmamalıdır ki bunlar gerçekleştirilemeyecek işler de değildir.

Her şeyden önce Tanzimat'la üzerimize gelen ve o günden bugüne katlanarak devam eden Allah belâsı bu aşağılık kompleksini üzerimizden atmamız gerekir. Bu yapılabildiği takdirde, engin ve derin düşünce ufuklarına kapı aralama adına ilk adım atılmış olacaktır.

İsim Değil Sıfatlar Önemli

İkinci olarak, Allah'ın (celle celâluhu) ev-

saf-ı insaniyeye özel bir teveccühünün olduğunun hiçbir zaman hatırdan çıkarılmaması gerekir. Bu sebepledir ki, gayrimüslim de olsa birisi, çalışkanlık, metotlu çalışma, hakikat ve araştırma aşkıyla eşya ve hâdiseleri didik didik etme, terkip kabiliyetine sahip olma gibi üzerinde taşıdığı Müslüman vasıfları itibarıyla sizin önünüzde ise Cenâb-ı Hak, onu, o taşıdığı sıfatlara göre mükâfatlandıracaktır. Çünkü bütün bunlar, lemlerin Rabbi Allah (celle celâluhu) katında makbul sıfatlardır. Makbul olmayan insanların sırtında bulunmaları, bu sıfatların değerini düşürmez. Tıpkı çamura düşen bir elmasın değerinden bir şey kaybetmemesi gibi.

İşte sıfatlara bu zaviyeden bakılmalıdır. Eğer mü'min sıfatları sizde değil de başkalarında varsa, onlara sahip olan insanlar dünya hayatı itibarıyla payidar ve muvaffak olacak; Rönesans'tan itibaren yaptıkları gibi bilimle elde ettikleri teknolojik güç ve imkânlarla sizi vesayetleri altına alacaklardır. Ne zaman ki siz de hakikat aşkına talip olur, ona göre bir araştırma aşkı oluşturur

ve kendinizi delice o işe vererek eşya ve hâdiseleri didik didik edersiniz, işte o zaman, Cenâb-ı Hak da size özel ve ekstra teveccühlerde bulunur. Böylece hem dünyanızı mamur kılmış hem de ebedî saadet yurdunu kazanacak bir yola girmiş olursunuz.

Kitap ve Sünnet'in Kriterleri

Öte yandan ister kalbî ve ruhî hayatımız adına, ister kendi enginliği içinde Müslümanlığı kavramaya çalışmamız namına, isterse gelecekle alâkalı tasarı ve tasavvurlarımız hesabına olsun hangi meseleyi ele alırsak alalım mahrutî bakışa ulaşmalı, hâdiseleri bütüncül bir nazarla analize tâbi tutmalı, mebdeden müntehaya kadar ufkumuzla idrak edebileceğimiz şeyleri görmeye çalışmalı, göremediğimiz şeyler adına da alternatif düşünceler üretmeli ve ürettiğimiz bu düşüncelerimizi sürekli Kitap ve Sünnet'in kriterleriyle test etmeliyiz. Kitap ve Sünnet'in kriterlerine uygun, zamanın ortaya koyduğu tefsirleri yakalayabilmek için ise sürekli temel kaynaklarla günümüz

şartları arasında mekik dokumalıyız. Çünkü zaman ve konjonktür en büyük müfessirlerden biridir.

Mesela günümüz dünyasını düşündüğümüzde bizim yaşanabilir bir gelecek adına, ırk, renk, inanç, mezhep farklılığı demeden bütün insanlığa kucak açmamız, farklı millet ve toplulukların birbiriyle sarmaş dolaş olmasını temin etmeye çalışmamız lazımdır. Sadece İslâm dünyasında değil bütün bir insaniyet âleminde temel insanî değerlerin hâkim olması için gayret etmemiz gerekir. Her yerde öldürücü silahların bulunduğu bir dönemde böyle bir engin bakış açısına –eskilerin ifadesiyle– eşedd-i ihtiyaçla ihtiyaç vardır. Aksi takdirde dünyanın bir yerinde birilerinin şirretliğe kalkışması, başkalarını da aynıyla mukabeleye sevk edebilir ki bu durumda dünyanın harabeye döneceğinde şüphe yoktur.

İşte işin vahametini gören bazı fikir ve düşünce insanları bu konudaki haklı endişelerini dile getirmeli, insanlığı birlik ve bera-

berliğe, vifak ve ittifaka çağırmalı ve insanlığın bu düşünce etrafında kenetlenmesini temin etmeye çalışmalıdırlar. Bunun için de söz konusu oluşumu sağlayabilecek faktörler üzerinde durmalı, ortaya çıkabilecek muhtemel engelleri hesaplamalı, farklı kesimler arasında ortak bir fikir oluşturmalı ve akıllarına gelen düşünceleri oluşturdukları müşterek akıl havuzuna doldurup kolektif şuurla meseleleri çözmeye çalışmalıdırlar. Şu an gerçekleştirilemeyecek bazı teklif ve projeler ise gelecek nesillerin değerlendirmesine emanet edilmelidir.

Ortaya Çıkan Yeni Şartlar ve Güzergâh Emniyeti

Yürünen yolun güzergâh emniyetini sağlama adına gerekli tedbirlerin alınması da engin düşünce ufkunun ayrı bir buudunu teşkil eder. Sizin iman ve ahlâk adına donanımınız tam olabilir. Reftare yürüyüşünüzle âlemi kendinize hayran bırakabilirsiniz. Hatta Allah'ın (celle celâluhu) inayet, riayet ve kilâetine olan güveniniz de tamdır. Fa-

kat bütün bunlar, meselenin bir yanını teşkil eder. Onun diğer yanı ise yapılan işler karşısında başkalarının da hissiyat, düşünce ve hareketlerini hesaba katabilmektir. Aksi takdirde siz, bu emaneti emin ellere teslim etme adına yol alırken, bir kısım gulyabani güruhuyla karşı karşıya kalabilirsiniz. Eğer siz sahip olduğunuz değerleri topluma takdim etmenin yanında aleyhinizde çalışan kimselerin güç ve kuvvetini, sizin hakkınızdaki mülâhazalarını göz ardı ederseniz, onlar, sizin elli senelik birikimlerinizi yıkıp geçmek isteyebilirler. Bu açıdan yürüdüğünüz yolda herhangi bir trafik problemi yaşamamak için yol boyu güzergâh emniyeti konusunda hassaslardan hassas davranmanız, ortaya çıkan yeni şartlara göre de güzergâh emniyeti adına alınması gereken tedbirleri yenilemeniz gerekir.

İçinde yaşadığınız dünyayı doğru okuma da derin düşüncenin bir başka boyutudur. Günümüzün Hizmet gönüllüleri dünyanın yüz yetmiş ülkesine açılım gerçekleştirmiştir. Bu demektir ki onlar yüz yetmiş ayrı kül-

tür ortamında neş'et etmiş insanlarla birlikte oluyorlar. Gidilen yerlerdeki muhataplar bir yere kadar sizi kabullenebilirler; fakat bir noktadan sonra kültür ve düşünce farklılığından doğan çatışmalar olabilir. Mesela gittiğiniz ülke insanları sizin bir asimilasyon peşinde olduğunuz vehmine kapılabilirler. İşte bütün bu mevzuların önceden doğru değerlendirilmesi, bu konularda atılacak adımlarla ilgili doğru kararların verilmesi ve başkalarında endişe uyarabilecek tavır ve davranışlardan sakınılması gerekir.

Düşünce, Aksiyonun Bağrında İnkişaf Eder

Ruhumuzu ikame için yazılmış olan elimizdeki eserlerin iyi okunması, orada verilen mesajların bugünkü dünyamız adına ifade ettiği mânâların, yarınki ve öbür günkü hayatımız adına gösterdiği hedeflerin iyi anlaşılması, bizim için nasıl bir dünya resmettiğinin iyi analiz edilmesi de çok önemlidir. Hazreti Pîr-i Mugân, mevcutla iktifanın dûn himmetlik olduğunu ifade etmiştir.95

Bu açıdan biz, elimizdeki kaynakları okurken, sürekli *"Acaba buradan daha başka ne türlü mânâlar çıkartabiliriz?"* düşüncesiyle okumalıyız. Meseleyi sadece çay ve kahve sohbetlerine bağlama eksik bir yaklaşımdır. Önemli olan o eserleri ciddi bir müzakereyle ele almak ve onların geleceğimiz adına gösterdiği hedefleri görebilmektir.

Fakat bütün bunların da aksiyonla birlikte yürütülmesi gerekir. Eğer düşünceler aksiyon hâline getirilebilirse, daha rasyonelce kararlar alınabilecektir. Pratik hayatta bir karşılığı olmadıktan sonra ütopya yazarları gibi masa başında, oturulan yerden parlak dünyalar resmetmenin kimseye bir faydası yoktur. Bugüne kadar nice parlak fikirler ortaya atılmış fakat bunlar pratiğe dökülemediği için iki adım gitmeden ışığını kaybetmişlerdir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de imandan bahsedilen hemen her yerde amel-i salihe de yer verilmek suretiyle, aksiyon ve düşüncenin birlikte götürülmesi gerektiğine işarette bulunulmuştur.96

Ortak Akıl

Bizim aklımıza gelen fikir ve düşünceler vahiy mahsulü olmadığından bunlar her zaman kendi geçmiş bilgi birikimimizle maluldür. Yani dimağımızda bulunan bir kısım yanlış bilgiler her zaman için bizi yanlış analiz ve sentezlere sevk edebilir. Şahsî içtihat ve istinbatlarımızda yanılabiliriz. Ortaya koyduğumuz bir kısım düşünceler her zaman, herkes için geçerli olmayabilir. Bu açıdan ulaştığımız fikirlerin, gelecekle ilgili plân ve projelerimizin tashihe ihtiyacı olabileceğini düşünmek, onları meşverete arz etmek de düşünce enginliğine ulaşma adına çok önemli bir husustur.

Özgür Düşünce Ortamı ve Beyin Göçü

Bütün bunların yanında kendi ilmî tecrübelerimizin ürünlerini ortaya koymak suretiyle dünya çapında yaşanan fikir göçünün kendi dünyamıza doğru gerçekleşmesini sağlamak da meselenin ayrı bir yanını teşkil eder. Esasen âleme dilencilik yapmaktan sıyrılmamız, başkalarına el açmadan ya-

şayabilmemiz, özgür düşünce ile yeni yeni sentez ve analizlere ulaşabilmemiz ancak genç ve zinde beyinlerin kendi ülkelerine hizmet edebilecek imkân ve zemini bulmalarıyla mümkündür.

Bütün Muvaffakiyetler O'ndan!

Ayrıca insan, düşünce ufku ve elde ettiği imkânlar itibarıyla ne kadar yükselirse yükselsin, isterse başı zirvelere ulaşsın, bütün bunları ihsan edenin Allah (celle celâluhu) olduğunu hiçbir zaman unutmamalı; Allah'ın ihsan ve lütufları karşısında hep bir asâ gibi iki büklüm olmalıdır. Çünkü yükseklik, tevazuu gerektirir. Nitekim âlemlere rahmet olarak gönderilen ve çok büyük mazhariyetlere sahip olan İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem) farklı vesilelerle fevkalâdeden bir tevazu ve mahviyet ortaya koymuştur. İşte tıpkı meyveli ağaçların dallarının meyveler ağırlık kazandıkça yere doğru eğilip toprağa dayanmaları gibi, insanlar da Allah'ın lütufları arttıkça tevazu ve mahviyetlerini arttırmalıdırlar.

Cenâb-ı Hakk'ın mevhibe ve mazhariyetlerini kendi adlarına bir paye gibi değerlendiren insanlar, hiç farkına varmadan sukût ederler. Onlar bir ülkeyi kurtarsalar bile, Cenâb-ı Hakk'ın lütfettiği tecellileri kendilerinden bilirler ve onlar karşısında alkış beklerlerse şayet Allah tarafından tekdir görür ve bir gün baş aşağı derin bir çukura yuvarlanırlar. Ayrıca Hazreti Pîr'in yaklaşımıyla ihlâs/hillet kulesinin başından düşen bir insan düz bir zemine düşmez; onun çok derin bir çukura yuvarlanma ihtimali vardır.97 Farklı bir tabirle Everest Tepesi'nin zirvesinden düşenler, Lût Gölü'nün derinliklerine gömülürler. Çoğu zaman en yüksek ile en alçak yan yana durur. Eğer en yükseğin hakkını verirse insan, orada kalır; hakkını vermediği takdirde ise tepe taklak oradan aşağıya düşer.

* * *

95Bkz.: Bediüzzaman, Sözler s.791 (Lemaât) .
96Bkz.: Bakara sûresi, 2/25, 82, 277; l-i İmrân sûresi, 3/57; Nisâ sûresi, 4/57, 122, 173…
97Bkz.: Bediüzzaman, Lem'alar s.204 (Yirmi Birinci Lem'a, Dördüncü Düstur).

Dinî Duygu ve Düşüncede Derinlik

Soru: Dinî duygu ve düşüncede derinleşme ne demektir? Böyle ulvî bir hedefe nasıl ulaşılır?

Cevap: İnsanlarda dinî duygu ve düşünce, öncelikle telkinle başlar, sonra da taklitle benimsenir ve yaşanmaya devam eder. Belki hepimizin mebde-i hayatına inilse, çocukluk dönemine gidilse bir ilmihal bilgisi mahiyetinde Allah'a, meleklere, kitaplara, peygamberlere, ahiret gününe ve kadere imanın yanında kelime-i şehadet getirmek, namaz, oruç, zekât ve hac gibi dinin temel rükünlerinin bizlere telkin edildiği, bizim de onları taklitle alıp zamanla benimsediğimiz görülür.

Usûlüddin uleması (kelâmcılar), bu şe-

kilde taklitle kazanılan inancın bile insanı kurtaracağını söylemiş ve bunu ıstılahî ifadesiyle, *"Taklidî iman makbuldür."*98 şeklinde ifade etmişlerdir. Fakat her ne kadar böyle denmiş olsa da, inkâr ve dalâlet fırtınaları karşısında imanın ayakta kalabilmesi için taklitle benimsenen bu mülâhazaların, daha sonra altlarının doldurularak sağlam bir blokaja oturtulması ve içte hazmedilip sindirilmesi gerekir. Zira taklit, nazarînin başlangıç noktası olarak mebdede bir vazife eda etse de, onunla elde edilenlerin kalıcı hâle gelmesi tahkikle mümkündür. Mesela anne babalarımız, bize Allah'ın varlığı ve birliğiyle alâkalı ilk nazarî bilgileri telkin etmiştir. Fakat bizim daha sonra *"Allah birdir." denildiğinde, kâinattaki her bir nesneden, her bir tekvînî emirden aynı hakikati süzüp çıkartabilmemiz gerekir. Tıpkı bir laborantın laboratuvarda yaptığı tahlil ve tetkiklerle neticeyi ortaya koyma çabası gibi. Bu mevzuda, "Elli defa bunun aksi iddia edilse hakikat budur. Riyaziye-i kat'iyede iki kere ikinin dört etmesinde belki şüphem olabilir. Ancak imana ait hakikatler bende*

öyle bir kanaat hâsıl ediyor ki doğruluğunda zerre kadar şüphem yoktur!" diyebilecek şekilde, Richter ölçeğine göre on şiddetinde bir depreme maruz kalınsa bile sarsılmayacak sağlam ve güçlü bir imana sahip olunmalıdır.

Taklitle Elde Edilenler, Ceht ve Gayretimize Emanet

Peki, bunun için yapılması gerekenler nelerdir? Öncelikle atalarımızdan tevarüs ettiğimiz, yetiştiğimiz kültür ortamıyla elde ettiğimiz ve Allah (celle celâluhu) tarafından tabiatımıza mal edilen bu değerler bir emanet olarak alınmalı, *"Aman ha bu değerleri kaybetmeyelim!" düşüncesiyle sık sık zemin yoklaması yapılmalıdır. Onları daha sağlam bir zemine oturtma adına, statik sürekli kontrol edilmeli, "Acaba bu düşünce zemininde bir çatlama, bir kırılma var mı? Varsa onlara karşı ne yapmamız gerekir?"* şeklinde arayışlarla iman esaslarını sürekli tahkim (sağlamlaştırma) peşinde koşulmalıdır.

Bizler çoğumuz itibarıyla Müslüman bir anne-babadan dünyaya gelmiş, Müslümanlığın yaşandığı, minarelerinde gürül gürül Ezan-ı Muhammedî'nin okunduğu, yine camilerinde gürül gürül Kur'ân-ı Kerim'in tilâvet edildiği, vaaz u nasihatlerin yapıldığı bir ortamda neş'et etmişiz. Böylelikle bütün bu hakikatleri nazarî plânda elde etme imkânını Allah (celle celâluhu) bizlere bahşetmiş. O hâlde bizim dûnhimmetlik etmememiz, bu önemli kazanımları ilk hâliyle bırakmamamız, daha ileriye taşıma adına sürekli ceht ve gayret içinde olmamız gerekir. Aksi tutum ve davranış ise o emanetlere karşı nankörlük ve saygısızlık demektir.

Evet Cenâb-ı Hak (celle celâluhu), bütün bunların nazarîsini lütfetmiş ve onun amelîsini hâsıl etmeyi bizim iradelerimize emanet etmişse, bizim de bu mevzuda ceht ve gayretlerimizle o emanetlerin peşinde koşmamız gerekir.

Tahkike Giden Yol ve Yakîn Mertebeleri

Taklitten tahkike giden bu yolda *"il-*

me'l-yakîn, ayne'l-yakîn, hakka'l-yakîn" kavramları bir projektör vazifesi görebilir.

Şöyle ki, ilme'l-yakîn; ilmin aydınlatıcı tayfları altında eşya ve hâdiseleri analize tâbi tutma; tefekkür yoluyla tekvînî emirlerin hikmet ve mânâlarını süzüp çıkarma ve böylece delil ve burhanlarıyla iman hakikatlerini ispat edebilecek ölçüde bir mârifete erme demektir. Bu şekilde bir okuma, inceleme, tahlil ve terkip; taklitle elde edilenleri teminat altına alma, ehl-i ilhadın atacağı şüphe, tereddüt, vesvese vb. şeylere karşı onları bir sera gibi koruma vazifesi görecektir. Ayne'l-yakîn ise, delil ve burhanlarıyla aksine ihtimal vermeyecek şekilde inanılan nazarî bilgilerin doğrudan doğruya müşâhede edilmesi, insanın bütün latîfelerini o hakikatlere şahit kılması demektir.

Burada üzerinde durulması gereken husus, görmenin bakmadan farklı olduğudur. Eğer siz, doğru bakış açısını yakalayıp bakmanın ötesinde görme mazhariyetine ermişseniz, tabiat içinde dolaşırken çevrenize

öyle bir nazar edersiniz ki ağaçtan ağaca koşup onları öpesiniz gelir. Zira onların her birinin çehresinde Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin tecellisini müşâhede edip kendinizden geçersiniz. Evet, ayne'l-yakîn ufkuna kapı aralayanlar, her bir varlıkta Cenâb-ı Hakk'ın bin bir tecellisini müşâhede eder, yer yer kendilerinden geçer; geçer de duygu ve düşüncelerini Niyazî-i Mısrî'nin ifadeleriyle,

> "Ben sanırdım âlem içre bana hiç yâr kalmadı,
> Ben beni terk eyledim gördüm ki ağyâr kalmadı."

şeklinde seslendirmeye başlarlar.

Demek insan kendini terk edince her şeyde Cenâb-ı Hakk'ın tecellilerini görmeye başlıyor; başlıyor ve ciddi bir istiğrak, bir heyman, bir kalak hâliyle kendinden geçiyor ve o derya içinde eriyip yok oluyor.

> "Sen tecellî eylemezsin, perdede ben var iken"
> "Şart-ı izhâr-ı vücudundur adîm olmak bana..." (Gavsî)

beytinde ifade edildiği gibi, insan hakiki vücut karşısında kendi vücudunu erittiğinde, hakka'l-yakîn ufkuna kapı aralamaya başlıyor. Vâkıa, bu anlamda bir hakka'l-yakîn mertebesi dünyada kemal ile insana müyesser olur mu, bilemiyoruz. Bu hususta İmam Rabbânî Hazretleri, Mektubat'ının bir yerinde bunun mümkün olmadığını söylerken, bir başka yerde ise belli ölçüde müyesser olabileceğini ifade eder. Bu iki mütalâayı beraber değerlendirdiğimizde denilebilir ki, hakka'l-yakînin gölgesi belki dünyada müyesser olabilir ancak asıl hakikati ahirette zuhur edecektir. Zira kudret-i ilâhiyenin, hikmetinin önünde tecellî ettiği yerde, hakka'l-yakîn de hakikatiyle zuhur edecek ve insan kendi ufkuna göre o hakikati bütün buutlarıyla duyup yaşayacaktır.

İstediğini O'ndan İsteyen Yollarda Kalmaz

Ehl-i tahkik, kısaca ifade etmeye çalıştığımız yakîn mertebelerini bazı misallerle izah etmeye çalışmışlardır. Mesela bazıları,

bir insanın nazarî olarak, ateşin yakıcı, pişirici, alev hâlindeyken aydınlatıcı olduğunu bilip ona inanmasını ilme'l-yakîn; sobanın içinde kor kesilmiş ateşe nazar ettiğinde onun hem hararet verici hem de aydınlatıcı olduğunu kendi gözleriyle müşâhede etmesini ise ayne'l-yakîn olarak ifade etmişlerdir. Doğrudan doğruya içerisi ateş dolu sobaya sokulan maşanın âdeta nar gibi kıpkırmızı kesilmesi ve artık ateşten fark edilememesi hâlini ise hakka'l-yakîn'e örnek göstermiş ve akla yaklaştırmaya çalışmışlardır. Bu son noktada artık ne sen var ne de ben; orada sadece O (celle celâluhu) vardır. O noktada insan *"ben" demeye utanır; sadece "Hû"* der ve O'nu soluklar.

O hâlde insan, hel min mezîd (daha yok mu) yolcusu gibi sürekli bir menzilden bir başka menzile koşmalı; sık sık tekrar ettiğimiz bir ifadeyle, her meseleyi sohbet-i cânan'a bağlamalı ve böylece O'nu her gün yeni bir müktesebatla tanımaya çalışmalıdır. *"Elhamdülillâh, bugün de Rabbimizi yeniden tanır gibi olduk. Efendimiz'i (sallallâ-*

hu aleyhi ve sellem) bir kere daha andık ve âdeta burnumuzun kemikleri sızladı. O'nun ismini duyunca, 'h, Sana kurban olayım!' dedik. Bu tatlı meclisi, ribat duygusuyla bir kere daha ne zaman gerçekleştiririz mülâhazasıyla dolduk." demelidir. Böylelikle insan, ömrünün saniyelerini seneler hâline getirme imkânını elde edebilir. Evet, insanın o tatlı demleri, onlara ulaşma arzusuyla yaşaması ve onları hayalinde sürekli canlı tutması, hayatının saniyelerini, sâliselerini, hatta âşirelerini ibadet hükmüne geçirecek ve onu ebediyete namzet kılacaktır. Mademki insan kendisini ebede, Ebedî Zât'a namzet görüyor, Allahu a'lem, onları elde edebilmenin yolu da işte bu mülâhazalara bağlı yaşamakla mümkündür.

Allah (celle celâluhu) bu yolda inayetini bizlere yâr eylesin. İstediğini O'ndan isteyenler, hiçbir zaman yollarda mahrum kalmazlar. Biz de istediklerimizi O'ndan istersek; ama bugün, ama yarın, ama öbür gün taleplerimizi O mutlaka verecektir. Alvarlı Efe Hazretleri, rahat ve sade bir söyleyişle

bunu ne güzel ifade eder:

> "Sen Mevlâ'yı seven de, Mevlâ seni sevmez mi?
> Rızasına iven de, Hak rızasın vermez mi?
> Sen Hakk'ın kapısında canlar feda eylesen,
> Emrince hizmet etsen, Allah ecrin vermez mi?"

* * *

98Bkz.: et-Teftâzâni, Şerhu'l-Mekâsıd 2/264; Mütercim Asım efendi, Merehu'l-meâli fi şerhi'l-Emâlî s.155.

Allah'ı Hakkıyla Tâzim ve Takdir

Soru: وَمَا قَدَرُوا اللهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ *"Ama onlar, Allah'ın kudret ve azametini hakkıyla takdir edemediler, O'na lâyık tâzimi göstermediler. Hâlbuki bütün bir dünya kıyamet günü O'nun avucunda, gökler âlemi de bükülmüş olarak elinin içindedir. Böyle bir azamet ve hâkimiyet sahibi olan Allah, onların uydurdukları ortaklardan yücedir, münezzehtir."*[99] âyet-i kerimesinin verdiği mesajlar nelerdir?

Cevap: yetin başındaki, وَمَا قَدَرُوا اللهَ حَقَّ قَدْرِهِ ifadesi; *"Onlar, celâl ve cemâl sıfatlarıyla Cenâb-ı Hakk'ı lâyıkıyla bilip tanıyamadı, O'nun her şeye gücü yeten mutlak kudretini, kulları üzerine yağdırdığı lütuf ve nimetlerini, sonsuz merhamet ve şefkatini*

görmedi, şanına yaraşır şekilde O’na tâzim ve hürmette bulunmadı, dolayısıyla takdirsizlik ve nankörlüğe girdiler.” mânâsına gelmektedir. حَقَّ قَدْرِهِ *ifadesinden, o insanlar içinde belli ölçüde takdir edenler olsa da onların Zât-ı Ecell u lâ’yı şânına yaraşır ve yakışır şekilde takdir edemediğini anlıyoruz. Zira “hakkıyla takdir” ile “takdir”* birbirinden farklıdır. Mesela Yüce Rabbimiz, bizi yaratan, ahsen-i takvîme mazhar eden, peygamberlerle bizi doğru yola çağırıp hidayet buyuran, bize güzel şeyler vaat etmek suretiyle iştiyakımızı kamçılayan, gözlerimizi öbür âleme açan ve bizi hiç yalnız bırakmayandır. İşte bütün bunları bilmek, bu bilgiye göre O’na hürmet ve şükürde bulunmak birer takdirdir. Aksi ise bir körlük, takdirsizlik ve nankörlüktür.

yetin devamında Zât-ı Ulûhiyet, kendi azamet ve ululuğunu ifade adına bir örnek vermekte, وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ *“Kıyamet gününde arz, kabza-i tasarrufundadır.” buyurmaktadır. Yani sizin gözünüzde hacmi, cesameti ne olursa olsun, dünya,*

Cenâb-ı Hakk'ın kudreti açısından küçücük bir nokta, bir zerre gibidir. O'nun arz üzerindeki kudretinin ifade edilmesi, orada yaşayanlara, "O'nun kudret-i kâhire ve irade-i bâhiresi karşısında siz de iki büklüm olun, emir ve itaat dairesi içinde hareket edin!" mesajını vermektedir.

Âyetteki, وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ *"Gökler âlemi de bükülmüş olarak kudret elinin içindedir."* ifadesiyle semavâtı bir kitap gibi düreceği, onu âdeta rulo hâline getireceği bildirilmektedir.

Âyetin fezlekesini teşkil eden, سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ise *"O'nu (celle celâluhu) sebeplerden tenzih ve takdis ederiz. Zira Allah (celle celâluhu), başkalarının şirk koşageldikleri şeylerden münezzeh ve müberradır."* demektir.

Haşyetin Mârifet ve Vicdan Boyutu

Kâinattaki kudret ve azametin, başımızdan aşağı boşalan nimet ve lütufların ya sathî olarak veya derinden derine duyulup

hissedilmesine göre Cenâb-ı Hakk'ı takdirin farklı dereceleri vardır.

Burada hemen akla, *"Bu takdir, sade bir mârifet midir, yoksa bütün organları, insandaki latîfeleri de içine alır mı?" sorusu gelebilir. Nasıl ki muhabbet, mârifetin bağrında boy atar, gelişir; sevgi, bilmeye bağlıdır. Aynen öyle de şayet kalbde Allah'a karşı haşyet yani saygı eksenli bir korku duygusu oluşmuşsa böyle bir saygı duygusunun arkasında öncelikle bilme vardır. Sonra bilginin mârifet ve vicdan kültürü hâline dönüşmesi ve neticede tabiata mâl olup insan tabiatının bir derinliği hâline gelmesi söz konusudur. Mü'minin bu mertebeden sonra yapacağı ubûdiyetler, onda bir yönüyle iç sâiklerle meydana gelen hâdiseler hâline gelecektir. Yani onun,* سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللهِ الْعَظِيمِ، اَللهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا وَالْحَمْدُ لِلهِ كَثِيرًا وَسُبْحَانَ اللهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا *"Sübhân'dır Allah, her türlü eksiklikten münezzehtir. Yüce şanına yaraşır şekilde hamd olsun O'na. Azamet tahtının O yegâne Sultanı, en güzel şekilde tesbihe lâyıktır. Büyük Allah'tır. Bütün hamd ü se-*

nalar O'na mahsus ve O'nun hakkıdır. Sabah-akşam tesbihlerle anılmaya lâyık yegâne Zât O'dur." demesi sadece emredildiği ve tavsiye buyrulduğu için olmayacaktır; bilakis eşya ve hâdiseleri süzerken, Kudret-i Kâhire'yi, İrade-i Bâhire'yi mütalâa ederken bu takdir ifadeleri, emre itaat duygusunu aşkın bir buudda gönlünün coşmasıyla onun içinden hemen kopup gelecektir.

Bu açıdan denilebilir ki, bir mü'min, nazarî plânda Kudret-i Kâhire'yi, İrade-i Bâhire'yi, Meşiet-i Sübhaniye'yi takdir hisleriyle ifade edebilir. Fakat asıl mesele, onun, bu takdiri bir iç meselesine dönüştürmesi, onu benliğine mâl etmesidir. Aksi takdirde o, sadece emredildiği için veya kendisine bir hatırlatma yapıldığı yer ve zamanlarda tazim ve takdir hislerini ifade edecektir. Tefekkürle vicdanında mârifet peteği oluşturmuş inanan gönüllerdir ki, hayatlarının her safhasında, hatta onların bazıları hayatlarının hemen her ân-ı seyyalesinde tâzim ve takdir hisleriyle dolar dolar boşalırlar. Mesela ilâhî kudret ve azametin tecellîsini

müşâhede ettiği bir hâdiseyle karşı karşıya geldiği zaman, o hâdise, ona hemen, سُبْحَانَ اللهِ *"Allah'ı (celle celâluhu) her türlü eksiklik ve noksanlıklardan tesbîh u takdis ediyorum." dedirtir. Yerinde âdeta tepeden tırnağa nimetlerle serfiraz olduğunu görür gibi olur; olur da o zaman hemen,* اَلْحَمْدُ لِلهِ حَمْدًا كَثِيرًا *"Hadsiz hamd ü senalar Allah içindir." hamd ü senasıyla gürler. Yerinde de Allah'ın (celle celâluhu) azamet ve ululuğuna delâlet eden o icraât-ı azîme-i cesîme, nazarında tüllendiği zaman,* اَللهُ أَكْبَرُ *"Yegâne büyük Allah'tır."* zikriyle soluklanır.

Nitekim Recâizâde Mahmut Ekrem'in dediği gibi, *"Bir kitabullâh-ı âzamdır serâser kâinat / Hangi harfi yoklasan mânâsı hep Allah çıkar."* Yani mü'minin hangi harf karşısına çıkar ve ona Allah'ı nasıl ifade ederse, o da ona göre bir ifade tarzında bulunur. İşte asıl mesele, asıl takdir de budur. Burada önemli olan husus, Allah'a karşı hissedilen takdiri, bir vicdan meselesi hâline getirmektir.

Haşyetin Kişiye ve Çevresine Tesiri

Bu konuya ışık tutacak bir hadiste, İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem), namaz kılarken sakalı ile oynayan birisini görünce, لَوْ خَشَعَ قَلْبُهُ لَخَشَعَتْ جَوَارِحُهُ *"Şayet bu adamın kalbi huşû duysaydı, organları da huşû duyardı."*100 buyurur. Eğer insanın kalbinde Allah'a karşı haşyet duygusu ve derinlemesine bir saygı varsa, bu onun jest ve mimiklerini dahi kapsayacak şekilde tavır ve davranışlarına sirayet eder.

Böyle kalb ehli yüce kâmetlerin jest ve mimiklerine, tavır ve davranışlarına bakıldığında, onlarda haşyetin akis ve alâmetleri görülür ve hissedilir; bu sayede onların huzurunda ciddi bir insibağ banyosu yaşanır, mânevî bir huzura erilir. Nitekim çocukluğumda Alvarlı Efe Hazretleri'nin huzurunda bulunduğum zamanlar, insanın içine inşirah salan o duyguları yaşardım. Bu zatlar, *"Allah (celle celâluhu), Peygamber (aleyhi ekmelüttehâyâ)" derken veya değişik konularda hassasiyet izhar ederken sizin içinize kitap-*

larla ifade edilemeyecek iman ve iz'an ifâzasında bulunurlar. Alvar İmamı'nın bir hâli bu hususa misal teşkil edecek mahiyettedir. Bir gün, Alvar İmamı'nın huzuruna gelen birisi, "Efe Hazretleri! Hacca gitmiştim, Medine-i Münevvere'deki köpekler, bakımsızlıktan mıdır nedendir, uyuz olmuşlar." der. Bu sözü duyan Hazret, birdenbire gür bir sesle, "Sus! Ben, Medine'nin uyuz köpeklerine de kurban olayım!" der. Bu sözleri o Hazrete söylettiren, İnsanlığın İftihar Tablosu'na (aleyhi elfü elfi salâtin ve selâm) duyduğu derin sevgi ve saygının kalbinde otağ kurmasıdır. nında o Hazret bu hassasiyetini ortaya koyar. İşte asıl mesele, insanın mukaddes değerler karşısında, derin bir hassasiyetle kendisini hemen bir huşû ve haşyet çağlayanına salması, o çağlayan, onu nereye götürürse oraya gitmesidir.

Yitirdiğimiz Önemli Bir Değer

Maalesef bizim yitirdiğimiz en önemli değerlerden birisi, bu hususların vicdanlara mâl edilişidir. Şeklî Müslümanlığın kur-

banları olan bizler kalbimizi yitirdik, iç derinliklerimizi unuttuk. Kısmen dine ait bazı meseleler öğretilmiş olsa da –onları öğretenlerden de Allah ebeden razı olsun– kalbî hayata ait hususları öğrenemeden, dolayısıyla yaşayamadan sadece nazarî ve taklidî bilgilerle, nakilcilikle baş başa kaldık. Oysaki *"Mal ve evlat fayda vermez, o gün ancak kalb-i selim fayda verir."*;101 *"İşte bunlar, mükâfatları, içinde devamlı kalacakları altından ırmaklar akan 'Adn Cennetleri'dir. (Dahası) Allah onlardan, onlar da Allah'tan hoşnutturlar ve bu rıza makamı da, sadece Rabbine karşı saygılı ve haşyet içinde bulunanlara mahsustur."*102 âyetlerinde de ifade edildiği gibi ötede insanı kurtaracak olan *"kalb-i selim"* sahibi olması, Rabbisine karşı saygılı ve haşyet içinde bulunmasıdır.

Esef duyulası hâlimizin bir ifadesi de minberi titreten âyetin bizim kalbimizi titretmemesidir. Mevzumuza esas teşkil eden sorudaki âyeti bir defasında Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) minberde okumuştu da üzerinde bulunduğu minber nere-

deyse O'nu düşürecek kadar titremişti.103 Kalbimizi yitirmeseydik şayet, minberi titreten o âyet-i celîle, bizim de kalbimizi titretecek, bizi haşyete sevk edecektir!..

Rabbimiz'den niyaz edelim, bizi şekilden sıyrılıp öze, kalıptan kurtulup mânâya kavuşmaya muvaffak kılsın! Hayatımızın her ânında, her türlü tavır ve davranışımızda hükmünü icra edecek şekilde kalblerimizi haşyet duygusuyla doldursun!..

* * *

99Zümer sûresi, 39/67.
100Abdurrezzak, el-Musannef 2/266; el-Hakîm et-Tirmizî, Nevâdiru'l-usûl 2/172.
101Şuarâ sûresi, 26/89.
102Beyyine sûresi, 98/8.
103Bkz.: Müslim, sıfatü'l-kıyâme 25; İbn Mâce, mukaddime 13, 33.

Yakında Uzaklığı Yaşayanlar ve Kesintisiz Aksiyon

Soru: Büyük zatların asrında ve hatta onların yakın çevresinde neş'et ettiği hâlde onlardan istifade edemeyen insanların sayısının tarih boyu küçümsenmeyecek derecede olduğu görülüyor. Bunun sebepleri nelerdir? Böyle bir duruma dûçâr olmamak için nasıl bir tavır sergilemelidir?

Cevap: İnsan, bazen bakış açısını ayarlayamadığından, bazen bir kısım şartlanmışlık ve önyargılarından, bazen de içine düştüğü kıskançlık ruh hâlinden dolayı yanı başındaki paha biçilmez değerleri görüp takdir edemeyebilir. Hatta takdir etmek bir yana o değerlere karşı acımasız ve insafsız bir hasım kesilebilir. Siz isterseniz bunu *"yakın körlüğü"* olarak isimlendirebilirsiniz.

Hazımsızlık Girdabında Bir Prototip: Ebû Leheb

Bu tür körlüğe dûçâr olan kişiler, en yüce kâmetlerin sürekli yanında bulunsalar, hep onlarla iç içe otursalar, birlikte yiyip içseler, beraber gezip dolaşsalar bile bakış zaviyesindeki kusurdan dolayı görmeleri gereken şeyi bir türlü göremez, onlardan istifade edemezler. Tıpkı Ebû Leheb örneğinde olduğu gibi. Ebû Leheb, malum olduğu üzere Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) öz amcası idi. İnsanlığın İftihar Tablosu'yla aynı ev ortamını paylaşmıştı. O Yüce Kâmet'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) küçük yaşlarında iken nice kez kucağına alıp sevmişti. O'na sütannelik yapması için cariyesi Süveybe Hatun'a izin vermişti. Yıllarca onun evi ile Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) evleri yan yana olmuştu. Yolları çoğu zaman aynı sokakta kesişmişti. Ebû Leheb, oğulları Utbe ve Uteybe'yi, Fahr-i Kâinat Efendimiz'in (aleyhi ekmelüttehâyâ) kerimeleri Hazreti Rukiyye ve Hazreti Ümmü Gülsüm'le nikâhlamak su-

retiyle de ayrı bir akrabalık bağı kurmuştu. Kısacası o, İnsanlığın İftihar Tablosu'nun güzel ahlâkına her döneminde şahit olmuştu. Ama yakın körlüğüne saplanmış bu tali'siz, Efendiler Efendisi'nin peygamberliğini kabul etmemişti; kabul etmediği gibi O'nun en büyük hasımlarından biri de olmuştu. Evet, yıldızların kaldırım taşı gibi ayaklarının altına serildiği Kâinatın İftihar Tablosu'nun büyüklüğünü en yakın akrabalarından birisi görmemişti/görmek istememişti.

Bu açıdan bilinmesi gerekir ki, Cenâb-ı Hakk'ın kendilerini çok büyük hizmetlerde istihdam buyurduğu kişiler de, onca takdir edilecek faaliyetlerine rağmen kimi zaman yakın çevrelerindeki bazı kimseler tarafından tahkir ve tezyif görebilirler. Hatta onların ihanet ve düşmanlığına da maruz kalabilirler. Bunun en önemli sebebi de husumet duyan o kimselerin kaderin hükmüne rıza göstermemeleri, Hakk'ın takdirini kabullenememeleri, hazımsızlık ve çekememezlik girdabına kapılıp gitmeleridir. Hâlbuki insanın mazhar olduğu bütün imkân ve kabili-

yetler, Hakk'ın takdiridir. Bu mevzuda hüküm tamamen O'na aittir.

Küçüklere Büyük Vazifeler

Hem bazen Allah (celle celâluhu), büyük insanlara büyük işler yaptırdığı gibi bazen de çok küçük insanlara çok önemli misyonlar eda ettirip aşkın vazifeler gördürebilir. Bu mevzuda belki bir davetiye ve çağrı olarak kişinin ortaya koyması gereken husus, kalb safvetiyle O'na teveccühte bulunmak ve asla kimseyi hor-hakir görmemektir. Zira nice derbeder gibi görünen kimseler vardır ki, onların içleri define doludur. Bu hakikati İbrahim Hakkı Hazretleri bir şiirinde şöyle ifade eder:

"Hakkı gel sırrını eyleme zâhir
Olayım der isen bu yolda mâhir;
Harâbat ehline hor bakma Şâkir
Defineye mâlik vîrâneler var."

Rivâyetlere göre İbrahim Hakkı Hazretleri'nin Şakir ve Zâkir adında iki oğlu varmış. Zâkir sürekli Hakk'ı zikirle meşgul olan salih bir evlatmış. Şakir ise o yıllar meyhaneden

çıkmayan, ayık dolaşmayan biriymiş. Bir gün İbrahim Hakkı Hazretleri Zâkir'i yanına alır ve birlikte yürürler. Derken yürüdükleri yol üzerinde bir meyhanenin önünden geçerler. İbrahim Hakkı Hazretleri, oğluna dışarıda beklemesini söyleyip içeri girer. Oğlu Şakir'i masa başında sızmış olarak bulur. Mekân sahibine oğlunun ne kadar borcunun olduğunu sorar ve bütün borcunu öder. Sonra da dışarı çıkar, oğlu Zâkir'le yürümeye devam eder. Şakir ayılınca borcunu ödeyip çıkmak ister. Ama mekân sahibi, *"Borcun yok, baban hepsini ödedi." dediğinde âdeta yıkılır, içini müthiş bir hayâ duygusu kaplar. Hemen babasının peşine düşer, nihayet onu kardeşiyle birlikte bir uçurumun kenarında bulur. Onların konuşmalarına şahit olur. Babası İbrahim Hakkı Hazretleri, kardeşi Zâkir'e, "Oğlum, Kırklar'dan biri vefat etti. Şu uçurumdan atla ki, onun yerine sen de onlara karışasın." demektedir. Ama kardeşi tereddüt eder, bir türlü atlayamaz. Bu konuşmaya kulak misafiri olan Şakir, "Baba, ben atlasam olmaz mı?"* der, sonra da helâllik dileyip atlar, Kırklar'ın ara-

sına karışır. Bunun üzerine İbrahim Hakkı Hazretleri, Zâkir'in şaşkın bakışları arasında yukarıdaki meşhur şiirini seslendirir.

Menkıbelerde olayların aslına değil, faslına bakılmalıdır. Bu olay doğru veya yanlış olabilir ama ifade edilmek istenen hakikat çok önemlidir. Peygamber Efendimiz de (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu mânâyı ifade sadedinde, *"Nice saçı-başı dağınık, kapı kapı kovulan ve asla önemsenmeyen kimseler vardır ki (herhangi bir hususla alâkalı) onlar Allah'a yemin etseler, Allah (celle celâluhu) onları yeminlerinde yalancı çıkarmaz. Berâ İbn Mâlik bunlardandır."*104 buyurmuşlardır.

Evet, sizin küçük görüp önemsemediğiniz insanlara Allah (celle celâluhu), bazen öyle büyük işler yaptırır ki, yapılan o işin büyüklüğü karşısında dudaklarınızı ısırır kalırsınız. Nasıl ki, Cenâb-ı Hak, karıncaların bir türü olan termitlere kendi boylarını çok aşkın binalar inşa ettirir, öyle de sizin karınca misali küçük ve basit gördüğünüz insanla-

ra da devâsâ kuleler inşa ettirebilir. Nitekim çöl ortamından çıkıp gelen ve sade birer insan olan Hazreti Ebû Ubeyde İbn Cerrah, Hazreti Ka'ka, Hazreti Sa'd İbn Ebî Vakkas (radıyallâhu anhüm) gibi komutanlar, yıkılmaz zannedilen Bizans ve Pers imparatorluklarını çok kısa bir zaman içerisinde dize getirmiş, onlara gerçek insanlığa giden yolları göstermişlerdir.

Kendinden Bilme ve Şirk Alaşımlı Sözler

Allah (celle celâluhu), ذٰلِكَ فَضْلُ اللهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَٓاءُ *"İşte bu, Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir."*105 buyurmuştur. Üstad'ın yaklaşımıyla nefis cümleden ednâ, vazife cümleden âlâdır.106 Biz, küçük insanlar olsak da Allah (celle celâluhu), sonsuz kudret ve inayetiyle bizi çok büyük hizmetlerde istihdam edebilir; bu da tamamen O'na ait bir lütuf ve ihsandır. Bu mevzuda, *"Biz yaptık, biz ettik, başkaları onların rüyasını bile göremezken biz plânladık." türünden söylenecek her söz şirk işmam eder. Onun için bu tür iddialardan olabildiğine uzak*

durmak gerekir. Yine Hazreti Pîr'in ifadesiyle, "nefy-i nefy, isbattır".107 Dolayısıyla siz kendinizi nefyetmediğiniz müddetçe bir kıymete ulaşamazsınız. Çokça tekrar edilen bir ifade ile meseleyi tavzih etmek gerekirse Sonsuz olan birdir, başka izafî sonsuzlar yoktur. Mutlak Sonsuz'un karşısında diğer varlıklara bir değer biçilecekse, onlara düşen hisse sıfırdır. Dolayısıyla Allah (celle celâluhu) ile insan arasındaki münasebet, sonsuz ile sıfırın münasebeti gibidir. Sonsuz olan Allah'tır, sıfır olan ise insan. Fakat sıfır, zatî bir değeri olmamakla birlikte nasıl ki rakamların sonuna geldiğinde bir kıymet kazanır; aynen öyle de insan acz ve fakrıyla Allah'a dayandığında âdeta lafza-ı celâledeki elif'in yanına konulmuş sıfırlar gibi bir iken on, yüz, hatta bin olur.

Zulüm İlelebet Devam Etmez

Sorudaki ikinci hususa geçecek olursak, kendilerini Allah rızası için hizmete adamış samimi ruhlar; tenâfüsü (Allah yolunda yarışı) yanlış anlayan, rekabet hissiyle hareket

eden ve sonra da *"Bu âlemde yalnız biz varız!"* deyip kendilerinden başka hiç kimseye hayat hakkı tanımayan insafsız zalimler tarafından iç içe daireler hâlinde bir kuşatmaya alınabilirler. Fakat bu durumun ilelebet sürüp gitmesine ihtimal vermek mümkün değildir. Zira zulüm hiçbir zaman uzun ömürlü olmamıştır. Allah, zalimi imhal eder (mehil verir) fakat ihmal etmez. Hadisin ifadesiyle, Allah, zalime mehil üstüne mehil verir, bir kere de derdest etti mi, iflahını keser onun.108 Evet, *"Küfür devam eder ama zulüm devam etmez!"*109 Küfür, mahkeme-i kübraya kalır; Allah huzur-u kibriyasında onu cezalandırır; fakat zulüm umumun hukukuna tecavüz, masum insanların hukukuna tecavüz olduğundan dolayı er-geç dünyada cezasını bulur. Zulmedenler cezalarını bulurlar.

Hem bu yol, Allah yoludur ve bu yolda samimi olarak yürüyen hiç kimseyi Allah (celle celâluhu) yarı yolda bırakmamıştır. Ancak Cenâb-ı Hak وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ *"Ve bu (sevinçli ve kederli) günleri,*

Biz, insanlar arasında döndürüp dolaştırırız.”[110] âyet-i kerimesinde buyurduğu gibi değişik hikmetlere binaen bazen muvakkat hezimetler yaşatır, bela ve musibetlerle imtihan eder, murad-ı ilâhî istikametinde dest-i kudretiyle eşya ve hâdiseleri şekillendirir. Dolayısıyla bugün birilerine bayramsa, yarın başkalarına bayram; bugün birilerine matemse, yarın başkalarına matemdir. O hâlde, ruhlarının ilhamlarını dünya insanlığına duyurmak isteyen kahramanlar, cahillerin söyleyip ettikleriyle meşgul olmamalı, bilakis akıl ve kalblerini, *“Kur’ân’ın elmas düsturlarını, İslâmiyet’in güzelliklerini insanlara en güzel şekilde nasıl temsil edebiliriz?”* mülâhazalarıyla doldurmalıdırlar. Muhatap gönüller, kendi hür iradeleriyle kabul eder ya da etmezler, netice bizi ilgilendirmez, ama bizim kendimize ait bu değerleri, en güzel ambalajlarla paket yapmamız, o değerlere lâyık en alımlı, en albenili etiket ve yazılarla süslememiz, sonra da dünya panayırlarında en cazip şekilde onları teşhir etmemiz gerekir.

Evet, zulme maruz kalınan dönemler bir gece karanlığı şeklinde düşünülmeli; asla ye'se ve karamsarlığa düşülmemelidir. Zira her kışın bir baharı olduğu gibi, her gecenin de bir sabahı vardır. Dolayısıyla geceden sonra bir gündüzün geleceği unutulmamalı, gecenin karanlıklarında aydınlık bir geleceğin plânı yapılmalıdır. Aynı şekilde bir gündüz yaşarken de arkasından başka bir gecenin geleceği hesaba katılmalıdır. Başka bir ifadeyle mü'min, gündüzün aydın, ferih fahur ikliminde atını mahmuzlayıp sağa sola sürerken, günün arkasında başka bir gecenin olduğunu ve o gece için de ayrı bir plân ve strateji hazırlaması gerektiğini unutmamalıdır. Zira dünya üzerinde bugüne kadar temerrütler hiç eksik olmadığı gibi bugünden sonra da kimi zaman ilhad ve küfür eksenli, kimi zaman da haset ve kıskançlık yörüngeli mütemerritler çıkacak, bin bir türlü entrika ve tuzaklarla yolları tutup bekleyeceklerdir. Bu yüzden ne gecenin karanlığına takılıp paniklemeli ne de gündüzün aydınlığına sevinip ferih fahur yaşamalı; gecede gündüzle ilgili plân ve projeler, gündüzde

de geceye dair stratejiler geliştirmelidir.

Sürekli ve Kesintisiz Aksiyon

Böylece inanan gönüller, ömrünün her ânını daimî bir amel-i salih yörüngesinde değerlendirmeli; gecelere gündüz aydınlığı, kışlara bahar sıcaklığı taşımalıdır. Haddizatında iman, insana her durumda ve her şartta imkân ölçüsünde amel-i salih mükellefiyeti yüklemektedir.

Bu mânâdaki sürekli ve kesintisiz aksiyonu anlama adına Metaf'taki yürüyüşü de hatırlayabilirsiniz. Malûm olduğu üzere tavaf yapan kişi, ortam müsait olduğu zaman tavafı kısa adımlarla koşar gibi yürüyerek gerçekleştirir (remel), fakat izdiham olduğunda da kimseye eziyet etmemek için yerinde zıplar durur ama her hâlükârda hareket eder, metafizik gerilimini korur. Allah'ın izni ve inayetiyle de uygun zaman ve zeminde yürüyüşüne devam eder.

Evet, durağanlık bir atalettir. Eşya tabiatı itibarıyla âtıldır, ona hareket veren ise

Allah'tır (celle celâluhu). İnsan da fizik âleminin kurallarına tâbidir; yerinde durduğu an, düşüp dağılma sürecine girer. Tıpkı meteorlar gibi bir boşluk yaşadığında, başka bir câzibe kuvvetine kapılır, sürtünmeyle aşınır, nihayet bir müddet sonra erir ve tükenir. Ama insan, Güneş, yıldızlar ve Ay gibi, bulunduğu yerde de olsa sürekli dönüp hareket ederse o zaman hem hayatiyetini devam ettirir hem de aldığı hakikat ziyasından etrafına ışıklar neşreder.

Cenâb-ı Hakk'ın, yapılması gerekli olan ibadetleri, günün belli zaman dilimlerine taksim ederek tahmil buyurması da kesintisiz ve sürekli hareket esprisini anlama adına çarpıcı bir misaldir.

Şöyle ki, وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ *"Sana mahsus bir namaz olmak üzere gecenin bir kısmında kalkıp Kur'ân oku, teheccüd namazı kıl."*111 âyeti ışığında siz gecenin belli bir kısmında kalkar, Kur'ân okur ve teheccüd namazı kılarsınız. Yine seher vaktinde, كَانُوا قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ۝ وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ

*“Onlar, geceleri az uyurlardı. Seher vakitlerinde de bağışlanma dilerlerdi.”*112 âyetlerinin işaretiyle âdeta istiğfarla gürlersiniz. Sonra sabah namazı vakti girer; önce sünnetini, sonra da farzını eda edersiniz. Güneş doğup kerahet vakti çıktığında işrak namazını ve öğle vaktine yakın zamana kadar da duha namazını eda edersiniz. Öğle namazını, günlük işlerin âdeta sırtınızda olduğu bir vakitte ikame edersiniz. İkindi namazıyla Allah’ın (celle celâluhu) huzuruna koşmak suretiyle, günün daha da artmış olan o ezici yorgunluğunu âdeta ruh ufuklarında bir seyahate çevirir ve dinlenmiş olursunuz. Yine akşam ve yatsı namazlarını da aynı duygu ve düşüncelerle îfâ edersiniz de ruhen herhangi bir boşluğa düşmemiş olursunuz.

'İşleyen Demir Işıldar'

Günlük ibadet hayatımız, nasıl Cenâb-ı Hak tarafından böyle bir takvime bağlanmış, bir boşluk bırakılmamışsa; insanlık yolunda yapılacak hizmetlerde de haftalar, aylar, mevsimler ve hatta seneler böyle bir

aksiyon anlayışıyla taksim edilmelidir. Bu mevzuda, her mü'min âdeta bir strateji uzmanı gibi çalışmalı; kendisi, ailesi ve yaşadığı toplumu adına yapabileceği işleri belirlemelidir. Böylece o, kendi hayatiyet ve üretkenliğini de korumuş olacaktır. Zira atalarımız *"İşleyen demir ışıldar."* demişlerdir. O hâlde paslanıp küflenmeden daima parlak kalabilmenin yolu, sürekli faaliyettir.

Kur'ân-ı Kerim, iman edenlerden bahsettiği hemen her âyette وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ *"Salih amel işlerler."*113 ifadesini de kullanarak onların aksiyon yönüne dikkat çeker. *"Salih amel"*, arızasız ve kusursuz yapılan iş demektir. Namaz örneğinde olduğu gibi; onun kâmil mânâda eda edilebilmesi için, nasıl iç ve dış rükünlerinin yanında huşûuna yani Cenâb-ı Hak'la münasebeti aksettiren iç derinliğine de dikkat edilmesi gerekiyorsa, aynı şekilde mü'minin yaptığı bütün işleri, dâhilî ve hâricî şartlara riayet ederek yapması gerekir. Böylece mü'min, Allah'a iman edip emin bir insan olma vasfını tescil ettirdikten sonra inancını nazarîde bırakma-

yacak, onu aksiyonuyla da teyit edecektir.

Râşid Halifeler dönemi başta olmak üzere Selçuklu ve Osmanlıların ilk dönemlerinde olduğu gibi, işlerini gece-gündüz sürekli hareket esprisi çerçevesinde yürüten fert ve toplumlar, Allah'ın izni ve inayetiyle devrilmeden, yürüdükleri yolda sabitkadem olmuşlardır. Fakat –şanlı ecdadımıza ta'n ve teşnide bulunma anlamında söylemiyorum, zira onların en küçüğü bile benim başımın tacıdır– bir etemmiyet ve ekmeliyet mülâhazasına bağlı olarak denebilir ki, ne zaman fikir ve aksiyon plânında boşluklar yaşanmışsa işte o zaman idareciler ordunun başında sefere çıkmamışlar, ihtişamlı ve debdebeli saraylarda hayat sürmeye başlamışlardır. Tabi buna muhazî olarak halk da kendini rahat ve rehavete salmış, yüce bir mefkûre uğrunda koşturup durmayı unutmuş, sıcak döşek arzusuna düşmüştür. Böylelikle kendilerini dünyevîliğin pençesine salanlar, kendi arzularının gadrine uğramış, dünyevî istek ve bedenî arzularının ağında eriyip gitmişlerdir. Toplum anlayışının bü-

tünüyle eksen kayması yaşadığı böyle bir dönemde, her şeye rağmen kendilerinden beklenen duruşun farkında olan Genç Osman ve Dördüncü Murat gibi kimi idarecilerin ise ihtimal devrin iç ve dış mihrakları tarafından çeşitli usûllerle iflahları kesilmiştir.

Hâsılı, kendilerini, dünyevî hayatın ve cismaniyetin rahat ve rehavetine salanlar, hiç farkına varmadan o rahat ve rehavetin gadrine uğramış, onların kurbanı olup gitmişlerdir.

* * *

104Tirmizî, menâkıb 54; Ebû Ya'lâ, el-Müsned 7/66; el-Hâkim, el-Müstedrek 3/331.
105Mâide sûresi, 5/54.
106Bediüzzaman, Şuâlar s.424 (On Dördüncü Şuâ).
107Bediüzzaman, Sözler s.228 (On Yedinci Söz, İkinci Makam).
108Bkz.: Buhârî, tefsîru sûre (11) 5; Müslim, birr 61.
109Bkz.: el-Münâvî, Feyzu'l-kadîr 2/107.
110l-i İmrân sûresi, 3/140.
111İsrâ sûresi, 17/79.
112Zâriyât sûresi, 51/17-18.
113Bkz.: Bakara sûresi, 2/25, 82, 277; l-i İmrân sûresi, 3/57; Nisâ sûresi, 4/57, 122, 173…

İmanın Yenilmez Gücü

Soru: Ruhlarının ilhamlarını, inandığı değerlerin güzelliklerini başka gönüllere de duyurmak isteyen insanların karşılaşacağı en büyük engeller nelerdir?

Cevap: Dünyevî istek ve arzular beşer için en büyük imtihan unsurlarıdır. Bu unsurların, fertlerin duygu ve düşüncelerini sarıp sarmaladığı, çepeçevre kuşattığı toplumlarda nice zulümler işlenmiş, nice sıkıntılar yaşanmış, peygamberler başta olmak üzere nice hak ve hakikat eri amansız ve imansız saldırılara, çeşit çeşit hakaret ve iftiralara, hatta suikast ve katliamlara maruz kalmıştır. Nitekim ciğerleri dağlayan ilk hâdise, sağanak sağanak vahyin yağdığı Seyyidina Hazreti dem’in (aleyhisselâm) evinde cereyan etmiş; böyle bir atmosferde neş’et etmiş olmasına rağmen Kabil, dünyalık is-

teklerine ulaşma adına kardeşi Habil'in kanına girerek onu öldürmüştür. Şeytanın aldatmasıyla ilk macera böylece başlamış bir daha da aldanışların sonu gelmemiştir.

Kitab-ı Mukaddes'te anlatıldığına göre –Allah'ın izni ve inayetiyle– ezilmekten kurtarıp yeniden ikbale yürüttüğü kavmi tarafından Hazreti Davud (aleyhisselâm), –haşa ve kella– zina ve adam öldürtme gibi sıradan insanlara bile isnat edilmeyecek iftiralara maruz kalmıştı.[114] O, kavmi tarafından Tâbut'a (sandık) el basıp yemin etmeye zorlanmış, iki ayağı bir papuca sokulmak istenmiştir.[115] İnsanlığın İftihar Tablosu da (sallallâhu aleyhi ve sellem), düşmanları tarafından –hâşâ, yüz bin kere hâşâ– sihirbaz,[116] şâir[117] ve kâhin[118] gibi iftiralara maruz kalmış, anlatacağı hakikatlerin gönüllerle buluşması engellenmeye çalışılmıştır.

Ebedî Olanı Burada Yok Etme!

Benzer hâdiseler bugün de olabilir ve bundan sonra da eksik olmayacaktır. Önem-

li olan, bazı şairlerin yaptığı gibi, dertlere destan kesmemek, onları sonraki nesillere birer şikâyetname olarak aktarmamaktır. Evet önemli olan, başa gelen bütün bu sıkıntıları gönül rızasıyla kabullenmek, halka şikâyette bulunmamak, tenha yer ve zaman dilimlerini kollayıp içini Allah'a dökmek ama feryadından kimseyi haberdar etmemektir. Zaman ve mekânın yegâne sahibi Allah'tır (celle celâluhu). Hüküm de O'na aittir. O hâlde neticeye karışmak bizim işimiz değildir. O'nun hakkımızdaki hükümlerini takdirle karşılamalı;

> "Gelse celâlinden cefâ,
> Yahut cemâlinden vefa;
> İkisi de câna safâ,
> Lütfun da hoş, kahrın da hoş."
> (İbrahim Tennûrî)

anlayışıyla hareket edilmelidir.

Bazen celâlden cefa, bazen de cemâlden safâ gelebilir; bunların ikisini de bir bilmeli, ne safâ ile sevinmeli ne de cefa ile yerinmelidir. İnsan, *"Ne yaptım da bunlar başıma*

geldi? Bu ızdıraplar, sıkıntılar, dedikodular, çekememezlikler, hazımsızlıklar neden hep beni buluyor?" dememelidir. Bu konuda Alvar İmamı'nın inciden daha parlak şu ifadeleri ne kadar güzeldir:

"Âşık der inci tenden;
İncinme incitenden.
Kemalde noksan imiş,
İncinen incitenden."

Evet ille de ötede bir kemal beklentiniz varsa, dünyevî şeyler açısından burada kemale talip olmak, kemalsizlik emaresidir; halkın alkış ve takdirini bekleme gibi arzular, ahiret adına birer iflas ve kayıp yatırımıdır. Kur'ân-ı Kerim, bizleri bu konuda uyarır ve أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِى حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا *"Dünyadaki hayatınızda bütün güzel şeylerinizi harcadınız, onların zevkini sürdünüz."*119 buyurur. Dolayısıyla Cenâb-ı Hakk'ın lütfedeceği bütün lütufları öteye bırakmalı, ahiret adına vaat ettiği bütün güzellikleri dünyada yiyip bitirmemelidir.

Konuyla ilgili ibretlik şöyle bir kıssa zik-

redilir: Allah'ın salih kullarından birisinin hanımı, maişet darlığı yüzünden kocasına dert yanar. Ondan, bu hâlden kurtulmaları için dua etmesini ister. Salih zat da hanımını kırmaz, dua eder ve duası kabul olur. Birden yanlarında altından bir kerpiç belirir. Salih zat, hanımına, *"İşte," der. "Bu, bizim Cennet'teki köşkümüzün bir kerpicidir." Bunun üzerine söylediklerine pişman olan o mübarek hanım, kocasına, "Gerçi çok muhtacız ve ahirette de inşâallah böyle çok kerpiçlerimiz olacak. Fakat baki bir âlem olan ahirette elde edeceğimiz bir mükâfat, bu fani dünyada zayi olup gitmesin, Cennet'teki köşkümüzden bir kerpiç noksan olmasın. Onun için sen dua et, bu kerpiç yerine gitsin."* der. Hanımının bu samimi isteği üzerine o salih zat tekrar dua eder, birden o altından kerpiç gözden kaybolup yerine gider.

Evet, kendisini hakka adamış, bir mefkûreye gönül bağlamış, milletinin ikbal yıldızını yeniden parlatmayı kendisine hedef hâline getirmiş insanların yenilmez gücü; dünyayla

aralarına mesafe koymaları, istiğna ruhuyla hareket etmeleri ve kendilerini tamamen başkalarının mutluluğuna adamalarıdır. Vâkıa, hayatlarını ticaretle sürdüren ve kazandıklarıyla da iman ve Kur'ân hizmetine sahip çıkan bazı insanların, kalben dünyayı terk etmek şartıyla kesben ona talip olmalarında bir mahzur olmasa gerektir. Fakat temsil konumunda bulunup da kendilerini bu işe adamış hizmet erleri, dünyaya karşı net tavır almalı, hep müstağni davranmalıdırlar. Zira onların en büyük kredileri istiğnalarıdır. Onlar müstağni davrandıkça, insanlar onların ağızlarından çıkacak sözlere kulak kesilecek, işaret ettikleri her meseleye gönül rahatlığıyla *"evet"* diyecek ve zerre kadar şüphe ve tereddüt yaşamadan yapmaları gereken vazifeleri yerine getireceklerdir.

Olması gereken bu iken, maalesef görünen o ki, adanmışlık ruhuyla yola çıktığı hâlde, başlangıçta *"Biraz istifadeden bir şey olmaz." deyip dünyaya meyletmiş ama sonra derinlemesine dalmış ve belini doğ-*

rultamamış, ona yenik düşmüş insan sayısı az değildir. Alvar İmamı'nın ifadeleriyle "Nice servi revan canlar / Nice gül yüzlü sultanlar / Nice Hüsrev gibi hanlar / Ve nice tâcdarlar." bir bir gelmiş ve maalesef bir bir yıkılıp gitmişlerdir. Hak erlerinin bu şeytanî telâkkilere kendilerini kaptırmaları, "Ben de kazanıp onlar gibi yaşayayım; benim de evim, servetim olsun…" demeleri, kendi elleriyle kendi kredilerini bitirmeleri demektir. Kader, onların sahip oldukları nimetlerin de ellerinden alınmasına ve nihayet ayaklarının kayıp devrilmelerine fetva verir. İşte o zaman da Allah (celle celâluhu), pörsümüş, cansız cesetler hâline gelmiş olanları götürür, onların yerine Kur'ân'ın ifadesiyle yepyeni, yıpranmamış, dünya karşısında diş kırmamış bir topluluğu getirir.120

Mütekebbirleri Dize Getirmenin Yolu

O hâlde adanmışlığın haysiyet ve şerefi, her hâlükârda korunmalıdır. İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem), her konuda olduğu gibi bu konuda da zirve-

yi temsil eden baş adanmıştır. O (sallallâhu aleyhi ve sellem) ruhunun ufkuna yürüdüğü zaman zırhı, misafirlerini ağırlayabilmek için aldığı bir ölçek arpaya mukabil bir Yahudide rehin bulunuyordu.121 Ruhunun ufkuna yürüyüp ötelere ulaştığında bu durum öğrenilmiş ve ipotek çözülmüştü.122

Hazreti Ebû Bekir'in (radıyallâhu anh) anlayışı Allah Resûlü'nden farklı değildir. Nitekim ruhunun ufkuna yürürken kendisinden sonraki halifeye teslim edilmek üzere bir testi bırakmıştı. Vefatının ardından emanet, İkinci Halife Hazreti Ömer'e (radıyallâhu anh) teslim edilmiş, merakla kırılan testinin içinden hilâfet müddetince ihtiyacından artan paralar ve kısa bir mektup çıkmıştı. Mektupta şöyle denilmekteydi: *"Bana tahsis ettiğiniz maaş bazı günler fazla geldi. Bunu harcamaktan Allah'a karşı haya ettim; zira bu, halkın malıdır, devletin hazinesine katılmalıdır." Hazreti Ebû Bekir'in (radıyallâhu anh) bu hitabı, Hazreti Ömer'i (radıyallâhu anh) duygulandırmış ve gözyaşları içinde şöyle demiştir: "Allah, Ebû Bekir'e merha-*

*met etsin! Arkada kalanlara, yaşanması ne kadar da güç bir hayat bırakıp gitti!"*123

Hazreti Ömer (radıyallâhu anh), halifeliğini aynı anlayışla devam ettirir. Hiçbir zaman bir tahtı olmamış; mescitte oturmuş ve işlerini orada yürütmüştür. *"Mütekebbire karşı tekebbür; gururlu ve kibirli kişiye karşı mağrurane hareket etmek esastır."* anlayışını, lüks, şatafat ve debdebe içinde yaşamak için bir bahane yapmamış, aksine mütevazi hâliyle o günün dünya devletlerini dize getirmiştir. Nitekim Mescid-i Aksâ'nın anahtarlarını teslim almaya giderken oranın yöneticilerinin onu gösterişli elbiseler içinde karşılamalarına mukabil o, aynı bineğe kölesiyle nöbetleşe binişi, üzerinde yamalı elbiseyle gelişi ve genel duruşu itibarıyla son derecede mütevazi idi.124 Bu hâdiseden de açık bir şekilde anlaşılacağı üzere devrin mütekebbirlerini dize getirmenin yolu, mahviyet ve tevazudur. Bu hâl ve bu tavır, kibrin bin bir türünü yerin dibine gömecektir. Evet, Hazreti Ömer'in (radıyallâhu anh) ömür boyu anlayışı bu idi. Ni-

tekim hiçbir zaman, çocuklarıma, torunlarıma bir miras bırakayım düşüncesi içinde olmadı. Çocuklarını sahabe-i kiramın vefalı anlayışlarına emanet etti ve ruhunun ufkuna öyle yürüdü.

Hazreti Osman (radıyallâhu anh) çok zengindi, ticaretle uğraşıyordu. Ancak o, Hazreti Pîr'in ifadesiyle, dünyayı kesben değil kalben terk etmişti.[125] Nitekim Tebük Seferi'ne gidecek ordunun ihtiyacı söz konusu olduğunda, yüzlerce deveyi yüküyle birlikte, hem de kalbinde en küçük bir pişmanlık hissi duymadan sırf Allah rızası için infak etmişti.[126] Eğer Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Senin her şeyini vermen gerekir."* buyursalardı, hiç tereddüt etmeden getirip hepsini verirdi.

Hazreti Ali'nin (radıyallâhu anh) hayatı da aynıydı. Bugünkü Türkiye topraklarının belki yirmi katı büyüklüğünde bir ülkeye hâkimdi. Sahip olduğu devletin sınırları, bir kısım siyasî çekişmeler, hır gürler olmasına rağmen, o günkü Pers ve Bizans imparator-

luklarının bütününü içine alabilecek genişlikteydi. Ne var ki Hazreti Ali, bazen yaz döneminde sadece kışlık elbisesi olduğu için o elbiseyle buram buram terliyor, bazen de kış mevsiminde yazlık eski elbisesi içinde tir tir titriyordu. Neden böyle giyindiği sorulunca da, *"Ben, kendi imkânlarımla ancak bu kadarını temin edebiliyorum."* cevabını veriyordu.127

Müslümanlık Buysa Biz Neredeyiz?

Bugün, *"Biz de onların yolundayız." deyip hayatlarını yazlıklardan kışlıklara seyahatle geçirenlere, "Çoluk çocuğumun, torunlarımın istikbali ne olacak?" diyenlere, "Devletin parası deniz…" anlayışıyla hareket edenlere sormak lazım: Sizin örneğiniz kim? Bir mü'min olarak Karunlara, Ramseslere, Amnofislere ait olan böylesi düşüncelerden bütün bütün uzak durmak ve Allah'tan (celle celâluhu) hicap etmek gerekmez mi? Yüce Allah'tan dileğim odur ki, yüksek bir mefkûreye gönül vermiş insanlar, bu hicap hislerini hep korusunlar; dün-*

yanın çelmesine gelmesin, bir el-enseyle devrilmesin, bir kündeyle yıkılıp gitmesinler. "Biz burada dişimizi sıkar, sabrederiz, yeter ki ötede hiçbir şeyimiz eksik olmasın." desinler. Evet onlar;

> Cahil geziyor zevrak-ı ikbal-i safâda
> Arif yüzüyor merkez-i girdab-ı belâda." (Ziya Paşa)

anlayışıyla, kahr u belâlara razı olsunlar ama başkalarının şatafatlı hayatına imrenmesinler. Dünyalık şeyleri, ayaklarının ucuna bulaşmış bir pislik olarak görsünler. Huzura varırken de, kendilerine sorulacak *"Ne bıraktın dünyada?" sorusuna; "Aklıma bir şey gelmiyor."* cevabını verecek kadar ötelere yiğitçe yürüsünler. Zira mesleğimizin esası istiğna, mahviyet ve tevazudur. Kendilerini, yıkılmış bir âbideyi yeniden ikame etmeye adamış mefkûre erlerinin başka türlü davranışları, halk nazarında kendilerine olan güven duygusunu sarsacağı gibi Hak nezdinde de itibar kaybına sebep olacaktır. Tarihte örneklerine çokça rastlandığı üzere haktan haksızlığa, yoldan yolsuzluğa sav-

rulanlar, Hazreti Harun (aleyhisselâm) gibi ortaya çıkmış olsalar da –hafizanallah– Karun gibi yuvarlanır giderler.

Evet adanmışlık düşüncesi, karşılığında İstanbul'un, Viyana'nın hatta Roma'nın fatihi olma gibi bir paye bile teklif edilse o, hiçbir şeye feda edilmemelidir. Dünyaya gelirken nasıl hiçbir şeye sahip değilsek, öbür âleme yürürken de bir *"sıfır"* olarak yürünmelidir. Tıpkı yukarıda zikredilen örneklerde olduğu gibi. O örnekleri gören görsün ve takdir etsin; zira takdirleri ahirette kendileri adına şefaate dönüşecektir. Takdir edemeyenlerin takdirsizlikleri ise, kendi başlarına bir balyoz gibi inecektir.

'Onlar Kınayanın Kınamasından Korkmazlar!'

"Gül hâre düştü, sînefigâr oldu andelib,
Bir hâre baktı, bir güle, zâr oldu andelib" (Nâilî-i Kadîm)

beytinde ifade edildiği gibi, bugüne kadar nice güller hâre düştü, nice bülbüller

feryad ü figan etti. Bugün de feryad ü figan etmek mefkûre kahramanlarına düştü. Atılan iftiralar, kınanıp yerilmeler, alay ve istihzalar, nice entrika ve komplolar… Bütün bunlara karşı;

> Ne dünyadan safâ bulduk, ne ehlinden recâmız var;
> Ne dergâh-ı Huda'dan mâadâ bir ilticamız var." (Nef'î)

anlayışıyla hareket edilmeli ve vakarlı bir duruş sergilenmelidir. Sadî'nin ifadeleriyle;

> Kazara bir sapan taşı, bir altın kâseye değse,
> Ne kıymeti artar taşın, ne kıymetten düşer kâse.

Dolayısıyla eğer siz altın kâse iseniz, varsın taşlasınlar; Allah'ın izni ve inayetiyle size kimse zarar veremeyecektir.

Kur'ân-ı Kerim, وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَٓائِمٍ *"Onlar kınayanın kınamasından korkmazlar."*128 buyurur ve bize böyle durumlarda sergilenecek tavrı işaret eder. Diğer taraftan başa gelen her şeyin Hazreti Mahbub'un kurbeti-

ne vesile birer imtihan olduğunun şuuruyla zâhirî sebepleri aşan bir nazarla hâdiselere bakabilmeli. Nitekim bu ufkun kahramanı asrın dertlisi, *"Yirmi sekiz sene çektiğim ezâ ve cefalar ve maruz kaldığım musibetler hep helâl olsun. Bana zulmedenlere, beni kasaba kasaba dolaştıranlara, hakaret edenlere, türlü türlü ithamlarla mahkûm etmek isteyenlere, zindanlarda bana yer hazırlayanlara, hepsine hakkımı helâl ettim."*129 diyor. Kendilerini aynı yolun yolcusu bilenler de, Nesimî gibi;

"Bir cefâkeş âşıkem ey Yâr Senden dönmezem
Hançer ile yüreğimi yar Senden dönmezem
Ger Zekeriyya tek beni baştan ayağa yarsalar
Başıma koy erre Neccâr Senden dönmezem
Ger beni yandırsalar, toprağımı savursalar
Külüm oddan çağırsalar Settâr Senden dönmezem."

demeli ve söylenen kem sözlere takılıp kalmadan ve zihinlerini onlarla meşgul etmeden bütün himmetlerini yapmaları gerekli olan işe yoğunlaştırarak hak bildikleri yolda dimdik yürümelidirler.

Hiç şüpheniz olmasın, adanmış gönüller, *"Mevlâ görelim neyler, / Neylerse güzel eyler."* deyip yürüyüşlerine bu anlayışla devam ettikleri müddetçe, Allah'ın (celle celâluhu) izni ve inayetiyle, O'nun sıyanet kanatları altında hizmetlerine devam edecekler ve hiç kimse de onlara engel olamayacaktır.

* * *

114Bkz.: 2.Samuel, 11:2-27; 12:1-16.
115Bkz.: 1.Samuel, 24:22.
116Bkz.: Yûnus sûresi, 10/2; Sâd sûresi, 38/4.
117Bkz.: Enbiyâ sûresi, 21/5; Sâffât sûresi, 37/36; Tûr sûresi, 52/30; Hâkka sûresi, 69/41.
118Bkz.: Tûr sûresi, 52/29; Hâkka sûresi, 69/42.
119Ahkaf sûresi, 46/20.
120Bkz.: Mâide sûresi, 5/54.
121Buhârî, rikak 17; Müslim, libâs 37.
122et-Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat 8/359.
123Bkz.: İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-kübrâ 3/186; et-Taberî, Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk 2/354.
124Bkz.: Mevlânâ Şiblî, Hz. Ömer ve Devlet İdaresi 1/233-238.
125Bkz.: Bediüzzaman, Mesnevî-i Nûriye s.113 (Habbe).
126Bkz.: et-Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr 18/231; İbn Asâkir,

Târîhu Dimaşk 39/63.
127Bkz.: İbn Mâce, mukaddime 11; Ahmed İbn Hanbel, el-Müsned 1/99.
128Mâide sûresi, 5/54.
129Bediüzzaman, Emirdağ Lâhikası-2 s. 75.

İnsanın Kendini Keşfi ve Kullukta Derinlik

Soru: İnsanın Allah'la irtibat ve kullukta derinleşmesinin kendini bilmesi ve keşfetmesiyle mümkün olacağı ifade ediliyor. İzah eder misiniz?

Cevap: Arapçada اَلْعَـادَاتُ لَا تُتْـرَكُ *"detler terkedilmez." şeklinde bir söz vardır. Bundan* تَـرْكُ اَلْعَـادَاتِ مِـنَ الْمُهْلِـكَاتِ *"detlerin terki helâkete götüren sebeplerdendir." disiplini çıkarılmıştır. Bu açıdan eğer bir mü'min illa bir şeyi âdet hâline getirecekse, Allah'la (celle celâluhu) münasebeti adına ortaya koyması gereken ibadet ü taatleri asla terk edemeyeceği âdetler hâline getirmelidir. Şayet insan, ibadet ü taati ve Allah'la sıkı münasebetiyle böyle bir keyfiyeti elde eder de onu vicdanının iç derinliği hâline getirebilirse, bir kısım Hak dostlarının "Bir an huzur*

gaybûbeti yaşarsam ölürüm." mülâhazasına ulaşabilir. Bunun için de onun, her an Allah'ı (celle celâluhu) görüyor veya O'nun tarafından görülüyor olma mülâhazasıyla hareket etmesi; his, şuur ve iradesiyle sürekli O'nun hoşnutluğunun peşinde olması, gazabına götürebilecek davranışlardan olabildiğince uzak durması; mahiyetindeki sevme ve saygı duyma hislerini O'na tevcih etmesi çok önemlidir.

Böyle bir kıvam, inanan herkes için bir hedeftir, daha doğrusu bir hedef olmalıdır ama o hedefe ulaşmak için insan konum ve duruşunu sürekli gözden geçirmeli ve samimiyetle kendine şu soruları sormalıdır: *"Acaba böyle bir ufku yakalama adına gerekli olan kıvamı sergileyebiliyor muyum? Bulunduğum konumu yeterli görmeyip, 'Bir fasıl daha, bir fasıl daha!' deyip terakki semalarında sürekli ötelere kanat çırpabiliyor muyum?"*

Hakikat Mesleği ve Tevazu

Hakikat yolcusunun kalb ve ruh ufkun-

da seyahat ederken ulaştığı mertebeyi hiçbir zaman yeterli görmeyip sürekli daha yukarıları hedeflemesi çok önemlidir. Fakat bu sözümüzle onun, bir kısım harikulâde şeyler sergileyerek kendini ifade etmesini değil, Yüce Allah'ı (celle celâluhu) bilip tanıması ve O'nun huzurunda kendisini bir hiç olarak görmesi adına derinleşmesini kastediyoruz. Sözün gelişi insan, kendi gücüyle sadece küre-i arzın değil bütün dünyaların hareket yönünü değiştirse bile, Cenâb-ı Hakk'ın büyüklüğü ve icraatı karşısında bunun bir *"hiç"* olduğunu görmesi ve her şeyi O'ndan bilmesi gerekir. Bu açıdan hakikat mesleğini benimseyenler, suda batmadan yürüme, havada kanatsız uçma, tayy-i mekân yaparak bulunduğu yerde otururken bir anda Kâbe'yi tavaf etme gibi harikulâdeliklere kat'iyen talip olmamalıdır. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın, bazı veli kullarına verdiği bu türlü mazhariyetlere talip olma, hakikat mesleğinin ruhuna zıttır. Hakikat mesleğinde esas olan tevazudur, mahviyettir, nefsini yerden yere vurup kendini hep sıfır görmektir. Bu arada şunu ifade edeyim ki, bu tür mânevî

makam ve payelere talip olmayan hakikat kahramanları, elbette ki kaymakamlık, valilik, vekillik, bakanlık ve benzeri dünyevî makam ve payelere de hiç talip olmazlar.

Bu ifadelerle idareye ait o makamların hafife alındığı, küçük görüldüğü anlaşılmamalıdır. Fakat talip olunan yüksek değerlerin büyüklüğü karşısında bu türlü şeylere meyletmek, talip olunan o hakikatlere bir saygısızlık olur. Yürünen bu yolda eğer *"Allah rızası" denmişse, ondan daha büyüğünün olmadığı; "O'nun cemâli"* hedeflenmişse, ondan daha müstesnasının bulunmadığı; Firdevs'e talip olunmuşsa, ondan daha önemli bir yerin söz konusu bile olamayacağı bilinmelidir. İnsan bir kere bu yüce gayeleri hedeflemişse, artık onlardan dönüp başka şeylere teveccühte bulunmak, onlara karşı saygısızlık olur. Evet bir hakikat eri, Resûl-i Kibriyâ'nın (aleyhi ekmeletüttehâyâ) bir kapı kulu ve âzât kabul etmez boynu tasmalı bir bendesi olmaya talip olmuşsa, Hazreti Mevlâna'nın ifadeleriyle:

"Kul oldum, kul oldum, kul oldum!

Ben Sana hizmette iki büklüm oldum.
Kullar âzât olunca şâd olur;
Ben Sana kul olduğumdan dolayı
şâd oldum."

diyerek âdeta avazı çıktığı kadar İslâm'a teslimiyetini ifade mânâsında Hazreti Muhammed Mustafa'ya (sallallâhu aleyhi ve sellem) bende olduğunu haykırmışsa, bunu başka hiçbir şeyle değiştirmez, değiştirmemelidir.

'Ben' Diyene Kapılar Sürmelidir

Ama insan, kendini işin içinden çıkartamamışsa benliğine takılır kalır. Benliğine takıldığı ölçüde de o, şeytana yakın, Allah'a (celle celâluhu) uzaktır. *"Ben" diyene, hiçbir zaman Allah'a giden yolda kapılar açılmaz. Her açmak istediğinde o, kapıları sürekli kapalı ve sürgülü bulur, o kapının önünde beyhude bir şekilde bekler durur. Çünkü bir yerde iki tane "ben" olmaz. Esasen "ben" demekte kibir emaresi vardır. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), kapısının tokmağına dokunan sahabîye, "Kim o?" diye*

sorar, "Ben!" deyince, kapıyı açar.. açar ancak "Ben, ben!" diyerek de o söze karşı rahatsızlığını ortaya koyar.[130] Çünkü ihtimal bu *"ben" deyişte bir nevi kibir vardır; âdeta o "Benim kendimi tanıtmaya ihtiyacım yok."* demiş olmaktadır.

Evet sürekli *"ben" deme, âdeta bir davul sesi çıkarma demektir. Malûm olduğu üzere davul, içi bomboş olduğu için ses çıkarır. Sürekli "ben"* diyen kişi de kendisini bomboş, hakir bir varlık seviyesine indirmektedir. Zira içi dolu olanlar, dışarıya bir davul gibi ses vermezler. Mevlâna Hazretleri, bu mânâda boş kimseleri, içinde bir-iki tane oyuncak türünden inci-mercan bulunan, sağa-sola döndürüldüğünde tıkır tıkır ses çıkaran kutulara; dolu insanları da içleri cevherlerle dolu olduğu için dışarıya ses ve sır vermeyen cevher kutularına benzetir.

Tevazu, mahviyet ve hacaletin alâmeti sessizliktir. Bu duygularla hareket ederek ülkesi, milleti ve topyekûn insanlık adına sürekli plân ve proje üretmeye çalışanlar,

aksiyon öncelikli insanlardır ve onların icraatları, tıpkı yıldırımların gök gürültüsünden önce hedeflerine ulaştığı gibi, seslerinin önünde yürür. Diğer yandan gösteriş ve âlâyiş, içi boş ama gürültülüdür. Dolayısıyla hayatlarını gösteriş ve âlâyiş üzerine tesis edenler, sadece boş gürültü çıkarmış olurlar. Hâlbuki esas olan, sözlerin aksiyon öncelikli olmasıdır. Nitekim Hazreti İbrahim (aleyhisselâm), وَاجْعَلْ لِى لِسَانَ صِدْقٍ فِى الْاٰخِرِينَ *"Gelecek nesiller içinde iyi nam bırakmayı, hayırla anılmayı nasip eyle bana!"*[131] şeklinde dua ederek gelecek nesillere uzanan kalıcı hizmetler yapmayı Cenâb-ı Hak'tan istemiştir. Bu, aksiyon öncelikli bir sözdür. Onun için insan, bildiği ve yapabildiği kadar tarlaya tohumu atıp gerisini Allah'a bırakmalıdır. Ancak böyle engin bir mülâhazayla hizmet etme de Allah'ı (celle celâluhu) biliyor ve tanıyor olmakla mümkündür ki O'nu bilip tanıma ise insanın kendini, kendi konumunda bilmesine bağlıdır.

Kendini Bilmeyen Rabbini de Bilemez

Hadis diye rivayet edilen مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ *“Nefsini bilen, Rabbini de bilir.”*[132] sözünde ifade edildiği gibi, fizyolojik yapısıyla, vicdanıyla ve onun dört rüknü olan irade, latîfe-i rabbâniye/kalb, zihin ve hissiyle birlikte kendini tahlil ve analiz eden insan, Rabbini daha iyi bilir. Bu sözün mefhum-u muhalifi alınacak olursa, *“Kendini bilmeyen, Rabbini de bilemez.” demektir. O hâlde insanın, Rabbini bilmesi için kendisinin ne olduğunu bilmesi lazımdır. Hazreti Pîr’in ifadesiyle insan, öyle mükemmel bir “fabrika”*dır ki[133] onun her parçası bir diğeriyle ciddi tenasüp içindedir. Aynı zamanda bu varlık, kâinatla da çok ciddi bir tenasüp içindedir. Mesela, insanın ağzı ve onunla yiyeceği şeyler arasında bir münasebet olduğu kadar, gözleri ve onlarla göreceği şeyler arasında da bir münasebet vardır. Hem öyle bir münasebet ki, onunla değişik tecellî dalga boyundaki varlıkları görüp seçebilir.

İnsanın âzâları arasındaki bu tenasüp, onun içinde bulunduğu kâinattaki diğer var-

lıklar arasında da söz konusudur. Fizikçi ve astrofizikçilerin ifadelerine göre, en uzak sistemlerin bile, yeryüzünde çok küçük görülen insanla bir alâkası ve münasebeti vardır. Ancak bu münasebeti sezip anlayabilmek için işe öncelikle yakın daireden başlamak gerekir. Mesela insan, yiyeceği maddelerle ağzının, göreceği nesnelerle gözünün münasebetleri açısından kendini tahlil ettiği zaman mutlaka Yüce Yaratan'ın varlık ve birliğini gösteren delillere ulaşacaktır. Onun için kudsî hadis diye rivayet edilen ve tasavvuf kitaplarında da yer alan bir mübarek sözde Cenâb-ı Hak, *"Ey insanoğlu, nefsini bilen Beni bilir; Beni bilen Beni arar; Beni arayan mutlaka Beni bulur ve Beni bulan bütün arzularına ve dahasına nâil olur; nâil olur ve Benden başkasını Bana tercih etmez. Ey insanoğlu, mütevazi ol ki, Beni bilesin.. açlığa alış ki, Beni göresin.. ibadetinde hâlis ol ki Bana eresin. Ey insanoğlu, Ben Rabbim; nefsini bilen Beni de bilir.. nefsini terk eden Beni bulur… Beni bilmek için nefsini terk et; Benim mârifetimle mamur olmayan bir kalb kördür!"* buyurmuştur.

Anatomik Yapıdan Ruhun Derinliklerine

Alexis Carrel, daha 1935 yılında yazmış olduğu İnsan Bu Meçhul adlı eserinde, insan vücudundaki mükemmelliğe ve onun mutlaka bir Yaratıcısı olduğuna dikkat çekmiş, böylece önemli bir çalışmaya imza atmıştı. Her ne kadar kitabın yazarı, Türkiye'de bazılarının karalamasına maruz kalsa da söz konusu eser, insanımız tarafından okunmuş ve ondan istifade edilmiştir. İnsanlar –hususiyle doktorlarımız– o kitabı okurken ondaki insan anatomisi üzerine yapılan tahlillere baktığında, o tahlillerin her faslında *"Lâ ilâhe illâllah"* (Allah'tan başka ilâh yoktur) diyeceklerdir. Zira O Yüce Yaratıcı'nın (celle celâluhu) kudret eli olmadan insan vücudundaki o harikulâde tenasübü izah etmek mümkün değildir.

İnsan, bu şekilde kendi anatomisi ve fizyolojisi başta olmak üzere onların eşya ile irtibatlarını yani dış âlemini tanıdıktan sonra, iç âlemi de diyebileceğimiz nefsini, vicdan mekanizmasını ve içine doğanları

bilmeye yönelmelidir. Zaman zaman *"içe doğma" şeklinde de ifade edilen "hiss-i kable'l-vukû"ların yaşanması; mesela, insanın sabah vakti aklına gelen birisiyle ikindi vakti karşılaşması; rüyada âlem-i misal ve âlem-i berzaha ait levhaların insanın müşâhedesine sunulması ve sabah olduğunda rüyada gördüğü bazı şeylerin aynıyla, bazılarının da "te'vil-i ehâdîs"*e vâkıf olanların tevil ettiği şekliyle zuhur etmesi gibi olaylar, onun iç âleminde yaşadığı olaylardır. Bunları sebepler çerçevesinde izah etmek de mümkün değildir. İnsan, bütün bunlardan hareketle kendi iç âleminde yolculuğunu sürdürdüğünde hem kendini icmâlî olarak bilecek hem de Yüce Yaratıcı'nın varlığına ulaşacak ve Rabbisini daha iyi tanıyacaktır.

Gerçek Hürriyet

Kudsî hadis diye rivayet edilen yukarıdaki sözde, *"Beni bilen, Beni arar." buyruluyor. Bu da bir önceki fasla bağlanabilir. İnsan, Yüce Yaratıcı'yı tanıdıkça, "Acaba O, benden ne istiyor? O'nun yakınlığına na-*

sıl erebilirim, sinemi O'nun iştiyakıyla nasıl doldurabilirim? Zira sinemi O'nun iştiyakıyla doldurmak benim vazifem, O'nun da hakkıdır. Bu sinede sadece O tecelli etmeli, O'ndan gayrı her şeyi (mâsiva) çıkarıp atmalı!" diyecek ve arayışını derinleştirecektir. Fuzûlî, bu hakikati şöyle seslendirir:

> "Hikmet-i dünya ve mâfîhâyı bilen ârif değil;
> Ârif odur, bilmeye dünya ve mâfîhâ nedir!"

Evet insanın, bu şiirde işaret edildiği gibi, dünya ve içindekileri sinesinden söküp atması, sadece O'nun (celle celâluhu) mülâhazasıyla dolup taşması ve zihnini sürekli O'nunla meşgul etmesi lazımdır. İnsan, bunları yerine getirdiği takdirde Cenâb-ı Hakk'ı bulmuş olacak; O da kulunun bu samimi gayretlerini karşılıksız bırakmayacak ve kudsî hadis diye rivayet edilen sözün devamında buyrulduğu gibi, onun bütün arzularını, hatta daha da fazlasını lütfedecektir. Alvarlı Efe Hazretleri bu hakikati ne güzel ifade eder:

“Sen Mevlâ’yı seven de,
Mevlâ seni sevmez mi?
Rızasına iven de,
Hak rızasın vermez mi?”

'Ben, Ganimet İçin Müslüman Olmadım Yâ Resûlallah!'

İşte bu mertebeye eren mü’min, değişik arzu ve isteklerin vesayetine girmekten kurtularak hakiki hürriyete kavuşur. Zira merhum Seyyid Kutup’un ifadesiyle *“Hakiki hürriyet, Allah’a kul olmaktan geçer.”* Evet Allah’a (celle celâluhu) kul olanlar, başkalarına kulluktan kurtulurlar. O’na hakkıyla kul olmayanlar ise başları secdeye gitse bile makama, mansıba, korkuya, yuvaya, rahata, zevk u sefaya, bohemliğe, alkışa, takdire, çoluğu çocuğu adına da yalıya, villaya kulluk gibi onlarca kulluk çeşidi sergileyeceklerdir ki, herhalde cahiliye dönemi müşriklerinin bile bu kadar çok putu olmamıştır!

Evet başka şeylere kul-köle olmaktan sıyrılmanın yolu, Allah’a hakiki mânâsıyla kul olmaktan geçer. Bu konuda sahabe efendi-

lerimizin hayatları ne güzel, ne çarpıcı misallerle doludur. Mesela askerî ve siyasî bir dâhi olan Hazreti Amr İbnü'l-s (radıyallâhu anh) çok geç Müslüman olmasına rağmen, bu mevzuda dinin ruhunu öylesine güzel kavramıştır ki, o anlayışa hayran olmamak mümkün değildir.

Bilindiği üzere Amr İbnü'l-s Hazretleri, Hudeybiye Sulhü sonrasında Müslüman olmak için Medine'ye gidip Efendimiz'in yüce huzuruna çıkar. Mahcubiyetinden dolayı âdeta tir tir titremektedir. Çünkü o güne kadar İnsanlığın İftihar Tablosu'na (aleyhi ekmelüttehâyâ) çok kötülük yapmıştır. Fakat Rahmet Peygamberi (sallallâhu aleyhi ve sellem) yapılan hiçbir kötülüğü deftere yazmamış, onları çoktan unutmuştu. Musafaha yaparken Amr İbnü'l-s kendisinden geçmiş, âdeta bir cezbe hâliyle Allah Resûlü'nün mübarek elini sıktıkça sıkmış, bunun üzerine de Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ne demek istiyorsun yâ Amr?" diye sormuştu. Hazreti Amr, "Kusurumu bağışla yâ Resûlallah!" diye mukabelede*

bulununca, Allah Resûlü ona, "Bilmiyor musun yâ Amr, 'Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah' geçmiş bütün günahları siler, süpürür ve temizler..." fermanında bulunmuştu.134 Amr İbnü'l-s Müslüman olduktan kısa bir süre sonra Fahr-i Kâinat Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu çağırmış, kendisini bir seriyye ile harbe göndereceğini ve neticesinde de ganimet elde edeceğini bildirmişti de o, *"Yâ Resûlallah! Ben, ganimet için Müslüman olmadım..."* demişti.135

Aynı şekilde Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm), kaynaklarda ismi zikredilmeyen bir sahabî efendimize ganimetten hissesini vermek istediğinde, o meçhul kahraman: *"Yâ Resûlallah! Ben bunu kabul edemem. Ben –boğazını göstererek– şuradan bir ok yiyeyim de şehit olayım diye Müslüman oldum."* demiş, ganimeti elinin tersiyle itmişti. Neticede o, arzu ettiği gibi boğazına isabet eden bir okla şehit olup ötelere yürümüştü.136

Yine Mekke'nin fethine kadar Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşısında yer almış olan Ebû Süfyan'ın (radıyallâhu anh) gözüne Yermük Savaşı'nda bir ok isabet etmişti. Ebû Süfyan, çıkan gözünü avucuna aldıktan sonra diğer gözüyle ona anlamlı anlamlı bakmış, *"Neye yararsın ki, yetmiş sene kendi sahibini görmedin!"* diyerek yere atmıştı.137

Bütün bu misaller;

"Her mürşide el verme ki yolunu sarpa uğratır;
Mürşidi kâmil olanın, gayet yolu âsân imiş..."
(Niyazî-i Mısrî)

sözleriyle ifade edildiği üzere, insanı yetiştiren muallimin tesirini ortaya koyduğu gibi, aynı zamanda bir hamlede amudî (dikey) yükselme adına da misal teşkil etmektedir.

İşte günümüzün inanan gönülleri de, kendilerine ashab-ı kiramı örnek alıp hiç-

bir dünyeviliğe talip olmamalı; hele hele devletin herhangi bir kademesinde görev yapıyorsa, makamının kredisini kullanarak kendisine, çoluk çocuğuna, yakınlarına çıkar sağlamamalı; araba, uçak, yat, gemi.. vb. şeyler peylememelidir. Meşhur bir atasözünde denildiği gibi o sadece *“Allah bes, bâki heves!” deyip Hak rızası istikametinde yürümeli, sadece O’nun rızasına talip olmalı; hedeflediği rıza-i ilâhîyi, cemâlullâhı, iştiyak-ı likâullâhı ve maiyyet-i nebeviyeyi hiçbir şeye değişmemelidir. Hatta bunlardan vazgeçmesi karşılığında ona cennetler teklif edilse bile, “Allah Allah! Bunlar bende nasıl bir eğrilik gördüler ki bana rıza-i ilâhînin, iştiyak-ı ilâhînin, rü’yet-i ilâhiyenin berisinde bir şeyler teklif ediyorlar.” diyebilme yiğitliğini göstermelidir. Yüreğini öylesine bu duygularla “lebrîz”* etmeli, doldurup taşırmalı ki başka şeyleri içine almasın. Zira bunların yanında gökte uçma, suda batmadan yürüme, insanların içini okuma, çehrelerine bakarak başlarına gelecek şeyleri onlara söyleme gibi şeyler, çer-çöp denecek kadar basit kalır.

Hâsılı, kendini iman ve Kur'ân hakikatlerini i'lâya ve ruhunun âbidesini ikâme etmeye adamış insanlar, bu hususlara çok dikkat etmek mecburiyetindedirler. Evet onlar, dünya ve mâfîhâ adına her şeyi ellerinin tersiyle itmeli ve فَاسْتَقِمْ كَمَٓا أُمِرْتَ *"Sana nasıl emredilmişse öyle dosdoğru hareket et."*138 âyeti hükmünce, kendi tarz-ı telâkkileri itibarıyla doğru bildikleri şeylere göre değil, doğruluk denilince nezd-i ulûhiyette neye karşılık geliyorsa işte o şekilde doğru olmaya çalışmalıdırlar.

* * *

130Buhârî, isti'zân 17; Müslim, âdâb 38, 39.
131Şuarâ sûresi, 26/84.
132el-Münâvî, Feyzu'l-kadîr 1/225, 4/399, 5/50; el-Aclûnî, Keşfü'l-hafâ 2/343.
133Bkz.: Bediüzzaman, Sözler s.165 (On Üçüncü Söz, İkinci Makam).
134Müslim, îmân 192; Ahmed İbn Hanbel, el-Müsned 4/204.
135Ahmed İbn Hanbel, el-Müsned 4/197, 202; İbn Ebî Şeybe, el-Musannef 4/467.
136Nesâî, cenâiz 61; Abdurrezzak, el-Musannef 5/276; Hâkim, el-Müstedrek 3/688.
137Bkz.: İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe 6/158.
138Hûd sûresi, 11/112.

Her Şey O'ndan

Soru: Şimdiye kadarki hizmetlerin gerçekleşebilmesi için binlerce vesilenin bir araya gelmiş olması gerektiği ve bunu bütün sebeplerin yaratıcısı ve sahibi Allah'tan başkasının yapamayacağı, dolayısıyla muvaffakiyetleri sahiplenmenin akıl dışı bir davranış olduğu ifade ediliyor. İzah eder misiniz?

Cevap: Evvela şunu belirtmek gerekir ki elde edilen mazhariyetlerin Müsebbibü'l-Esbâb olan Allah'ın lütuf ve ihsanıyla gerçekleştiği hususu, sadece bizimle alâkalı bir mesele değil, her devir için geçerli bir prensiptir. Mesela Hazreti Nuh (aleyhisselâm), –tefsirlerdeki yaklaşımla– tufandan Allah'ın izni ve inayetiyle kurtulduktan sonra bir süre daha insanlara hak ve hakikati anlatmıştır. O, bu süre zarfında ümmetini hayvaniyet-

ten çıkarıp cismaniyetin dar mahbesinden kurtararak, kalb ve ruhun hayat derecesine yönlendirmiş; onlar da Allah'a yönelerek kulluklarının gereğini yerine getirmeye çalışmışlardır. Dolayısıyla Hazreti Nuh'un (aleyhisselâm) mücadelelerle dolu hayatına bakıldığında ilâhî inayet apaçık görülür. Zira sebeplere verildiği zaman, ne onun tufandan kurtuluşunu ne de tufandan sonra halka müessiriyetini izah etmek mümkündür. Zaten Kur'ân-ı Kerim de, بِسْمِ اللهِ مَجْرَاهَا وَمُرْسَاهَا *"Geminin hareket etmesi de, durması da/demir atması da Allah'ın adıyladır."*139 demek suretiyle Hazreti Nuh'un gemisinin hareket etmesinin de, durmasının da ilâhî inayetle gerçekleştiğini beyan buyurmuyor mu?

Yine sebeplere bina edildiği takdirde Seyyidina Hazreti Musa'nın (aleyhisselâm), Firavun'un zulmünden kurtuluşunu, İsrailoğullarını alıp Mısır'dan çıkararak Tih'te tutmasını, belli bir süre sonra Hazreti Yûşâ İbn Nûn'la (aleyhisselâm) Filistin'e girmelerini düşünmek mümkün değildir. Zira sebepler

açısından bakıldığında bu hâdiselerin gerçekleşmesi belki de ancak iki milyonda bir ihtimalle mümkün olabilir.

İlâhî Riayet ve Boşa Düşen Komplolar

İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (aleyhi ekmelüttehâyâ) mübarek hayatlarına bakıldığında da apaçık ilâhî inayet ve riayet müşâhede edilir. Zira müşrikler, her köşe başında âdeta bir gulyabani gibi O'nun ve Müslümanların üstüne gelip tepelerine binerek, her gün türlü türlü eziyetler ederek, hatta bazılarını öldürerek ümitlerini yıkmaya çalışıyorlardı. Ancak O bide Şahsiyet'te hiçbir zaman bir ümit kırılması yaşanmıyordu. Sanki Süleyman Nazif;

> "Ruhum benim oldukça bu imanla beraber;
> Üç yüz sene, dört yüz sene, beş yüz sene bekler."

mısralarıyla O'nun ruh hâletini seslendirir.

"Bir vakit de o kâfirler senin elini kolunu

*bağlayıp zindana mı atsınlar yahut öldürsünler mi yahut seni ülke dışına mı sürsünler diye birtakım tuzaklar plânlıyorlardı…"*140 âyetinde de ifade edildiği gibi Mekkeli müşrikler, Nebiler Serveri'nin (aleyhi ekmelüttehâyâ) hakkında türlü türlü komplolar kuruyorlardı. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) evinin etrafı sarılıp esbap açısından kurtulma imkânı kalmadığında da, Uhud'da mübarek yanağı yarılıp mübarek dişinin kırılması neticesinde başından aşağıya kanlar aktığında da aynı ortak kader yaşanıyordu. Bu hâdiselerin hiçbirinde sebepler açısından bir çıkış bulmak mümkün değildir. Ama Allah (celle celâluhu), Sevgili Resûlü'nü (sallallâhu aleyhi ve sellem) her seferinde mu'cizevî bir şekilde koruyup kurtarmıştı. Öyle ki evi muhasara edildiğinde, kâfirlerin ve fâcirlerin içinden O'nu çok rahat bir şekilde çıkarmış, sonrasında öyle bir yola sevk etmişti ki dört yüz küsur kilometrelik yolu hiç kimsenin O'nu yakalayamayacağı şekilde kat ettirmişti. Arkasından O'nu yakalamak için takip eden Sürâka İbn Mâlik bile dize gelip

geriye dönmüş ve O'nu takip edenleri başka tarafa yönlendirmişti.141

Aslında dikkatli bir nazarla bakıldığında, Allah yolunda mücahede edenlerin hepsinin hayatında ilâhî inayet tablolarını görmek mümkündür. Mesela Târık İbn Ziyad, Ukbe İbn Nâfi gibi devâsâ kâmetler bunlardandır. Bildiğiniz gibi Ukbe İbn Nâfi, Kuzey Afrika'yı baştanbaşa fethetmiş, Atlas Okyanusu'na kadar atını sürmüş, sonra da, *"Allahım! Bu karanlık deniz önüme çıkmasaydı, Senin nâm-ı celîlini denizler ötesi âlemlere götürecektim."*142 demişti.

Şimdi bu harika insanların örnek hayatlarına bakıldığında onlara bahşedilen bu lütufların, hakikaten ancak birçok ihtimalin bir araya gelmesiyle gerçekleştiği görülür. Bu misallere, Osmanlı'nın yükselişi, İstanbul'un fethi ve Hazreti Pîr'le başlayıp günümüzde devam eden adanmışlar hizmeti de dâhil edilebilir. Mesela başlangıç itibarıyla, Hazreti Pîr'in şu an ortaya çıkan seviyede bir açılım ortaya koymasına ihtimal verile-

mezdi. Çünkü o, sürekli gözetim altında tutulmuş, âdeta adım adım yakın takibe alınmış, oradan oraya sürgüne gönderilmişti. Fakat bütün bu olumsuzluklara rağmen Allah'ın izni ve inayetiyle onun tarafından ortaya konulan Kur'ân ve iman nurları her tarafa yayılmıştır. Bir ümit insanı olan Üstad Bediüzzaman, en olumsuz atmosferde bile *"Evet, ümitvar olunuz. Şu istikbal inkılâbâtı içinde, en yüksek ve gür sadâ İslâm'ın sadâsı olacaktır!"*143 deyip ümitle gürlemiş; *"Yakinim var ki; istikbal semavât u zemîn-i Asya-bâ / Hem olur teslim, yed-i beyzâ-yı İslâm'a."*144 sözleriyle çevresine hep ümit aşılamıştır. O günkü konjonktürü düşündüğümüzde bütün bunlar, normal şartlar altında olacak işler değildir fakat belki şimdi olanlar da bir yönüyle o gün verilen müjdelerin tezahürüdür.

Milyonda Bir İhtimal

Günümüzdeki eğitim gönüllüleri de *"Bir mum, diğer bir mumu tutuşturmakla ışığından hiçbir şey kaybetmez."* diyen Hazre-

ti Mevlâna'nın mesajını alarak, ellerindeki ışık kaynağıyla bütün dünyayı aydınlatmak için yeryüzünün dört bir yanına açılıyor, Allah'ın izni ve inayetiyle gittikleri yerlerde hüsnükabul görüyorlar. Önceki dönemlerde ortaya konan hizmetler gibi bugünküler de ancak pek çok şartın bir araya gelmesiyle mümkün olabilecek bir hâdisedir. Mesela 1990'lı yıllardaki o ilk açılım için, dönemin süper güçlerinden birini oluşturan birliğin çözülüp dağılması, tam bu çözülmenin yaşandığı dönemde, oralara gönüllü olarak gidebilecek evsafta çiçeği burnunda genç öğretmen ve belletmenlerin bulunması, bu genç eğitimcilerin adlarını yeni duydukları, dünya haritasındaki yerini bile bulmakta zorlanacakları ülkelere –kendilerini bekleyen zor şartlara rağmen– gitme arzularının olması gerekiyordu. Çoğu itibarıyla yeni mezun bu insanların kendi ülkelerinde kalıp hizmet etme gibi bir arzuları olabilirdi. Zira dâussıla çok zordur. Fakat kadınıyla erkeğiyle bu gençler hayatlarının baharında olmalarına rağmen kendilerine engel olabilecek bu duyguları aşarak örf, âdet, ge-

lenek ve dillerini bilmedikleri ülkelere dahi herhangi bir panik yaşamadan ve tereddüt göstermeden gittiler.

Yine unutmamak gerekir ki okullarından henüz mezun olan bu adanmışların da onları büyütüp okutan anne-babalarının da bazı beklentileri vardı. Fakat hayatlarını yaşatmaya adamış bu eğitim gönüllüleri, anne-babalarını nasıl yumuşatıp ikna ettiler? O anne-babalar da nasıl razı olup evlatlarından ayrılabildiler? Bu da ayrı bir meseledir. Aynı zamanda çeşitli ülkelere giden bu fedakâr insanların bir kısmı nişanlı olmasına rağmen nişanlılarını arkada bırakıp gitmek zorunda kaldı. Ne giden ne de geride kalıp gidenin yolunu gözleyen, bu hasret ve hicranı yapılacak hizmetlere engel görmedi; *"Şu an milletimiz ve insanlık adına yapılması gereken bu!"* deyip göz yaşartıcı bir fedakârlık sergiledi. İşte bütün bunları bir arada düşününce, sebepler dairesinde bunların hepsinin aynı anda bir araya gelme ihtimali âdeta imkânsız gibidir.

Kaldı ki, insanlık adına ortaya konan bu güzel faaliyetler için gerekli şartlar, bunlarla da sınırlı değildi. Bir de eğitim hizmetlerinin doğruluğuna ve gerekliliğine inanmış fedakâr finansörlere ihtiyaç vardı. Bu finansörleri bulmak, ikna etmek ve onlardan gönüllü olarak bu ihtiyaçları karşılamaları için talepte bulunmak oldukça zordu.

Burada bir hatıramı arz ederek yaşanmış bir hâdiseyle konuya açıklık getirmek istiyorum. İzmir'de inşa edilecek olan Yüksek İslâm Enstitüsü için varlıklı iki insanla birlikte fabrikaları gezip sahiplerinden yardım istiyorduk. Onlar, insanlara meselenin ehemmiyetini anlatmak ve daha kolay inandırıp ikna edebilmek için bir vaiz olarak yanlarında beni de götürüyorlardı. Bu maksatla gittiğimiz bir tuğla fabrikasında meselenin önemini anlattıktan sonra fabrikanın sahibi, cebinden –hilâf-ı vâki olmasın– sadece elli lira çıkarıp vermişti. Takdir edersiniz ki bu küçük rakamlarla Yüksek İslâm Enstitüsü'nün kurulması imkânsız denecek kadar zordu. Bu durum karşısında, ilgili arkadaşlarla ara-

mızda yaptığımız istişare neticesinde çağrılabilecek durumda, imkânı iyi olan insanların bir mekâna davet edilmesi ve böylelikle onların himmetlerine başvurulmasına karar verildi. Hatırlayabildiğim kadarıyla ancak bir masanın dört tarafını dolduracak kadar insan gelmişti. Orada bir konuşma yaptım. Davete icabet edip gelen insanlar, yüz bin lira, elli bin lira, kırk bin lira, otuz bin lira gibi çeşitli miktarlarda yardım taahhüdünde bulundular. Fakat oradakilerden birisi, *"Herkes bir meseleye inandığı kadar verir, ben iki bin beş yüz lira veriyorum." diyerek âdeta ordu bozanlık yaptı. Fakat gün geldi ülkenin değişik yerlerinde onlarca insan, bu tür hayır faaliyetleri için birbirini teşvik etti; öyle ki, himmetlerine müracaat edilecek bir toplantıdan haberdar olmadıklarında, "Ben niye çağırılmadım?" diye sitem ettiler. Hatta aynı maksat için bir araya gelinen başka bir mecliste konuşmayı yaptıktan sonra bir odaya çekildiğimde astsubay emeklisi bir insan elinde anahtarlar olduğu hâlde odaya girdi, duygulu bir şekilde "Az önce herkes himmet etti, benimse verecek bir şeyim*

yoktu, onun için size evimin anahtarlarını getirdim." dedi. Tabi ki benim böyle bir teklifi kabul etmem mümkün değildi, teşekkür edip uygun bir dille geri çevirdim.

İşte 90'lı yıllardaki o ilk yurt dışı açılım günlerine gelindiğinde artık insanımızda bu ruh oluşmuştu. Dolayısıyla mesele sadece öğretmen ve belletmen meselesi değildi. Anne-babanın razı olması, gidilecek yerlerin ve konjonktürün müsait olması, gidecek insanlara civanmert Anadolu insanının finans desteğinin olması gibi pek çok ihtimalin bir araya gelmesiyle dünya çapındaki bu eğitim faaliyetleri tahakkuk edebilirdi ki ihtimal hesaplarına göre bu, milyonda bir ihtimaldi. O hâlde milyonda bir ihtimalle gerçekleşen bir meseleyi, hiç kimse kendi dehasına, fetanetine, kiyasetine, yüksek aklına, mantığına, muhakemesine veya stratejik gücüne bağlayamaz; bağlamaya kalktığında büyük bir zulüm ve saygısızlığa girmiş olur.

"Bu Zaferleri Bize İhsan Eden Allah'tır!"

Esasında, her güzel iş ve muvaffakiyet-

te her şeyin Allah'tan bilinmesi Müslüman inanç ve ahlâkında hassasiyetle üzerinde durulan bir konudur. Mesela Hazreti Ömer (radıyallâhu anh), bu mülâhazayla Yermük gibi çok ciddi bir savaşta ordu kumandanı Hazreti Halid'i (radıyallâhu anh) vazifeden almıştır. Suriye'de Bizans hâkimiyetini sona erdiren ve Müslümanların bölgeye hâkim olmasını sağlayan bu savaşta düşman kuvvetler Müslümanların en az on katı idi. Ama Allah'ın izniyle Müslümanlar savaş sonunda büyük bir zafer elde etmişlerdi. Orduya komutanlık eden Hazreti Halid'in bu savaşta ilk defa uyguladığı harp stratejileri, askerî dehası, aynı zamanda cesaret ve yiğitliği herkes tarafından takdir ediliyordu. Ve işte böyle bir savaş devam ederken Hazreti Ömer, Hazreti Halid'i vazifeden almış ve Koca Halid sarığı boynunda halifenin karşısına çıkmıştı. O ki, Sasanilerin ve Bizans'ın başına bir balyoz gibi inmişti. Hazreti Ebû Bekir Efendimiz'in (radıyallâhu anh) ifadesiyle, *"Halid gibisini analar doğurmamıştır."*145 Bir Batılının dediği gibi *"Biz, Anibal gibi komutanları Halid'in kapısında kuman-*

danlık dilenirken görüyoruz."

İşte herkesin takdir ettiği böyle yüce bir kâmet olmasına rağmen artık o, Halife-i Rûy-i Zemin'in önünde, sarığı boynunda, kumandanlıktan azledilmiş sıradan bir neferdir. Hazreti Halid, Hazreti Ömer'in yanına geldiğinde –ruhum ikisine de feda olsun– Hazreti Ömer ona, *"Halid! Biliyorsun Allah için seni çok severim. Fakat halk, elde edilen zaferleri senin şahsından biliyor. Hâlbuki ben biliyorum ki bunları bize ihsan eden Allah'tır. (Senin bir mit hâline gelmenden, putlaştırılmandan endişe duyuyorum. Azlediş nedenin bu…)"* demişti.146 Bu durum karşısında Hazreti Halid (radıyallâhu anh), büyüklüğüne baş döndürücü ayrı bir büyüklük katar, o güne kadar emrinde bir nefer olan Hazreti Ebû Ubeyde İbn Cerrâh'ın (radıyallâhu anh) emri altına girer.. girer ve hayatının sonuna kadar da bir nefer olarak İslâm ordusunun parlak bir kılıcı olarak mücadele eder.

Hâsılı, Allah'ın kudret ve inayeti işin

içinde olmayınca, herhangi bir meselenin realize edilmesine imkân ve ihtimal bulunmadığının hiçbir zaman hatırdan çıkarılmaması gerekir. Evet, olan her güzellik ancak Allah'ın izni, inayeti ve riayetiyle olmaktadır. Onun için bugüne kadar gerçekleşen faaliyetleri Cenâb-ı Hakk'ın riayetinin bir tezahürü, inayetinin ve teveccühünün değişik dalga boyunda bir tecellîsi şeklinde değerlendirmek lazımdır. Aynı zamanda bunlar, bizim hamd ve şükür duygularımızı tetiklemelidir ki bugüne kadar olan nimetler, yapacağımız şükürlerle artarak devam etsin. Yoksa elde edilen başarıları –Allah muhafaza!– kendimizden bilirsek, Allah da bizi kendi dar güç, kuvvet ve irademizle baş başa bırakır; bırakır da bize kadar çok hâlisane ellerde gelen bu mübarek emanete hıyanet etmiş oluruz. Oysaki Kur'ân hakikatlerinin kâinat üzerinde hakkıyla dalgalandırılması ancak her ânımızda tevhid hakikatine bağlı kalmamız, O'nun inayeti olmadan bir yaprağın dahi kımıldamasının mümkün olmadığına inanmamız ve bu inanca bağlı kalarak yaşamamızla mümkündür.

* * *

139Hûd sûresi, 11/41.
140Enfâl sûresi, 8/30.
141Bkz.: Buhârî, menâkıb 25, fezâilü ashâb 2, menâkıbü'l-ensâr 45; Müslim, zühd 75.
142İbnü'l-Esîr, el-Kâmîl fi't-tarih 3/451.
143Bediüzzaman, Tarihçe-i Hayat s.126 (İlk Hayatı).
144Bediüzzaman, Sözler, s.755 (ed-Dâî); Şuâlar, s.739.
145Taberî, Tarihü'l-ümem ve'l-mülûk, 2/315; İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fi't-tarih, 2/242.
146Bkz.: et-Taberî, Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk 2/491; İbn Asâkir, Târîhu Dimaşk 16/266; İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fi't-târîh 2/381.

Îsâr Ruhu

Soru: İnsanlığa ait problemlerin çözümünde îsâr hasletinin yeri ve önemi nedir? Îsâr hasleti nasıl kazanılabilir?

Cevap: Başkalarını kendisine tercih etme mânâsına gelen îsâr, yitirdiğimiz en önemli değerlerimizden biridir. Bugün fert ve toplumlar arasında yaşanan herc ü mercin, ihtilaf ve iftirakların, insanların birbirini kabul edememesinin ve sindirememesinin arkasında îsâr ruhunun ölümü vardır. Bu ruhun ölmesinin sebebi ise kalbe ait değerlerin bozulmaya yüz tutmasıdır. Çünkü kalb fesada uğrayınca bütün insanî değerler, insandaki ahsen-i takvîme ait yazılar ve tuğralar silinip gider ve şeytan da insanın düşünce dünyası üzerinde daha rahat oyununu oynar. Bu açıdan Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), إِنَّ الْحَلَالَ بَيِّنٌ وَإِنَّ الْحَرَامَ

بَيِّنٌ *"Helâller bellidir, haramlar da bellidir."* *şeklinde başlayan hadis-i şerifin sonunda şöyle buyurmuştur:* أَلَا وإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ *"Dikkat edin! Cesette öyle bir et parçası vardır ki, o sıhhatli olunca beden de sıhhatli olur, o bozulunca beden de bozulur. Aklınızı başınıza alın! İşte o, kalbdir!"*147

Demek ki insanın, kalbini her türlü toz ve kirden temiz tutması, her gün birkaç defa onu gözden geçirmesi mânevî hayatının korunması adına çok önemli bir faktördür. Bu konuda insanın çok dikkatli olması ve çok dua etmesi gerekir. Öyle ki, kalbde çirkin bir kısım izler bırakabilecek olumsuz hayal ve düşüncelerden bile insan uzak durmalıdır. Çünkü hadisin de ifadesiyle, Allah (celle celâluhu), insanın kalbine bakar ve onu kalbine göre değerlendirir.148 Cenâb-ı Hak, bir insanın kilosuna, rengine, boyuna posuna, neş'et ettiği kültür ortamına göre değil, kalbinin safvet ve nezahetine göre muamelede bulunur. Öbür tarafta mizanda da kalbin ağırlığına bakılır; kalb ne kadar O'na

teveccüh etmiş ve ne kadar O'nun için çarpmışsa insana o ölçüde değer verilir.

Îsâr Ruhunun Altın Çağı: Asr-ı Saâdet

Kalbi pak ve temiz olan kişiler aynı zamanda insanlığa karşı re'fet ve şefkat hisleriyle dolu olacak ve yaşamadan daha çok yaşatmayı düşüneceklerdir. Esasen îsâr ruhu da buna bağlıdır. Kur'ân-ı Kerim, îsâr hasletine şu ifadeleriyle dikkat çekmiştir: وَيُؤْثِرُونَ عَلٰى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ *"Onlar, muhtaç olsalar bile başkalarını kendilerine tercih ederler."*[149] Asr-ı Saâdet'te bu ruh ve düşünce çok ileri seviyedeydi. Mesela Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), karnı aç olan bir misafirini hane-i saâdetinde doyurmak istemiş, kendi mübarek hanesinde sudan başka bir şey bulunmadığı söylenince onu bir sahabiye göndermişti. Onun da evinde sadece bir kişiye yetecek kadar yemek bulunduğundan, karı-koca çocukları uyutmuş, ışığı söndürmüş, kendileri kaşıklarını tabağa boş getirip götürmüşlerdi. Böylece kendileri aç kalmıştı ama gelen misafir

karnını doyurabilmişti.150

Mehmet kif, îsâra ait bu yüce ruhu Yermük Muharebesi vesilesiyle gözümüzün önüne sermiştir. Bu savaşta sahabe efendilerimizden Hâris İbn Hişam, İkrime İbn Ebî Cehil ve Ayyâş İbn Ebî Rebîa (radıyallâhu anhüm) ölümcül yara almıştı. Şehadetleri beklenirken onlardan Hazreti Hâris su istemiş, hemen bir sahabî efendimiz matarayı eline alıp onun imdadına koşmuştu. O, son anlarını yaşamaktaydı. Belki de sadece bir kelime söylemeye gücü vardı. Tam matarayı dudağına götüreceği sırada Hazreti İkrime'nin su istediğini duymuş, suyun ona götürülmesini işaret etmişti. Sahabî suyu ona götürmüş, o da tam matarayı dudağına götüreceği esnada bu sefer de Hazreti Ayyâş su istemişti. Hazreti İkrime, suyun ona götürülmesini işaret etmişti. Sahabî, Hazreti Ayyâş'a matarayı götürdüğünde onun şehit olduğunu görmüştü. Diğerlerine suyu yetiştireyim diye yanlarına vardığında onların da çoktan şehit olduklarını anlamıştı.151

Buca kampındayken hiç unutmadığım buna benzer bir hâdise yaşanmıştı. Yemek yerken tabağıma bir et parçası düşmüştü. Ben de onu hemen yanımda oturan misafir bir hocanın önüne itmiştim. O da yanındakine itti; derken et parçası belki on iki tane insanın önünde dolaştıktan sonra yine onun tabağına gelmişti. Nüktedan bir insan olan hoca da, Yûsuf Sûresi'nde geçen bir âyet-i kerimeyi okuyarak, بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا *"Bidâa döndü dolaştı ve yine bizi buldu."*[152] demişti. İşte insanlar arasında bu duygu ve düşüncenin yaygınlaşması toplumun huzuru, kardeşlik ruhunun tesisi adına çok önemlidir.

Makam ve Mansıpta Kardeşini Tercih

Bütün bunlar îsâr adına önemli misaller olsa da, îsârı sadece yeme-içme, giyme gibi hususlardan ibaret görmemek gerekir. Belli bir makam, mansıp ve paye elde etme söz konusu olduğunda kardeşini kendine tercih etme de îsâr adına çok önemlidir. Bu konuda Hazreti Ömer'in şu tavrı ne kadar çarpıcı

ve güzel bir misaldir: İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem) ruhunun ufkuna yürüdüğü zaman, vahdet-i ruhiye bozulmasın ve İslâm toplumu dağılmasın diye sahabe hemen bir imam etrafında ittifak etmek üzere bir araya toplanmışlardı. Hazreti Ebû Bekir, Hazreti Ömer'in faziletlerini anlatarak ona biat etmek istediğini ve onun halife seçilmesi gerektiğini ifade etmişti. Ama Hazreti Ömer hemen Hazreti Ebû Bekir'in elini tutmuş ve *"Allah Resûlü'nden sonra başa geçecek birisi varsa o da Ebû Bekir'dir."* diyerek ona biat etmişti.153 İşte, amirlikte, önde bulunmada kendini geriye çekip kardeşini ileriye sürmek îsârın çok önemli bir çeşididir.

Bu arada şunu ifade edeyim ki biz, Hazreti Ebû Bekir'le Hazreti Ömer Efendilerimizin büyüklüklerini kıyas edebilecek durumda değiliz. Çünkü elimizde onların kendi kâmet-i kıymetlerine göre ağırlıklarını tartacak bir kantar yok. Zannediyorum ahiretteki mizan bile Ebû Bekir'i, Ömer'i, Osman'ı ve Ali'yi (radıyallâhu anhüm) sevaplarıyla

tartmaya kalksa, kırılır. Onların hepsi birbirinden kıymetlidir. Hatta onlar, öyle at başı gitmişler ki, bir paye olarak önlerinde sadece peygamberlik kalmış, Allah Resûlü'nden (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra peygamberlik olmadığı için bu payeyi ihraz edememişler. Eğer İnsanlığın İftihar Tablosu'ndan (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra bir peygamber gelecek olsaydı, onlar olurdu.

Evet, Hazreti Ebû Bekir, Hazreti Ömer'i halifeliğe lâyık görürken, o da diğerini lâyık görmüştü. Kat'iyen hiçbiri *"Ben bu işi daha iyi beceririm. Ben bu işe daha lâyığım."* dememişti. İşte maddî menfaatlerin yanında belirli makamları elde etme söz konusu olduğunda başkalarını kendine tercih edebilme, belki maddî menfaatlerin ötesinde bir îsâr hasletidir.

Bu haslete sahip bir insan yaşamayı değil, yaşatmayı tercih edecek ve *"Gerekirse ben ölüp gideyim, önemli olan âlemin yaşamasıdır. Eğer bir milletin ayakta durması benim kurban edilmeme bağlıysa, Cenâb-ı*

Hak tez elden bunu bana nasip etsin!" diyecek kadar yürekli davranacaktır. Bunun aksine kendisini arzın altındaki öküz yerine koyan kendisi çekildiğinde yerin yıkılacağını, kıyametin kopacağını vehmeden insanlar ise bu ruhtan nasipsiz bedbahtlardır.

Cennet'in Kapısının Önünde Bile

Îsâr hasletinin nereye kadar ulaşabileceğini göstermesi açısından ahirete ait şu tablo ne kadar dikkat çekicidir. Rivayet edildiğine göre Hazreti Ruh-u Seyyidi'l-Enâm zenginler ile âlimlerin Cennet kapısında karşılaşmalarını gayb-bîn gözüyle görerek bize haber vermiştir. Buna göre –biraz açarak ifade etmek gerekirse– cömert zenginler âlimlere hitaben, *"Buyurunuz, öncelik sizin hakkınızdır, evvela siz giriniz. (Çünkü siz o engin ilminiz sayesinde bizim gözlerimizi açmasaydınız, bize güzel rehberlik yapmasaydınız, tekvînî ve teşriî emirleri beraberce okumasını öğretmeseydiniz ve helâlinden kazanıp Allah için infak etmenin güzelliğini göstermeseydiniz, biz servetimizi böyle ha-*

yırlı bir iş uğrunda sarf edemezdik. Siz kılavuzluk yaptınız ve bizi bir verip bin kazanma çizgisine taşıdınız. Bundan dolayı, dünyada olduğu gibi burada da öncülerimizsiniz; buyurunuz, evvela siz giriniz.)” diyecek ve onlara hürmeten bir adım geriye çekilecekler. Fakat âlimler, “Aslında biz size borçluyuz. (Çünkü eğer servetinizi Allah yolunda infak etmeseydiniz, ilim yuvaları açmasaydınız ve eğitim imkânları hazırlamasaydınız, biz ilim sahibi olamaz ve doğru istikameti bulamazdık. İlim yolunda bulunmamıza ve ufkumuzun açılmasına siz vesile oldunuz; biz size borçluyuz. Dolayısıyla öncelik hakkı size aittir, buyurunuz!)” mukabelesinde bulunacaklar.[154] Bu tatlı muhavereden sonra cömert zenginler öne geçecek ve âlimlerle ard arda Cennet’e dâhil olacaklar.

limlerle cömert zenginler arasındaki bu konuşmayı sadece ileride vuku bulacak bir hâdisenin nakledilmesi şeklinde anlamamak gerekir. Bilakis burada aynı zamanda îsârın enginliği de anlatılmaktadır. Düşünün ki, Cennet’in kapısının önüne gelinceye kadar

o insanların arkada bıraktıkları ağır hesaplar ve zor geçilen bir köprü vardır. Önlerinde ise gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve hiçbir hatıra gelemeyen Cennet'in cezbedici ve baş döndüren güzellikleri vardır. İnsan o güzellikleri gördüğünde âdeta zevkten başı dönüp bayılacak hâle gelir. Düşünün ki, böyle bir manzara karşısında bile îsâr ruhu sergilenmektedir. İşte Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) çizmiş olduğu bu resimle bize îsâr ruhunun bu noktaya kadar yolu olduğunu göstermektedir.

Çağımızın nadide fıtratı ve peygamber vârisi olan zatın, *"Seksen küsur senelik hayatımda dünya zevki namına bir şey bilmiyorum; ömrüm hep, harp meydanlarında, esaret zindanlarında ve çeşitli çilehanelerde geçti. Çekmediğim eza, görmediğim cefa kalmadı… Gözümde ne Cennet sevdası, ne de Cehennem korkusu var; milletimin imanını selâmette görürsem Cehennem'in alevleri içinde yanmaya razıyım, çünkü vücudum yanarken gönlüm gül gülistan olur…"*155 sözlerini duyan bir insan, bu ses ve soluğun

âdeta on dört asır öteden geldiğini zanneder. Zannediyorum toplumumuzun havadan ve sudan ziyade böyle engin bir îsâr ruhuna ihtiyacı vardır.

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Miraç yolculuğunda görülmezleri görmesi, erilmezlere ermesi, aşılmazları aşmasından sonra tekrar bu mihnet yurduna dönmesi îsâr ufkunun ulaşabileceği son noktayı anlama adına çok önemlidir. Nebiy-yi Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu yolculuğunda Hazreti Mesih, Hazreti Musa, Hazreti İbrahim ve Hazreti dem (aleyhimüsselâm) ile karşılaşmış, bu mübarek zatlar tarafından teşrif, tekrim ve tebcil edilmiş, sonra Cennet'e girerek oranın baş döndüren güzelliklerini görmüştü.156 Ardından da Cenâb-ı Hakk'ın cemâl-i bâ-kemalini müşâhede buyurmuştu. Kim bilir insan ruhu Müşâhedetullah'ı nasıl duyuyor ve nasıl hissediyordur! Bed'ü'l-emâlî'de, Rü'yetullah'la müşerref olan mü'minlerin Cennet nimetlerini bile unutacakları söylenmiştir.157 Yani bu esnada Cennet'in bütün köşk ve yalıları,

bir tanesinin bile cemâlinin dünyaya aksetmesiyle bütün dünyanın nura gark olacağı huriler, meyveler, yiyecekler vs. hepsi görülmez hâle geliyor. İşte bütün bunlara mazhar olan ve vücûp ve imkân arası bir noktaya ulaşan Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) gördüğü, duyduğu ve hissettiği nimetleri ümmetine de duyurmak için gözü kamaşmadan tekrar insanlığın içine dönmüştür.

Büyük veli Abdülkuddüs Hazretleri, Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) böyle bir yolculuktan geriye dönüşünü anlattıktan sonra, *"Vallahi, billâhi ben o makamlara erseydim, geriye dönmezdim." demiştir. Bir başka büyük zat da onun bu sözüne şu yorumu yapmıştır: "İşte Peygamberle en büyük veli arasındaki makam farkı budur."* Evet, Peygamberler tamamen yaşatmak için vardır. Veliler ise bir yönüyle yükselmeyi ve mânevî zevklere ulaşmayı isteyebilir.

Ayrıca, daha dünyada iken böyle bir

ufka ulaşan Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ümmetinin elinden tutmak için yine onların arasına döndüğü gibi ahirette de ümmetinden Cehennem'e gidenlerin çığlıklarını duyduğu zaman, kim bilir, onun kenarına kadar gidecek, onlara el uzatacak ve onları Cehennem'den çıkarmak isteyecektir. Bunların hepsi peygamber ufkunda îsârın değişik tecelli dalga boyundaki zuhurlarıdır.

Çatışma ve Vuruşmaların Panzehiri

İmanla, kalbî hayatla, Allah'a yakın olmakla, şefkatle, yaşatma duygusuyla çok yakından irtibatı bulunan îsâr ruhuna bugün çok ihtiyacımız vardır. Evet, günümüzde heva ve hevese bakan yönü itibarıyla dünyayı içindekilerle birlikte elinin tersiyle itebilecek, sadece yaşatmak için yaşayacak ve *"Allahım! Başkalarını yaşatmaya vesile olacaksam yaşamamın bir kıymet-i harbiyesi olabilir. Yoksa ben başkalarına bir yararı olmayan ve onlarda bir diriliş duygusu hâsıl etmeyen bu anlamsız hayattan tiksin-*

ti duyuyor, Sana sığınıyorum. Beni bu ağır vebal altından kurtar." diyecek babayiğitlere ihtiyacımız var.

Çünkü *"ben" diyen ve her şeyi benlik ve egoizmaya bağlayan kişiler, hep insanları birbiriyle vuruşturmuş, hasetleri, kıskançlıkları, çekememezlikleri ve rekabetleri harekete geçirmiş ve toplumu yaşanmaz hâle getirmişlerdir. Oysaki falanın, filânın yapacağı işleri yapacak binlerce insan vardır. Ne olurdu azıcık Allah'a itimat olsaydı; ne olurdu sahabe ve Peygamberden bahsederken azıcık onların yolunda yürümeye karar verilseydi; ne olurdu yeri geldiğinde bir adım geri atılsa ve "Al bu işi biraz da sen götür."* denilseydi!

İşte birbirinden kopmuş ve parçalanmış toplumu yeniden bir araya getirecek olan bir iksir varsa, o da gönüllerde yeniden yeşerecek olan bu îsâr ruhudur. Yoksa günümüzdeki problemlerin tam olarak ne diplomasi, ne siyasî oyunlar, ne ayak oyunları, ne de think tank kuruluşlarının stratejileriy-

le çözülebilmesi mümkün değildir. Çözülseydi dünden bugüne değişik inkılaplar ve metamorfozlar yaşamış toplum şimdiye kadar çoktan ileri bir ufka adım atmış olurdu. Ama görüldüğü üzere hâlâ canavarlık devam ediyor ve hâlâ insanlar tıpkı yamyamlar gibi birbirlerini yiyor. Allah aşkına, insanların üzerine bomba yağdırmanın, zehirli gaz kullanmanın, başkalarına hayat hakkı tanımamanın, İslâm-fobya ile hareket etmenin, cemaat fobisiyle türlü zulümler yapmanın yamyamlıktan ne farkı var! Bunların hepsi değişik türde canavarlıktan başka bir şey değildir. Bütün bunları bertaraf etmenin yolu ise, yeniden insan olmaya yönelmek ve îsâr ruhuyla ahsen-i takvîme mazhariyetin gereklerini yerine getirmeye çalışmaktır.

* * *

147Buhârî, îmân 39; Müslim, müsâkât 107.
148Bkz.: Müslim, birr 34; İbn Mâce, zühd 9; Ahmed İbn Hanbel, el-Müsned 2/284, 539.
149Haşir sûresi, 59/9.
150Buhârî, menakıbu'l-ensar 10, tefsîru sûre (59) 6; Müslim, eşribe 172, 173.
151el-Hâkim, el-Müstedrek 3/270; İbn Abdilberr, el-İstîâb 3/1084.
152Yûsuf sûresi, 12/65.
153Bkz.: Buhârî, fezâilü ashâb 5, cenâiz 3, meğâzî 83; Nesâî,

cenâiz 11; İbn Mâce, cenâiz 65.
154el-Bursevî, Rûhu'l-beyân 3/314.
155Bediüzzaman, Tarihçe-i Hayat s.616 (Tahliller).
156Bkz.: Buhârî, bed'ü'l-halk 6, enbiyâ 43, menâkıbü'l-ensâr42; Müslim, îmân 259, 264.
157el-Ûşî, Bed'ü'l-emâlî s.41.

İrşad Yolcuları İçin En Büyük Kredi: Beklentisizlik

Soru: Gönüllerin hak ve hakikatle buluşturulması vazifesinde olmazsa olmaz diyebileceğimiz temel disiplinler nelerdir?

Cevap: İnanmış bir insanın, Mâbud-u Mutlak'a karşı ortaya koyduğu ubûdiyeti, ubûdet-i mutlaka mülâhazasıyla olmalıdır. Yani o, kulluğunun içine başka hiçbir şey karıştırmamalıdır. Çünkü biz, O'nun boynu tasmalı kullarından ibaretiz. Aczimiz, fakrımız, zaaflarımız, tutarsızlıklarımız, tutmak istediğimiz her şeyin elimizden kaçıp gitmesi, yakaladık derken tekrar kaçırmamız, arzuladığımız şeylere bir türlü ulaşamayışımız da bunu göstermektedir. Belli ki biz, biz olarak kendimize sahip ve malik değiliz. Üzerimizde mutlak bir hâkimiyet var.

Vâkıa insan, her zaman bu hakikatleri hissedemeyebilir. O, bazen belirli bir frekansa kalibrasyon yapar ama ayar tam olmayınca işin içine sağdan soldan şerareler girer. Bu da insanın şahsî mülâhazalarını işin içine katması demektir. Dolayısıyla insanın çok ciddi kalibrasyonlarla doğru sesi bulmaya çalışması lazımdır. Evet o, düşüncelerini, mülâhazalarını, sözlerini önce vicdanın kadirşinas terazilerinde tartmalı, sonra ortaya koymalıdır. Bunca cehd ü gayretten sonra yine de işin içine bize dair bir şeyler karışırsa işte o zaman Allah'ın (celle celâluhu) bu zaaflarımızı affedeceğini ümit ederiz. Yoksa sanki bütün sorumluluklarımızı mükemmel yapıyormuşuz gibi lâkayt ve lâubalice tavırlar kulluk şuuruyla bağdaşmaz.

Balyoz Balyoz Üstüne

Mesela namaz kılarken secdeye kapandınız, beş on dakika içinizi Allah'a döktünüz. Fakat o esnada şeytan, nefis mekanizması vasıtasıyla size, *"İyi bir kulluk yapıyorsun." gibi bir şey fısıldayıverdi. Şayet böyle bir*

düşünce size kelâm-ı nefsî ile geldiyse, yine hemen bir kelâm-ı nefsî ile, "Ey yalnızca kendisine ibadet edilen Allahım, Sana hakkıyla kulluk edemedik! Ey yerde ve gökte her varlık tarafından adı anılan Allahım, şanına lâyık zikri yapamadık! Ey her dilde kendisine şükredilmesi gerekli olan Rabbim! Sana gereğince şükredemedik! Ey her türlü eksiklikten münezzeh olan Allahım, Seni hakkıyla tesbih u takdis edemedik!" demeli, O'nun rızasına uymayan her türlü düşünce ve mülâhazanın başına, bir daha belini doğrultamayacak şekilde bir balyoz indirmelidir.

Fakat onun başına en ağır balyozları indirseniz de, yine de bilmelisiniz ki şeytanın vesvesesi ve nefs-i emmârenin de tesvilât ve tezyinatıyla (kötü bir şeyi güzel göstererek aldatma) beslenen bu tür duygular hiç umulmadık yerlerde yedi canlı varlık gibi daha sonra yeniden hortlayıverir. Öyle ki, insan Kâbe'yi tavaf ederken de Arafat'ta Allah'a el kaldırıp dua dua yalvarırken de Müzdelife'de geceyi değerlendirirken de hatta Mi-

na'da kendi arzularının başını taşlıyor gibi şeytana taş yağdırırken bile nefis ve şeytan hiçbir zaman boş durmayacak, sürekli onun ayağını kaydırmaya çalışacaktır.

İşte bu sebepledir ki, Kur'ân-ı Kerim'de, فَاسْتَقِمْ كَمَآ أُمِرْتَ *"Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!"*[158] buyrulmuştur. Aynı şekilde biz, her gün kıldığımız namazlarımızda, اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَۙ *"Allahım, bizi Senin nezdinde, yolun doğrusu hangisi ise ona hidâyet eyle!"*[159] diyoruz. Eğer sünnetleriyle birlikte bütün namazlarımızı kılıyorsak, günde kırk defa bunu tekrar ediyoruz. İşrak, duha, evvâbîn ve teheccüd gibi diğer nafileleri de kılıyorsak belki günde altmış kere Allah'tan sırat-ı müstakim talebinde bulunuyoruz. Çünkü O, bizim elimizden tutup da bizi doğru yola ulaştırmazsa, çok defa nefs-i emmârenin patikalarında iflahımız kesilir. Evet O (celle celâluhu), elimizden tutmazsa, o kadar çok trafik kazasına sebebiyet veririz ki, daha sonrasında meydana gelen bu yıkılma ve kırılmaları kolay kolay tamir edemeyiz.

Hizmetlerini Bir Bedele Bağlayanlar Asla Başarılı Olamazlar

Öte yandan eğer biz, sürekli O'nu hecele ve O'nunla gecelersek, düşünmemiz gerekli olan yerlerde hep *"O" der ve "Hüve"* ile soluklanırsak, mukteza-i beşeriyetin tesirinde kaldığımız zamanlarda da, O'nunla irtibatımız devam eder. Mesela Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), yatsı namazını kıldıktan sonra teheccüde kalkma ve geceyi ihya etme düşüncesiyle yatağına giren bir kimsenin, uykusu ağır basıp da kalkamadığı zaman bile uykusunun Rabbisinden ona bir sadaka olduğu müjdesini vermiştir.160 Bu da Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinin enginliğinden bize lütfettiği bir armağandır. Evet Rahmeti Sonsuz, bizi bütün bütün altından kalkılmaz vazifelerle sorumlu tutmamış, ancak götürebileceğimiz kadar mükellefiyet yüklemiştir. لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا *"Allah hiçbir kimseyi güç yetiremeyeceği bir şekilde yükümlü tutmaz."*161 âyetinin de işaret ettiği üzere dinde teklif-i mâ lâ yutak yoktur.

O hâlde engin lütuf ve sonsuz rahmetiyle nimetlerini başımızdan aşağı sağanak sağanak yağdıran Rabbimize karşı bizim de O'nun rızasından başka bir arzumuz olmamalıdır. Çünkü bunun ötesinde bir şey yoktur. Cenâb-ı Hakk'ın (celle celâluhu) Cennet'ten mübarek cemâlini göstermesinden (Rü'yetullah) sonra mü'minlere olan en büyük armağanı, *"Ben sizden hoşnudum." buyurmasıdır. O'ndan gelen böyle bir nefha-i ilâhîyenin insan ruhunda hâsıl edeceği engin zevki, burada kestirmemiz mümkün değildir. Belki Şah-ı Geylânî, Ebu'l-Hasan eş-Şâzilî, Muhammed Bahauddin Nakşibend, Mevlâna Hâlid Bağdâdî, İmam Rabbânî ve Hazreti Pîr-i Mugân gibi hak dostları, bu dünyanın müsaade ettiği ölçüde zılliyet plânında böyle bir zevki duymuş olabilirler. Benim böyle bir şeyi ne anlatmaya ne de tasvir etmeye gücüm yetmez. Çünkü bizzat Sahib-i Şeriat, Cennet nimetlerini anlatırken,* أَعْدَدْتُ لِعِبَادِىَ الصَّالِحِينَ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ *"Ben, salih kullarıma, ötelerde öyle şeyler hazırladım ki, ne göz görmüş, ne kulak işitmiş ne de kimsenin*

*hayaline gelmiştir."*162 buyurmuştur. Burada çizilen çerçeveden, bunun insan ihatasını ve idrakini çok aşan bir mesele olduğunu anlıyoruz.

Bu açıdan hem dünyada hem de ukbâda, O'nu dilemeden ve aynı zamanda başkalarında da O'nu dileme arzusu uyarmadan daha büyük ve daha kıymetli bir şey yoktur. Bunun içindir ki, enbiya-i izâm, hayat-ı seniyyelerini sadece Allah'ı (celle celâluhu) tanıtma, Allah'ı sevdirme ve insanların Allah'la olan irtibatlarını güçlendirme temel disiplinine bağlamışlar ve bunun karşılığında kimseden ne bir şey istemişler ne de beklemişlerdir. Çünkü bu, ihlâsa zarar verir ve ameli de zayi eder. Ayrıca yaptığı hizmetleri bir bedele bağlayan insanların başarılı olduğu görülmemiştir. Onlar, muvakkaten başarılı olmuş olsalar bile, esen muhalif bir rüzgâr her şeyi bir harman gibi savurmuştur.

Bütün Peygamberlerin Dilinde Aynı Hakikat

Yüce Allah, Şuarâ Sûresi'nde art arda Hazreti Nuh, Hazreti Hûd, Hazreti Salih, Hazreti Lût ve Hazreti Şuayb (aleyhimüsselâm) gibi enbiya-i izâmı zikrettikten sonra bunların hepsinin ortak sözü olarak şöyle buyurur: وَمَٓا أَسْـأَلُكُمْ عَلَيْـهِ مِـنْ أَجْـرٍ إِنْ أَجْـرِىَ إِلَّا عَلٰـى رَبِّ الْعَالَمِيـنَ *"Ben yaptığım tebliğ vazifesi karşılığında sizden hiçbir şey istemiyorum, ücretim ve mükâfatım münhasıran lemlerin Rabbi Allah'a aittir."*163 Onlar, vazifelerini sadece Allah (celle celâluhu) için yapmış, nazarlarını sürekli Allah'a çevirmiş ve yaptıkları hizmetler karşılığında da başkalarından zerre miktarı bir beklentiye girmemişlerdir.

Devir değişmesine, şartlar başkalaşmasına ve farklı zaman dilimleri farklı yorumlar ortaya koymasına rağmen zikri geçen peygamberlerin hepsi de bu meselede kelimesi kelimesine aynı şeyi söylemiştir. Hazreti Nuh ne demişse, Hazreti Hûd da, Hazreti Salih de, Hazreti Lût ve Hazreti Şuayb da (aleyhimüsselâm) onu demiştir. Oysaki onların gönderildikleri her bir toplumun kendi-

sine göre farklı problemleri vardı. Demek ki problemler farklı da olsa onları halletmenin yolu ihlâs ve beklentisizlikten geçmektedir.

Mesela Hazreti Nûh'un (aleyhisselâm) kavmi, büyük insanları ilâh edinmiş ve bu ilâhlara da Ved, Yeğûs, Yeûk ve Nesr gibi isimler vermişlerdi. Onlar, yerin altında gömülü olan insanlara temenna duruyor ve onlardan bir şeyler bekliyorlardı.164 Bir yönüyle bu her devirde karşılaşılabilecek bir tehlikeydi.

Âd kavmi ise, büyüklükleriyle övünüyor, taşları oyarak içlerine evler yapıyorlardı. Onlar, kibirlerine öyle yenik düşmüşlerdi ki yerden veya gökten gelecek hiçbir zararın kendilerine dokunamayacağına inanıyorlardı. Onlara göre bütün faylar, altlarında toplansa ve bir anda kırılmaya başlasa, yine de oturdukları sağlam binalarını yıkamazdı. Dolayısıyla onların problemi, Hazreti Nuh'un (aleyhisselâm) kavminin probleminden farklıydı. Hazreti Hûd (aleyhisselâm), onların tehditlerine aldırmadan,

başına gelebilecek bütün tehlikeleri de göze alarak, ısrarla onların nasıl bir yanlış içinde olduğunu vurgulamış ve aynı zamanda istiğnasını dile getirmişti.165

Hazreti Salih'e (aleyhisselâm) geçtiğimizde, o dönemdeki insanların da yine farklı problemleri olduğunu görüyoruz. Onlar da bağlarda bahçelerde, meyvelikler arasında dünyaya dalmışlar, muhkem binalarda ferih ve fahur bir şekilde yaşamaya başlamışlardı. Peygamberleri olan Hazreti Salih, bütün zorlukları göğüsleyerek, karşılığında hiçbir şey beklemeden tebliğ vazifesini yerine getirmiş, onları tevhide çağırmış; müsrif ve müfsit bir toplum olmamaları konusunda uyarmıştı.166

Daha sonra gelen Hazreti Lût (aleyhisselâm) döneminde de, insanlar insanlığa yakışmayacak müstehcenliklere dalmış, sapık ve ahlâksız bir toplum olmuşlardı. Diğer peygamberler gibi Hazreti Lût da, kovulma ve tecrit edilme tehditlerine aldırmaksızın onları tevhide ve doğru yola çağırmış ve

bunun karşılığında da hiçbir beklentiye girmemişti.167

Hazreti Şuayb'a (aleyhisselâm) gelince, o dönemde de çarşı ve pazarda ölçü ve tartılar altüst olmuştu. Terazinin ne sağ ne de sol kefesi belliydi. Ticarî hayat spekülasyonlarla doluydu. Hortumlar sadece güç ve iktidarı elinde bulunduranların kendi çıkarları istikametinde akıyor ve onların depolarını dolduruyordu. Hazreti Şuayb, *"Ölçeği tam ölçün de eksik ölçüp hak yiyenlerden olmayın! Doğru terazi ile tartın, halkın hakkından bir şey kısmayın! Ülkede bozgunculuk yaparak nizamı bozmayın."*168 sözleriyle onları ikaz ediyor ve bu uyarıları karşılığında onlardan hiçbir şey istemediğini bildiriyordu.

Şuarâ Sûresi'nde bu beş peygamberin sıralandığı yerde İnsanlığın İftihar Tablosu zikredilmez. Fakat başka bir sûrede geçen O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) şu beyanının da onların sözünden bir farkı yoktur: لَآ أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِى الْقُرْبٰى *"Benim (bu*

*risalet ve irşad hizmetinden ötürü), sizden akrabalık sevgisinden/yakınlığın hatırından başka beklediğim hiçbir karşılık yoktur.”*169 Bu sözüyle Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) on üç sene Mekke’de kendisine çektirmedik sıkıntı bırakmayan, neş’et ettiği yerden O’nu göçe zorlayan, O’na hicran ve hasret yaşatan kavminden hiçbir ücret istemediğini ifade etmişti. Evet O, muhataplarının hem dünya, hem ahiret saadetine vesile olduğu hâlde onlardan hiçbir şey istememiş; hasır üzerinde yatıp kalkmış, aç kaldığı günler olmuş fakat O, bu tavrını hiçbir zaman değiştirmemişti.

Sıfırlanan İtibar ve Sarpa Saran Yollar

Esasında güven telkin etmenin ve muhatabı inandırmanın biricik yolu da budur. Çünkü yaptıkları hizmetler karşılığında bir kısım beklentilere giren ve menfaatler gözeten insanlar, kendilerine yönelen teveccühleri kırmış ve muhatapları nazarında itibar kaybına uğramış olurlar. Bu açıdan eğer siz, *“Vira bismillâh!” deyip bir hizmet yoluna*

girmişseniz, peygamber yolundan ayrılmamalısınız. Size bakanlar, çok rahat, "Bunlar işin içine girdikleri zaman yüz liraları vardı. Ayrıldıklarında baktık, doksan liraları kalmış. Demek ki, sahip oldukları parayı bile koruyamamış ve bu yolda harcamışlar." diyebilmeliler. Müstağni olma ve beklentiye girmeme prensibi, köy muhtarından devlet başkanına kadar bütün idareciler için gerekli bir vasıf olduğu gibi, kendilerini hak ve hakikati anlatmaya adamışlar için de geçerlidir. Zira onların en büyük dinamiği, beklentisizlik ve adanmışlıktır.

Kendini insanlığa hizmete adamış insanların kalıcı eserler bırakmaları da peygamber yolunda yürümelerine bağlıdır. Yoksa Harun olarak yola çıkıp sonra Karunlaşan kimseler bir gün gelir hazineleriyle birlikte yerin dibine batar ve lânet ile yâd edilirler. Eğer dilimin azıcık bir yerinde tel'in ve bedduaya yer olsaydı, millete hizmet etme iddiasıyla ortaya çıktıkları hâlde kendi menfaatlerini düşünen, meselelerini çıkar çarkına bağlayan, ihalelerde kendilerine pay ayıran, ken-

dilerine pay verenleri mâbeyn-i hümâyûn insanı hâline getirenlere şöyle derdim: *"Allah, sizi çoluk çocuğunuzla, beklentilerinizle, ümitlerinizle yerin dibine batırsın, mahvetsin!" Ama dilimde böyle bir bedduaya açık bir yer olmadığından dolayı ben, İkbal'in dediği gibi, dua dua yalvardım, tel'in ve bedduaya "âmin"* demedim.

Bu açıdan hiç olmazsa kendilerini iman ve Kur'ân hizmetine adamış olan bir mübarek daire içinde bulunan insanlar, yaptıkları hizmetleri kendi hesaplarına değerlendirmeyi asla düşünmemelidirler. Onlar, hatır ve itibarlarını kullanarak hakları olmayan ne bir ihale almalı ne de başka bir menfaatin peşine düşmelidirler. Onlar, kendileri için en büyük birer dinamik olan adanmışlık ve beklentisizliklerini dünyaya ait böyle bayağı şeyler karşısında feda etmemelidirler. Zaten meşru dairede dünya için uğraşan insanlar var. Cenâb-ı Hak, onlara ticarî hayatlarında büyük kazançlar lütfetmiş, lütfediyor ve onlar da kazançlarını, servetlerini Allah yolunda kullanıyorlar. Rehber konumun-

da bulunan adanmışlara gelince onların en büyük zenginliği ise hasbîlikleri ve beklentisizlikleridir. Eğer onlar bunu bırakıp başka şeylerin arkasına düşerlerse, çoğu bırakıp aza talip olmuş olurlar.

İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem), ruhunun ufkuna yürüyüp bu dünyaya gözlerini kapadığı zaman, ailesinin rızkını temin etmeye matuf olarak mübarek zırhı bir Yahudinin elinde rehin bulunuyordu.170 Hazreti Ebû Bekir, O'ndan farklı değildi; kendisine verilen maaşın fazla gelen miktarını bir testinin içine atmış ve bunu kendisinden sonra gelen halifeye emanet etmişti.171 Hazreti Ömer Efendimiz'in elinde avucunda bir şey yoktu. Çok defa Mescid-i Nebevî'de kum üzerinde yatıyordu.

Yolsuzluğu Yol Edinenlerin Hazin Sonu

Örnek alınması gereken büyükler bunlardır. Doğru olan yol ve yöntem de onların yolu ve yöntemidir. Onların yolunun dışındaki bir yola, *"yolsuzluk"* denir. Doğru

yoldan çıkan böyle bir insan da hiç farkına varmadan elli türlü yolsuzluğa kaymış olur. Yapılan bu yolsuzluklar, başta insanı güldürse bile, bir gün öyle bir ağlatır ki insana, "يَا لَيْتَنِى كُنْتُ تُرَابًا 'Ah ne olurdu, keşke toprak olsaydım'172 da bunları duymasaydım!" dedirtir.

Bu açıdan en azından bu heyet-i âliye içindeki insanlar, hevâ ve heveslere bakan yönü itibarıyla sinek kanadı kadar kıymeti olmayan bu dünyaya, fazla değil, itibar edilmesi gerektiği kadar itibar etmelidirler. Hadis diye rivayet edilen bir sözde, dünya bir cife yığınına benzetilmiş ve bütün işlerini, plânlarını, çarklarını onu elde etmek için kullanan insanların da o cifeye koşan kelpler mesabesinde oldukları ifade edilmiştir.173

Keşke şu aldatıcı dünyayı, bakılması gerekli olan yanlarının dışında unutabilseydik. Unutmayanlar ise hem kendilerine, hem millete hem de tarihe yazık ettiler. Topkapı Sarayı, sahabenin hemen arkasında yerini alan mübarek bir milleti dünya hâkimiye-

tine götürdü. Orası bizim ruh dünyamızın dışarıya aksedişiydi. Orada Fatih'in, İkinci Bayezid'in, Koca Yavuz'un ve Kanuni Sultan Süleyman'ın mefkûresi vardı. Onlar yollara düşmüş, uzak diyarlara gitmiş, dünya muvazenesi için yapılması gerekenleri yapmış, zalimleri dize getirmiş, mazlumlara soluk aldırmış ama geriye döndüklerinde sade ve mütevazi Topkapı Sarayı'nda vazifelerine devam etmişlerdi. Aksine Dolmabahçeler, Yıldızlar ise bütün şaşaa ve debdebelerine rağmen bizim yıldızımızı söndürdüler. Bunlar bir yönüyle dünyayı bize Cennet gibi gösterseler de, bize Cennet'i ve Allah'ı unutturdular.

* * *

158Hûd sûresi, 11/112.
159Fâtiha sûresi, 1/5.
160Bkz.: Nesâî, kıyâmu'l-leyl 63; İbn Mâce, ikametü's-salât 177.
161Bakara sûresi, 2/286.
162Buhârî, tevhid 35; Müslim, cennet 4, 5.
163Şuarâ sûresi, 26/109, 127, 145, 164, 180.
164Bkz.: Şuarâ sûresi, 26/105-111; Nûh sûresi, 71/23.
165Bkz.: Şuarâ sûresi, 26/122-140; Fussilet sûresi, 41/15-16.
166Bkz.: Şuarâ sûresi, 26/141-159.
167Bkz.: Şuarâ sûresi, 26/160-175.
168Bkz.: Şuarâ sûresi, 26/176-191.
169Şûrâ sûresi, 42/23.

170Buhârî, rikak 17; Müslim, libâs 37.
171Bkz.: İbn Sa’d, et-Tabakâtü’l-kübrâ 3/186; et-Taberî, Târîhu’l-ümem ve’l-mülûk 2/354.
172Nebe sûresi, 78/40.
173Bkz.: el-Aclûnî, Keşfü’l-hafâ 1/492-493.

Kötülükleri Savmada Bazı Ölçüler

Soru: Kötü muamele ve tavırlar karşısında Müslüman ahlâkına yaraşır mukabele tarzı nasıl olmalıdır?

Cevap: Kinin kin, nefretin de nefret doğuracağı herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Sertliğe sertlikle, şiddete şiddet ve hiddetle mukabele etmek, öyle fasit dairelerin oluşmasına vesile olur ki hiç kimse onun altından kalkamaz, toplum paramparça olur ve o hâdiseler içinde herkes boğulur gider. Dolayısıyla mü'minin sinesi çok engin olmalı, en negatif şeyleri dahi hazmedip sindirebilmeli ve böylece o kötülüğe karşı, kötülük yapanların dahi kurtuluşuna vesile olacak bir mücadele tarzı ortaya koymalıdır.

En Güzel Uzaklaştırma!

Kur'ân-ı Kerim'de konuyla alâkalı bir âyet-i kerimede, أُولٰٓئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَؤُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ *"İşte onlar, gösterdikleri sabır ve sebattan dolayı çifte mükâfat alırlar. Onlar kötülüğe iyilikle mukabele eder ve kendilerine nasip ettiğimiz mallardan, Allah yolunda harcarlar."*[174] buyrulmak suretiyle mü'minlerin bed muameleler karşısında nasıl bir tavır içinde olmaları gerektiği ifade edilir. Vâkıa âyet-i kerimenin Ehl-i Kitap'la ilgili nâzil olduğu rivayet edilir; fakat sebebin hususiliği, hükmün umumiliğine mâni değildir. Dolayısıyla âyet-i kerime herkese hitap ettiği gibi günümüz mü'minlerine de hitap etmektedir.

Âyet-i kerimede kendilerine iki kat ecir ve mükâfat vaat edilen insanlar, بِمَا صَبَرُوا ifadesinin sarih mânâsından anlaşılacağı üzere dişlerini sıkıp eza ve cefa karşısında sabredenler; başlarına gelen belâ ve musibetleri sinelerinde eriterek onları âdeta maytaplara çevirenler ve böylece tıpkı şehrâyinler gibi insanlara baş döndürücü manzaralar su-

nanlar olduğu ifade edilmiştir. Evet, onlar en olumsuz hâdiseleri bile olumlu şekle çevirip وَيَدْرَؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ ifadeleriyle işaret edildiği üzere kötülüğe iyilik ve güzelliklerle mukabelede bulunurlar.

Bu âyet-i kerimeyi hayatına hayat kılan bir mü'min, maruz kaldığı çirkin ve nâhoş muamelelerden dolayı, içinde birine veya birilerine karşı kin ve nefret duygusu hâsıl olmuşsa, hemen onu hilm ü silm duygusuyla silip eritmeye çalışır. Nasıl ki, إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذٰلِكَ ذِكْرٰى لِلذَّاكِرِينَ *"Şüphesiz iyilikler kötülükleri siler-süpürür götürür. Bu, neyin nasıl anılması gerektiğini bilen insanlar için çok önemli bir hatırlatmadır."*[175] âyetinin fehvasınca, bir mü'min, olumsuz (negatif) bir iş yapsa ve bu, onun ibadet ü taatine dair bir kusur teşkil edecek hâle gelse, hemen bir keffaret ödeme mülâhazasıyla onu gidermeye çalışır, ayrıca üzerine bir de amel-i salih işleyerek onu taçlandırır.

Evet, hakiki bir mü'min bir kötülük işlediğinde o kötülük, bir zıpkın, bir mızrak ya

da bir kılçık gibi sinesine saplanır ve onun içinde bir burkuntu hâsıl eder. Bunun üzerine o, bu kötülüğünün hemen arkasından bir iyilik yapmak suretiyle onu gidermeye gayret eder. O, ister bir söz, ister bir davranış, isterse bir bakış, hatta bir imayla dahi olsa bir kötülük yaptığında, hemen ardından onu giderecek, zihninde bıraktığı izleri silecek olumlu bir davranışta bulunur.

Böyle bir tavır, esasında Allah'a (celle celâluhu) karşı kulluk tavrının bir gereğidir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hazreti Muaz'a (radıyallâhu anh) nasihatinde, *"Ey Muaz! Nerede olursan ol, Allah'tan kork. Kötülüğün arkasından iyilik yap ki onu imha etsin ve insanlara da güzel ahlâkla muamele et."*[176] buyurmuştur. Evet iyilikler, kavlî amelleri Allah'a yükselten birer helezon vazifesi gördüğü gibi, aynı zamanda kötülükleri yok edip giderici bir etkiye de sahiptir. yetin sonundaki, ذٰلِكَ ذِكْرٰى لِلذَّاكِرِينَ *"Bu, anmasını bilen, neyin nasıl anılması gerektiğini çok iyi bilen insanlar için çok önemli bir hatırlatmadır."* ifadelerini de, kötülükleri iyi-

likle giderme mevzuunun, Kur'ân'ın sürekli hatırda tutulması gerekli bir hatırlatması olduğu şeklinde anlamak mümkündür.

Esasında, ister ferdî isterse içtimaî olsun yapılan tüm kötülükleri ve olumsuzlukları insanların zihinlerinden silip onları unutturacak olumlu her davranış, onların aynı zamanda nezd-i ulûhiyette de silinmesine vesile olur. Zira Cenâb-ı Hakk'ın rahmeti, o olumsuzlukların ötede bir eziyet ve zahmete vesile olmamalarını, bir iç ızdırabına dönüşmemelerini gerektirir. Evet, mü'minin hadsiz nimet, sınırsız ihsan ve namütenahî iltifat yurdunda, *"Ben Rabbim'e, dinime, Efendim'e ve temel disiplinlerime karşı bu saygısızlığı yapmamalıydım."* deyip sürekli onları hatırına getirmesi, onun için bir iç ızdırabına vesile olacaktır. Bu yüzden Cenâb-ı Hak, rahmetinin farklı bir tecelli dalga buudu olarak, orada onları unutturacak ve kuluna o sıkıntıyı yaşatmayacaktır.

Ancak insanın dünyada iken, yaptığı günahları unutması ve onları zihninden silme-

si doğru değildir; zira elli sene evvel işlemiş olsa bile onu her hatırlayışında bir kere daha *"estağfirullah" diyorsa, bu durum onu, hem bir kez daha aynı günaha düşmekten koruyacak hem de onun amel defterine sürekli sevap yazılmasına vesile olacaktır. Bu şekilde dile getirilen her istiğfar, yokluğa âdeta bir tırpan sallar ve böylelikle bütün kötülükleri alır götürür. Götüreceği bir kötülük kalmadığında da öyle şeylere vesile olur ki onlar ahirette kulun karşısına çıktığı zaman kul, hayret ve sevincinden şaşırır kalır. O hâlde insan, kendi günahını hiçbir zaman unutmamalı, ötede onun ızdırabına maruz kalmamak için burada en küçük hatasını bile sürekli zihninde canlı tutmalı ve ruhunda duyduğu ızdırapla "estağfirullah, elfü elfi estağfirullah"* deyip Hazreti Gaffâr'dan (celle celâluhu) bağışlanma dilemelidir.

Diğer yandan mü'min yaptığı iyilikleri ise unutmalıdır. Velev ki o iyilik, İstanbul'un fethi gibi çağ açıp çağ kapatacak, yeni bir medeniyetin inşasına vesile olacak bir iyilik olsun. Evet, böyle devâsâ bir hizmet ken-

disine hatırlatıldığında bile o, *"Allah Allah! Ben öyle bir şey yapmış mıydım, hatırlamıyorum." diyecek kadar kendini o işin dışında görmelidir. Şayet insanlar ille de "Bu işi sen yapmışsın." diyorlarsa, o zaman da tahdis-i nimet mülâhazasıyla, "Demek Allah (celle celâluhu) benim gibi bir mücrime de bazı şeyler yaptırtmış. Bu, tamamen O'nun rahmetinin enginliğinin farklı dalga boyutundaki tecellilerindendir."* şeklinde duygularını ifade etmelidir.

Kötülüğe İyilik Er Kişinin Kârı

Konuyla irtibatlı bir başka âyet-i kerimede ise,

وَلَا تَسْتَوِى الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ اِدْفَعْ بِالَّتِى هِىَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِى بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِىٌّ حَمِيمٌ

*"İyilikle kötülük bir olmaz. O hâlde sen kötülüğü en güzel tarzda uzaklaştırmaya bak. Bir de bakarsın ki seninle kendisi arasında düşmanlık olan kişi candan, sıcak bir dost oluvermiş!"*177 buyruluyor ve yukarıdaki âyetin işaret ettiği benzer bir husus dile

getiriliyor.

Buna göre kıskançlık ve çekememezlikle düşmanlığa kilitlenmiş biri âdeta gayz ve nefretle köpürüyor, sürekli karşısındakini tahrik ediyor ve onda bir öfke meydana getirmek istiyorsa, وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ *"O müttakiler, kızdıklarında öfkelerini yutar, insanların kusurlarını affederler."*[178] âyetinin ifadesiyle o da ona karşı öfkesini yutmakla mukabelede bulunmalıdır. yet-i kerimedeki وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ ifadesi; öfkesini, hiddetini, şiddetini zorla bile olsa yutanlar, derdini dışarıya vurup izhar etmeyenler ve bu mevzuda yutkunup duranlar demektir ki onların bu tutumları, lisan-ı Nebevî'de bir fazilet olarak zikredilir.[179] Birisi bir kusur işlediğinde ona af ile muamelede bulunma; bir kötülük işlediğinde bir daha aynı kötülüğü yapmaması için ona iyilikte bulunma.. evet, bütün bunlar, yapılan kötülüğe iyilikle mukabelede bulunma adına örneklerdir.

Bir başka ifadeyle, başkaları elleri, dilleri, gözleri, kulakları hatta jest ve mimikleriy-

le hep kötülük döktürüp dururken mü'min, onların bütününe iyilikle mukabelede bulunmak suretiyle bunun bir fasit daire hâline gelip devam etmesine meydan vermemelidir. Bir Türk atasözünde manzum hâlde bu durum, *"İyiliğe iyilik her kişinin kârı / Kötülüğe iyilik er kişinin kârıdır." ifadeleriyle dile getirilir. Dolayısıyla bir mü'mine, münkere mârufla karşılık verip "er kişi" olmak yakışır. Diğer türlü mukabele-i bi'l-misil kaide-i zalimanesine girerek, "Onlar kötülük adına şunları dedi, bunları etti; ben de karşılık olarak şunları yaptım."* demesi gibi, ancak acûze-i şemtâların dillendirecekleri güft ü gûlara girmesi ve bir yönüyle sevap yolunda günahlara yelken açması ona yakışmaz! Böyle bir anlayışın aynı zamanda günümüz meselelerinin çözümüne hiçbir faydası olmayacaktır. Dolayısıyla bu mevzuda herkesin, özellikle de yüce bir mefkûreye gönül vermiş insanların çok hassas davranması gerekir.

İyilikle Mukabele ve Güzergâh Emniyeti

Bir atasözünde اِتَّقِ شَرَّ مَنْ أَحْسَنْتَ إِلَيْهِ *"Kendisine iyilikte bulunduğun kişinin şerrinden sakın."*180 denir ki bunun hodbince ve saygısızca söylenmiş bir söz olduğu kanaatindeyim. Zira yapılan iyilik, değil insanları, kobraları bile raks ettirip oynatıyor. Belgesellerde görmüşsünüzdür; çalınan neyle kobralar raks ediyor. Haddizatında kobra sağır bir hayvan olduğu için çalınan ney sesini duymaz, ancak neyzenin parmaklarının bir ağaç üzerinde hareket ettiğini ve kendisine zarar verilmediğini görünce o da raks edip oynamaya başlıyor. Ona raks ettirecek espride kusur edildiği zaman, muhtemelen ısırdığı da oluyordur ama bu davranışları çok nadir olsa gerek. Zira ney karşısında kobraların ısırmaları çok sık yaşanılan bir vaka olsaydı, zannediyorum o işe bu ölçüde teşebbüs edilmezdi.

Sözün özü, Allah (celle celâluhu) hayvanlarda bile kendilerine yapılan iyiliklere karşı böyle bir teveccüh hissi ihsan etmişse, insan kendinde bulunan kabiliyetleri değerlendirmeli ve أَحْسِنْ إِلَى مَنِ اتَّقَيْتَ شَرَّهُ *"Şerrin-*

den korktuğun kimseye iyilikte bulun." anlayışıyla hareket etmelidir. Elbette ki, böyle bir tavır, umum toplumun huzur ve ahengini koruma, kin, nefret ve fitne ateşini söndürme adına iradî olarak ortaya konması gereken bir tavırdır ve çerçevesi de şahsî haklarda fedakârlıkla sınırlıdır. Yoksa umumun hukukunun söz konusu olduğu yerde zulme sessiz kalma, sessiz kalıp zulme ortak olma insanı dilsiz şeytan konumuna düşürür ve kesinlikle mü'mine yakışmaz. Ancak gerektiği yerde; mızrağını eline almış, süngüsünü takmış, öldürmek için sizin üzerinize yürüyen bir gözü dönmüş karşısında bile, "Gel kardeşim, seni bir kucaklayayım." deyip, bununla onun o öldürücü mızrak ve süngüsünü tekrar kınına sokmak mümkünse, işte mü'minin ortaya koyması gereken tavır budur ve bir kez daha ifade edeyim ki, böyle bir davranış şekli, günümüzdeki problemlerin çözümü adına hayatî derecede önem arz etmektedir.

* * *

174Kasas sûresi, 28/54.

175Hûd sûresi, 11/114.
176Ahmed İbn Hanbel, el-Müsned 5/228.
177Fussilet sûresi, 41/34.
178l-i İmrân sûresi, 3/134.
179Bkz.: Ebû Dâvûd, edeb 3; Tirmizî, birr 74, sıfatü'l-kıyâme 48; İbn Mâce, zühd 18.
180Aliyyülkârî, el-Masnû' 1/45; Aclûnî, Keşfü'l-hafâ 1/44.

İnsanı Allah'tan Uzaklaştıran İlim

Soru: İlim hakkında rivayet edilen, مَـنِ ازْدَادَ عِلْمًـا وَلَـمْ يَـزْدَدْ فـى الدُّنْيَـا زُهْـدًا لَـمْ يَـزْدَدْ مِـنَ اللهِ إِلَّا بُعْـدًا *"Dünyada kimin ilmi arttıkça zühdü de artmazsa, onun sadece Allah'tan uzaklığı artar."*[181] hadis-i şerifinin vermiş olduğu dersler nelerdir?

Cevap: İnsanı Allah'a ulaştıran yollar mahlûkatın solukları sayısıncadır. Çünkü her bir insan farklı istidat ve kabiliyetlere sahiptir. Buna göre bazı hassas tabiatlar, Hakk'a ulaştıran yollar içinde en önemli güzergâhın aşk olduğunu söylemişlerdir. Bu aşk yolcularından kimi;

> "Yâ Rab, belâ-yı aşk ile kıl âşina beni,
> Bir dem belâ-yı aşktan etme cüdâ beni!" (Fuzûlî)

deyip inlemiş, bir başka gönül eri;

“Öyle bir dildâre dil ver, eyleye dilşâd seni,
Öyle bir dâmeni tut ki ede ber-murâd seni!” (Alvarlı Efe)

sözleriyle aşk yolunu nazara vermiş, bir diğer aşk kahramanı ise;

“Zahidin gönlünde Cennet’tir temenna ettiği,
Ârif-i dilhastenin gönlündeki dildârıdır.” (Şeyh Galip)

mısralarıyla âşığın iç dünyasının resmini ortaya koymuştur.

Ancak hak ve hakikat yolcularından bazıları da zühd yoluyla Allah’a ulaşmaya çalışmış ve diğerlerine nazaran bu yolun daha önemli olduğunu düşünmüşlerdir. Zühd bir yönüyle dünya ve içindekileri terk etme ve dünyadan istifadeyi ihtiyaç ölçüsüyle sınırlama demektir. İnsan elbette mevcudiyetini devam ettirebilme adına yeme, içme, uyuma gibi bedene ait ihtiyaçlarını karşılamak zorundadır. Fakat hayatını zühd çizgisinde

yaşamak isteyen bir insan, gaflete sürükleyeceği düşüncesiyle dünyanın bu tür nimetlerinden doyuncaya kadar istifade etmek istemez. O, *“Tatmaya izin var, doymaya izin yok.”*182 sözünü kendine rehber edinir.

Tedebbür, tezekkür ve tefekkür yoluyla Allah’ı tanımaya çalışan bazı mütecessis ruhlar ve kemal erbabı ise, sürekli eşya ve hâdiseleri hallaç etmiş, kâinat kitabını okumuş, bu kitapla Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyân arasında koordinasyonlar kurmuş ve bu iki kitabı sürekli birbirinin merceği, projektörü veya rasathanesi altında temâşâ etmeye çalışmışlardır.

Taklit Vadilerinde Yolunu Şaşıranlar

Bütün bunların dışında henüz surî ve şeklî yaşamaktan sıyrılamamış, taklidin esiri kullar vardır ki, bunların yol alması, mesafe katetmesi oldukça zordur. Atalarında gördüklerini taklit etmeleri açısından onların durumu, حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَاءَنَا *“Atalarımızı ne yol üzerinde bulmuşsak, o bize yeter!”*183 diyen kâfirlerin durumu gibidir. Bu

hâlde bulunan bir insan ise kendi kendine *"Acaba bir kilisenin haziresinde neş'et etmiş olsaydım, akıl, mantık ve muhakememi kullanarak şu hâlihazırdaki yarım yamalak Müslümanlığı elde edebilir miydim?" diye sorması gerekir. Gerçi Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinin enginliğine bağlanarak taklidî imanın da makbul olduğunu; yani atalarında gördüğünden dolayı "Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah"* diyen, babası gittiği için onun yanında camiye giden, Ramazan ayında babaannesi oruç tuttuğu için oruç tutan insanların da kurtulacağını söylemişlerdir.184

Mehdi Enflasyonu

Aslında taklit adına söylenen bu hususlar bizim neslimizi resmetmektedir. Çünkü hiçbirimiz bugün inandığımız hakikatlere, *"öz beynimizi burnumuzdan kusarak" ulaşmadık. Hiçbirimiz geceleyin yataklarımızı terk edip delice koridorlarda dolaşıp Hazreti Ömer'in (radıyallâhu anh) amcası Zeyd İbn Amr gibi, "Allahım seni istiyorum."*185

demedik. O'nu bulma adına delice bir takibe koyulmadık ve hep taklitle avunduk. Hele bir de bazıları kalkıp bizim Müslümanlığımızı alkışladı ve biz de kendimizi bir şey zannettiysek işte o zaman bütün bütün aldandık. Hatta bir kısım zavallılar alkış ve takdirler karşısında kendilerini popülizme saldı ve bunun sonucunda her yerde bir sürü mehdi zuhur etti. Asrımızda o kadar çok mehdi zuhur etti ki, *"mehdi enflasyonu"*-nun yaşandığını söylesek mübalâğa etmiş olmayız. Evet kimileri, kendilerinin sıradan bir mü'min olup olmadığının dahi muhasebesini yaparken, bazıları da kendilerini bir hamlede insanlığı kurtaracak, bir nefhada Kayserleri, Kisraları yere serecek kahramanlar olarak gördüler. Gerçekte ise bunların her birisi Allah'ı hakkıyla tanımayan, Peygamberi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bilmeyen, Râşid Halifelerden ve sahabe efendilerimizden habersiz yaşayan taklidin zavallı kullarıydı. Bunlar nerede olduklarını, düz yolda dahi nasıl yaya kaldıklarını bilmediklerinden ötürü, yol almaları da çok zordu.

Hâlbuki inanan bir gönül, Zât-ı Ulûhiyet'i bilme, mârifet ve muhabbet deryalarına yelken açma adına sürekli tefekkür ve tezekkürde bulunmalı ve hiç doyma bilmeden yoluna devam etmelidir. Kendisine sunulan mârifet kâseleri karşısında;

"Bak şu gedânın hâline,
Bende olmuş zülfün teline,
Parmağım aşkın balına,
Bandıkça bandım, bir su ver!" (Gedâî)

demelidir. Deniz suyu içerek susuzluğunu gidermeye çalışan bir insan gibi, içtikçe içmelidir. Ayrıca o, bir taraftan derinlemesine mârifete yelken açarken diğer taraftan da şu mülâhazalardan hiç ayrılmamalıdır: "Eğer ben gerçekten duyulması gerekli olan şeyleri duysaydım; 'Biliniz ki kalbler ancak Allah'ı anmakla huzur ve itminana kavuşur.'186 hakikatini idrak etseydim; 'Ne mutlu iman edip de makbul ve güzel işler yapanlara! Eninde sonunda dönüp gidilecek güzel yurt onların olacak.'187 müjdesini rasat edebilseydim, Cenâb-ı Hak ile daha derin bir irtibata erecek, sürekli aşk u iştiyak

nağmeleri seslendirecek, mü'minlere karşı tevazu kanatlarını yerlere kadar indirecek ve bütün mahlûkata engin bir şefkatle nazar edecektim. Demek ki ben hâlâ yerlerde sürüm sürümüm."

Sığ Görün Derin Ol!

Zaten gerçek kulluk, fevkalâde yüksek gayretle fevkalâde tevazuu cem edebilmektir. Evet insan, bir taraftan öyle yukarılara çıkmalıdır ki, melekler ona baktıkları zaman, *"Hayret! Cisim ve bedenden mürekkep bir varlık ama nasıl oluyor da meleklerle aynı ufku paylaşıyor veya onların önünde kanat çırpıyor!" demelidir. Ama aynı zamanda bu kişi kendisini hiçlerden hiç görebilmelidir. Ona, "İmzanı at!" dediklerinde hiç düşünmeden çok rahatlıkla "hiç"* yazabilmelidir.

Kemali bihakkın idrak etme açısından İnsanlığın İftihar Tablosu'ndan (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha büyük bir insan yoktur. Buna rağmen O (sallallâhu aleyhi ve sellem), Allah'a (celle celâluhu) şöyle yalvarmıştır: اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِى فِى عَيْنَىَّ صَغِيرًا وَفِى أَعْيُنِ

النَّاسِ كَبِيرًا *"Allahım, beni benim gözümde küçük göster! (Misyonum itibarıyla) beni insanların nazarında ise büyük göster."*188 Bir hak dostu, bu duayı biraz değiştirerek kendi hesabına şöyle der: اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِي فِي عَيْنَيَّ صَغِيرًا وَفِي دِينِي كَبِيرًا *"Allahım, beni benim gözümde küçük, dinimde ise derin kıl!"*

İnsan bir taraftan kendisini minnacık, bir sinek kanadı kadar görmeli ama dinî derinlik açısından da şöyle demelidir: *"Allahım, beni öyle bir dinî mükemmeliyete ve öyle bir dinî donanıma ulaştır ki, dinime ait varidatım, bütün insanlığa dağıtıldığında hepsinin Cennet'e girmesine kâfi gelsin!" Nitekim Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mâiz hakkında, "Öyle bir tevbe etti ki tevbesi eğer yeryüzüne dağılsaydı herkese yeterdi."* buyurmuştu.189 Çünkü o, hiç kimsenin bilmediği ve görmediği bir yerde bir günah işlemiş, bu günahın pişmanlığı neticesinde Allah Resûlü'ne gelerek, aklanmak istediğini söylemişti. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu dört defa geri çevirdiği hâlde o, her defasında ölümü göğüsleme

pahasına tekrar geri gelmiş ve aynı isteğini tekrar etmişti. Kendisine had tatbik edildikten sonra da, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), hem bir hakikati beyan hem de onun hakkında suizan edilmesinin önüne geçme adına, yukarıdaki sözlerini söylemişti.

Evet insan, iman, mârifet, muhabbet, zevk-i ruhani, aşk u iştiyakta sabitkadem olma mevzuunda sürekli derinleşmeye çalışmalıdır. Fakat bunun yanında insan, kendisini sığlardan sığ görmelidir. Zaten insan gerçekten bir kalb derinliğine ulaşmışsa, kendisini insanların en hakiri görecektir. Bunun mefhum-u muhalifi ise şudur: Şayet bir insan kendisini insanların üstünde görüyorsa, gerçekte o, insanların en bayağısı ve zavallısıdır. Bu kişi ister mü'min, ister münafık, isterse de kâfir olsun, netice değişmez.

'İlim Kendin Bilmektir'

Hayalinde kendisi için yüce payeler kurgulayan, *"Ben galiba önemli bir misyonu eda etmek ve insanlığın elinden tutarak onla-*

rı evc-i kemalâta çıkarmak için dest-i kudret tarafından hususi bir donanımla gönderilen özel bir insanım." mülâhazasını taşıyan bir insanın gerçekte sinek kanadı kadar bir kıymet-i harbiyesi yoktur. Çünkü büyüklüğün alâmeti tevazu ve mahviyettir. Küçüklüğün alâmeti ise tekebbürdür.

İşte asıl mârifet de insanın sahip olduğu ilmini bu mülâhazalarla taçlandırabilmesidir. Bu da, kemal yudumlamış, olgunluğa ermiş ve nazarî bilgisini aksiyon hâline getirebilmiş insanların işidir. Alvarlı Efe Hazretleri, günde altı saat minderde oturup ilimle, sohbet-i cânan'la meşgul olmasına, Zât-ı Ulûhiyet'in nâm-ı celîli anılınca beti benzi atmasına rağmen yine de,

"Ne ilmim var ne a'mâlim
Ne hayr u tâate kaldı mecâlim,
Garîk-i isyanım, çoktur vebâlim,
Aceb rûz-i cezâda nola hâlim." derdi.

Yunus Emre de;

"İlim ilim bilmektir,
İlim kendin bilmektir.

Sen kendin bilmezsen,
Ya nice okumaktır." demiştir.

Yoksa meseleyi elin-âlemin takdirine bağlayan insanların, bulunduğu yerin bir adım ötesine geçebilmeleri mümkün değildir. Böyle insanlar hakkında başkalarının, *"Falan kişinin maşallahı var! Nasıl da insanlara yardımcı oluyor, yol gösteriyor ve onları içine düştükleri bataklıktan çıkarıyor."* türünden sözler söylemelerinin de onlara hiçbir faydası olmayacaktır. Sorudaki hadis-i şerif muvacehesinde değerlendirecek olursak, şayet bir mü'min ilmi ve bilgisi arttığı hâlde dünyayı ve içindekileri elinin tersiyle itemiyor, hâlâ dünya ile oturup kalkıyor, dünya deyip onun arkasından koşuyor, bir paye elde ettiğinde hemen gözünü daha yukarısındaki bir payeye dikiyor ve ihraz etmiş olduğu dünyalıkları elinden kaçırmamak için ölüp ölüp diriliyorsa o, başka değil ancak Allah'tan uzaklaşmış demektir.

* * *

181el-Münâvî, Feyzu'l-kadîr 6/52.
182Bkz.: Bediüzzaman, Sözler s.38 (Sekizinci Söz); Nur'un İlk Kapısı s.17.

183Mâide sûresi, 5/104.
184Bkz.: et-Teftâzâni, Şerhu'l-Mekâsıd 2/264; Mütercim Asım Efendi, Merehu'l-meâli fi şerhi'l-mâlî s.155.
185Bkz.: Buhârî, menâkıb 24; en-Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ 5/54.
186Ra'd sûresi, 13/28.
187Ra'd sûresi, 13/29.
188el-Bezzâr, el-Müsned 10/315; ed-Deylemî, el-Müsned 1/473.
189Bkz.: Müslim, hudûd 24; Ebû Dâvûd, hudûd 24, 25.

Gönül Kapılarının Sırlı Anahtarı: Muhatabı Tanıma

Soru: Sevgi ve diyalog düşüncesiyle dünyanın dört bir yanına açılım gerçekleştiren mefkûre muhacirleri çok farklı kültür ortamlarıyla karşılaşıyorlar. Bu konuda dikkat edilmesi gereken hususlar nelerdir?

Cevap: İnsanlığın huzur ve sulhuna kendini adamış ve bu uğurda gayret gösteren insanların, duygu ve düşüncelerini muhataplarına rahatça anlatabilmeleri için, öncelikle gittikleri yeri doğru okumaları, yöre halkı ve kültür ortamını çok iyi tanımaları gerekir. Denilebilir ki bu durum, temsil edilen duygu ve düşüncenin kutsiyeti ölçüsünde mühim bir vazifedir. Zira mefkûre insanı, içinde yaşadığı çevreyi ne kadar iyi tanıyabilirse, ruhuna ait ilhamları çevresindeki in-

sanlara aktarması da o kadar kolay olacaktır.

Maalesef günümüzde bazı insanlar, Kur'ân-ı Kerim ve Sünnet'e bağlı olduklarını, nübüvvet davasının mümtaz ve muallâ mirasçılarını örnek aldıklarını ifade ve iddia etmelerine rağmen bir kısım üslup hatalarından dolayı değişik olumsuz tepki ve reaksiyonlara sebebiyet vermekte, İslâm'a karşı da şer cephelerinin teşekkülüne sebep olmaktadırlar. Hâlbuki en güzel yemekleri takdim ederken dahi, girilen bir kısım üslup hatalarından dolayı, insanların midelerinin bulandığı bir gerçektir. Elbette ki vahye, din ve diyanete ait hakikatlerin hiçbir çirkin yanı yoktur, –hâşâ– onlarda mide bulandıracak en ufak bir şey bulunamaz. Aksine Kur'ân'ın her disiplini, her düsturu ilâhîdir. O ilâhîliğin hiçbir yanıltıcı ve insanların zihinlerinde şüphe uyandırıcı yanı yoktur. Aynı şekilde bu esasların birer açıklaması olan Nebiler Serveri'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) ait sözler, selef-i salihînin temsil adına ortaya koyduğu tavır ve davranışlar da çok mü-

kemmeldir. Fakat her yönüyle mükemmel olan bu esaslar, insanlara takdim edilirken muhataplar iyi tanınmaz, hissiyatları tam olarak anlaşılmaz ve empati yapılamazsa ciddi tepkilere sebebiyet verilebilir.

Evet, doğrunun doğruluğu müsellemdir ve onun gökten inmiş semavî bir mesaj olduğunda şüphe yoktur. Fakat muhatapların hâl, tavır ve davranışlarının, yetiştikleri ortam ve kültürün o semavî hakikatleri dinleyip anlamaya ve onları kabullenmeye uygun olup olmadığının çok iyi hesap edilmesi gerekir. Unutulmamalıdır ki, ilaç, hastaya göre verilir. Hazreti Pîr'in ifadesiyle, *"Her dediğin doğru olmalı. Fakat her doğruyu demek doğru değildir."*190 Olur ki o yörenin insanları, dile getirilen ve temsil adına ortaya konan yüce hakikatleri yetiştikleri ortam ve kültüre bağlı olarak yanlış algılayabilir, onları kendi başlarına inmiş birer balyoz gibi hissedebilirler.

Esasında bu durum, sadece gidilen ülkelerin insanları için değil, kendi insanımız için

de geçerlidir. Bugün, bir makuliyet çizgisinde buluşan insanların, –tanıma konumunda olmayan ve tanımak istemeyen insanlar müstesna– kendi ülke insanları tarafından bile çok iyi tanındıkları kanaatinde değilim. Zira onlar, zaten görmüyor ve bir yönüyle *"uzak körlüğü" yaşıyorlar. Ancak aynı safta onlarla birlikte omuz omuza namaz kılan ve aynı seccadeye baş koyan insanların da onları yeterince tanımadıkları kanaatindeyim. Bazen sanki yapılan onca güzellikleri hiç görmemiş, onlara dair yazılan eserleri hiç okumamış, anlatılan hikâyeleri hiç dinlememiş ve onların arka plânını analiz edip bir sonuca varmamış gibi davranıyorlar. Yapılan güzelliklerin, dünya insanının gündemi hâline geldiği, farklı millet ve halkları bir araya getirmeye başladığı bir dönemde, kendi ülke insanımızın da bu güzelliklerden yeterince haberdar edilmesi gerektiğine inanıyorum. Bunu yaparken de kırıp incitmeden, ürkütüp kaçırmadan, "hizmetimiz, camiamız"* deyip aidiyet mülâhazasına girmeden, tıpkı camiye gidişteki duygu ve düşüncelerde olduğu gibi, sadece fasl-ı

müşterekler, ortak noktalar göz önünde bulundurularak karşılıklı güzelliklerin paylaşımı sağlanmalıdır. Nitekim her anlayış ve düşünceden insan, camiye büyük bir coşkuyla gelir, imamın arkasında saf bağlar ve kemerbeste-i ubûdiyet içinde Allah'a (celle celâluhu) kulluğunu arz eder.

İnsanı Tanımada Bazı Ölçüler

Hak ve hakikatin gönüllerle buluşturulmasında bu kadar önem arz eden *"Muhatabı tanıma hususunda ölçü ve kıstas nedir?"* denilecek olursa, insanı tanımada Hazreti Ömer'e (radıyallâhu anh) isnat edilen şu hâdise bize bir bakış açısı verebilir:

Şöyle ki, yaşanılan bir hâdiseden dolayı şahitlikte bulunmak isteyen kimseye Hazreti Ömer: *"Ben seni yeterince tanımıyorum. Fakat benim seni tanımamam sana zarar vermez. Dolayısıyla seni tanıyan birisini getir." der. Orada bulunanlardan birisi: "Ben onu tanıyorum ya Emîre'l-mü'minîn!" deyince, Hazreti Ömer: "Onu neyiyle tanıyorsun?" diye sorar. O da, "Onu adalet ve faziletiyle*

biliyorum." cevabını verir. Bunun üzerine Hazreti Ömer, adama üç soru daha sorar: "O adam, gecesini-gündüzünü bildiğin ve girip-çıktığı yerden haberdar olduğun çok yakın bir komşun mudur? O adam, kişinin takvasını ortaya koyan, dinar ve dirhemle alış-veriş yaptığın bir kimse midir? O adam, insanın güzel ahlâkını anlamayı sağlayan bir yolculukta arkadaşlık ettiğin biri mi?" Bütün sorularına, "Hayır." cevabını alan Hazreti Ömer: "Sen onu tanımıyorsun." der ve adama dönerek: "Git, seni tanıyan birisini getir." buyurur.191

Bu hâdiseden de anlaşılacağı üzere birinci olarak, bir insanı tanıdığını söyleyebilmek için evvela onun gündüzleri ne işle meşgul olduğunu, gecelerini nasıl değerlendirdiğini; her gün yaptığı işlerin muhasebesi adına nasıl yanıp tutuştuğunu, hayaline gelip bulaşan ve hakikatte öyle olmasa bile onun *"olumsuz" saydığı şeyler karşısında dahi bin kez "estağfirullah"* deyip inlediğini bilebilecek kadar beraber bulunmak lazımdır.

İkinci olarak, onunla birlikte yolculuğa çıkmalı, yolculuğun meşakkatine beraber katlanılmalıdır. Bir mefkûre uğruna dünyanın çeşitli yerlerine birlikte seyahat etme ve haccın zorluklarına birlikte göğüs germe de bu çerçeve içinde değerlendirilebilir. Zira insanların ne kadar halim selim davranabildikleri ya da zorluklara dayanamayıp öfkeye kapıldıkları, muvazenelerini kaybedip bir kısım depresyonlara girdikleri veya metanetlerini korudukları ancak böylesi yolculuklarda ortaya çıkabilir. Aksi hâlde, söz konusu meşakkatlere birlikte göğüs germeden, o insanların yeterince tanındığı söylenemez.

Üçüncü olarak, alış-veriştir ki insanlar, kılı kırk yararcasına ihkâk-ı hak etmeye matuf müspet veya menfi düşüncelerini ancak ticarette gösterebilirler. Dolayısıyla insanlarla bu anlamda bir ticaret yapılmamışsa, onların bu husustaki hassasiyetleri bilinmiyor ve yeterince tanınmıyorlar demektir.

Bir insanı tanıma adına burada sayılan-

lara ilâve olarak, hapishane gibi kapalı alanlarda hayatı paylaşma hususu da zikredilebilir. Zira insanların küçücük meselelerde dahi nasıl birbirleriyle tartıştıkları, en akıllı ve ağırbaşlı insanların bile yapılan muameleler karşısında nasıl depresyonlara girip âdeta felç geçirdiklerinin açıkça görülebileceği yerlerden birisi hapishane ortamıdır. Bunu, o ortamı yaşama tecrübesi olanlar iyi bilir. Dolayısıyla böyle bir ortamı paylaşmadan insanları yeterince tanımak mümkün değildir.

Söz konusu kriterler olmadan, insanlar hakkında, *"Biz onları tanıyoruz, iyi insanlardır."* türünden sözler, en hafif ifadesiyle hilâf-ı vâki beyandır. Çünkü insanları tanımak ve onlarla ilgili bir hüküm verebilmek, mücerret sözden ziyade, ancak yukarıda sayılan disiplinler çerçevesinde mümkün olacaktır. Dolayısıyla bu prensiplere riayet edildiğinde onlara karşı nasıl davranılacağı, hangi lâl ü güher sözlerin onları reaksiyona sevk edip etmeyeceği, hangi tavır ve davranışların onların duygularını okşaya-

cağı bilinebilir. Aksi hâlde, insanların önüne âdeta semavî sofralar kurarken bile hiç farkına varılmadan onlar nefret ettirilmiş ve o değerlere karşı antipati uyarılmış olabilir.

Âzami Gayret ve Merdiven Basamakları

Dine ait esasları hayata hayat kılma noktasında, tıpkı Nebiler Serveri'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem), فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ *"Artık Sana emrolunanı (başlarını çatlatırcasına) anlat."*192 âyetiyle emir buyrulduğu ve O'nun da bu emri yerine getirmek için gecesiyle gündüzüyle ölesiye bir gayret sarfettiği gibi, fedâkârâne bir gayret sergilenmelidir. Ancak o hakikatler başkalarına anlatılırken Kur'ân'ın indirilişindeki tedriciliğe uygun hareket edilmelidir. Dolayısıyla konuyla alâkalı sürekli tefekkür, tedebbür ve tezekkür yörüngeli belirli disiplinler geliştirilerek neyin, kime, nerede, ne kadar, nasıl söyleneceği iyi belirlenmeli ve ona göre hareket edilmelidir. Bu açıdan bir kez daha ifade etmek isterim ki, çevreyi ve muhataplarımızı tanımak, mesajın kudsiyeti ölçüsün-

de mukaddes bir vazifedir. Zira ruhumuzun ilhamlarını sinelerine boşaltmak, onları tanıyabildiğimiz nispette kolay olacaktır. Aksi durumda ise insanların rencide edilebileceği, semavî hakikat ve yüce değerlere karşı onlarda antipati uyandırılabileceği hiçbir zaman unutulmamalıdır.

Sevdirmek maksadıyla anlatırken üsluba dikkat edilmediğinden dolayı insanları Allah ve Resûlü'ne düşman hâline getirmek ne acı! Dini, imanı yeni öğrenen insanlara, ilk önce Cehennem'in dehşetinden bahsederek onların dimağlarında tamir edilmez yaralar açmak, böylelikle onları dinden-diyanetten uzaklaştırıp bir daha da gönüllerini kazanılamaz hâle getirmek ne hazin bir durum! Allah (celle celâluhu), hak ve hakikatleri anlatırken üslupsuzluğumuz sebebiyle rencide ettiğimiz ve kaçırdığımız insanlardan ötürü bizleri muaheze etmesin! Bizleri affetsin ve mağfiret eylesin!

190Bediüzzaman, Mektubât, s. 300 (Yirmi İkinci Mektup (Dördüncü Vecih).
191el-Mâverdî, el-Hâvi'l-Kebîr 16/180.
192Hicr sûresi, 15/94.

Zulmün Yeni Bir Versiyonu ve Şeklî Müslümanlık

Soru: Zulüm ve haksızlıklara sessiz kalmayıp insanları kötülüklerden sakındırmaya çalışan kişiler iftira, tehdit, baskı gibi saldırılara maruz kalıyor. Bunlara karşı Kur'ân-ı Kerim ve Sünnet'e uygun davranış tarzı nasıl olmalıdır?

Cevap: Cenâb-ı Hak; كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللهِ *"Siz, insanlar için ortaya çıkarılan, doğruluğu emreden, fenalıktan alıkoyan, Allah'a inanan hayırlı bir ümmetsiniz."*[193] âyetiyle, insanlar içerisinde çıkarılmış en hayırlı ümmetin ümmet-i Muhammed olduğunu beyan buyurmuştur. Bu en hayırlı olma vasfını da mârufu emretme ve münkerden alıkoymaya; diğer bir tabirle, iyiliği yaygın-

laştırma ve kötülüğün zararlarından da insanları korumak için çalışmaya bağlamıştır. Bu açıdan mü'min, melekleri bile imrendirecek örnek bir nesil oluşturmak için, bir taraftan mârufu emrederek insanların iyilik ve güzelliklerle serfiraz olmalarını sağlamalı; diğer yandan da Allah'ın (celle celâluhu), Resûlullah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem), akl-ı selimin ve tabiat-ı beşeriyenin çirkin gördüğü şeylerden insanları alıkoyma gayreti içinde olmalıdır.

Hissettirmeden İyilik

Kötülüklerden sakındırma işinin çerçevesinin çok iyi ortaya konulması ve sınırlarının da çok iyi belirlenmesi gerekir. Öncelikle kötülüklerden sakındırmada, tavrın şahsa değil, o şahısta bulunan kötü sıfatlara yönelik olduğu unutulmamalıdır. Farklı bir ifadeyle kötü sıfatların her biri insanlara bulaşmış birer virüs gibidir. Asıl gaye virüsün giderilmesi, böylece şahsın tekrar sıhhat ve afiyete, emniyet ve huzura kavuşturulmasıdır. Dolayısıyla bir mü'min, olumsuz sıfat-

lara karşı tavır alsa, hatta onlara karşı ilan-ı harp etse bile o, bu sıfatları taşıyanlara karşı olabildiğince merhametli olmalı, elinden geldiğince onlara karşı yumuşak bir dil ve üslup kullanmalıdır. Öyle ki siz, kötülük yapanları kötülükten sakındırırken onlar kendilerine karşı bir tavrınızın olup olmadığının bile farkına varmamalıdır. Evet, siz üslubunuzdaki inceliğinizle öyle hareket etmelisiniz ki, onlar tıpkı elbiselerini sırtlarından çıkarıp attıkları gibi, hiç farkına varmadan sahip oldukları bu kötü sıfatlardan sıyrılıvermelidirler. Böyle hareket etmek, peygamberane bir tavrıdır ve peygamber yolunda olmanın bir gereğidir.

Olumsuz tavır ve davranışlara karşı siz de farklı bir olumsuzlukla mukabelede bulunursanız, olumsuzlukları önleme bir yana onları daha da katlamış olursunuz. Özellikle insanlara sürekli menfiliğin pompalandığı ve bunun etkisiyle onların da pek çok menfi tavır ve davranışın içine girdiği günümüzde bu mesele daha bir önem arz etmektedir.

O hâlde siz, –Hazreti Mevlâna'nın yaklaşımıyla ifade edecek olursak– şefkat ve merhamette herkesin başını okşayan Güneş gibi, tevazu ve alçak gönüllülükte ayaklar altındaki toprak gibi, cömertlik ve yardımda yeşilliklere hizmet eden yağmur gibi, başkalarına faydalı olmada gölgelerinde başkalarını yararlandıran ağaçlar gibi, ayıpları örtmede her şeyi görünmez kılan gece gibi, hiddet ve asabiyette hareketsiz duran ölü gibi, hoşgörüde uçsuz bucaksız deniz gibi olmalısınız. Hususiyle aynı kıbleye yöneldiğiniz, aynı yere secde ettiğiniz hâlde şeytanın dürtüleri veya nefs-i emmarenin yönlendirmesiyle bir kısım hata ve yanlışlıklara sapan ve sizden uzaklaşan insanlar karşısında aynı tavrınızı korumalısınız. Onlar, sizden uzaklaşsa da siz yerinizde durmasını bilmelisiniz. Çünkü onlar, sizden on kilometre uzaklaştığında siz de on kilometre uzaklaşırsanız, aradaki uzaklığı yirmi kilometreye çıkarmış olursunuz. Fakat siz olduğunuz yerde durursanız, aradaki uzaklığı yarıya indirirsiniz. Bu uzaklaşma da onlara ait bir hata olur. Şayet onlar, bir gün pişman olur ve dönüp

gelmek isterlerse, o zaman çok zahmet çekmez, işledikleri hataları değişik diyalektik ve demagojilerle telâfi etme gayreti içine girmezler. Fitneyi büyütmek iş değil, önemli olan, fetanet kalkanıyla ona karşı çıkmak ve Allah'ın izniyle onu bitirmektir.

İzzet ve Haysiyet Duygusuyla İmtihan

Bazıları, bu tür insanlara karşı tavır almayı, şeref, haysiyet ve izzetlerini korumanın bir gereği sayabilirler. Fakat şeref ve haysiyetini âdeta başında bir taç gibi taşıyan ve bu konuda zirveyi temsil eden İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem), daha sonra elde edeceği kazanımları düşünerek yeri geldiğinde kritik bazı noktalarda bir adım geriye çekilmiştir. Böylece yeri geldiğinde geri çekilmenin Müslümanca bir strateji olduğunu bize göstermiştir.

Mesela O (sallallâhu aleyhi ve sellem), Medine'de bulunan ashabını, umreye götürmek üzere yola çıkarmış, onlarla birlikte atın ve devenin sırtında yaklaşık 400 kilometrelik yol kat etmişti. Fakat Mekke'ye

altmış yetmiş kilometrelik bir mesafe kaldığında, karşılarına Mekkeli müşrikler çıkarak onları Mekke'ye girmekten menetmişlerdi. O gün itibarıyla henüz gözü hakikate açılmayan fakat askerî dehası herkesçe müsellem bulunan Halid İbn Velid, emri altındaki askerî birlikle Müslümanları kuşatmıştı. Buna karşılık İnsanlığın İftihar Tablosu ses çıkarmamıştı. Hâlbuki orada sahabe efendilerimiz, O'nun bir işaretiyle ölesiye bir mücadelenin hakkını verir; Allah'ın izniyle Halid İbn Velid'i de, Amr İbnü'l-s'ı da aşar ve Kâbe'ye girerlerdi.

Kendi haysiyet ve şerefinin yanında, arkasına aldığı insanların şeref ve haysiyetlerini de kendisine emanet kabul eden Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), ashabına söz vermiş olmasına ve onların da hissiyatlarını bilmesine rağmen, Müslümanların o sene Mekke'yi ziyaret etmeksizin döneceklerine dair anlaşma maddesini kabul etmişti. Anlaşma yapıldıktan sonra umre vazifesini yerine getirmeden ashabıyla beraber Medine'ye dönmüştü. Aynı şekilde O

(sallallâhu aleyhi ve sellem), anlaşma metninin başına yazılan *“Allah Resûlü” ifadesini müşriklerin itirazları üzerine sildirtmişti. Keza Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), Hudeybiye’de zâhiren Müslümanların aleyhinde gibi görünen “Mekke’den Medine’ye gitmek isteyen olursa kabul edilmeyecek; aksine Mekke’ye dönen kimselere de engel olunmayacak.”* vb. anlaşma maddelerini de kabul etmişti. Hatta anlaşma esnasında Ebû Cendel Hazretleri gibi Mekke’de işkence gören bazı Müslümanlar kaçarak Allah Resûlü’ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) sığınmış, fakat müşriklerin diretmeleri üzerine Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) istemeyerek de olsa onları iade etmişti.

Bütün bu hâdiseler, bir yönüyle onurun, itibarın bittiği bir noktadır. Yaşananlar karşısında sahabe efendilerimizin çektiği ızdırap ve acıların tamamını vicdanında yaşayan İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem) bütün bu olup bitenleri sineye çekmişti. Bir yönüyle bakıldığında, bunlar geri adım atma olarak değerlendirilebilir. Fakat

aynı zamanda bunların her birisi, metafizik gerilime geçme ve daha sonra ileriye adım atma adına çok önemli birer hamledir. Nitekim buradaki geriye bir adım atma, daha sonra Kâbe'nin fethinin zemin ve şartlarını oluşturmuş ve konjonktürü öyle müsait bir hâle getirmiştir ki, Müslümanlar, oluşan bu atmosferde rahatça Mekke'nin fethini gerçekleştirmişlerdi.

Aktif Sabır ve İnayet Tecellilerinin Eseceği An

Günümüze gelince bizim de onurumuza dokunulabilir, gururumuz kırılabilir ve rencide edilebiliriz. Yaptığımız en makul ve güzel işlere bile karşı çıkılarak bunların şeytanî işler olduğu ithamına varacak kadar kin, nefret ve hasede maruz kalabiliriz. Belli bir dönemde size, dinî duygu ve düşünceye tahammül edemeyenler taarruz ediyor, iğneden ipliğe her şeyinizi tetkik ediyor ve mercek altına alıyorlardı. Aradan yıllar geçti ama değişen çok fazla bir şey olmadı. İnanmayan insanlardan sonra onların ye-

rine a'raftakiler geldi ve bu zulmü devam ettirdiler. Onlar da gittikten sonra bu sefer belli güç ve imkânları eline geçiren bir kısım Müslümanlar geldi. Onlar da bir zamanlar dindarlığınızdan dolayı size zulmedenlerin yaptığını reva görmeye başladılar. Anadolu insanının bin bir emek ve gözyaşıyla açılmasına vesile olduğu üniversiteye hazırlık kurslarına, yurtlara ve okullara hiç kimseye yapmadıkları şekilde garazkâr bir üslupla tavır aldılar. *"Bir açık bulabilir miyiz?"* diye bazı insanları o eğitim yuvalarının üzerine saldılar. Zira hazımsızlık ve haset, bazen insana, kâfirin yapmadığı kötülükleri yaptırır.

Fakat biz, bütün bu kötülükler karşısında hiç sarsılmamalı, onurum gururum dememeli, bilakis, Cenâb-ı Hakk'ın, bazı hikmetlerden ötürü kötülüklere izin verdiğini ve eğer izin vermese hiç kimsenin zarar veremeyeceğini mülâhazaya almalı, hikmetine ve rahmetine itimat içinde O'na yönelmeli;

"Gelse celâlinden cefâ,
Yahut cemâlinden vefâ,
İkisi de câna safâ;

Lütfun da hoş, kahrın da hoş."

demeli ve Hak'tan inayet tecellilerinin eseceği ânı beklemeye durmalıyız. Zulüm ve haksızlıklar din düşmanlarından da gelse, a'raftakilerden de gelse, hasede yenik mü'minlerden ya da şeklen Müslüman gözüken ve alnını yere koyan kimselerden de gelse biz, bu konudaki duygu, düşünce ve temel disiplinlerimizden kat'iyen fedakârlıkta bulunmamalıyız. Bağrımız her zaman herkese açık olmalı, herkese sevgi buketleri göndermesini bilmeliyiz. Bize ok atanlara karşı, oklarımızın ucuna birer gül takmalı, onların dünyalarına güller yağdırmalıyız. Onlar ister bunu anlasın ister anlamasınlar. Biz, usûl ve üslup adına Kur'ân ve Sünnet'ten ne anlıyorsak son nefesimizi verinceye dek ona sadık kalmaya devam etmeliyiz.

* * *

193l-i İmrân sûresi, 3/110.

Aşk, Cesaret ve Stratejik Akıl

Soru: Çözülmez gibi görülen devâsâ problemlerin çözümü adına başvurulması gereken dinamikler nelerdir?

Cevap: Kalbleri ölmüş, hissiyatı sönmüş ve Allah'la (celle celâluhu) münasebetlerini şekle emanet etmiş insanların, büyük problemlerin altından kalkması düşünülemez. Bu sebeple maruz kalınan problemlerin çözümünde en başta mefkûre aşk ve heyecanının olması gerekir. Evet, insan dinme bilmez bir aşk u iştiyakla hedefine kilitlenmeli, baskı ve zulümler karşısında yılgınlık göstermeden sürekli mücadele azmi içinde olmalı ve elli defa bozguna uğrasa, yine de hiçbir şey olmamış gibi doğrulup yoluna devam etme kararlılığı sergilemelidir ki, aşılmaz gibi görülen tepeleri aşsın; mağlubiyet yaşasa bile,

hezimetten dahi zaferler çıkarmasını bilsin.

Sadakatle Aşkın Birleşik Noktası

Bu konuda Seyyidina Hazreti dem (aleyhisselâm) bizim için ne güzel bir misaldir. O, nezd-i ulûhiyet ile kendi arasındaki münasebet açısından safiyyullah ufkunda hata sayılabilecek bir *"zelle"*de bulunmuştu.[194] Kur'ân-ı Kerim'in ifadesiyle kendisine bir şey hatırlatıldığında o, bunu unutmuştu.[195] Fakat önemli olan hata ettikten veya unuttuktan sonra ümitsizliğe kapılmadan hemen O'na (celle celâluhu) yönelip, *"Bana bir daha bu hatayı yaptırma Allahım!"* diyebilmektir. Hazreti dem, işte bunu yapmıştı. Sıhhatli hadis kitaplarında yer almasa bile, yine de itimat edilebilecek kaynaklarda, onun, işlediği hatadan dolayı kırk sene başını semaya kaldırmadan hicap içinde Cenâb-ı Hakk'a yalvarıp yakardığı rivayet edilir.[196] Hata eden bir insanın asâ gibi iki büklüm olması; *"Ben O'nu bildiğim, her şeyimle O'ndan olduğum hâlde O'na karşı böyle bir hatayı nasıl yaparım! Neden her şeyimi O'na ema-*

net etmedim!" deyip hatasını kabul etmesi ve daha sonra gözünün ağyara kaymasından dolayı Mahbub-u Hakiki'nin kapısında bağışlanma dileyip kendini affettirmeye çalışması çok önemlidir.

İnsanın gönlünde aşk ateşi tutuşmuş, benliğini de aşk bürümüşse, yaşanan çok değişik imtihan ve meşakkatlere rağmen o, maşukunun kapısından ayrılmayı asla düşünmeyecektir. Aşk, insanın Allah'la irtibatının unvanıdır; kalbinin sürekli O'nunla ittisalidir; vuslat arzusuyla burnunun kemiklerinin sızlamasıdır. Hele sadakatle taçlandırılan bir aşkta, insan, vuslat arzusuyla içten içe yanıp kavrulsa da her şeye rağmen emre itaatteki inceliği kavrayarak bir adım geriye atıp, *"Sen, gel demediğin için ben şimdi gelmeyi talep etmiyorum. Senin yolunda Sana karşı olan sorumluluklarımı yerine getirmek istiyorum."* der ki, böyle bir ufuk aynı zamanda sadakatle aşkın birleşik noktasıdır.

Hezimetten Zafer Çıkarmanın Yolu

Aşkın yanında, onun farklı bir buudunu veya açılımını ifade eden cesaret de aşılmaz gibi görülen problemleri aşma adına önemli bir faktördür. Uhud'da baş döndüren bir cesaret örneği sergileyen Mus'ab İbn Umeyr Hazretleri, bir kolunun kesilmesi karşısında *"Bir kolum daha var ya o bana yeter!"* demiş, ona da bir darbe vurulduğunda, *"Hâlâ boynum yerinde duruyor ya, şimdi de bir kalkan olarak onu kullanırım."*197 diyerek ölümün ekşi yüzünü bile güldürmüştür. İşte cesaret timsali böyle bir zatın çözemeyeceği hiçbir problem yoktur. Evet, elbette ki ölümün yüzü ekşidir. Fakat siz ona gülerseniz o da size güler. Öyle ki Allah (celle celâluhu) alacağı emaneti, aradaki vasıtalara bile vermeden doğrudan kendisi alır. Nitekim Şah-ı Geylânî ve Ebu'l-Hasan eş-Şâzilî gibi büyük zatlar, *"Allahım canımı kendi elinle al!"* dileğinde bulunmuşlardır.198

Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) en önemli vasıflarından birisi de şecaat ve cesaretiydi. Mesela Allah Resûlü, stratejide hiçbir hata yapmaması-

na rağmen Uhud'da muvakkat bir hezimet yaşanmıştı. Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) müdafaa savaşı yapmak istemesi, Okçular tepesine okçuları yerleştirmesi, uyguladığı taktikle düşmanı yanıltması, belki onları birbirine düşürmesi gibi stratejiler tastamam yerindeydi. Fakat Kur'ân-ı Kerim'in, إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا *"Yaptıkları bazı şeylerden dolayı şeytan onların ayağını kaydırdı."*[199] ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, Efendimiz'in çevresindeki o seçkin sahabî topluluğu yaptıkları içtihatta hata etmişlerdi. yet-i kerimede, yapılan hata için *"iktisap" değil de, "kesp"* tabirinin kullanılması hatanın bir içtihat hatası olduğunu göstermektedir.

Evet, bazı sahabe efendilerimiz, emre itaatteki inceliği kavrayamamışlardı ve neticede muvakkat bir hezimet yaşanmıştı. Fakat Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), yaşanan bu muvakkat hezimeti zafere çevirmişti. Düşünün ki, Uhud'un hemen akabinde Ebû Süfyan, ordusunu toplamış ve Mekke'ye doğru yola koyulmuştu. Fakat

bir ara müşrik ordusu içerisinde Müslümanları tamamen yok etmek için Medine'ye yeniden hücum fikri ortaya atılmıştı. Ancak bu arada Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Uhud'a katılan ashabıyla müşrik ordusunu takibe koyulmuştu. Arkadan yara-bere içinde Müslümanların geldiğini gören ve yeni bir taarruza niyetlenen Ebû Süfyan'ı bu düşüncesinden Safvan İbn Ümeyye vazgeçirecekti. Onun, *"Geriye dönüp de yeniden başımıza iş açmayalım. Elde ettiğimiz bu zafer gibi bir şeyle gidip Mekkelileri sevindirelim."* demesi üzerine tekrar Müslümanların karşısına çıkmaya cesaret edememiş ve Mekke'nin yolunu tutmuştu.200 İşte Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve O'nun güzide ashabı, cesaret isteyen bu önemli hamleyle yaşanan hezimeti yeniden zafere çevirmişti.

Huneyn'de yaşananlar da bundan farklı değildir. Ok atmada çok başarılı olan Sakîf ve Hevâzin kabileleri, Müslümanları bir vadi girişinde ok yağmuruna tutmuş bunun sonucunda da Müslüman saflarında bir kısım

kırılmalar olmuştu. Fakat böyle bir anda İnsanlığın İftihar Tablosu, atını düşman saflarına doğru mahmuzlamış ve O'nun أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبْ أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبْ *"Ben Allah'ın Resûlü'yüm, bunda şüphe yok. Ben Abdülmuttalib'in torunuyum!"* sesi duyulmuştu. Hazreti Abbas (radıyallâhu anh), o anda O'nun bineğinin zimamını zor tuttuğunu ifade etmiştir.201 Daha sonra Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) emrine binaen Hazreti Abbas, Huneyn'de sesini, yükseltebildiği kadar yükseltip o gür sesiyle *"Ey Semure ağacının altında biat etmiş sahabiler! Neredesiniz?!"* diyerek nida etmiş. Allah Resûlü'nün sesini ve çağrısını duyan bütün ashap da Allah Resûlü'nün etrafında toplanarak, düşman üzerine yürümüşlerdi. Netice itibarıyla mağlubiyet aşılmış ve zafere ulaşılmıştı.202

Bu açıdan bir mü'minin yaşanan sıkıntılar karşısında asla yılgınlık göstermemesi, şecaat ve cesaretle problemlerin üzerine gitmesi çok önemlidir. Mü'min öyle bir metafizik gerilim içinde olmalıdır ki, *"Murad-ı*

sübhanî tecelli ederse, Allah'ın izni ve inayetiyle, ben arzın yörüngesini bile değiştirebilirim." diyebilmelidir. Evet, Allah'ın havl ve kuvvetini arkasına aldıktan sonra yüreği cesaretle dopdolu bir mü'minin üstesinden gelemeyeceği hiçbir problem yoktur.

Aşk ve Cesaret, Ortak Aklın Teminatı Altına Alınmalı

Aşk u iştiyak, şecaat ve cesaret gibi duygular devâsâ problemlerin hallinde çok önemli olsa da, bu ulvi duyguların daha baştan çok ciddi bir mantıkla stratejik bir zemine oturtulması, yerli yerinde kullanılması ve sağlam bir projeye bağlanması gerekir. Siz, yüreğinizden kopup gelen sımsıcak ve samimi nefesinizle, karşınıza çıkan buzdan dağları bile eritebilecek bir gerilime sahip olabilirsiniz. Fakat problemlerin çözülmesinde sadece bu da yeterli değildir. Bunun yanında karşı tarafı iyi tanımanız, onun sahip olduğu güç ve imkânları hesaba katmanız ve ona göre projeler üretmeniz de gerekir. Aksi takdirde, bütün zihnî, kalbî ve fikrî

emeğiniz heba olur gider.

Hele bir de sizin etrafınızda mütedahil daireler şeklinde düşmanlıkla hırlayıp duran insanlar varsa, siz, koskocaman hasım bir cephe ile karşı karşıya bulunuyorsunuz demektir. Her bir düşmanlık cephesinin kendilerine göre çok ciddi hesapları ve size karşı mahvedici projeleri varsa, bunların bazısı bazısıyla anlaşıyor, bu projelerin bir kısmı diğeriyle örtüşüyorsa, sizin çok daha temkinli olmanız ve teyakkuzla hareket etmeniz gerekecektir. Çünkü kendi aralarında bir saff-ı vahid teşkil eden iç içe geçmiş düşmanlık daireleri, siz farkına varmadan hiç beklenmedik şekilde balyoz gibi tepenize inebilir.

Bu açıdan aşk, heyecan, metafizik gerilim, şecaat ve cesaret mutlaka muhakeme-i umumiye ile teminat altına alınmalıdır. Siz bunu bir binanın statiği gibi düşünebilirsiniz. Şayet siz inşa edeceğiniz bir binayı sağlam bir blokaj üzerine oturtmazsanız, çok küçük bir fay kırılması karşısında her şeyiniz altüst

olur ve siz de yaptığınız şeylerin altında kalır ezilirsiniz. İşte bütün bu emeklerin zayi olmaması için, heyecan ve dinamizminizi mantık, muhakeme ve en önemlisi ortak akla müracaat ile teminat altına almalısınız. İki, üç veya dört tane mantık ve muhakemeleriyle dünyanın coğrafyasını değiştirecek dâhinin bulunmasındansa, meseleleri beş on kişi ile istişare eden insanların bulunması onun çok daha üstündedir.

Bir kere Cenâb-ı Hak, insanlara olan teveccühünü istişareye bağlamışsa, bunu değiştirmeye sizin gücünüz yetmez. Nitekim Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), istişare eden insanın pişmanlık yaşamayacağını ifade buyurmuştur.203 Kaldı ki, İnsanlığın İftihar Tablosu'nun, belki de istişare etmediği hiçbir vak'a yoktur. Öyle ki gökteki meleklerden bile daha nezîh ve daha afif olan Hazreti işe Validemiz'e bir kısım şom ağızlar tarafından iftira atıldığında, İnsanlığın İftihar Tablosu bu meseleyi bile ashabından bazı kimselerle istişare etmiştir. Evet, O (sallallâhu aleyhi ve sellem) eşiy-

le alâkalı mahrem bir meseleyi bile, Hazreti Ömer, Hazreti Osman, Hazreti Ali ve daha başkalarıyla görüşmüştü. Onların tamamı da iffet ve ismet âbidesi Validemiz hakkında Allah Resûlü'nün temiz ve nezih mülâhazalarını takviye edici güzel beyanlarda bulunmuşlardı.

Aslında vahiyle müeyyet olan Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) büyük küçük hiçbir meseleyi başkaları ile istişare etmesine ihtiyacı yoktu. Eğer bunun aksini düşünürseniz, O'na karşı saygısızlık yapmış ve vahiy esprisini kavrayamadığınızı göstermiş olursunuz. Allah (celle celâluhu), hayatı boyunca hiçbir zaman O'na boşluk yaşatmamıştı. Hâşâ ve kellâ, fiyasko diyebileceğimiz bir duruma hiçbir zaman O'nu maruz bırakmamış, sürekli O'nun yanında olmuştu. لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللهَ مَعَنَا *"Tasalanma, şüphesiz Allah bizimle beraberdir."*204 âyetinden de anlaşılacağı üzere Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), sürekli bir teminat atmosferi içinde hayatını sürdürdü –O hayata canlarımız kurban olsun–. Buna

rağmen O, en küçük meselelerini bile, hep istişare ederek çözmüş ve ümmetine de nasıl hareket etmeleri gerektiği konusunda rehberlik yapmıştır. Bu açıdan diyoruz ki, özellikle umumu alâkadar eden meseleleri ortak akla müracaat ederek çözüme bağlamak, dâhi olmanın kat kat üstündedir.

Bazen de siz üzerinize düşen her şeyi yaparsınız. Bir tek problem karşısında bile A'dan Z'ye her şeyi hesaba katarak alternatif plânlar geliştirirsiniz. Fakat bütün bu tedbirlere rağmen Z'nin ötesinde hiç hesaba katmadığınız problemler karşınıza çıkabilir ve kısmen kırılmalar yaşanabilir. İşte böyle bir durumda da asla *ye*'se düşülmemelidir. Şu an itibarıyla Müslümanların yaşadığı coğrafyada, maalesef hazımsızlık ve çekememezlikten kaynaklanan, her an kırılmaya müheyya bulunan faylar bulunmaktadır. Bu açıdan bazı durumlarda siz hesabınızı ne kadar sağlam yaparsanız yapın, yine de bir kısım beklenmedik olumsuzluklarla karşılaşabilirsiniz. İşte bu durumlarda asla *ye*'se düşmemeli, *"Bundan öte yapılacak bir şey*

yok. Biz bittik artık." gibi iradeyi felç eden menfi mülâhazalara girilmemelidir. Zira Hazreti Pîr'in ifadesiyle ye's, mâni-i her kemaldir.205

Mehmet kif de;

"Ye's öyle bataktır ki düşersen boğulursun.
Ümide sarıl sımsıkı, seyret ne olursun!
Azmiyle, ümidiyle yaşar hep yaşayanlar;
Me'yus olanın ruhunu, vicdanını bağlar,
Lâ'netleme bir ukde-i hâtır ki: Çözülmez...
En korkulu cânî gibi ye'sin yüzü gülmez!"
ifadeleriyle bu hakikate dikkatleri çektiği şiirinin başında ümitsizliğe düşene şöyle hitap ediyor:
"Ey dipdiri meyyit! 'İki el bir baş içindir.'
Davransana... Eller de senin, baş da senindir!
Kurtulmaya azmin, niye bilmem ki

süreksiz?
Kendin mi senin, yoksa ümidin mi yüreksiz?"

Hâsılı, başı dönmüş, bakışı bulanmış bazı kimseler sizin en masumane hizmetlerinize engel olmak isteyebilir ve tekerleğe çomak sokabilirler. Fakat elli türlü komplo kurulsa da, Allah'ın izni ve inayetiyle, kat'iyen ümitsizlik yaşamamalı, sarsılmamalı ve hep elif gibi dimdik durmalıdır. Uhud'u, Huneyn'i yeniden zafere çevirmenin yolları aranmalı ve fevç fevç dehâletlere vesile olabilecek inanç Kâbe'sine, inanç Mekke'sine doğru yürümeye devam edilmelidir. Maruz kalınan komplolar karşısında yılmamalı; çıkan engeller, tıkanan yollar karşısında *"Vira bismillâh!"* deyip meselenin farklı alternatifleri aranmalıdır. Hak yolunda bulunuyor olsa ve samimiyetle talep etse de, insanın her istediği, her arzuladığı kendisine hemen verilmeyebilir. Yaşanan sıkıntıların hikmetini bilemeyiz. Fakat kim bilir belki de çekilen bu sıkıntılar neticesinde, Cenâb-ı Hak, bu necip Anadolu milletine daha önce lütfettiği güzelliklerin kat katını lütfedecektir. Gün

doğmadan gecenin bereketli döl yatağında neler doğar, aktif sabır içinde bekleyip görelim!

* * *

194Bkz.: Tâhâ sûresi, 20/121.
195Bkz.: Tâhâ sûresi, 20/115.
196Bkz.: es-Suyûtî, ed-Dürru'l-mensûr 1/141-142.
197Bkz.: İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-kübrâ 3/121.
198M. F. Gülen, el-Kulûbu'd-dâria s.308.
199l-i İmrân sûresi, 3/155.
200Bkz.: İbn Hişâm, es-Sîratü'n-nebeviyye, 4/54-55; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye 4/51.
201Buhârî, cihâd 52, 61, 97, 167, meğâzî 54; Müslim, cihâd 78-80.
202İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye 4/326 vd; İbn Hacer, el-İsâbe 7/180.
203et-Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr 6/365; el-Kudâî, Müsnedü'ş-Şihâb 2/7.
204Tevbe sûresi, 9/40.
205Bediüzzaman, Tarihçe-i Hayat s.54 (İlk Hayatı).

Basiret Yâ Hû!

Soru: Sohbet ve yazılarda sıklıkla üzerinde durulan *"basiretle hareket etme"* meselesini nasıl anlamalı ve hayatımıza nasıl tatbik etmeliyiz?

Cevap: Basiret; ilim ve tecrübe yanında meseleleri kalbin kadirşinas kıstaslarıyla ele alma, analiz ve senteze tâbi tutma ve böylece onları başı ve sonuyla, önü ve arkasıyla değerlendirebilecek idrak genişliğine ulaşma demektir. Basar, maddî gözle eşya ve hâdiseleri okumak ise, basiret kalb gözüyle eşya ve hâdiseleri kavrayıştır. Bu açıdan basiret, insanın hem hak ve hakikati bulmasında hem de başkalarını hak ve hakikatle buluşturmasında ışıktan bir rehber konumundadır. Onun nurundan mahrum olan bir insanın, sağlıklı bir şekilde eşya ve hâdiseleri değerlendirebilmesi, terkip ve

tahlillerde bulunması ve onlar hakkında doğru kararlara varabilmesi mümkün değildir. Kur'ân-ı Kerim'in ifadesiyle böylelerinin kalbleri vardır ama onlarla idrak edemezler, gözleri vardır ama onlarla göremezler, kulakları vardır ama onlarla duyamazlar.206 Hâlbuki her uzuv *"mâ hulika leh"*inde (ne için yaratılmışsa o istikamette) kullanılmalıdır. Göz, görmesi gerekli olan şeyleri görmesi, kulak işitmesi gerekli olan şeyleri işitmesi ve akıl da idrak etmesi gerekli olan şeyleri anlaması için yaratılmıştır. Fakat basireti olmayan insanlar kalb kapılarını vahiy nuruna ve peygamber mesajına kapattıklarından dolayı varlık içinde yokluk yaşarlar. Evet, onların gözleri, ağızları, kulakları, akılları, elleri, ayakları vardır fakat bunları yaratıldıkları istikamette kullanamazlar. Kur'ân-ı Kerim ve Sünnet, varlığın bağrındaki muammaları çözebilecek sırlı birer anahtardır. Fakat onlar, bu iki anahtarı ellerinde bulundurmadıklarından, ne kâinatın sırlı kapılarını açabilir ne de fert ve toplum hayatındaki problemleri çözebilirler.

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadis-i şeriflerindeki, كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْؤُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ *"Her birerleriniz râî (çoban) ve hepiniz elinizin altındakinden sorumlusunuz."*[207] sözleriyle, insanların sorumluluklarına dikkat çekmiştir. Herkesin, şahsî, ailevî ve içtimaî hayatı itibarıyla farklı farklı vazifeleri vardır. Birisi aile, birisi mahalle, birisi nahiye, birisi şehir, bir diğeri de kocaman bir ülke genişliğinde sorumluluğa sahip olabilir. Bu açıdan her bir fert, derecesine göre farklı alanlarda sorumlu olduğu insanları idare etme, yönlendirme, onlara rehberlikte bulunma vazifesiyle karşı karşıyadır. Üstlenilen mesuliyetin hakkıyla yerine getirilmesi ise yukarıda bir nebze izah etmeye çalıştığımız basiret ışığını yanına alarak hareket etmeye bağlıdır.

Biraz daha açacak olursak, belli bir konumda bulunan insanlar, sahip oldukları bu konumun hakkını vermek ve işlerinde başarılı olmak istiyorlarsa, aldıkları bütün karar-

ları akıl, mantık ve muhakemenin yanında, kalb ve vicdan süzgecinden geçirmelidirler. Onlar, düşüncenin hakkını vermekle beraber çevrelerine merhamet ve muhabbet nazarıyla bakmalı, hiçbir canlıyı şefkatten mahrum bırakmamalı, hiç kimsenin hakkını yememeli, insaf ve adaletten de asla ayrılmamalıdırlar.

Bizim için numune-i imtisal olan Allah Resûlü'nün (aleyhi ekmelü't-tehâyâ) hayat-ı seniyyeleri gözden geçirilecek olursa, O'nun tavır ve davranışlarında basar ve basirete aykırı hiçbir hususun bulunmadığı görülecektir. Hem bu hakikati bize bildirme hem de bizim O Rehber-i Ekmel'i örnek almamız adına Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerim'de, O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle demesini emrediyor: قُلْ هٰذِهِ سَبِيلِى أَدْعُو إِلَى اللّٰهِ عَلٰى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِى *"De ki: İşte benim yolum! Ben, Allah'a –körü körüne değil– basiret üzere davet ediyorum.. bana tâbi olanlar da öyle…"*[208]

Burada Allah (celle celâluhu), hem Pey-

gamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), hem de adım adım O'nun yolunu takip edenlerin davetlerini basiret üzerine yaptıklarını/yapmaları gerektiğini ifade buyurmuştur. Bunun anlamı ise, yapılacak çağrının bilerek, görerek, duyarak yapılması ve karşılaşılması ihtimal dâhilinde olan problemlerin hesaba katılarak bunların her birisi için alternatif çözümler oluşturulması demektir. Öyle ki ortaya çıkan bir problem için sadece bir çözüm üretmekle iktifa edilmemeli, duruma göre iki, üç, dört ve daha fazla alternatif çözümler bulunmalıdır. Zira çözüm yolları ne kadar çoğaltılırsa, mesele o ölçüde selâmetle ele alınmış, yani akl-ı selim, kalb-i selim, ruh-u selim ve hiss-i selimin gereğine göre hareket edilmiş olur.

Sahabenin Basiret Ufku

Bu âyet-i kerime, Nebiler Serveri'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanı sıra O'na ittiba edenlerin de, çağrısını basiret üzere yaptığını, yapması gerektiğini ifade buyurmaktadır. İttiba, birine uyma, adım adım

onu izleme ve takip etme demektir. Efendimiz'e hakkıyla tâbi olanların başında ise Hulefa-i Râşidin efendilerimiz gelir. Nitekim Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onların bu müstesna konumuna dikkat çekme adına şöyle buyurmuştur: فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِى وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ عَضُّوا عَلَيْهَا بالنَّوَاجِذِ *"Siz, Benim ve doğru yolda olan Râşid Halifeler'in yolunu yol edinin. Bu yolu, azı dişlerinizle tutar gibi sımsıkı tutun."*209

Ancak şunu da ifade edelim ki, yaşadıkları hayat itibarıyla Hulefa-i Râşidin ile diğer sahabe-i kiram arasında ciddi bir benzerlik vardır. Zaten onlar arasında uyum olmayacak şekilde ciddi bir farklılık olsaydı, içinde yaşadıkları heyet-i umumiye bünyesi Hulefa-i Râşidin'i hazmedemezdi. Demek ki, Hulefa-i Râşidin'le, aşere-i mübeşşere arasında olsun, onlarla ilk safı teşkil edenler arasında olsun ve sırasıyla diğer sahabe-i kiram arasında olsun ciddi bir mânevî gen uyumu söz konusuydu. Bu uyum da temelde, Allah'la irtibata, O'nun Peygamberini kabule, Kur'ân-ı Kerim ve Sünnet'in emir-

lerini içe sindirmeye dayanıyordu.

Bu açıdan bakıldığında başta Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) olmak üzere daha sonra ona ittiba eden sahabe-i kiram efendilerimizin hayatlarını ciddi bir basiret içinde geçirdiklerini söyleyebiliriz. Öyle olmasaydı gerek Asr-ı Saadet'te gerekse Hulefa-i Râşidin'in hilâfetleri döneminde ortaya çıkan onca problemin üstesinden gelmek mümkün olmazdı.

Basiretle Üstesinden Gelinen 11 İrtidat Hâdisesi

O dönemde ortaya çıkan problemlerin büyüklüğünü ve bunlarla nasıl başa çıkıldığını anlayabilmek için, günümüzle mukayeseler yapmak gerekir. Biz, bugün yılların ihmal ve gafletiyle ortaya çıkan bir terör hâdisesinin üstesinden gelemiyoruz. Fakat o gün, üç tanesi Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında, sekiz tanesi de Hazreti Ebû Bekir (radıyallâhu anh) döneminde olmak üzere tam on bir tane irtidat hâdisesinin üstesinden gelinmiştir. Efendimiz

(sallallâhu aleyhi ve sellem) ruhunun ufkuna yürüdüğünde yüz bin sahabinin hayatta olduğu ifade ediliyor. Fakat bunların da bir kısmını, çocuklar, hastalar, yaşlılar ve henüz İslâm'la yeni tanışmış insanlar oluşturuyordu. Nitekim en çok sahabî ismi zikredilen İbn Hacer'in el-İsâbe'sinde, on bin sahabîden bahsedilmektedir. O dönemin insanları, günümüzün terör problemi gibi tam on bir tane büyük problemi halletmişlerdir. Bu hakikati göremeyen kör gözler, işitemeyen sağır kulaklar, meselenin analiz ve sentezini yapamayan kalbsizler kendi idraksizliklerine yansınlar!

Hazreti Ebû Bekir'in (radıyallâhu anh) ortaya koyduğu işlere bakıldığında, bunların yapılmasının en azından on beş, yirmi sene isteyeceği muhakkaktır. Fakat onun hilâfeti iki seneden biraz fazla sürmüş, bütün bu işleri de bu kısa zamana sıkıştırmıştır. Bu ne firasettir, bu ne basirettir ve bu ne kiyasettir Allah aşkına!

Evet sahabe efendilerimiz, yüksek basi-

ret erbabı olduklarından, hâdiseleri doğru görmüş, doğru değerlendirmiş ve –Allah'ın izniyle– onlar hakkında doğru karar vermişlerdir. Muhtemel bir problem karşısında bile on tane alternatif çözüm yolu oluşturmuşlardır. Dolayısıyla da sorumlu oldukları vazifelerini arızasız kusursuz yerine getirmişlerdir.

Ah Basiret! Nerdesin?

Elbette ki Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) tâbi olanlar sadece sahabe ile sınırlı olmadığından, arkadan gelen ümmet-i Muhammed'in de, –âyet-i kerimede ifade buyrulduğu üzere– insanları basiretle Allah yoluna çağırmaları ve bütün işlerini basiretle ele almaları gerekmektedir. Zira meseleler, akl-ı selim, kalb-i selim ve hiss-i selim ile ele alınmadığı takdirde, problemlerin üstesinden gelmek mümkün değildir. Nitekim günümüzde, pek çoğumuz basiret nurundan mahrum bulunduğundan, çoğu zaman karşı karşıya kaldığımız problemlerin üstesinden gelemiyoruz. Çözüm diye

yola çıkıyoruz fakat ele aldığımız meseleleri problemler yumağı hâline getiriyor ve âdeta çok bilinmezli bir denkleme dönüştürüyoruz. Mesela, fitne ve kaos ateşinin düştüğü bir bölgede, problemin üzerine balyoz gibi indiğimiz zaman insanları hizaya getireceğimizi zannetmiş ve aldanmışız. Zira biz onları balyozladıkça onlar daha da sertleşmiş. Bugün de iç içe girmiş, giriftleşmiş pek çok mesele, üstesinden gelinmez, altından kalkılmaz noktaya doğru kaymaktadır.

Evet, Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ilk ittiba edenler, bu ittibayı hakiki mânâsıyla realize etmişlerdir. Arkadan gelen bizlere de aynı hedef gösterildiğine göre, ferdî, ailevî, içtimaî problemleri halletmek istiyorsak, mutlaka basiretle hareket etmek zorundayız. Eğer biz, mütemadi basirete, mütemadi hassasiyete ve mütemadi teyakkuza sahip olursak, karşımıza çıkan problemler granitten bile olsa, Allah'ın izni ve inayetiyle, bunları yumuşatıp çözer ve yolumuza devam ederiz.

Hâsılı, Kur'ân-ı Kerim, bizi her bir hâdisede basiretle harekete davet ettiğine göre, bizler insanların tabiatlarını okuyarak, karakterlerinin tahlilini yaparak, her yönüyle onların durumlarını iyi tespit ederek otuz sene sonra zuhur edebilecek hâdiseleri şimdiden görmeye çalışmalıyız. Gerekirse meseleleri think tank kuruluşlarında, strateji merkezlerinde analiz ettirmeli ve onların bu mevzuda ortaya koydukları neticeleri mukayeseli okumaya tâbi tutmalıyız. Eğer biz, bu konuda beyin sancısıyla şakaklarımızı zonk zonk zonklatırsak, Üstad Necip Fazıl'ın ifadesiyle öz beynimizi burnumuzdan kusarsak, Allah da bizim bu gayretlerimizi karşılıksız bırakmayacak, bize en isabetli ve en doğru yolu gösterecektir.

* * *

206Bkz.: A'râf sûresi, 7/179.
207Buhârî, cum'a 11, istikrâz 20, ıtk 17, 19, vesâyâ 9, nikâh 81, 90, ahkâm 1; Müslim, imâret 20.
208Yûsuf sûresi, 12/108.
209Tirmizî, ilim 16; Ebû Dâvûd, sünnet 5; İbn Mâce, mukaddime 6.

Tevazu Kanatları Yerde, Mükemmelliğin Peşinde

Soru: Mü'minin bir taraftan iradesini son kertesine kadar kullanması ve sürekli mükemmeliyetin peşinde olması fakat diğer yandan da başarılar karşısında nefis muhasebesi yapması ve tevazuu elden bırakmaması gerektiği ifade ediliyor. Bu iki hususun arası nasıl cem edilebilir?

Cevap: Hakiki mü'min, aksine ihtimal vermeyecek şekilde Allah'a inanmış, en onulmaz hâdiseler karşısında bile ümidini yitirmeyen azim ve irade insanıdır. Bu sebeple o, bütün yolların tıkandığı durumlarda bile asla ye'se kapılmaz, hep dimdik durur ve önüne çıkan engeller karşısında kendisine yeni bir yol bulup hedefine doğru yürümeye devam eder. Zira o bilir ki Cenâb-ı Hak, Kendi yolunda yürüyenleri hiçbir za-

man yolsuz bırakmamıştır. Mesela Mekke'de yaşama imkânının kalmadığı bir dönemde, Allah (celle celâluhu) Habib-i Zişan'ı (sallallâhu aleyhi ve sellem) için göklere doğru öyle bir yol açmıştır ki, enbiya-i izâmın her birisi bu yolun menzillerinde O'na selâm durmuşlardır. Hatta Allah Resûlü öyle bir noktaya ulaşmıştır ki, Cibril-i Emin (aleyhisselam) dahi, *"Bir adım daha atarsam mahvolurum."* demiştir.210

Mükemmele Talip Olma İlahî Ahlâkla Ahlâklanmanın Gereği

Evet, Allah (celle celâluhu), kendi yolunda yürüyenleri hiçbir zaman yol mağduru etmemiştir. En umulmadık yerlerde bile onların elinden tutmuş ve onları sahil-i selâmete çıkarmıştır. Siz, bir kuyunun dibine düşebilirsiniz. Fakat hiç beklemediğiniz bir anda birdenbire kuyuya güçlü bir ip salınıverir ve siz de ona tutunarak yukarı çıkarsınız. Yeri gelir üç beş tane kardeşin gadr, haset ve çekememezliğine uğrarsınız fakat bir müddet seyr u sülûk-i ruhani geçirdikten sonra bak-

mışsınız bir anda Cenâb-ı Hak sizin için gönüllerde tahtlar kurmuş. Bu açıdan hangi ağır şartlarla karşılaşırlarsa karşılaşsınlar Allah'ın yardım ve inayetini her zaman arkasında hisseden mü'minler büyük işlere talip olur, o büyük işleri kendi kâmet-i kıymetine göre yapma adına iradelerinin hakkını vermeye gayret eder ve böylece en mükemmel eserler ortaya koymaya çalışırlar. Zira bir hadislerinde Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), mü'minlere Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanmayı emretmiştir.211 Bu konudaki ilâhi ahlâk, bir âyette اَلَّذٖٓى أَحْسَنَ كُلَّ شَىْءٍ خَلَقَهُ212 diğer bir âyette الَّذِٓى أَتْقَنَ كُلَّ شَىْءٍ213 ifadeleriyle belirtilerek, O'nun, yaptığı her şeyi en iyi, en güzel, en sağlam, en mükemmel şekilde vücuda getirdiği beyan edilmiştir. O, ibdâ, inşâ ve ihyâ etmiş, görenlere de, *"Dahası olamaz." dedirtmiştir. Hazreti Pîr de, bununla ilgili olarak İmam Gazzâlî'nin* لَيْسَ فِى الْاِمْكَانِ اَبْدَعُ مِمَّا كَانَ *"Kâinatta mevcut olandan daha güzeli mümkün değildir."*214 sözünü nakletmiştir:215 Evet, kâinata kuşatıcı bir nazarla bakan ve tığını sebep-sonuç arasında götürüp getirebilen bir kimse şu

itirafta bulunmak zorunda kalacaktır: *"Allah, kâinatı öyle güzel yaratmıştır ki, bana bin sene ömür verilseydi ve ben, mevcudatın küçük bir parçasını inşa etmekle memur kılınsaydım, asla bunu yapamazdım."* İşte ilâhî ahlâk bize şunu göstermektedir: Mü'min, Allah yolunda koştururken bütün cehdini ortaya koyup işlerini en güzel ve en sağlam şekilde yapmaya çalışmalıdır.

Amellerinizi Allah'a ve Resûlüne Arz Ediyor Gibi Yapın

Mü'minin Allah rızası yolunda yaptığı işlerde mükemmele talip olmasıyla alâkalı Tevbe Sûresi'nde ise şöyle buyrulmuştur:

وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَسَتُرَدُّونَ إِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

"Amel edin: Yaptıklarınızı Allah da, Resûlü de, mü'minler de görecekler. Sonra gizli ve açık her şeyi bilen Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız. O da yaptığınız her şeyi bir bir sizin önünüze çıkaracak, karşılığını ve-

recektir.”[216]

Cenâb-ı Hak, burada bir fiil ortaya koyma mânâsına gelen اِفْعَلُوا fiilini kullanmamış, bunun yerine اِعْمَلُوا buyurmak suretiyle mü’minlere amelde bulunmalarını emretmiştir. Amel etme ise –başka âyet-i kerimelerde sıkça *“salih amel”* ifadesiyle nazara verildiğinden anlaşılacağı üzere– neticesini hesap ederek belirli bir plân dâhilinde pozitif ve arızasız iş yapma demektir.

yet-i kerimenin devamında, amellerin Allah’ın (celle celâluhu), Resûlullah’ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve mü’minlerin teftişine arz etme mülâhazası içinde yerine getirilmesi emredilmiştir. Yani bir mü’min öyle bir amel ortaya koymalıdır ki Allah, *“Bu iş, işte böyle olur!” buyursun, İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem), “Bârekallah benim ümmetime!” desin, mü’minler de yapılan amele baktıklarında, “Keşke biz de böyle güzel bir iş yapmaya muvaffak olsaydık!”* desinler.

Söz buraya gelmişken, asıl konumuz ol-

masa da bir hususa dikkatinizi çekmek istiyorum: Yaptığı amellerde mükemmelliğin peşinde olan bir mü'minin amacı, başkalarının beğeni duygusunu harekete geçirip onu gıptaya sevk etmek değildir. Bilakis o, yapılan işin hakkını vermek suretiyle rıza-i ilâhiyi tahsil etmeye çalışır. Bu açıdan böyle birisine imrenmek, ona benzemeye çalışmak, uhrevî güzellikleri elde etme noktasında ondan geri kalmamak için gayret etmek gibi düşünceler makbul olsa da, kıskançlık ve rekabet duygusuyla meseleye yaklaşmak asla bir mü'min sıfatı olamaz.

Melekler Bizim İçin Ne Güzel Örnek!

Kur'ân-ı Kerim, melekler hakkında, لَا يَعْصُونَ اللهَ مَٓا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ *"Onlar asla Allah'a isyan etmez ve kendilerine verilen bütün emirleri tam olarak yerine getirirler."*217 buyurmuştur. Yani onlar, Allah'ın her bir emrini kılı kırk yararcasına yerine getirir ve bir milim ölçüsünde bile O'nun emirlerine muhalefet etmezler. Bu özellikleri itibarıyla onlar bizim için önemli birer

örnektir. Dolayısıyla mü'minler de işlerini, Cebrail (aleyhisselâm) çizgisinde dengeli, yerinde ve takdir-i ilâhiye mazhar olacak şekilde yerine getirmelidirler. Gerekirse Allah'ın kendilerine ihsan buyurduğu iradenin hakkını verme ve sorumlu oldukları vazifeleri mükemmel bir şekilde yerine getirme adına göbeklerini çatlatmalı, şakaklarını zonklatmalıdırlar. Zira güzel bir sözde ifade buyrulduğu gibi, kim bir işin arkasına düşer, onu yerine getirme adına bütün ceht ve gayretini ortaya koyarsa, Allah da ona istediğini lütfeder.218

Başarıyla Gelen Ağır İmtihan

Bu ölçüde bir cehd ü gayret ortaya koyan bir insan Allah'ın izni ve inayetiyle hakikaten çok güzel neticelere muvaffak olabilir. Belki binler, yüz binler böyle güzel bir faaliyet etrafında kümelenerek onu yapana teşekkürler, medh u senalar yağdırabilir. İşte insan için en büyük imtihan da bu noktada başlamaktadır. Şahıs, ortaya çıkan neticeleri kendinden mi bilecek yoksa hakiki sa-

hibine mi verecektir? Başarılar onda şükür duygularını mı tetikleyecek, yoksa baş dönmesine, bakış bulanmasına mı yol açacak? Bu ağır imtihanı başarıyla geçenler, nefsini terbiye istikametinde onun başına sürekli balyozlar indirip duran, mahviyet ve tevazu mülâhazasına kilitlenmiş gönül erleridir. Onlar kazanma kuşağında insana kayıplar yaşatacak böyle kritik bir noktada hadlerini bilirler. Nasıl ki işin başında iradenin hakkı verildiyse, burada da vicdanlarının hakkını verir ve durması gerekli olan yeri doğru tayin ederler. Bu bakış açısına göre onlar, asla nefislerine pay çıkarmaz, *"Yapan O'ydu, eden O'ydu, eyleyen O'ydu!.."* der, yılandan-çıyandan kaçar gibi gurur, kendini beğenme gibi zaaflardan kaçar, yapıp ettiklerini beğenmek bir yana kendi muhasebe ufukları açısından işin eksik kalan taraflarını görür, onlara üzülür ve daha mükemmelini ortaya koyamamanın ızdırabını yaşarlar.

Biraz daha açacak olursak, hayatın değişik alanlarında görev yapan insanlar, vazifeli oldukları alanla ilgili farklı başarılara

imza atabilirler. Yaptıkları her işin üzerine mele-i alânın sakinlerinde hayranlık uyaracak ölçüde güzellik mühürleri basabilirler. Kimisi yaptığı konuşmalarla, kimisi yazdığı yazılarla, kimisi sevk ve idare kabiliyetiyle, kimisi de sanat kabiliyetiyle mükemmel işler ortaya koyabilirler. Fakat bütün bu muvaffakiyet ve zaferler karşısında hakiki mü'min, *"Benim yerimde aklı başı yerinde ve vicdanı engin bir başkası olsaydı, muhtemelen çok daha mükemmel ve verimli iş ortaya çıkarırdı"* der/demelidir.

Hatta farz-ı muhal onun bir parmak işaretiyle, Ay ikiye yarılsa, Güneş'in yörüngesi değiştirilse, dünyadaki bütün insanlar yüce bir hakikat etrafında bir araya getirilse, Cibril-i Emin'in (aleyhisselam) ameli ölçüsünde bir başarı sergilense yine de vicdanının sesi şunu söylemelidir: *"Benim yerimde bir başkası olsaydı, kim bilir bu işi nasıl daha sağlam ve güzel yapardı! İşin doğrusu bu işler benim kirli elimden ortaya çıktığı için olması gereken yerin oldukça gerisinde, perişan, derbeder ve güdük kaldı."*

Kıyamet ve Kendini Kınayan Nefis

Mü'minin nefsini yerden yere vurması niçin bu kadar önemlidir? Zira işin sonunda kazanma kuşağında en büyük kaybı yaşama vardır. Bakın Cenâb-ı Hak, Yüce Beyan'ında;

لَٓا اُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ ۝ وَلَٓا اُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ

*"Kıyamet gününe kasem ediyorum. Nefs-i levvâmeye kasem ediyorum."*219 buyurmak suretiyle kıyamet gününe yemin ettikten sonra, nefs-i levvâmeye yemin etmiştir. Bilindiği üzere önem verilen, kıymetli olan şeylere yemin edilir. Kıyamet günü önemlidir. Çünkü o gün, insanların gözlerinde büyüttükleri bütün kehkeşanlar, samanyolları, güneş sistemleri Allah'ın ilm-i muhiti, irade-i müthişesi ve tasarrufat-ı azimesi karşısında herc ü merc olacaktır. O gün, her şey âdeta bir saman çöpü gibi savrulup hallaç edilecektir. İşte burada kıyamet gününe yemin edilerek Allah'ın bu tasarrufat-ı sübhaniyesinin çok büyük bir hâdise olduğu nazara veriliyor.

Bunun arkasından ise nefs-i levvâmeye yemin ediliyor. Nefs-i levvâme ise, yaptığı işleri beğenmeyen, sürekli kendisini sorgulayan ve kınayan nefis demektir. Bu yönüyle o, nefis yoluyla terakkide ilk basamaktır. Bu basamağı çıkamayan bir insanın nefs-i mülhemeye, nefs-i mutmainneye, onun iki farklı kanadı olan nefs-i râdiye ve mardiyyeye, hele nefs-i sâfiye veya nefs-i zâkiyeye ulaşması mümkün değildir. Nefs-i levvâme, insanı bu nefis mertebelerine ulaştıracak bir merdiven, bir helezon ve bir asansör gibidir. Bu sebepledir ki, insanın sürekli kendisiyle yüzleşmesi, meydana gelen olumsuzlukları kendisinden bilmesi, her zaman kendisini kınaması çok önemlidir.

Günahlardan Temizlenmenin En Emin Yolu

Zafer ve başarılar sonucunda ortaya çıkacak nefsanî tuzaklar karşısında nasıl bir mücadele sergilenmesi gerektiğine dair Hazreti Pîr'in yaklaşımı da oldukça dikkat çekicidir. O, bir yerde âdeta nefsini karşısına alır ve

ona şöyle hitap eder: “Sen, ey riyakâr nefsim! ‘Dine hizmet ettim’ diye gururlanma. إِنَّ اللهَ لَيُؤَيِّدُ هٰذَا الدِّينَ بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ ‘Muhakkak ki Allah, bu dini fâcir adamla da teyit ve takviye eder.’220 sırrınca, müzekkâ olmadığın için, belki sen kendini o racül-i fâcir bilmelisin.”221

Onun nefsin tezkiye edilmesi adına ortaya koyduğu disiplin ise, nefsin tezkiye ve tebrie edilmemesidir. Buna göre kendisini kirli görmeyen, arınmaya ihtiyacı olduğunu düşünmeyen bir insan nefsini tezkiye etmiş olmayacağından müzekkâ da olmaz. Müzekkâ olmadığından dolayı da nefsin, bütün olumsuz ve negatif şeyleri kendinden bilmesi gerekir.

Eksik ve kusurları insan kendinden bilirse ne olur? Böyle bir kişi Cenâb-ı Hakk’a teveccüh eder ve O’ndan hidayet talebinde bulunur. Aynı zamanda Allah (celle celâluhu) onun bu tür mülâhazalarını, bir iç nedamet ve tevbe olarak kabul buyurur ve ona affa giden yolları açar. Bu tür mülâhazaları

olmayan bir insan ise hiç farkına varmadan elli türlü hata işler ama yine de kendisini bir şey zanneder. Tıpkı günümüzün pek çok insanının lâ şey (hiçbir şey) oldukları hâlde kendilerini bir şey zannetmeleri gibi.

Düşünün ki, kendi dönemindeki süper güçleri dize getiren, sabahtan akşama, akşamdan sabaha kadar Allah karşısında el pençe divan duran, sürekli kemerbeste-i ubûdiyet içinde O'na inkıyatta bulunan ve aynı zamanda günahın semt-i nasutiyetine sokulamadığı bir insan olan Hazreti Ömer, kuraklık olduğu bir dönemde bir harabenin içinde başını yere koymuş ve *"Allahım, ne olur benim günahlarım yüzünden ümmet-i Muhammed'i mahvetme!"* diyerek hıçkıra hıçkıra ağlamıştır.[222] Başka bir gün kendisine, *"Ey Emire'l-mü'minin, bir yağmur duasına çıksan!" dediklerinde, muhtemelen kendi kendine, "Ben kim, el kaldırıp Allah'tan yağmur istemek kim!" demiş ve böyle bir mülâhazayla Hazreti Abbas'ın elinden tutup onunla bir tepeye çıkmıştır. Daha sonra da onun elini yukarı kaldırıp,*

“Allahım, bu senin Habibi’nin amcasının elidir. Bunun hürmetine bize yağmur ver!” diyerek kendini nefyedip Hazreti Abbas’ı şefaatçi kılarak isteyeceğini istemiştir. Siyer kaynakları diyor ki, bunun üzerine şakır şakır yağmur yağmaya başladı.223

İşte kâmil insanın tavrı bu olmalıdır. O, yaptığı işleri mükemmel yapmanın, her zaman işin en mükemmeline talip olmanın ve iradesini son kertesine kadar kullanmanın yanı başında, yaptığı işlerde kendine göre türlü türlü eksiklikler görmeli ve sürekli kendisini sorgulamalıdır. Hazreti Ömer’e nispet edilen bir sözde yer aldığı üzere o, sîgaya çekilecek gün gelmeden önce kendisini sürekli sîgaya çekmelidir.224

Hâsılı, Zat-ı Ulûhiyet’e arz edildiğinde bir mahcubiyet duymayacağı ölçüde mükemmel iş yapan bir insanın aynı zamanda kendi kusurlarını görmesi ve *“Bu işleri bir başkası daha iyi yapardı. Ben ise bunu elime yüzüme bulaştırdım.”* mülâhazasıyla oturup kalkması, Allah’ın izni ve inayetiy-

le tepeden tırnağa onun bütün kusurlarını âdeta âb-ı hayatla, zemzemle yıkanıp arınmış hâle getirecektir.

* * *

210Aliyyülkârî, Şerhu'ş-Şifa, 1/431, 434-435.
211Bkz.: el-Kelâbâzî, et-Taarruf 1/5; el-Gazzâlî, İhyâu ulûmi'd-dîn 4/306; el-Cürcânî, et-Ta'rifât 1/564.
212Secde sûresi, 32/7.
213Neml sûresi, 27/88.
214Bkz.: el-Gazzâlî, İhyâu ulûmi'd-dîn 4/258.
215Bkz.: Bediüzzaman, Sözler, s.254 (On Dokuzuncu Söz, On Üçüncü Reşha); Mektubat, s.229 (On Dokuzuncu Mektup, Birinci Zeyl).
216Tevbe sûresi, 9/105.
217Tahrîm sûresi, 66/6.
218Bkz.: İbnü'l-Cevzî, el-Müdhiş s.490; İbn Hacer, Mukaddimetü Fethu'l-bârî s.14.
219Kıyâmet sûresi, 75/1-2.
220Buhari, cihad 182; Müslim, îmân 178.
221Bediüzzaman, Sözler s. 515 (Yirmi Altıncı Söz, Dördüncü Mebhas).
222İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-kübrâ, 3/319-320.
223Buhârî, istiska 3; ashâbu'n-Nebî 11; Hâkim, el-Müstedrek, 3/377.
224Tirmizî, kıyâmet 25; İbnü'l-Mübârek, ez-Zühd 1/103; İbn Ebî Şeybe, el-Musannef 7/96.

Fitne Ateşi ve Dua

Soru: Mümtahine Sûresi'nde yer alan, رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ *"Rabbimiz, bizi inkâr edenlerin elinde bir fitne, bir imtihan unsuru yapma (bizi onların baskı ve işkencesi altına düşürme), bizi bağışla. Rabbimiz, yegâne galip ve hikmet sahibi ancak Sensin, Sen!"*225 âyetinden almamız gereken dersler nelerdir?

Cevap: Bundan bir önceki âyet-i kerimede Hazreti İbrahim'in (alâ nebiyyinâ ve aleyhisselâm) isminin açıkça zikredilmesinden bu duanın Hazreti İbrahim'e ait olduğunu anlıyoruz. Önceki âyette Cenâb-ı Hak, Hazreti İbrahim ve onunla beraber olan mü'minler hakkında şöyle buyurur:

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِى إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ

"İbrahim'de ve onunla beraber olanlar-

da size güzel bir örnek vardır.”[226] Meallerle, hele düz, basit ve sathî şekilde verilen meallerle Kur’ân-ı Kerim’in gerçek derinlik ve enginliğinin anlaşılması mümkün değildir. Bu sebeple meseleyi biraz daha açarak âyetin muhtevasını şu şekilde idrak aynamıza yansıtmaya çalışalım: *“Hazreti İbrahim ve onunla birlikte olanların sözleri, hâlleri, tavırları ve davranışları itibarıyla yaşadıkları o mükemmel hayatları içinde, yaşama adına arayabileceğiniz örneklerin hepsini bulabilirsiniz. Zira onlar, âdeta mücessem birer örnektirler.”*

İşte Cenâb-ı Hak, önce Hazreti İbrahim’in müstesna konumunu vurguladıktan sonra, onun hayat-ı seniyyelerinden örnek alınabilecek davranışlardan bir tanesi olarak da sonraki âyette bu duayı nazara vermiştir.

Geniş Kapsamlı Bir Kelime: Fitne

Hazreti İbrahim’in duasının anlaşılması biraz da *“fitne” kelimesinin iyi anlaşılmasına bağlıdır. Bu sebeple öncelikle “fitne”*

*kelimesi üzerinde bir nebze durmak gerekmektedir. Arapların "altını taştan-topraktan ayırma" ameliyesi için kullandığı "fitne" kelimesi genel anlamı itibarıyla "deneme, test etme, potadan geçirme, hası hamdan tefrik etme"*227 mânâlarına gelmektedir. Ancak dinî literatürde fitne kelimesinin bu aslî mânâyla irtibatlı geniş bir kullanım sahası vardır. Mesela kargaşa çıkarma, bozgunculuk yapma, hercümerce sebebiyet verme ve insanları birbirine düşürmeye fitne dendiği gibi, insanın ahiret hayatını kaybetmesine yol açabilecek bedenî ve cismanî arzuları, mal-mülk, evlad ü iyal, sıhhat, gençlik, makam-mansıp gibi imtihan vesileleri de fitne olarak isimlendirilmiştir. Ayrıca inanan insanların, inandıkları değerlerden dolayı zulüm, işkence ve baskılara maruz kalması; değişik dayatmalarla dine-diyanete aykırı şeylere zorlanması; Müslümanca yaşamadan ötürü mahkemelerde süründürülmesi, zindanlara atılması, sürgünlere gönderilmesi de birer fitnedir. Söz konusu âyette geçen fitne kelimesinden anlaşılan işte bu son tarif çerçevesinde ifade edilen fitnedir.

Zaman zaman fitne kelimesinin yerine kullanılan *"imtihan" kavramı da fitne mefhumunun anlaşılması adına önemlidir. Bilindiği üzere imtihan "mihnet"*ten gelir. O da gümüşün ateşte eritilip saflaştırılması ameliyesi için kullanılmaktadır.[228] Bu açıdan meseleye bakıldığında, yüce bir mefkûreyi omuzlarına alan insanlar çeşit çeşit fitne ve mihnetlere maruz kalacak; din, diyanet, ahlâk ve fazilete savaş açanlar, onların kendi değerlerine bağlı bir hayat yaşamalarını istemeyecek, onları inandıkları yoldan geri döndürmeye ve kendileri gibi bir hayat yaşamaya zorlayacaklardır. Hazreti İbrahim ve onunla beraber olanlar da, ihlâs, samimiyet ve kararlı duruşlarından dolayı kâfir ve fâcirler tarafından zulüm ve işkencelere maruz kalmış, yurtlarından yuvalarından sürülmüş, ateşlere atılma gibi ağır tazyiklere uğramışlardır. Bütün bunlar karşısında Hazreti İbrahim, rehberliğinin bir gereği olarak ellerini açmış ve yanındaki mü'minlerle beraber رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ *"Rabbimiz, bizi kâfirler için bir imtihan yapma (bizi onların elinde*

ateşe sokulan, dövülen, ardından örsler üzerine konulan ve sonra da üzerinde çekiçlerin inip kalktığı bir şey hâline getirme!). Rabbimiz bağışla bizi! Yegâne galip ve hikmet sahibi ancak Sensin, Sen!" diyerek Cenâb-ı Hak'tan zalimlerin zulmünden selâmet ve kurtuluş talebinde bulunmuştur. Böyle bir duayla esasen insanın fıtrat ve cibilliyetindeki âcizlik ve zayıflık dile getirilmektedir. Zira imtihan çok zordur. İnsan, örs üzerinde durmaya, çekiçler altında ezilmeye ve ateşin içinde kalmaya dayanamayabilir. Bu açıdan Hazreti İbrahim yüksek firasetiyle böyle bir belâ ve musibetten Allah'a sığınmıştır.

Hak Yolunun Cilvesi

Esasında hak yolunda bulunuyor olmanın değişmez kaderidir belâ ve musibetler, fitne ve mihnetler. Zira bir insan, Allah karşısındaki duruşunun sağlamlığı ve ciddiyeti ölçüsünde ehl-i dalâlet ve ehl-i küfrün hedefi hâline gelir. Şayet siz, sahip olduğunuz iman, dava düşüncesi ve ortaya koyduğu-

nuz kıvam ile karşı taraf için endişe verici bir insan hâline gelmişseniz, onlar sizin yakanızı hiçbir zaman bırakmazlar.

Peygamber Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem), أَيُّ النَّاسِ أَشَدُّ بَلاءً *"Yâ Resûlallâh! Belânın en şiddetlisine maruz kalan insanlar kimlerdir?" diye sorulduğunda O (aleyhissalâtü vesselâm) şöyle cevap vermişti:* اَلْأَنْبِيَاءُ ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَالْأَمْثَلُ *"Peygamberler, ondan sonra da derecesine göre diğer insanlardır."*229 Bu hadis-i şeriften de açıkça anlaşılacağı üzere, belânın en şiddetlisi, en çetini, en altından kalkılmazı peygamberlere gelir. Ondan sonra da derecesine göre diğer mü'minlere. Bu açıdan diyebiliriz ki, eğer biz peygamberlerin maruz kaldığı imtihanların aynısına maruz kalsaydık, bunların altından kalkabilmemiz mümkün değildi.

İmtihanları Doğru Okuma

Hazreti İbrahim (aleyhisselâm) fitneden kurtuluş ve selâmet talebinin hemen akabinde وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا *"Rabbimiz bağışla bizi!"* diyerek mağfiret talebinde bulunmuştur.

Zira mü'min, sırf hak yolunda bulunuyor olduğundan dolayı hedef hâline gelse, belâ ve fitnelere maruz kalsa da, o, her türlü belâ ve musibet karşısında bunun kendi hata ve günahlarından kaynaklanma ihtimalini düşünür, bundan dolayı da Allah'tan (celle celâluhu) af ve mağfiret talebinde bulunur/bulunmalıdır.

Evet, insan, başına gelen belâ ve musibetlere bir Hazreti Ömer (radıyallâhu anh) felsefesiyle yaklaşmalıdır. Bilindiği üzere o, yaşanan kıtlığı kendi günahlarına bağlamış, başını yere koymuş ve *"Allahım! Benim günahlarım yüzünden ümmet-i Muhammed'i mahvetme!" demiştir. İşte bu, kâmil mü'min tavrıdır. Bir yere bir yıldırım düşse veya bir yeri sel bassa insan, "Acaba benim günahlarım yüzünden mi bu oldu?"* demelidir. Evet mü'min, maruz kaldığı bütün belâ ve musibetleri kendi günahlarından bilmeli, aynı zamanda bunların kendisi için bir keffâretü'z-zünûb (günahlardan arınma) vesilesi olduğunu düşünmelidir.

Diğer yandan mü'minlerin, Allah'ın (celle celâluhu) ihsan etmiş olduğu bir kısım nimetleri kendilerinden bilme ve meydana gelen bir kısım güzellikleri kendilerine bağlama şirkine girmeleri de onların başına bir kısım musibetlerin gelmesine sebep olabilir. Zira Cenâb-ı Hak, Kendi yolunda yapılan hizmetlerin içine şirkin girmesini asla istemez. Tevhid adına yapılan işlerin içine şirkin sokulması kadar nezd-i ulûhiyette ağır bir günah ve çirkin başka bir davranış yoktur.

Şirk dediğimizde sadece taştan, odundan yapılan bir kısım putlara, totemlere Allah'ı ortak koşma; Lât, Menat veya Uzza'ya kulluk yapma aklımıza gelmemelidir. Bu açık olan bir şirktir. Bunun yanında bir de şirkin gizlisi vardır. Konuyla ilgili hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ اَلشِّرْكُ الْأَصْغَرُ *"Sizin hakkınızda en çok korktuğum şey küçük şirktir."* demiş, sahabe-i kiram efendilerimizin وَمَا الشِّرْكُ الْأَصْغَرُ *"Küçük şirk ne demektir?"*sorusuna da اَلرِّيَاءُ *"O, riyadır."*

cevabını vermiştir.[230]

Böyle bir şirk, başka bir hadiste ise şöyle bir benzetmeyle açıklanmıştır: *"Şirk, karanlık bir gecede karıncanın taşın üzerinde gezinmesinden daha gizlidir."*[231] Demek ki riya o kadar sinsi ve gizli bir şirktir ki, çoğu zaman insan onun farkına varamamakta, varamadığından dolayı da ibadet ü taati ve hak yolundaki hizmetleri berhevâ olup gitmektedir.

Allah yolunda koşturan insanlar yaptıkları işlere şirk bulaştırdığı zaman Cenâb-ı Hak, cebr-i lutfî olarak onlara yer yer ehl-i dalâleti musallat edip kulaklarını çekebilir. Eserlere baktığımızda Hazreti Üstad'ın gerek *"Şefkat Tokatları"* bahsinde gerekse Lâhikalarda bu konuyla alâkalı çok sayıda misal serdettiğini görmekteyiz. Ayrıca bilinmesi gerekir ki, maruz kalınan belâlar, işlenen cinayet ve cürmün büyüklüğüyle doğru orantılıdır. Hata ve günahın büyüklüğüne göre gelen tokatlar, şefkat tokadı olabileceği gibi, nıkmet/azap tokadı da olabilir.

Kader Adalet Eder

Bu itibarla yapılan işlere egosantristçe mülâhazalar karıştırılması, mesela yazılan bir yazının beğenilmesi veya bânisi olunan bir inşaat karşısında takdir beklentilerine girilmesi tokat yenilmesine sebebiyet verebileceği gibi, onca emeğin, terlemenin, yorulmanın hepsini uçurup götürebilir. Üstelik bütün bunlar neticesinde Allah, mü'minleri fitneye tâbi tutarak onları kâfirlerle te'dip edebilir. Her ne kadar ehl-i dalâlet zulüm işlese de, kader adalet eder. Böyle bir sıkıntıya maruz kalmak günahlara keffarettir. Fakat bilinmesi gerekir ki bu tür fitne ve imtihanların günahlara keffaret olması da belli şartlara bağlıdır.

Eğer mü'minler, maruz kaldıkları sıkıntıların kendi hatalarından kaynaklandığının farkına varır, tevbe ve istiğfarla Allah'a yönelir, *"Tevbeler tevbesi yâ Rabbi! Milyon kere milyon estağfirullah!"* diyerek ciddi bir pişmanlıkla O'na yalvarıp yakarırlarsa başlarına gelen fitneyi kendileri hakkında ya-

rarlı hâle getirebilir ve günahlarının affına vesile kılabilirler.

Nitekim Hazreti Pîr, ehl-i dalâlet ve ehl-i dünyanın kendisine yapmış olduğu zulümlerin sebebini anladığını ifade etmiş ve bunu, iman ve Kur'ân hizmetini, maddî ve mânevî terakkisine âlet etmesine bağlamıştır.[232] (Onun, iman ve Kur'ân hizmetini maddî-mânevî terakkisine âlet ettiğine dair en ufak bir şey bilmiyorum. Ama o, kendi muhasebe ufku açısından meseleyi böyle değerlendirmiştir.) Demek ki insan, Allah yolunda yapmış olduğu hizmetler karşılığında ne dünyevî ne de uhrevî herhangi bir beklentiye girmemelidir. Evet o, değil takdir ve alkış beklentilerine, *"Ben şu işleri yapayım ki, seyr ü sülûk-i ruhânîde mertebe kat edeyim; bir basamak daha yukarıya çıkayım; Cennet'e gireyim; Firdevs'e nâil olayım."* gibi uhrevî beklentilere bile girmemelidir.

Aksi takdirde çekilen çile, sıkıntı ve meşakkatler günahlara keffaret olmayabilir.

Mesela fitneye maruz kalan bir insan, *"Ben, Allah yolunda koşturup duruyorum. Ne yaptım ki bunlar başıma geldi!"* der, bir taraftan kendisinde eksik ve kusur görmez, diğer yandan da hâlinden şikâyet ederse, bu defa çektiği sıkıntıları beyhude çekmiş olur. Üstelik böyle bir kişi –hafizanallah– kadere taş atma ve Allah'ın kazasına rıza göstermeme günahına girmiş olur.

Rabbim, son nefesimize kadar Kendi yolunda hizmet etmeyi, tevbe ve istiğfar şuuruyla hayatımızı nurlandırmayı, arınmış ve tertemiz bir hâlde ötelere yürümeyi hepimize nasip eylesin!

* * *

225Mümtahine sûresi, 60/5.
226Mümtahine sûresi, 60/4.
227Bkz.: İbn Manzûr, Lisânü'l-Arab 13/317.
228Bkz.: ez-Zebîdî, Tâcü'l-arûs 36/154.
229Bkz.: Tirmizî, zühd 57; İbn Mâce, fiten 23; Dârimî, rikak 67.
230Ahmed İbn Hanbel, el-Müsned 5/428, 429; et-Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr 4/253.
231el-Hakîm et-Tirmizî, Nevâdiru'l-usûl 4/147.
232Bkz.: Bediüzzaman, Emirdağ Lâhikası-2, s.73-74.

Kaynakların Tespitinde Faydalanılan Eserler

- Abdurrezzak, Ebû Bekir Abdurrezzak b. Hemmam (v. 211 h.); el-Musannef, I-XI, [Tahkîk: Habiburrahman el-zamî], el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut, 1403 h.

- el-Aclûnî, İsmail b. Muhammed (1087-1162 h.); Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs, I-II, Müessesetü'r-risale, Beyrut, 1405 h.

- Ahmed İbn Hanbel, Ebû Abdillah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybanî (164-241 h.); el-Müsned, I-VI, Müessesetü Kurtuba, Mısır, tsz.

- Aliyyülkârî, Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan Muhammed (v. 1014/1606); el-Masnû fî mârifeti hadîsi'l-mevdû', [Tahkik: Abdülfettah Ebû Gudde], Mektebü'l-matbûati'l-İslâmî, Kahire, 1984.

- __________; Şerhu'ş-Şifa li'l-Kâdı Iyâz I-II, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, tsz.

- el-Bağdâdî, el-Hatîb Ebû Bekir Ahmed İbn Sabit (v.463 h.); Tarîhu Bağdad ev Medinetü's-Selâm; I-XIV, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, tsz.

- Bediüzzaman, Said Nursî (1877-1960); Emirdağ Lâhikası, Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2012.

- __________; Hutbe-i Şâmiye, [Sadeleştirme ve açıklama: Abdullah Aymaz], Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2010.

- __________; Lem'alar, Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2012.

- __________; Mektubat, Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2012.

- __________; Mesnevî-i Nuriye, Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2012.
- __________; Münazarat, [Sadeleştirme ve açıklama: Abdullah Aymaz], Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2006.
- __________; Sözler, Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2012.
- __________; Tarihçe-i Hayat, Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2012.
- el-Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed İbnu'l-Hüseyin (384-458 h.); es-Sünenü'l-kübrâ, I-X, Mektebetü dâri'l-bâz, Mekke, 1414/1994.
- el-Bezzâr, Ebû Bekir Ahmed b. Amr b. Abdilhâlık (215-292 h.); el-Müsned, I-IX, [Tahkîk: Mahfûzurrahman Zeynullah], Müessesetü ulûmi'l-Kur'ân/Müessesetü'l-ulûmi ve'l-hikem, Beyrut-Medine, 1409 h.
- el-Buhârî, Ebû Abdillah, Muhammed İbn İsmail (v. 256 h.); Sahîhu'l-Buhârî, I-VIII, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, 1979.
- __________; et-Târîhu'l-kebîr, I-VIII, [Tahkîk: es-Seyyid Hâşim en-Nedvî] Dâru'l-fikr, Beyrut, 1986.
- Bursevî, İsmail Hakkı (v. 1137 h.); Tefsiru Ruhu'l-Beyan, I-X, el-Mektebetü'l-Mahmudiyye, İstanbul, tsz.
- el-Cürcânî, Ali b. Muhammed es-Seyyid eş-Şerîf (v. 816 h.); et-Ta'rîfât, [Tahkik: İbrahim el-Ebyârî], Dâru'l-kitabi'l-Arabî, Beyrut, 1405 h.
- ed-Dârimî, Abdullah b. Abdirrahman (181-255 h.); es-Sünen, I-II, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1407/1987.
- ed-Deylemî, Ebû Şucâ' Şîreveyh b. Şehredâr (445-509 h.); el-Müsnedü'l-firdevs bi me'sûri'l-hitâb, I-V, [Tahkîk: Muhammed es-Saîd Besyûnî ez-Zağlûl], Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1406/1986.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (202-275 h.); es-Sünen, I-V, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul (1413/1992).
- Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali b. Müsennâ el-Mevsılî et-Temîmî

(v. 307 h.); el-Müsned, I-XIII, [Tahkîk: Hüseyin Selim Esed], Dâru'l-Me'mun li't-türâs, Dimaşk, 1404/1984.

- el-Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed (450-505 h.); İhyâu ulûmi'd-dîn, I-IV, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, tsz.
- Gülen, M. Fethullah, Kırık Mızrap, Nil Yayınları, İstanbul, 2011.
- __________; el-Kulûbu'd-dâria, Nil Yayınları, İstanbul, 2010.
- __________; Ruhumuzun Heykelini Dikerken, Nil Yayınları, İstanbul 2012.
- el-Hâkim, Ebû Abdillah Muhammed b. Abdillah en-Neysâbûrî (v. 405 h.); el-Müstedrek ale's-Sahîhayn, I-IV, [Tahkîk: Mustafa Abdülkadir Atâ], Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1990.
- el-Hakîm et-Tirmizî, Ebû Abdillah Muhammed b. Ali b. Hasan (v. 360 h.), Ne vâ diru'l-usûl fî ehâdîsi'r-Resûl, I-IV, Dâru'l-cîl, 1. baskı, [Tah kîk: D. Abdurrahman Umeyre], Beyrut, 1992.
- el-Heysemî, Nureddin Ali b. Ebî Bekr (v. 807 h.); Mecmeu'z-zevâid ve menbeu'l-fevâid, I-X, Dâru'r-reyyân li't-turâs, Kahire, 1407.
- İbn Abdilberr, Yusuf b. Abdullah b. Muhammed (v. 463 h.); el-İstîâb fî ma'rifeti'l-ashab, I-IV, Daru'l-cîl, Beyrut, 1412.
- İbn bidîn, Muhammed Emîn (v. 1258/1842); Hâşiye Raddi'l-Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr, I-VIII, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1421/2000.
- İbn Asâkir, Ebu'l-Kasım Sikatüddîn Ali b. Hasan b. Hibetillah (v. 571/1176); Târîhu Dimaşk, I-LXX, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1417/1996.
- İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed (508/510-597 h.); el-Müdhiş, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1415/1985.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed (v. 235 h.); el-Musannef fi'l-ehâdîs ve'l-âsâr, I-VII, [Tahkîk: Kemal Yusuf el-Hût], Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1409 h.
- İbnü'l-Esîr, İzzüddin Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Cezerî;

Üsdü'lgâbe fî mârifeti's-sahabe, I-VII, Kahire, 1970.

- __________; el-Kâmil fi't-târih, I-IXII, Daru sâdır, Beyrut, 1967.
- İbn Hacer, Ebu'l-Fazl Şehabeddin Ahmed b. Ali el-Askalanî (773-852 h.); İsâbe, I-VIII, Dâru'l-cîl, Beyrut, 1412 h.
- __________; Mukaddimetü Fethu'l-bârî, [Tahkik: Muhammed Fuad Abdülbâkî, Muhibbüddin el-Hatîb], Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1379 h.
- İbn Hişâm, Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî (v. 213/828); es-Sîratü'n-nebeviyye, I-VI, [Tahkik: Tâhâ Abdurrauf Sa'd], Dâru'lcîl, Beyrut, 1411.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillah Muhammed b. Ebî Bekir Eyyûb ez-Züreî (691-751 h.); Medâricü's-sâlikîn, I-III, [Tahkîk: Muhammed Hamid el-Fakî], Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1393/1973.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer b. Kesîr ed-Dimaşkî (v. 774 h.); el-Bidâye ve'n-nihâye, I-XIV, Mektebetü'l-meârif, Beyrut, tsz.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (207-275 h.); es-Sünen, I-II, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul, 1413/1992.
- İbn Manzur, Ebü'l-Fadl Cemaleddin Muhammed b. Mükerrem b. Ali b. Ahmed el-Ensârî (v. 711 h.); Lisanü'l-Arab, I-IV, Dâru sâdir, Beyrut, 1990.
- İbnü'l-Mübarek, Abdullah (v. 181 h.); ez-Zühd, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, tsz.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillah Muhammed b. Sa'd ez-Zührî (v.230 h.), et-Tabakâtü'l-kübrâ, I-VIII , Dâru sâdır, Beyrut, tsz.
- İbn Teymiyye, Minhâcü's-Sünneti'n-Nebeviyye, (I-IIIV), [Tahkîk: Dr. Muhammed Reşat Salim, Müessesetü Kurtuba 1406.
- el-Kudâî, Muhammed b. Selâme b. Ca'fer (v. 454 h.); Müsnedü'ş-Şihâb, I-II, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1407/1986.

- el-Kelâbâzî, Ebû Bekir Muhammed b. İbrahim (v. 380/990); et-Taarruf li-mezhebi ehli't-tasavvuf, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1400 h.
- Mâlik b. Enes, Ebű Abdullah el-Esbahî (93-179 h.); el-Muvatta', I-II, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1985.
- el-Münâvî, Zeynüddin Muhammed Abdürraûf b. Tacilârifîn b. Ali (v. 1031/ 1622); Feyzu'l-Kadîr şerhu Câmii's-sağîr, I-VI, el-Mektebetü't-ticâriyyetü'l-kübrâ, Mısır, 1356 h.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyin el-Haccâc en-Neysâbûrî (206-261 h.); Sahîhu Müslim, I-V, [Tahkîk: Muhammed Fuad Abdulbakî], Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.
- en-Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb (215-303 h.); es-Sünen, I-VIII, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul, 1413/1992.
- __________; es-Sünenü'l-kübrâ, I-VI, [Tahkîk: Abdulğaffâr Süleyman el-Bündârî], Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1411/1991.
- es-Süyûtî, Abdurrahman b. el-Kemal Celâleddîn (849-911 h.); ed-Dürru'lmensûr, I-VIII, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1993 h.
- Şiblî Nu'manî (1332/1914); Bütün Yönleriyle Hz. Ömer ve Devlet İdaresi, I-II, (Terceme: Talip Yaşar Alp), Hikmet yay., İstanbul, 1986.
- et-Taberânî, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed (260-360 h.); el-Mu'cemü'l-evsat, I-IX, [Tahkik: Tarık b. Ivazillah b. Muhammed, Abdülmuhsin b. İbrahim el-Huseynî], Dâru'l-Harameyn, Kahire, 1415.
- et-Taberî, Muhammed İbn Cerîr İbn Yezîd İbn Hâlid (224-310 h.); Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk (Tarîhu't-Taberî), I-V, Dâru'lkütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1407h.
- et-Tayâlisî, Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd (v. 204 h.); el-Müsned, Dâru'lma'rife, Beyrut, tsz.
- et-Teftâzânî, Sa'düddin Mesud İbn Ömer İbn Abdillah, (v. 792/1390); Şerhu'l-Mekâsıd, Dâru'l-meârifi'n-nu'mâniyye, Pakistan, 1041/1981.

- et-Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre (209-279 h.); el-Câmiu's-Sahîh, I-V, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul, 1413/1992.
- el-Ûşî, Ebu'l-Hasan Siraceddin Ali b. Osman Fergani (575/1179); Bed'ü'l-emali, İFAV, İstanbul, 2008.
- ez-Zebîdî, Ebu'l-Feyz Murtazâ Muhammed b. Muhammed b. Muhammed (v. 1205/ 1790); İthâfü's-sâdeti'l-müttakîn bi Şerhi İhyâ ulûmi'd-din, I-X, Dâru'l-fikr, tsz.